

**Wspomnienia Sybiraków - bibliografia komentowana zbiorów
Archiwum Naukowego przy Zarządzie Głównym
Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu¹**

Opracowała Małgorzata Ruchniewicz

Objaśnienia: Każda z not składa się z dwóch części. W pierwszej zamieszczono podstawowe informacje o każdym z tekstów - nazwisko autora, tytuł pracy (oryginalny lub nadany przez archivistę), sygnatura, pod jaką jest przechowywana, charakterystyka zewnętrzna tekstu (rękopis/maszynopis, kopia/oryginał, liczba stron, data powstania). Odnotowano tu również materiały dodatkowe załączone do tekstu (zdjęcia, dokumenty) i inne niezbędne uwagi o nim. Część druga stanowi krótkie streszczenie wspomnień, którego wielkość zależała od objętości pracy i jej szczegółowości. Podano cezury, między którymi rozgrywa się główna część wspomnień. W streszczeniu zaznaczono problemy, które we wspomnieniach zostały obszerniej przedstawione. Starano się również, na ile to było możliwe, przekazać podstawowe informacje o autorze (data urodzenia lub przynajmniej wiek w chwili wybuchu wojny, deportacji lub uwięzienia, sytuacja rodzinna, miejsce zamieszkania w owym czasie z uwzględnieniem podziału administracyjnego II RP). Zaznaczono także główne etapy zesłańczego losu z podaniem nazw miejscowości pobytu i dat. W niektórych przypadkach znalazły się również informacje o dalszym życiu bohaterów wspomnień. W przypadku materiałów wydanych później drukiem zrezygnowano z ich streszczania, ograniczając notę do podania daty i miejsca wydania w formie książkowej. Szerzej nie omówiono również zawartości wspomnień znajdujących się w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie i przedstawionych bliżej w internetowej bazie danych o archiwaliach tej placówki: www.karta.infogenia.pl. W nielicznych przypadkach odesłano do strony internetowej, na której wspomnienia są dostępne on-line.

Stosowane skróty:

a – autor/autorka

A.Cz. – Armia Czerwona

Dyw. – dywizja

KOP – Korpus Ochrony Pogranicza

NKWD – ros. skrót od Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych

obw. – obwód, jednostka administracji radzieckiej, odpowiednik województwa

PWSK – Pomocnicza Wojskowa Służba Kobiet

UB – Urząd Bezpieczeństwa

UNRRA – ang. skrót organizacji międzynarodowej: Administracja Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy

ZPP – Związek Patriotów Polskich

ZS – Związek Sybiraków

---

¹ Pierwsza wersja bibliografii była cyklicznie drukowana we „Wrocławskich Studiach Wschodnich”, nr 3 (1999); nr 4 (2000); nr 10 (2006); nr 11 (2007); nr 12 (2008), nr 13 (2009), nr 14 (2010); nr 15 (2011), nr 16 (2012), nr 17 (2013).

Adamiuk Antoni, Wspomnienia

Sygn. 396/s

Maszynopis, ss. 21, 1977-1990.

(1915-1957), A., ur. 1913, był duchownym katolickim, wyświęconym w 1939 r. Podjął pracę duszpasterską w parafii Busk (woj. Lwów). Po wybuchu wojny pomoc dla uchodźców i żołnierzy. Wkraczających Sowieców powitali Żydzi z czerwonymi sztandarami. Poszukiwanie otuchy w religii. Aresztowania, propagandowe mityngi. W Busku mieścił się obóz dla polskich jeńców, którym pomagano w ucieczce. Był wśród nich znajomy zakonnik, o. Woźny. Pogorszenie położenia Kościoła i wierzących. Ukraiński ksiądz odszczepieniec. Wydalenie z plebani. Ograniczenie pracy duszpasterskiej, zastraszanie duchownych, wzrastające podatki. A. prowadzi przygotowanie do I Komunii dzieci obrządku greko-katolickiego, bo ich proboszcz bał się władz. Po wybuchu wojny i wycofaniu się władz radzieckich w piwnicach więzienia odnaleziono zwłoki zastrzelonych w ostatniej chwili więźniów. Wkroczenie Niemców, masowa egzekucja na 200 radzieckich jeńcach. Narastające zagrożenie ze strony nacjonalistów ukraińskich. Powstanie getta. Poprawa warunków działania Kościoła. Epidemia tyfusu przywleczonego przez radzieckich jeńców. Posługa katolickich kapłanów także u chorych Ukraińców. Powrót katechezy do szkół. Likwidacja getta w maju 1942 r. Jesienią 1943 r. początek ukraińskich napadów na Polaków, także na wsie należące do buskiej parafii. Mordy, także księży katolickich. Ucieczka Polaków na zachód. I znów posługa religijna dla grekokatolików. Po ostrzeżeniu przez zaprzyjaźnionych Ukraińców a. opuścił Busk w obawie przed banderowcami w czerwcu 1944 r. Pobyt w pow. Brzesko, opieka nad Polakami, uchodźcami z Buska. Wiadomości od rodziny deportowanej ze Zbaraża w głąb ZSRR (na zesłaniu zmarł ojciec i brat a., szwagier zginął w Katyniu). Po wojnie a. podjął pracę duszpasterską w Głubczycach na Śląsku Opolskim. Został dziekanem, wykładowcą w Seminarium Duchownym i kanclerzem Kurii Biskupiej w Opolu.

Adamonis Wanda, Dokumenty zesłańcze (też innych osób)

Sygn. 932/s

Rękopisy, oryginały i kserokopie, ss. 130, liczne kserokopie i pojedyncze oryginały zdjęć i dokumentów, 1990-1997

(1941-1946) Krótkie listowne relacje dotyczące deportacji w latach 1940-1941 do rejonu Werch-Ketsk, obw. Nowosybirsk (Narymski Kraj): **Wanda Adamonis, Janina Malinowska, Tamara Guzowska, Henryk Pietrasiuk, Diana Hertel, Bogusława Trawczyńska, Jadwiga Lisowska, Stanisław Laskowski, Mieczysław Kaliński, Bronisława Kwiatkowska, Maria Karłowska, Stanisława Moroz.**

Adamowicz J. (Józef), Ku pamięci i wiadomości młodych pokoleń Polski

Sygn. 740/s

Maszynopis, ss. 3; kopia, 1989; maszynopis, ss. 35, kopia, 1989; rękopis, ss 14, 1995, dołączone kserokopie dokumentów.

(1940-1960), A., ur. 1911, został aresztowany we wrześniu 1940 r. Deportacja rodziny w maju 1941 r. Pierwszy maszynopis poświęcony jest ewakuacji z więzienia w Wołożynie po ataku Niemiec i egzekucji na więźniach w okolicach Mińska, którą przeprowadziło NKWD 26.06.1941 r. A. udało się uciec. Drugi maszynopis obejmuje lata 1945-1947. A. został aresztowany w Wilnie w lutym 1945 r. Etap do obozu

filtracyjnego w obw. Saratów. Opis długiej podróży pociągiem, przypadki śmierci. Obóz nr 0321 w Jelszance. Życie codzienne więźniów, wyżywienie, praca na budowie gazociągu. Epidemia tyfusu plamistego. Pobyt a. w szpitalu. We wrześniu 1945 r. przenosiny do łagru Kutaisi w Gruzji. Praca przy wyładunku maszyn z okupowanych Niemiec. Ciężkie warunki bytowe, praca przy budowie fabryki samochodowej. W kwietniu 1947 r. strajk polskich więźniów. Rozdzielenie kontyngentu więźniów. Etap do Astrachania. Podróż Wołgą. Obóz dla jeńców nr 204. Praca w cegielni. A. przygotowuje ucieczkę. Wraz z kolegą do wielu perypetiach dociera do Wilna. Ponowne aresztowanie w styczniu 1948 r. w Grodnie za nieudaną próbę ucieczki do Polski. Wyrok trzech lat za włóczęgostwo (nie miał dokumentów i ukrywał się). Więzienie przesyłowe w Moskwie. Etap do Jakucji, łagier w Bodajbo. Praca w tartaku, groźba głodu. Etap do Kiachty. Praca jako cieśla w żeńskim obozie. Samosądy, homoseksualizm, narkomania. Zwolnienie w czerwcu 1950 r. Przykra wizyta w polskiej ambasadzie w Moskwie. Zakaz zamieszkania w Wilnie. Praca buchaltera kolchozowego w rejonie Podbrodzie. Założenie rodziny. W rękopisie sporządzonym wg ankiety uszczegółowienie losów a. w latach 1940-1960. Informacja o ponownym aresztowaniu w 1958 r., które uniemożliwiło repatriację do Polski. Zwolniony we wrześniu 1960 r. z obozu w Mordowii. Pozostał w Wilnie.

Afenda Alina, Relacja z pamięciowego dziennika

Sygn. 290/s

Maszynopis, ss. 44, 1989.

(1939-1946) A. wraz z siostrą w pierwszych dniach wojny uciekły z Poznania do rodziców, mieszkających w Łucku. Ojciec był dyrektorem elektrowni. Aresztowany po wkroczeniu Armii Czerwonej. Deportowana z matką i bratem do Kazachstanu, obw. Pawłodar, w kwietniu 1940 r. Praca przy budowie elektrowni. Głód, choroby, niehigieniczne warunki bytowania. Wybudowanie małego domku, zakup krowy na spółkę z sąsiadami. W 1942 r. krótkie uwięzienie brata. Jesienią tegoż roku przenosiny do Majkainu. Praca na dole w kopalni złota. Pobyt w szpitalu z powodu urazu biodra. Przydzielenie do pracy biurowej. Opis stosunków międzyludzkich, spotkań z zesłańcami innych narodowości. Częste choroby a. Brat z matką wyjeżdżają do pracy w innej miejscowości. W 1943 r. brat wstępuje do I Dyw. A. zajmuje jego posesję księgowego w Dżambaku. Przygotowania do repatriacji, koncentrowanie Polaków w większych miejscowościach. W transporcie przemycają kilkoro nielegalnych pasażerów. W czerwcu 1946 r. wraz z matką dociera do Gniezna.

Afryka mojego dzieciństwa

Sygn. 948/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 55, przed 2010.

(lata 40. XX w.) Jest to zapis rozmów prowadzonych z siostrami **Haliną Machalską i Danutą Sedlak** na potrzeby filmu dokumentalnego „Afryka mojego dzieciństwa”, reż. Ewa Misiewicz. Bohaterki zostały wywiezione ze Zbaraża, woj. Tarnopol. Przebywały w Jakucji. Po amnestii wraz z matką przedostały się do Uzbekistanu, stamtąd zostały ewakuowane do Iranu. Trafiły do obozów dla polskich uchodźców w Koi nad Jeziorem Wiktorii (Uganda).

Aleksandrowicz Aleksander, Wspomnienia

Sygn. 243/s
Rękopis, ss. 7, 1989.

(1940-1946) List z kilkoma informacjami o pobycie na zesłaniu, pracy przy wyrębie tajgi, bez dat i dokładniejszych danych geograficznych.

Aleksandrowicz Aleksander, Pamiętnik

Sygn. 358/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 28, 1993.

(1918-1946) A., ur. 1900, pochodził z rodziny chłopskiej z Suwalszczyzny. W 1918 r. wstąpił do wojska polskiego (I Suwalski Pułk Strzelców). Udział w walkach 1919 r. na Kresach Wschodnich i 1920 r. na Ukrainie. Po wojnach otrzymał nadział 12 ha ziemi na Nowogródzczyźnie. Trudne i biedne początki samodzielnego gospodarowania. W 1939 r. a. poszedł na front. Gospodarstwo ograbiono. Po miesięcznej niewoli został przez władze radzieckie zwolniony do domu. Deportacja 10.02. 1940 r. z żoną i trójką dzieci. W Nowogródku siostra żony przyniosła żywność na drogę. Opis podróży w głąb Rosji. Rozładowanie transportu na stacji Wielsk w obw. Archangielsk. Dalsza podróż saniami. Posiołek w tajdze zamieszkały przez 112 rodzin polskich. Praca na wyrębie, załadunku i spławie drzewa. Potem znalazł zatrudnienie na zimę jako rymarz, potem piekarz. Zasada a. było zgłaszać się na każde stanowisko byle nie pracować na wyrębie. Przedsiębiorczość i umiejętność przystosowania się pomagają mu w utrzymaniu rodziny. Pomoc radzieckiego urzędnika w znalezieniu pracy piekarza w mieście. Mieszkanie u chłopów na wsi, przyjazne stosunki. Żona z dziećmi pracowała za żywność przy wykopkach. Opis pracy w piekarni. Pod koniec wojny przesiedlenie na Ukrainę, obw. Kirograd. Pobyt w sowchozie. Praca na polach sowchozowych, przy budowie obór. Przyjaźń z miejscowymi ludźmi. Repatriacja w 1946 r. na Dolny Śląsk.

Andruszkiewicz Witold, Wspomnienia 1939-55

Sygn. 192/s
Maszynopis, kopia, ss. 104, 1984-1989, dołączone kserokopie dokumentów

(1939-1955) A., ur. 1917 r., był podoficerem WP, instruktorem przysposobienia wojskowego w Ejszyszkach. Bierze udział w kampanii wrześniowej w składzie SGO „Narew”. Po agresji radzieckiej rozwiązanie jednostki. Próba przedarcia się do Rumunii. Ucieczka w trakcie rozbrajania pod Złoczowem. Schwyty ucieka z transportu jeńców. Powrót do domu, który teraz leży na terenach okupowanych przez Litwę. Opis życia do aneksji radzieckiej i później do wybuchu wojny ZSRR z Niemcami. Ukrywanie się przed wywózką. Przeskok narracji do aresztowania w grudniu 1944 r. w Ejszyszkach. Śledztwo z biciem w miejscowym więzieniu, następnie w Trokach i Wilnie. Opis życia w więzieniu na Łukiszkach, nauki rosyjskiego, co mu się później bardzo przydaje. Skazany przez sąd wojskowy na 10 lat obozu. Etap na początku maja 1945 r. do Uchty. Umieszczenie w jednej z filii obozowych. Opis łagru. Praca przy wyrębie, później lżejsze zatrudnienia dzięki znajomościom. Tym sposobem unika też skierowania do obozu przy kamieniołomach. Dużo przyjacielskich kontaktów z Rosjanami. Od 1947 r. regularne paczki od matki. Praca w brygadzie kryminalistów, którym sympatię zjednuje a. barwnymi opowiadaniem. Regularna lektura klasyków rosyjskich. Praca w brygadzie cieśli. 1948 r. wysłany do specobozu w Bałchaszu w Kazachstanie. Silna grupa

Polaków w obozie. Praca na terenie huty miedzi, przy budowie domów. Zelzenie reżymu po śmierci Stalina. W 1954 r. opuszcza obóz i zostaje skierowany na tzw. wieczne osiedlenie w okolicach Karagandy. W listopadzie 1955 r. udaje się na punkt zbiorczy repatriantów do Polski. Przyjazd do Polski w grudniu 1955 r.

Andrzejewska Barbara, Wspomnienia z Kazachstanu 1940-46

Sygn. 184/s

Maszynopis, kopia, ss. 40, załączone kserokopie dokumentów osobistych, listów, plany sytuacyjne, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1931 r., mieszkała w Pińsku (woj. Polesie). Ojciec był urzędnikiem. Po kampanii wrześniowej przebywa w niemieckiej niewoli. A. z matką zostały deportowane 13.04.1940 r. do obw. Akmolińsk w Kazachstanie. Umieszczone w kołchozie. Opis zdarzenia przybyszy i tubylców. Serdeczne przywitania przez gospodarzy, do których je przydzielono. Matka pracuje b. ciężko w kołchozie. Potrafi się przystosować do nieznanego sobie pracy. A. dorabia u Rosjan wykonując prace domowe, szydełkując. Dużo szczegółów życia codziennego, stosunków międzyludzkich. Matka, ceniąc edukację, wysyła a. do szkoły, wieczorami sama ją uczy. Przenosiny do innej wsi, gdzie jest większa szkoła. Na początku konflikty z innymi uczniami. Dobre postępy w nauce. W wakacje wyjazd uczniów na wyręb lasu. A. ucieka do domu, za karę ma piłować drzewo do szkolnego pieca. Po amnestii otrzymują nieco pomocy i gazety. W 1943 r. mama wstępuje do ZPP. Opis przygotowań do repatriacji i pożegnania z Rosjanami. Wyjazd wiosną 1946 r. Spotkanie z rodziną. Dołączona lista towarzyszy zesłania.

Aniszewski Michał, Polesie, jakie zapamiętałem

Sygn. 946/s

Maszynopis, kserokopia, liczne kserokopie zdjęć, map i dokumentów, ss. 86, 2008.

(XX w.) a., ur. ok. 1924, pochodzi z Polesia. Przed wojną mieszkał w Janowie Poleskim, był uczniem gimnazjum w Pińsku. Osobiste wspomnienia a. o wydarzeniach z okresu II RP i dwóch okupacji przeplatane są wypisami z literatury i wspomnień innych osób.

Antoszewski Tadeusz, bez tytułu

Sygn. 796/s

Maszynopis, ss. 6, 1997

(1940-1941), A., ur. 1921, był członkiem rodziny osadnika na Wołyniu. Deportowany 10.02.1940 r. do rejonu leńskiego, obw. Archangielsk. Po zwolnieniu z zesłania we wrześniu 1941 r. wraz z innymi Polakami wyruszył na południe. Podróż barką po Amu-Darią. Osiedlenie w uzbeckim kołchozie w okolicach Nukusu. Praca przy nawadnianiu. Ciasnota, głód, choroby. Kradzieże żywności psują stosunki z miejscowymi. W grudniu 1941 r. transport rzeką z powrotem. Ogromny głód, przypadki śmierci w trakcie przedłużającej się podróży, rabowanie żywności. Wreszcie osiedlenie w kołchozie.

Apanowicz Stanisław, Moje wspomnienie

Sygn. 333/s

Maszynopis, ss. 2, 1989, dołączone fotokopie zdjęć i dokumentów

(1944-1958) Lakoniczny opis drogi więziennej i obozowej a. Zostaje aresztowany w Wilnie w 1944 r. Przebywał w obozach w Saratowie i Kutaisi. W 1950 r. skazany na 25 lat obozu. Łagry w Karagandzie i Omsku. Zwolniony w 1957 r. Repatriacja do kraju w 1958 r.

Arden van Remy [właśc.: Kazimierz Swaryczewski]

Sygn. 739/s

Maszynopis, ss. 95, kopia, data powstania nieznana.

(1939-1944), A., ur. 1920, mieszkał z rodzicami w Drohobyczu (woj. Lwów), był maturzystą. Opowiada i swych losach w formie zbeletryzowanej. Wybuch wojny zastaje go w Wilnie. Przedziera się w strony rodzinne w wojennym chaosie. Po przystanku we Lwowie wraca do Drohobycza. Wznowienie nauki. Zaangażowanie w konspirację młodzieżową. Aresztowanie w kwietniu 1940 r. Opis więzienia, relacji między aresztowanymi. Nocne przesłuchania z biciem. Pobyt w więzieniach w Samborze i Charkowie. Wyrok 25 lat więzienia. Spotkanie z ojcem skazanym na 5 lat (zmarł w 1941 r. na Kołymie). Wieści o śmierci matki i oddaniu młodszego rodzeństwa do sierocińca. Etap na wschód w czerwcu 1941 r. Pobyt w więzieniu Butyrki w Moskwie. Potem łagier w okolicach Workuty. Podszycie się pod lekarza. Praca w przychodni. Przyjaźń z litewską pielęgniarką. Przeniesienie do przychodni w Archangielsku w porcie. Przygotowania do ucieczki na zagraniczny statek. Ukrycie się na angielskim statku, pomoc marynarzy. Po dotarciu do Anglii służba w wojsku, udział w bitwie pod Monte Cassino, po wojnie studia fizyczne, osiedlenie się w Kanadzie.

Aresztowania i deportacje ludności polskiej przez NKWD. Zestawienie zbiorcze

Sygn. 954/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 9, po 1990.

(1939-1955) A. artykułu, Jan Belina, wykorzystując zróżnicowaną literaturę przedmiotu dokonał zestawienia ofiar różnych form represji stosowanych wobec obywateli II RP przez władze ZSRR. Jego zdaniem podlegało im ok. 1,5 mln osób.

Argasińska Lidia, Szara opowieść

Sygn. 301/s

Maszynopis, ss. 4, oryginał, 1990

Maszynopis, ss. 48, kopia, 1990, dołączone fotokopie zdjęć z zesłania.

(1940-1946) A., ur. 1929 r. mieszkała z rodziną w powiecie Szczuczyn (woj. Nowogródek). Ojciec był leśniczym. Deportowani 10.02.1940 r. do północnego Kazachstanu, obw. Akmolińsk. Ojciec pracuje w różnych miejscach. Ratuja się sprzedażą ubrań, szyciem na cudem zabranej maszynie. Praca w kopalni złota. W 1942 r. ojciec wstępuje do armii gen. Andersa. Opisy przyrody, życia tubylców, walki o przetrwanie polskich zesłańców. Matka pracuje przy kopaniu silosów. W 1943 r. zostaje nauczycielką w polskiej szkole. A. prowadzi gospodarstwo domowe i opiekuje się siostrą. Dorabia robótkami na drutach. Repatriacja do kraju w kwietniu 1946 r.

Arter Halina, Wspomnienia z lat 1939-1949

Sygn. 811/s

Maszynopis, ss. 3, po 1991, dołączono dwie fotokopie zdjęć.

(1939-1949), A. ur. 1933 r., spędzała wraz z rodziną wakacje w majątku dziadka Symonów nad granicą z ZSRR. Wkroczenie wojsk radzieckich 17 września 1939 r. Aresztowanie dziadka. Potajemny powrót rodziny do domu w Równem (woj. Wołyń). Deportacja 10.02.1940 r. (prawdopodobnie pomyłka a.) do Bułajewa (płn. Kazachstan). Pobyt w kołchozie. Matka zarabia handlem i wrózeniem. Po amnestii podróż ku obozom polskiej armii. Ojciec idzie do wojska. Ewakuacja do Karaczi w 1942 r. Stamtąd do polskich osiedli w brytyjskiej Afryce Wschodniej (Masindi). 1948 r. emigracja wraz z rodzicami do Australii.

Aulichowa Maria, Polskie drogi. Pamiętnik 1940-46

Sygn. 288/s

Maszynopis, ss. 32, 1989.

(1940-1946) A. z mężem mieszkała we Lwowie. Mąż zostaje aresztowany na początku lutego 1940 r. Deportacja a. 10.02.1940 r. do Semipałatyńska w Kazachstanie. Umieszczona w jednym z kołchozów. Praca przy wożeniu obornika, zbieraniu kiziaku, sianokosach itp. Trudności w przystosowaniu się do prymitywnych warunków. Za łapówkę zgoda na przeniesienie do większej osady. Od czasu do czasu paczki od rodziny. Głód, coraz więcej zgonów wśród Polaków. W 1941 r. przenosiny do Kokpit. Praca w szwalni. Informacja via Lwów, że mąż żyje. Lepsze traktowanie Polaków po wybuchu wojny z Niemcami. Po amnestii a. w raz ze znajomymi wyrusza na południe Kazachstanu. Rozpytywanie zwalnianych z obozów o męża. Tułaczka po różnych miejscowościach. Brak pracy i mieszkań dla Polaków. A. zostaje okradziona przez rodaka. Pobyt w kołchozie. Zimno, głów. W latach 1942-1943 zatrudnienie przy różnych pracach kołchozowych. W 1943 r. przenosiny do innego kołchozu, brak pracy. Znowu zmiana miejsca zamieszkania. Nieco pomocy żywnościowej dla zesłanych. A. zapada na zdrowiu. Trudna decyzja sprzedaży męzowskiego futra, ostatniej rzeczy do niego należącej. Na początku 1945 r. pisze listy do Lwowa. Wstąpienie do ZPP w nadziei na nieco więcej żywności. Konflikt z prezes oddziału, Żydem. A. wraz z przyjaciółką zostają nauczycielkami w polskiej szkółce. Informacja od rodziny, iż mąż został ewakuowany z armią gen. Andersa. W kwietniu 1946 r. przygotowania do repatriacji. W maju a. dociera do Krakowa.

B

Baczyński Zbigniew, Z przeżyć w Lwim Grodzie w latach 1920-1945

Sygn. 353/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 283, 1989.

(1919-1945), A., ur. 1920, urodził się we Lwowie. Swoje wspomnienia o historii rodziny i ukochanym mieście podzielił na 11 rozdziałów. Wywodom o kolejach losu a. i najbliższych towarzyszą ogólne informacje historyczne. A. był kuzynem poety Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. Opis dzieciństwa lwowskiego, nauki w szkołach, matury, studiów w czasie okupacji. Wiele miejsca poświęcił miastu przed wojną, jego codzienności, folklorowi, a także życiu okupowanego miasta po 1939 r. i opuszczenia

go przez ludność polską. Wspomnienia kończy opis wędrówki po mieście, opis najważniejszych zabytków.

Badecki Tadeusz, Zestawienie ofiar

Sygn. 576/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, 1989

Lista 33 nazwisk ofiar zamordowanych przez nacjonalistów ukraińskich w powiecie Sambor w 1944 r. Podano wiek, rodzaj śmierci

Baj Bogusław, Wspomnienia 11 sybiraków

Sygn. 146/s

Maszynopis, ss. 81, składa się z 11 relacji pozyskanych przez B. Baja w l. 1988-1989

Wspomnienia **B. Tura**: (1939-1946), a., ur. 1933 r., zostaje deportowany z woj. Tarnopol z rodzicami, rodzeństwem i dziadkami. Ojciec i dziadkowie umierają na zesłaniu. Krótki pobyt w domu dziecka, śmierć siostry. Matka go stamtąd odbiera. Głód, gdyż matki praca w tartaku nie wystarcza na wyżywienie dzieci. W 1945 r. a. trafia do polskiej szkoły.

Wspomnienia **St. Ługowskiego**: (1939-1941), A. zostaje zatrzymany przy próbie przedostania się do Rumunii. Chce dotrzeć do polskiej armii na zachodzie. W Samborze ucieka z kolumny więźniów. Dociera do Lwowa. Aresztowany przy ponownej próbie przedarcia się przez granicę. Wysłany do więzienia w Dniepropietrowsku. Po trzymiesięcznym śledztwie zostaje skazany i wysłany do obozów w Karelii. Tam ciągle przygotowuje ucieczkę. Złapany w pobliżu dworca kolejowego. Pobyt w karcerze, trzyletni wyrok. Po wybuchu wojny z Niemcami wszystkich politycznych zamknięto do karceru, rozstrzeliwania. A. zostaje wysłany do obozu w Workujcie. Po amnestii dociera do tworzącej się armii polskiej.

Wspomnienia **J. Staszak**: (1940-1947), A., ur. 1929, pochodzi z rodziny osadnika wojskowego w okolicach Brodów (woj. Tarnopol). Deportowana z rodziną 10.02.1940 r. do obw. archangielskiej. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Dorośli pracują przy wyrębie drzew. Na zesłaniu umiera ojciec i siostra, najstarszy brat zostaje na krótko uwięziony. Przenosiny do innego posiołku. Śmierć matki i dwóch najmłodszych braci. Brat najstarszy ginie na froncie jako żołnierz I Dyw. A. trafia do domu dziecka, zapada na gruźlicę. Z powodu choroby do kraju wraca dopiero w 1947 r.

Wspomnienia **B. Baja** (dołączone kserokopie dokumentów): (1944-1955), A. w 1944 r. jest żołnierzem AK na Lubelszczyźnie. Zostaje aresztowany w styczniu 1945 r. Przechodzi śledztwo ze stosowaniem tortur. Skazany przez radziecki trybunał wojskowy w Pruszkowie na 7 lat obozu. Przerzut samolotem do więzienia Brześciu. Potworne warunki pobytu. Dwumiesięczna podróż do obozu w obw. Chabarowsk (Primłag). Praca przy wyrębie drzew. Kilkumiesięczny pobyt na Łubiance w czasie procesu przywódców polskiego podziemia. Przeniesiony do innego obozu. Tam prześladowanie więźniów politycznych przez kryminalistów, praca przy ścinie drzewa. A. dochodzi do skrajnego załamania, umiera z głodu jego przyjaciel. Przeniesiony do obozu dla inwalidów. Podaje się za elektryka i zostaje przeniesiony do obozu w Kańsku (Krasnojarski Kraj). Zdemaskowany trafia do rozładunku wagonów. W 1948 r. wraz z innymi Polakami przewieziony do obozu przesyłowego w Brześciu. Zamiast do kraju zostaje wysłany ponownie do Moskwy. Po czterech miesiącach etap do Tajszetu. Stamtąd do obozu Ozierłagu w Bracku. Jest to obóz o zaostrowym reżymie dla więźniów politycznych. Praca przy budowie mostu na

Angarze. Potem kolejny obóz przy kamieniołomach. Zwolniony w 1952 r. z nakazem wiecznej zsyłki w głębi ZSRR. Przydzielony do przedsiębiorstwa geologicznego pracującego w okolicach Krasnojarska. W 1954 r. żeni się z zesłaną tu Polką. W 1955 r. żona uzyskuje pozwolenie na powrót do rodzinnych Baranowicz, gdzie rodzi córeczkę. W grudniu 1955 r. repatriuje się do kraju razem z rodziną.

Wspomnienia **B. Sadownika**: (1944-1948), A. i jego ojciec byli żołnierzami BCh na Podlasiu. Aresztowany wraz z nim przez NKWD w październiku 1944 r. Skazany na 10 l., ojciec 7 l. pobytu w obozie. Pobyt w więzieniu przesyłowym w Brześciu n. Bugiem. Stamtąd etapem poprzez Orszę do Reszot (maj 1945 r.). Rozdzielenie z ojcem. W obozie praca przy sianokosach i wyrębie lasu. Ciężka choroba a. Spotkanie z ojcem. Praca w szpitalu. Repatriacja do kraju w 1947 r.

Wspomnienia **Z. Moroza**: (1945-1946). A., zamieszkały w Wilnie, został aresztowany z rodzicami w grudniu 1945 r. Bity w śledztwie. Rodziców zwolniono, a. wraz z 2 tys. Polaków z Wileńszczyzny trafia do obozu dla internowanych w pobliżu Saratowa. Praca na budowie rurociągu gazowego. Zwolniony z grupką Polaków w lipcu 1945 r.

Wspomnienia **L. Roemer**: (1944-1956), A. z zawodu nauczycielka, była żołnierzem AK w Wilnie. Aresztowana w listopadzie 1944 r. Śledztwo z biciem w Wilnie. W strasznych warunkach etap do Workuty. Praca przy rozładunku wagonów, w kamieniołomach, robotach ziemnych, sprzątaniu. Wyrok wydany zaocznie – 4 lata obozu. Jej siostra i przełożona w konspiracji otrzymuje 15 lat katorgi. Po zwolnieniu a. trafia na wieczne zesłanie do Krasnojarskiego Kraju. Tam poznaje męża. Repatriacja w kwietniu 1955 r.

Wspomnienia **J. Myślińskiego**: (1939-1948). A. mieszkał w Łucku (woj. Wołyń). Po zwolnieniu z niemieckiej niewoli wraca do domu. Podczas okupacji niemieckiej wstępuje do AK, zajmuje się zdobywaniem broni. Aresztowany po zdobyciu miasta przez wojska radzieckie. Skazany na 8 lat obozu. Etap do Nachodki. Dalej statkiem do Magadanu w strasznych warunkach. W obozie praca na wyrębie i w kopalni. W stanie skrajnego wyczerpania zostaje sprzątaczem baraku. W 1948 r. poprzez Charków przetransportowany z innymi Polakami do Białej Podlaski.

Wspomnienia **J. Łytko**: (1939-1946), A., ur. w 1926 r., był synem osadnika wojskowego w pow. Krzemieniec (woj. Wołyń). Aresztowanie ojca. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. permskiej. W wagonie spotykają ojca. W czasie podróży śmierć siostry. Umieszczenie w leśnym posiołku, praca na wyrębie. Po amnestii opuszczają posiołek tratwą płynąc Kamą na południe. Kołchoz w Tatarstanie. W 1943 r. ojciec i nastraszy brat idą do polskiej armii. Przenosiny w okolice Kazania z mamą i czwórką młodszego rodzeństwa. W marcu 1946 r. repatriacja.

Wspomnienia **F. Pokrop**: (1940-1946): Ojciec a. był gajowym w majątku Żyrmany w pobliżu Lidy (woj. Nowogródek). Deportacja 10.02.1940 r. z rodzicami i 5. rodzeństwa. Ze stacji Asino w obw. nowosybirskiej podróż saniami do posiołku w tajdze. Dorośli pracują na wyrębie. A. choruje na tyfus. Śmierć siostry. Po amnestii przenoszą się do Altajskiego Kraju. Praca przy zbieraniu żywicy, później ojciec zostaje pastuchem bydła kołchoźników. W 1943 r. ojciec i najstarszy brat zostają zmobilizowani do I Dyw. Matka pracuje w kołchozie, dorabia szyciem. A. uczy się w rosyjskiej szkole, opieka ze strony dyrektora. Uczniowie pracują latem w kołchozie. Repatriacja wiosną 1946 r. Ojca odnajdują na Dolnym Śląsku.

Wspomnienia **Tadeusza M.**: A. z rodziną mieszkał w pow. Borszczów (woj. Tarnopol). Deportowani 10.02.1940 r. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Praca na wyrębie, przy pozyskiwaniu żywicy. Śmierć ojca. Po amnestii kolejną wraz z rodzeństwem jedzie do Taszkientu. Trafiają do kołchozu, praca przy zbiorze bawełny.

Śmierć matki w styczniu 1943 r. A. zostaje zmobilizowany w 1944 r. Rodzeństwo wraca w 1946 r.

Bałajewicz-Biłozor Janina, Wspomnienia z Syberii

Sygn. 827/s

Maszynopis, ss. 10, 1994, kserokopia listu, wykaz osób deportowanych.

(1940-1946) A., ur. 1925, mieszkała z rodzicami i 7 rodzeństwa we wsi Rzyczki w pow. Rawa Ruska (woj. Lwów). Ojciec a. był leśniczym. Deportacja 10.02.1940 r. do osady Arszan, rejon Tułun, obw. Irkuck. Praca w lesie do jesieni 1942 r. Przenosiny do kołchozu. Ciężkie warunki bytowe. Ojciec znajduje prace w miasteczku, a. przenosi się do niego. Praca w fabryce. W 1943 r. powołanie ojca. A. musi utrzymać rodzinę. Przemrożenie nóg. Próba dostania się do wojska polskiego. Młodsze dzieci chodzą do szkoły polskiej. Praca w stołówce. Wystanie do pracy w kopalni węgla Czeremchowo, ucieczka. Repatriacja w kwietniu 1946 r. Wędrówka po Polsce. Połączenie z rodziną osiedloną w Wilkanowie k. Bystrzycy Kłodzkiej.

Banach Edward, Nad Wołgą i Donem. Wspomnienia tułacza na ziemiach ZSRR w latach 1941-1944

Sygn. 662/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 78, 1991

Rysunki ołówkiem, kserokopie i oryginały, 36 sztuk, data powstania nieznana

Wspomnienia te ukazały się pod tym samym tytułem w Białymstoku w 1998 r.

Banasińska Stanisława, Wspomnienia

sygn. 112/s

Maszynopis, ss. 8, fragmenty pamiętnika powstałego przed 1989

(1938-1944) A., ur. 1898, zamieszkała w 1938 r. Krzemieńcu (woj. Wołyń) i prowadziła tam sklep. Skonfiskowano go w listopadzie 1939 r. Wychodzi fikcyjnie za mąż, by zmienić nazwisko i zniknąć. Po wybuchu wojny radziecko-niemieckiej przenosi się do innej miejscowości. Żyje z robótek ręcznych i wyprzedazy. Na wiosnę 1943 r. ucieka do Równego w obawie przed atakami UPA. Praca w administracji urzędu budowlanego. W 1944 r. ewakuacja z innymi pracownikami niemieckich urzędów. Jedzie do rodziny do Łowicza.

Barańska Janina, Wspomnienia z Kazachstanu. Bajan Auł 1940-46.

Sygn. 160/s

Rękopis, zeszyt szkolny 60 kartkowy, 1989, kserokopie dokumentów i zdjęć.

(1939-1946), A., ur. 1935 r. mieszkała w Wołożynie (woj. Nowogródek). Ojciec był żołnierzem KOP. Zostaje aresztowany w 1940 r. A. wraz z matką i dwiema siostrami zostaje deportowana 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Umieszczone w kazachskim kołchozie. Matka zatrudniona przy różnych pracach, najstarsza siostra opiekuje się resztą rodziny. Szczegóły życia codziennego, relacji z miejscową ludnością. Przenosiny do rosyjskiego kołchozu w 1942 r. Po amnestii wraca wycieńczony fizycznie i psychicznie ojciec. Matka walczy o przetrwanie całej rodziny. By uchronić dzieci przed głodem a. i siostry idą na pewien czas do domu dziecka. Ojciec odchodzi do polskiej armii. Matka zostaje sprzątaczką w szkole, w magazynie

żywności, piekarni, chwyta się każdej pracy, pozwalającej zdobyć jedzenie dla dzieci. Repatriacja w 1946 r. Osiedlenie w Wałczu. Ojciec pozostaje na emigracji.

Barańska Jadwiga, Przeżyłam wielki głód na Ukrainie

Sygn. 665/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 113, 1993

(1918- lata 80. XX w.), A., ur. 1922, pochodziła z polskiej rodziny bogatych chłopów mieszkającej na wsi koło Żytomierza (Ukraina). Jej dziadek i wuj zostali zamordowani w 1918 r. Budowa pięknego domu na początku lat 20. Mieszana narodowościowo okolica, zgodne współżycie. Szczęśliwe i dostatnie dzieciństwo a. Ostatnie szczęśliwe Boże Narodzenie 1928 r. W następnym roku nagonka na bogatych chłopów, rozkułaczenia dotyczą niemal całą rodzinę. Zmarnowanie dorobku pokoleń, rozproszenie rodziny. Wywłaszczenie babci, która przenosi się do rodziny a. W grudniu 1929 r. narodziny trzeciego dziecka w rodzinie. W lutym 1930 r. rewizja i rabunek mienia. Aresztowanie ojca. Ucieczka ojca z zesłania. Ukrywanie ojca. W listopadzie 1930 r. ucieczka rodziców tuż przed deportacją. Dzieci oddane babci pod opiekę. A. zapamiętała rozkułaczenia domu rodzinnego, kłótnie o rzeczy. Ciotka zabiera najmłodszego brata do Donbasu. Organizacja we wsi polskiej szkoły w domu a. Aresztowanie ukrywających się rodziców w grudniu 1932 r. Powrót matki z więzienia. Klęska głosu. Ratowanie się kupowaniem w sklepach sieci Torgsin za resztki biżuterii. Śmierć babci. Walka matki o przeżycie rodziny. Masowe zgony. Zobojętnienie z powodu nawału nieszczęść. Brutalizacja stosunków we wsi. Widzenie z ojcem w więzieniu w czerwcu 1933 r. Losy zaprzyjaźnionych polskich rodzin. Wieści o wywiezieniu ojca na Syberię. We wrześniu 1933 r. rozkaz o przesiedleniu się w głąb terytorium radzieckiego. Matka z a. i bratem wyrusza do ojca. Pozostawienie dziadków. Setki bezdomnych dzieci wokół dworca w Żytomierzu. Niebezpieczna podróż do Dymitłagu, obozu, gdzie był ojciec. Widzenie z ojcem, który pracował jako stolarz w obozie. Pomoc naczelnika stacji kolejowej w Bieskudnikowie w znalezieniu pracy i mieszkania. Matka pracuje jako sprzątaczką, mieszkanie w hotelu robotniczym, ukrywanie pochodzenia kułackiego. Podjęcie nauki w szkole. Bieda, matka podejmuje różne dodatkowe prace. Dzięki pomocy różnych osób, także naczelnika miejscowego NKWD, otrzymanie dokumentów i poprawa warunków życia. Czasem potajemne spotkania z ojcem. W 1935 r. wyprawa do Donbasu do krewnych. Przenosiny do Donbasu. Przejście tyfusu. W 1936 r. zwolnienie ojca z obozu i połączenie się rodziny. Ojciec pracuje jako stolarz w fabryce. Poprawa warunków życia, matka prowadzi dom i nie pracuje. Nauka w szkole, dalsze ukrywanie przeszłości. W l. 1937-1938 strach przed ponownymi represjami, obawy przed donosicielami. Po wybuchu wojny pojawienie się Polaków z obszarów II RP. Atak niemiecki na ZSRR. Mobilizowanie uczniów do kopania okopów. Wkroczenie wojsk niemieckich. Znowu bieda. W lutym 1942 r. rodzina wraca do Żytomierza. Pomoc dawnych znajomych w urządzeniu się w mieście (rodzinna wieś już nie istniała). Ojciec i brat pracują w stolarni, a. na poczcie. Pomoc niemieckiego oficera. Mama i brat dorabiają nielegalnym handlem. W grudniu 1943 r. wycofanie się Niemców i ucieczki miejscowych folksdojczy. Nieudana próba wyjazdu do Lwowa. Powrót do Żytomierza, awans w pracy dzięki dobrej opinii znajomego komunisty. Praca księgowej po przeszkoleniu. Konflikty z Żydami. Strach przed represjami. Podjęcie starań o wyjazd do Polski. Pomoc krewnych ze Lwowa w wyjeździe a. Rozpacz z powodu konieczności pozostawienia rodziców i braci. Potajemny wyjazd z narzeczonym do Lwowa i na zachód. Przybycie do Wrocławia w grudniu 1946 r.

Trudne początki życia w zniszczonym mieście. Praca na poczcie. Strach przed zdemaskowaniem. Awans w pracy. Zadowolenie z życia w Polsce. Coroczne wyjazdy do krewnych od 1956 r. W 1972 r. odwiedziły matki we Wrocławiu. Pomoc materialna rodzicom. W latach 80. częste wizyty w Żytomierzu. Losy młodszych braci i żytomierskiej Polonii.

Bardecka-Porczyk Barbara, -45 °C

sygn. 97/s

Maszynopis, ss. 8, 1989

(1940-1942) A., uczennica gimnazjum, pochodziła z rodziny inteligenckiej ze Lwowa (?). Jeden z braci został aresztowany za nieudaną próbę dotarcia do Rumunii. Deportowana z matką i 2 siostrami 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Kustanaj, kołchoz Swierdłowka. Kołchoz jest bogaty, żyją znośnie z handlu wymiennego, pracy na działkach przyzagrodowych. Na jesieni przenosiny do gorszego kołchozu Burakowka. Ciężka i głodna zima. Na wiosnę prace polowe w kołchozie. Zimą 1941 r. wyruszają do punktów tworzenia się wojska polskiego. Docierają do Samarkandy. Tam kierują ich do kołchozu. Tyfus. Ewakuacja do Iranu jednym z ostatnich transportów.

Barszcz Euzebiusz, Osiemnaście lat w cywilu

sygn. 69/s

Maszynopis, ss. 105, 1989.

(1929-1947), a., ur. 1929 pochodził z rodziny podwarszawskiego robotnika, członek KPP. Opis dzieciństwa i wybuch wojny. Ojciec idzie na front, matka ucieka z dziećmi na wschód, do brata, który został funkcjonariuszem partii w Kiwercach (woj. Wołyń). Ojciec przyjeżdża do nich po ucieczce z niewoli. Nauka w szkole, wstąpienie do pionierów. Wywózka w czerwcu 1940 r., zaskoczenie rodziców takim obrotem sprawy. Przyjazd do obw. Tomsk, posiołek Kica w tajdze. Ojciec pracuje na wyrębie, wytwórni nart. Narodziny siostry. Ciężki wypadek ojca. Matka dostaje pracę w łaźni. Głód, choroby. Po amnestii wyruszają na południe, m. in. tratwami przez Czuyłm. Wywody a. o konieczności i autentyczności przyjaźni polsko-radzieckiej. Koczowanie pod gołym niebem w Semipałatyńsku wraz z tysiącami ewakuowanych Rosjan. Negatywna ocena działalności polskiej placówki. Ojciec zgłasza się do armii Andersa. Na a. spada ciężar utrzymania rodziny. Głód, śmierć najmłodszej siostry, walka o przeżycie najrozmaitszymi sposobami. Wyruszają do Kirgizji po nawiązaniu kontaktu z siostrą matki. Wujek idzie do I Dyw. Matka działa w ZPP. A. pracuje jako stróż w przedszkolu, w polu. Opis życia Kirgizów. Otwarcie szkoły przez ZPP. Opis nauki, bijatyk, przyjaźni z rosyjskim chłopcem. Wyruszają do Polski w czerwcu 1946 r. Siostra zostaje z narzeczonym, Rosjaninem. Powrót do Otwocka. Ojciec już wrócił z Anglii. Wstępuje do PPR i kompanii operacyjnej milicji, a. do ZMW. W 1947 r. po ukończeniu pierwszej klasy szkoły mechanicznej wstępuje do szkoły oficerskiej.

Bartoszewicz Romuald, Gdzieś w Kazachstanie (1939-1946)

Sygn. 388/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 64, 1964

(1939-1946), a. ur. 1932, mieszkał wraz z rodziną w Stołpcach (woj. Nowogródek). Ojciec był kolejarzem. Opis początków okupacji radzieckiej. Aresztowanie ojca w

grudniu 1939 r. Zaginął bez wieści. Dziadkowie zabierają matkę i a. do Lidy. Deportacja z matką i babką w lutym 1940 r. Miesięczna podróż do obw. Pietropawłowsk w Kazachstanie. A. ulega w drodze wypadkowi, rozłączenie z rodziną. Pobyt w szpitalu. Opieka ze strony rosyjskiej lekarki. Odnalezienie przez babkę. Opis zesłańczego gospodarowania. Matka zatrudniła się w ekipie geodezyjnej, babka w kolchozie i magazynie. Nawiązanie korespondencji z rodziną w Lidzie. Paczki. Opis zajęć domowych i zabaw dzieci z podaniem wielu szczegółów życia codziennego. Po wybuchu wojny z Niemcami polskie rodziny przenoszą się do Pietropawłowska. Przydział do brygady budownictwa kolejowego. Głodowa zima, a. wraz z innymi podrostkami kradnie żywność, utarczki z komsomolcami. W 1944 r. wraz z jedną polską rodziną przenoszą się do miasteczka Szczuczyno. Praca przy czyszczeniu torów, sprzątaniu. A. zajmuje się dostarczaniem opału. Coraz większa bieda i głód. Babka i matka zatrudniają się w gospodarstwie pomocniczym. Kradzież żywności, szperanie po śmietnikach, żebranie. Przyjaźń z rosyjskimi chłopcami. Niemordowana babcia wymyśla coraz to nowe źródła zarobkowania. W 1946 r. oczekiwanie na repatriację. Wyjazd na zachód w lutym 1946 r. Osiedlenie w Szczecinie.

Barutowicz Maciej, Dobromil – miejsce zbrodni oprawców stalinowskich

Sygn. 397/s

Maszynopis, ss. 9, 1990.

(1939-1941), A. opisał wydarzenia w Dobromilu (woj. Lwów). Był ich świadkiem jako 4-letni chłopiec. Po wkroczeniu armii radzieckiej aresztowania i deportacje do obozów. Po wybuchu wojny z Niemcami do miasteczka przybyła kolumna więźniów, około pół tysiąca. Zostali zabici przez funkcjonariuszy NKWD tuż przed ich ucieczką. Niemcy fotografowali zwłoki, nakazali Żydom wykopać mogiłę dla zabitych i zezwolili na uroczysty pogrzeb.

Barycz-Baczyńska Helena, Oj nie masz ty szczęścia w życiu, oj nie masz...

Sygn. 835/s

Maszynopis, ss. 1, kserokopia, 2000, kwestionariusz członka koła Związku Sybiraków.

Kwestionariusz zawiera dane H. Barysz-Baczyńskiej, ur. 1923, zesłanej do Kazachstanu., obw. Semipałatyńsk. List informuje o przekazaniu wspomnień, których w teczce brak.

Batko-Wojtkiewicz Zofia, Relacja za lata 1940-1946

Sygn. 398/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1929 r., mieszkała w Wołkowysku (woj. Białystok). Ojciec był księgowym, został aresztowany w 1940 r. Matka wraz z a. i jej siostrą ukrywała się przez rok u krewnych. Deportacja 21.06.1941 r., po drodze bombardowania. Przybycie do Omska, stamtąd łodziami po Irtyszu do miejscowości Uściszym. Miejscowa ludność oczekuje wyzwolenia przez Niemców. Praca przy ładowaniu drzewa na barki, w przędzalni, kopaniu gliny, na wyrębie. Krytyczna ocena postaw Polaków, pomoc ze strony Rosjan. Po amnestii rodzina a. pozostała na miejscu, bo nie można była zdobyć miejsca na statku. A. zarabiała robotą na drutach. W 1945 r.

przesiedlenie na Ukrainę w okolice Postawy. Umieszczenie w kołchozie. Repatriacja do Polski w 1946 r. Przybycie do Wrocławia, spotkanie z ojcem.

Bazan Czesław, Kołpaszewo 1941-1943. Dziennik z zesłania

Sygn. 318/s

Maszynopis, ss. 182 (podzielonych na 3 zeszyty), zawierający odpis dziennika powstałego w latach 1941-1943, liczne kserokopie zdjęć, dokumentów, mapki sytuacyjne, tekst dziennika uzupełniony w 1989 r.

(1941-1943) A., ur. 1924 r., pochodził z rodziny nauczycielskiej. Ojciec uczył w gimnazjum w Prużanie, woj. Polesie. Pracę kontynuował po wkroczeniu wojsk radzieckich. Aresztowany w kwietniu 1941 r. Deportacja rodziny złożonej z matki i trójki dzieci w końcu czerwca 1941 r. Ojciec został uwolniony przez Niemców z więzienia po zajęciu przez nich Brześcia. Reszta rodziny zostaje osiedlona w Narymskim Kraju, obw. Tomsk. Opis podróży na zesłanie (m. in. swobodne kupowanie żywności), współtowarzyszy niedoli i relacji międzyludzkich. Ulokowanie w Kołpaszewie. Praca w cegielni. Początkowo zakupy żywności za ruble. Opis miasta. Skierowanie do prac ziemnych, układania drzewa itp. A. śledzi informacje z frontu, stara się utrwalić znajomość języka niemieckiego. Nauka łowienia ryb, zbieranie jagód i grzybów na sprzedaż. Sprzedawanie rzeczy za żywność. Wieści z gazety o porozumieniu z polskim rządem. Wyjazd do robót żniwnych. We wrześniu wydanie dokumentów o polskim obywatelstwie. Na zimę przenosiny do budynku przedszkola. Część Polaków rusza na południe. Udział w obchodach rocznicy rewolucji październikowej. Pogorszenie warunków życia, brak żywności. Oczekiwanie na wyjazd przerwane wysłaniem do wyrębu tajgi. Opis pracy, piękna tajgi. Przybycie polskiego delegata, zapowiedź powołań do wojska na wiosnę. Nadzieje a. na dostanie się do jednostki kadetów. Opis waśni między zesłańcami. Akademia w rocznicę Konstytucji Majowej. Straszne wieści o nędzy w obozach polskich uchodźców na południu. Na wiosnę 1942 r. założenie ogrodu. Zatrudnienie jako woźnica. Wiele notatek odnosi się do nastrojów wśród zesłańców i relacji międzyludzkich. Dowcipy na temat sytuacji w ZSRR i położenia na froncie. Matka dorabia szyciem. A. zapisuje się na kurs rachmistrzów. Pomoc żywnościowa i odzieżowa. Korzystanie z biblioteki, kina i teatru objazdowego. Na początku 1943 r. aresztowania pracowników placówki polskiej. A. zatrudnia się jako księgowy. Pierwsza miłość. Przenosiny rodziny do własnej ziemianki. Późnym latem 1943 r. rozpoczęcie działalności przez ZPP. Powołanie do I Dyw. We wrześniu pożegnanie z rodziną. Wróciła ona do kraju w marcu 1946 r.

Bazan Czesław, Narymska zsyłka

Sygn. 905/s (cztery teczki)

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 2170, 1999.

Maszynopis książki i materiały uzupełniające. Publikacja ukazała się jako: Narymska zsyłka. Lata czterdzieste. Antologia relacji zesłańczych, t. 1-2, pod red. Czesława Bazana i Jerzego Michalewskiego, Lublin 2001-2003.

Bazan-Pisiura Antonina, Wspomnienia z Syberii

Sygn. 834/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1998, kserokopie dokumentów.

(1940-lata 50. XX w.), A. ur. 1933 r. mieszkała wraz z szóstką rodzeństwa w Polance, pow. Buczacz, woj. Tarnopol. Rodzice mieli duże gospodarstwo osadnicze. Obrabowanie zagrody po wybuchu wojny przez Ukraińców. Deportowana wraz z rodziną do Komi ASS, rejon Kajgorodok. Podróż pociągiem, potem ciężarówkami. Posiołek w tajdze. Głód, choroby. Śmierć ojca na czerwonkę zimą 1941 r. A. z najmłodszym rodzeństwem trafia o radzieckiego sierocińca. Gód i walka o przeżycie. Rozdzielenie z braciszkiem. Przenosiny w 1943 r. do polskiego domu dziecka w Syktywkarze. Poprawa warunków bytowych, nauka w szkole, starania o połączenie z bratem. Repatriacja w 1946 r. Pobyt w domu dziecka w Warszawie, zdobywanie wykształcenia. Połączenie ze starszym rodzeństwem, wiadomość o śmierci mamy na zesłaniu i najstarszego brata na froncie w 1943 r.

Bednarczyk Stanisława, Wywozimy was, bo zbliża się front

Sygn. 399/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1990.

(1940-1947) A., ur. 1915 r., wraz z mężem i rodzicami prowadziła gospodarstwo rolne koło Ustrzyk (woj. Lwów). Deportacja 10.02.1940 r. z rodziną: matką, bratem i jego bliskimi oraz córką (mąż był we Lwowie i uniknął zsyłki). A. była w ciąży. Opis podróży, udana ucieczka grupy mężczyzn. Przybycie do Swierdłowska, dalej saniami do posiołka w tajdze. Praca w izbie chorych (pracznica, salowa). A. z córką przeszły tyfus. Narodziny synka, który zmarł mając półtora roku. Po amnestii wyjazd do południa. Brat wstąpił do polskiego wojska. Śmierć brata i jego żony. Ewakuacja do Iranu, a stamtąd do osiedli dla uchodźców w Afryce. Repatriacja 1947 r.

Bednarski Stanisław [właśc. Albert], Moje wspomnienia z działań wojennych w 1939.

Sygn. 864/s

Maszynopis, kopia, ss. 40, przed 1991.

(1937-1950) A. w 1939 r. był kapralem WP, należał do wojskowej orkiestry, stacjonował w Dęblinie. Po wybuchu wojny odwrót w kierunku Radzyna Podlaskiego. Przypadki szpiegostwa i niemieckiej dywersji. Ataki na kolumnę wojskową ze strony Luftwaffe. Walki z niemieckimi czołgami w okolicach Włodawy. Przybycie do Chełmna. Ustarczka z Żydem-piekarzem. Znowu walka z niemieckimi czołgami. Ponowny zatarg z Żydem w czasie postoju w Lubomlu. Dalszy odwrót w głąb Wołynia. Utrata łączności z własnym batalionem. Wrogie zachowanie Ukraińców. Wiadomość o wkroczeniu A. Cz. Wymordowanie polskich cywilów przez Ukraińców. Odwet polskiego wojska. Atak na niemiecki zwiad. Odwrót do Chełmna. Reorganizacja jednostek. Wymarsz z pomocą Warszawie. W Luternych Piaskach połączenie z siłami gen. Kleberga. Okrążenie przez siły niemieckie i radzieckie. Bitwa z oddziałami radzieckimi. Wycofanie się do puszczy. Przypadkowe spotkanie batalionu a. Rozkaz dokonania zwiadu w okolicach Kocka. Walka z niemieckimi dywersantami. Powrót z jeńcem. Odznaczenie za męstwo i awans na plutonowego. Udział w kilkudniowej bitwie pod Kockiem. Wzięcie do niewoli. Zwolnienie żołnierzy pochodzenia niemieckiego i ukraińskiego. Ucieczka w nocy z obozu w Radomiu. Pod koniec 1939 r. a. angażuje się w konspirację w Skarżysku Kamienna. Sabotaż na budowie mostu. Zbieranie danych wywiadowczych, pozyskiwanie broni i amunicji. Aresztowania a. przez gestapo w 1944 r. Zwolniony z braku dowodów. Wyjazd do oddziału partyzanckiego w lasach pod Puławami. Bitwa z esesmanami pod

Puławami, atak na Końskowolę. Kontakt z oddziałami radzieckimi. Rozkaz koncentracji 28 Dyw. AK i marszu z pomocą walczącej Warszawie. Wieści o wspólnym z „berlingowcami” ataku na Warszawę. 3 sierpnia w czasie marszu atak wojsk radzieckich pod Garwolinem. Rozbicie oddziału a. i wzięcie do niewoli. Ucieczka pod osłoną nocy. Ponowne aresztowanie pod koniec września 1944 r. Więzienie w Puławach, Jaszczowie, Lublinie. Transport do ZSRR w końcu października 1944 r. Przybycie do obozu w Jegolsku w pobliżu Borowicz. Opis obozu, ciężkich warunków życia, nieudanych prób ucieczek, okrucieństwa straży i wrogości okolicznych mieszkańców. Praca na wyrębie, przy kopaniu torfu. Przeniesienie do Borowicz. Praca w kopalni w brygadzie ciesielskiej, potem w cegielni. Pobyt w szpitalu. Praca przy kopaniu gliny. Wiosną skierowanie do obozu w lesie. Praca na wyrębie. W lipcu 1945 r. przyjazd komisji śledczej. Przesłuchania, rozdzielanie polskich więźniów. We wrześniu skierowanie do kołchozu. Pomoc ze strony Rosjan, rozmowy z nimi o życiu w Polsce. A. zostaje kuchaczem. Pomoc Rosjanki w wysłaniu listów do Polski. W listopadzie w obozie śledztwo z powodu tych listów. W grudniu 1945 r. informacja o rychłej repatriacji. W marcu 1946 r. przekazanie do Polski. Serdeczne przywitanie ze strony ludności w Białej Podlaskiej. Wydanie dokumentów dla repatriantów. Powrót do domu. Długie leczenie się. Narodziny synka. Powołanie do wojska w marcu 1947 r. Służba w orkiestrze lotniczej w stopniu sierżanta. W 1950 przesłuchania przez Informację Wojskową.

Bełdowski Władysław, Od Zbaraża do Jakutii

Sygn. 198/s

Maszynopis, kopia, ss. 23, 1989.

(1939-1943) A., I. 17, przebywał w Zbarażu (woj. Wołyń). Był uchodźcą wojennym. Terror po wkroczeniu A. Cz. Pogarszające się warunki życiowe. Deportacja 29.06.1940 r. Opis miesięcznej podróży, współtowarzyszy niedoli, warunków w wagonie. Umieszczenie w obozie przy kopalni odkrywkowej w Jakucji. Przedstawienie warunków przyrodniczych, mieszkaniowych i aprowizacji, relacji międzyludzkich, postaw przedstawicieli władz. Praca na wyrębie, w kopalni razem z więźniami. W 1942 r. pomoc żywnościowa z polskiej placówki. Pobyt w szpitalu. Przenosiny do Ałdanu. Nauka w szkole z internatem razem z siostrą. W 1943 r. powołanie do A. Cz., zamienione na mobilizację do I Dyw.

Bendyk Lesław, Wspomnienia

Sygn. 625/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, 1992.

(1939-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Benhard Antoni, Aresztowania i deportacja Polaków na Syberię

Sygn. 52/s

Maszynopis został wycofany na prośbę a. bez pozostawianie kopii w zbiorach.

Benisz Adam, Droga przez mękę

sygn. 15/s

Maszynopis, ss. 66, 1989, pisane na podstawie notatek sporządzonych w 1941 r., fotokopia listów jeńców obozu Totkino do komendantury

1939–1941. A., l. 51, mieszkał z rodziną w Katowicach. Był prawnikiem, oficerem rezerwy. Przedstawił opis ewakuacji na wschód we wrześniu 1939 r. i wkroczenia wojsk radzieckich. Został aresztowany jako ukrywający się oficer. Na punkcie zbornym dla aresztowanych podał się za cywila. Wywieziony 20.09. w głąb ZSRR. Pobyt w obozie jenieckim w Totkino – przesłuchania, segregacja więźniów. Jeńcy cywilni żądali zwolnienia. Zostali odesłani do kopalni rudy koło Krzywego Rogu. Obszerny opis obozu i warunków pracy. W święta Bożego Narodzenia rozpoczął się strajk internowanych. Trwał do połowy stycznia 1940 r. A. przebywał w obozie karnym a potem został przeniesiony do innej kopalni. W lipcu 1940 r. stanął przed komisją lekarską. Przeznaczony do transportu symulował atak serca i dostał się do szpitala. W październiku wysłano go do obozu jenieckiego w Pawliszczym Borze (lista współtowarzyszy niedoli), potem do Charowskiego Spec-Domu, gdzie przetrzymywano niezdolnych do pracy Polaków. Po ogłoszeniu amnestii, wraz z dwoma towarzyszami wyruszył do wojska polskiego. W Buzułuku otrzymał przydział sędziego w sztabie gen. Andersa.

Bezrąk Anna, Wspomnienia z lat 1940-1946

Sygn. 141/s

Maszynopis, ss. 44, 1989, wykorzystanie dziennika matki a.

(1940-1946), A., ur. 1920 r., mieszkała we Lwowie. Ojciec był emerytowanym bankowcem. Deportowana z rodzicami i starszą siostrą 13.04.1940 r. Przez Ufę, Czelabińsk i Nowosybirsk trafiają do Turkiestanu (kołchoz w Georgiewce). Tam umiera ojciec. Praca przy budowie drogi, różnych zajęciach kołchozowych. Szczegółowe opisy relacji międzyludzkich, codziennego bytowania, m. in. wizyta potajemna księdza. Siostra opuszcza ZSRR z armią Andersa. Pobyt w więzieniu w okresie paszportyzacji. Powrót w czerwcu 1946 r. do domu siostry matki w Krakowie.

Biernat Danuta, bez tytułu

Sygn. 400/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 35; rękopis, kserokopia, ss. 5 (uzupełnienie wspomnień), 1988.

(1939-1946), A., ur. 1931 r. mieszkała z rodzicami w Janowie, woj. Białystok. Rodzice posiadali sklep, byli reemigrantami z Francji. Po wkroczeniu armii radzieckiej pozbawieni majątku i mieszkania. A. obwiniła za to komunizujących Żydów. Ojciec uciekł w obawie przed aresztowaniem. Także matka z a. ukrywały się ponad rok u krewnych i znajomych. Przyjęcie radzieckiego obywatelstwa. Deportacja a. wraz z matką w czerwcu 1941 r. Babcia została pobita za próbę podania do wagonu chleba. Transport został zbombardowany za Wołkowyskiem. Przejazd przez płonący Mińsk. Przybycie do Użuru w Krasnojarskim Kraju. Rozwiezienie zesłańców po kołchozach. Opis kołchozu i jego mieszkańców. Pierwsza praca matki – sianokosy. Brak odpowiedniego ubioru. Wiadomość o amnestii. Zatrudnienie matki w elewatorze. Stopniowy wyjazd Polaków z miejsc zesłania. Matka z innymi kobietami zamieszkała w miasteczku rejonowym Użur. Nadzieje na wyjazd z ZSRR. Nauka w szkole. Ciężka choroba a. Pomoc radzieckich wojskowych lekarzy. Długa rekonwalescencja z pomocą psiego tłuszczu. Powrót do szkoły po roku. Determinacja i pomysłowość

matki w walce o przeżycie. Praca krawcowej, odrzucone zaloty krojczego. Paszportyzacja, konflikt z innymi Polakami, bo matka w obawie przed represjami od razu przyjęła obywatelstwo. Matka po uzyskaniu zwolnienia ze szwalni (po wielu kłopotach), zaczęła szyć w domu. Opieka ze strony ZPP. Po zakończeniu wojny starania o powrót do kraju. Długie przygotowania do podróży. Opis miesięcznej jazdy, pierwsza stacja w kraju. Spotkanie z krewnymi i znajomymi. Wiadomość, że ojciec zginął po wojnie. Przenosiny do Legnicy w 1946 r. Matka wyszła ponownie za mąż, stale obawiała się nowych represji.

Biernat Danuta, Mogiła na Syberii

Sygn. 252/s

Maszynopis, ss. 2, 1943.

Tekst wiersza powstałego w 1943 r. na zesłaniu.

Bierowiec Józefa, Musimy wywieźć was do Polski

Sygn. 401/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1990.

(1940-1946) A., ur. 1914 r., mieszkała z mężem i dziećmi w pow. Podhajce (woj. Tarnopol). Deportowana wraz z rodziną i rodzicami 10.02.1940 r. Umieszczeni w posiołku w tajdze nad rzeką Jenisej. Mąż pracował na wyrębie. Śmierć rodziców na tyfus wiosną 1941 r. Przeniesieni do Kazaczyńska. Mąż pracował jako zdun. Otwarcie polskiej szkoły, w której a. podjęła pracę. Wizyta delegata polskich władz. W sierpniu 1942 r. narodziny drugiego syna. W czerwcu 1943 r. mąż został powołany do wojska. Bieda po jego zmobilizowaniu. Przesiedlenie wraz z innymi rodzinami żołnierzy do kołchozu. W okolicach Woroszyłowgradu. W lutym 1946 r. repatriacja do Polski. Wyjazd z punktu etapowego do rodziny męża. Spotkanie ze zdemobilizowanym mężem.

Bilewicz Zdzisława, Kserokopie świadectw i innych dokumentów

Sygn. 802/s

Kserokopie dokumentów, ss. 6.

Kserokopie świadectw szkolnych Z. Bilewicz z 1933 i 1941 r.

Bizoń Józef, Wspomnienia z lat 1914-1946

Sygn. 402/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 30, 1982.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Blicharski Czesław, Z ostatniego poboru do wojska II Rz-plitej (wyjątek większej całości)

Sygn. 304/s

Maszynopis, ss. 68, kopia, zawiera odpis pamiętnika spisywanego w latach 1940-1941, uzupełniony później powstałymi wspomnieniami.

(1940-1942) A., l. 21, przed wojną był studentem, mieszkał z rodziną Tarnopolu. W marcu 1940 r. podejmuje wraz z trzema braćmi decyzję o nielegalnym przekroczeniu granicy, by udać się do polskiego wojska na Zachodzie. Zatrzymani na granicy trafiają do więzienia w Nadwornej, następnie w Stanisławowie. Opis życia w więzieniu, stosunków między więźniami różnych narodowości, przebiegu śledztwa. W lipcu 1940 r. etap na wschód. Krótki pobyt w więzieniu w Humaniu. Nadejście informacji o zaocznym skazaniu a. na 5 lat obozu. Pobyt w więzieniu przesyłowym w Kijowie, kradzieże, terror ze strony więźniów kryminalnych. W październiku przeniesiony do więzienia w Charkowie. Stamtąd etap do łagru. Przybycie do Mołotowska w obw. archangielskiej. Ciągłe napady kryminalnych, ogólna niechęć i wrogość do „polskich panów”. A. trafia do polskiej brygady roboczej, źle traktowanej przez brygadiera i władze obozu. Wykonywanie różnych prac fizycznych, cierpienie z powodu chorób skóry. Komisja lekarska kieruje go w końcu 1940 r. do „słabosiłki”. Powrót do ciężkiej pracy fizycznej: rąbanie lodu, odśnieżanie. Pomoc ze strony więźniów innych narodowości, ale polityczne spory z Rosjanami. Nadejście paczki od rodziców w lutym 1941 r. Wiosną praca przy budowie drogi przez tundrę, stawianie drewnianych magazynów. W maju 1941 r. etap rzeką do Kotłasu. Stamtąd do niewielkiego obozu w okolicach Koźwy. Wiadomość o wybuchu wojny z Niemcami, stłumienie buntów więźniów łotewskich. Dalszy etap w dół Peczory i dalej Intą. Umieszczenie w nowo założonych łagrze, zaostrenie reżymu obozowego. Praca przy wyrębie tajgi, w cegielni. A. choruje na malarię, szkorbut i kurzą ślepotę. Cudem unika śmierci z rąk kryminalisty. We październiku 1941 r. informacja o amnestii i zwalnianie Polaków. A. otrzymuje zwolnienie dzień później niż inni, co wprawia go w rozpacz. Nienawiść innych więźniów do amnestionowanych. Wraz z innymi zwolnionymi Polakami wyrusza ku obozom polskiej armii w Buzułuku. Obserwacja chaotycznej ewakuacji za Ural, bójka z polskimi Żydami na jednej ze stacji. Na początku listopada przybycie do Buzułuku. Przewyciężywszy pewne trudności a. trafia do szkoły podchorążych. Poszukiwanie przez Czerwony Krzyż braci. Krytyczny opis życia obozowego, stosunków międzyludzkich. Informacja o pobycie dwóch braci w obozie wojskowym w Tockoje, gdzie a. ich odwiedza. W grudniu 1941 r. wizyta w Buzułuku gen. Sikorskiego. Przenosiny do oddziały skierowanych do lotnictwa. Trudne warunki obozowania zimą w namiotach. Na początku 1942 r. przenosiny wraz z armią do Kerminu niedaleko Buchary. Tragiczny los cywili podążających za wojskiem. Głód, epidemia tyfusu. Uroczysta przysięga wojskowa w marcu 1942 r. Wkrótce potem ewakuacja do Iranu.

Błaszak Teresa, Białe plamy na Pomorzu – wspomnienia z deportacji do ZSRR

sygn. 57/s

Kopia maszynopisu, ss. 14, 1990.

1945–1946. A., 17 l. mieszkała w 1945 r. we wsi Bursztynowo na Pomorzu. Zabrana z domu wraz z innymi dziewczętami z okolicy przez żołnierzy radzieckich w lutym 1945 r. Kilkuniedniowy pobyt w więzieniu w Działdowie. Odebranie rzeczy osobistych, w nocy pojedyncze gwałty. Po kilku dniach transport z ok. 2 tys. os. do Charkowa. Tam a. przez kilka tygodni pracowała w zakładach przemysłu metalowego przy rozładunku wagonów ze zrabowanymi maszynami. Wysłana do obozu przejściowego w Szaturze, potem do obozu Tugoles. Praca na wyrębie lasu, przy budowie kolejki wąskotorowej. Przenosiny do obozu Siewiernaja Grywa. Tam także praca w lesie oraz przy torfie. Wybuchła epidemia duru brzuszego. Do obozu przybywały kolejne transporty z Polski: z Ciechanowa, Grudziądza, Radzyna, Chełmży, Łasina.

Zwolniona z obozu Rosjanka wysłała nielegalnie list do matki a. w marcu 1946 r. W czerwcu 1946 r. zapowiedziano im wyjazd do Polski. W Brześciu oczekiwały 10 dni na odbiór. Złe traktowanie ze strony konwoju UB, który odstawił zwolnionych do obozu w Jaworznie. Tam musieli zeznawać przed komisją kwalifikacyjno-kontrolną, która wydawała zaświadczenia o zwolnieniu z centralnego obozu pracy jeńców wojennych w ZSRR. 18.07.1946 a. powróciła do domu.

Bober Alicja [właśc.: Michałowska], Tęcza wśród burzy

Sygn. 712/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 308, kserokopie dokumentów, 1976/1977.

(1942-1944), A., ur. 1922, pochodziła ze Lwowa. Deportowana z rodzicami i ciotką do Kazachstanu w kwietniu 1940 r. Dołączenie siostry. Po zwolnieniu z zesłania udała się z siostrą do obozu wojskowego w Guzarze, skąd została ewakuowana do Iranu. Rodzina pozostała w ZSRR. Pracowała w świetlicy wojskowej. Stamtąd, pod długich zabiegach, skierowana do szkoły młodszych ochotniczek w Palestynie, podległej PWSK. Radość z możliwości nauki w szkole średniej. Opis szkoły, porządku dnia, koleżanek i kadry pedagogicznej. Relacje między dziewczętami. Wycieczka do Jerozolimy i innych miejscowości, kino, lektury. Pilna nauka, przyjaźnie, korespondencja ze znajomymi. Przesłuchanie w sprawie donosów, jakie wpłynęły na osoby, z którymi a. wcześniej się znała. Wizyta gen. Andersa. Odwiedziny u siostry. Wojenna matura. Spis uczennic, nauczycieli, pracowników szkoły.

Bober Władysław, Bober Anna, Wojenne losy lwowskiej rodziny

Sygn. 166/s

Maszynopis, ss. 38, kopia, kserokopie dokumentów i zdjęć, 1989.

(1939-1946), A. ur. 1910 r., był pracownikiem lwowskiego urzędu wojewódzkiego i asystentem na uniwersytecie. Żona nauczycielką. Córka, współautorka wspomnień urodziła się na początku 1939 r. A. trafia do niewoli radzieckiej po kapitulacji Lwowa, z której natychmiast ucieka. W grudniu 1939 r. wstępuje do ZWZ. Aresztowany w marcu 1940 r. Opis życia więziennego w tzw. Brygidkach. Śledztwo we Lwowie i Kijowie. Uwolniony z Brygidek po ucieczce NKWD w czerwcu 1941 r. A. wyjeżdża do Warszawy, uczestniczy w konspiracji, walczy w Powstaniu Warszawskim. Po uwolnieniu dowiaduje się o deportacji żony z córką w kwietniu 1940 r. do Kazachstanu. Umieszczono je w sowchozie w obw. semipałatyńskiej. Matka pracuje jako woźnica beczkowsu, kopacz. Wsparcie paczkami od krewnych. Po amnestii wyjeżdżają do Semipałatyńska. Matka pracuje w zakładzie trykotów, pomoc polskiej delegatury. W 1944 r. wraz z innymi Polakami wstępuje do ZPP i zostaje nauczycielką w polskiej szkole średniej. Nawiązanie kontaktu z rodziną we Lwowie. Choroba matki. W maju 1946 r. repatriacja do kraju. Na wieść o powrocie żony i dziecka z Niemiec wraca do kraju a. wspomnień.

Bober-Majchrzycka Wanda, Wspomnienia bejruckie

Sygn. 708/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, kserokopie dokumentów, po 1989.

(1938-1947) A. mieszkała we Lwowie, zdała maturę w 1938 r. Aresztowana za uczestnictwo w konspiracji antyradzieckiej w lutym 1940 r. Otrzymała 5 lat łagru. Jej rodzinę deportowano do Kazachstanu. Obóz w rejonie Nowosybirsk. Po amnestii

pojechała do rodziny. Wiosną 1942 r. wraz z siostrą wstąpiła do PWSK w obozie w Guzar. Ewakuacja do Iranu. Kurs sanitariuszki. Praca w szpitalu. W marcu 1945 r. odkomenderowana na studia w Bejrucie. Studia stomatologiczne. Dość trudne warunki bytowe w Libanie. W 1947 r. powrót do kraju. Wiadomość o śmierci rodziców na zesłaniu.

Boboryk Lucyna, Dziecko wojny

Sygn. 799/s

Rękopis, ss. 41, dołączono zdjęcia i wiersze a., prawdopodobnie przed 1996.

(1938-lata 90. XX w.) A., ur. 1938 r., mieszkała we wsi Wołodaciszki w pow. Lida (woj. Nowogródek). Rodzice mieli gospodarstwo. Terror Niemców po 1941 r. Ojciec był członkiem AK. Okupacja w oczach wrażliwego dziecka, nauka pisania i czytania w domu. W czasie akcji Burza w wsi stacjonuje polski oddział. Pożegnanie ojca i sąsiadów wyruszających do walki. Wieści o otoczeniu przez Sowieców, walkach o wyrwanie się z okrążenia. Powrót ojca. Terror NKWD, wyłapywanie akowców. W listopadzie 1944 r. wielkie aresztowania w Wołodaciszkach. Zatrzymanie ojca. Więzienie w Raduni. Śmierć wielu zatrzymanych w śledztwie. Paczki dla ojca, wysłanie go do więzienia w Grodnie. Trzyletni pobyt w śledztwie, wyrok 5 lat. Po dosiedzeniu w łagrach Suchobezwodnoje wysłany na zesłanie do Krasnojarskiego Kraju. Rodzina traktowana jako bandycka, terror w polskich wsiach i strach. A. postraszona przez enkawudzistę uciekła na cmentarz, przemarzała i ciężko zachorowała. Straciła władzę w nogach. Odmowa pomocy lekarskiej dla „bandyckiego dziecka”. Zakwaterowanie w domu dwóch oficerów. Postęp choroby a. Matka pisze list ze skargą do Moskwy. Represje ze strony NKWD. Ukrywanie się matki. Listy od ojca, paczki z żywnością dla niego. W 1953 r. powrót ojca z zesłania. Śmierć ojca na raka po kilku latach Matka pracuje w kołchozie. Biedne życie bez nadziei. Przenosiny do Lidy. A. zaczyna uczyć się zaocznie. Została plastyczką i po krótkim okresie pracy otrzymała rentę inwalidzką. Przedwczesna śmierć matki. Osamotnienie a. Przyjęcie na mieszkanie biednej uczennicy z polskiej rodziny, wzajemna pomoc. Przygotowywanie dzieci polskich do I komunii. Dalsze życie razem z rodziną założoną przez wychowankę. Krytyczne uwagi o działalności Związku Polaków w Lidzie. Wspomnienia kończą rozważania a. o miłości do ojczyzny. Na osobnej kartce a. opisała powieszenie polskiego partyzanta, Jerzego Bakłażca, pseud. Pazurkiewicz (oddział por. Czesława Zajączkowskiego, „Ragnera”) na rynku w Lidzie w lutym 1945 r.

Boćkowski Daniel, Jak pisklęta z gniazd...

Sygn. 699/s

Maszynopis, szczotki drukarskie, 1994.

Praca została wydana w 1994 r. we Wrocławiu jako jedna z książek w serii „Biblioteka Zesłańca”.

Bogucki Leon, Moja droga na piechotę do Polski

Sygn. 224/s

Rękopis, ss. 15, liczne kserokopie dokumentów, 1989.

(1930-1957) A., ur. 1926, pochodził z rodziny polskiej mieszkającej na Ukrainie. Z przyczyn rodzinnych nie wyjechał na zachód. Głodowe lata 1930-1933 na

Żytomierszczyźnie. Wysoka śmiertelność, wywózki na wschód. W latach 1934-1935 r. ojciec pracował w administracji polskiego rejonu autonomicznego im. J. Marchlewskiego. Likwidacja polskich szkół i instytucji. W 1936 r. wywózka do Kazachstanu wielu rodzin ze wsi a. W 1937 r. masowe aresztowania Polaków, w tym ojca. Próba przekazania mu żywności do więzienia. Ostatnie widzenie z ojcem. Matka a. ukrywa się do 1939 r. Po wkroczeniu Niemców praca w gospodarstwie rolnym. Ucieczka do partyzantki radzieckiej przed wywózką na roboty przymusowe. W oddziałach wielu Polaków. Walka z Niemcami i nacjonalistami ukraińskimi. W 1944 r. wcielenie do A. Cz. Walki na froncie w Polsce. W styczniu 1945 skierowanie do wojska polskiego. Dalsze walki na froncie, a po wojnie z UPA. Po demobilizacji sprowadzenie rodziny do Polski. W 1957 r. rehabilitacja pośmiertna ojca. Ukończenie studiów ekonomicznych, praca w administracji.

Bogulski Henryk, Opis wydarzeń na Kresach po rozpoczęciu wojny

sygn. 10/s

Maszynopis, ss. 8, 1989.

1931–1941. A. przedstawił opis wydarzeń we wsi Bużany i okolicy w czasach okupacji radzieckiej (woj. Wołyń). We wrześniu 1939 r. a. brał udział w walkach z Niemcami w okolicach Lwowa. Po demobilizacji wrócił do Bużan. Opisał powstawanie nowej władzy we wsi, grabież dworu Ledóchowskich i gospodarstw chłopskich, kampanie propagandowe wśród chłopów, niszczenie polskich zabytków, głównie kościołów. W październiku 1939 r. rozpoczęły się aresztowania wśród polskiej inteligencji, wojskowych, urzędników i policjantów. W zimie 1940 r. a. był świadkiem wywózek na Sybir. Opisał ucieczkę z zesłania matki z trojgiem dzieci. Prowokacje NKWD w celu tworzenia organizacji podziemnych. Na przełomie 1939/1940 r. powstał we wsi sielsowiet. Gospodarze musieli ponosić koszty goszczenia propagandzistów. Na wiosnę nastąpiło przymusowe tworzenie kolchozów, prześladowania "kułaków" (historia Tadeusza Konopki). W ograbionym i zdewastowanym pałacu założono szkołę dla traktorzystów i wyrzucono w zimie z mieszkań dawną służbę folwarczną. Kolejne posunięcia władz: wywłaszczenie posiadaczy łąk torfowych, przymusowe szarwarki, rabunkowa wycinka lasów, ciągłe rewizje. Ludność wsi żyła w ciągłym strachu przed wywózką – czuwanie, przygotowanie rzeczy na czas deportacji.

Bogusz Janina, Koszmarne wspomnienia

Sygn. 40/s

Maszynopis, ss. 22, 1989, list i wiersze.

(1940-1945) A. była zesłana do Kazachstanu wraz z 4 dziećmi. Mąż oficer zginął w Katyniu. Po amnestii z kolchozu wyjechała na południe do Uzbekistanu. Umieszczono ich w kolchozie, gdzie umarł synek a. Polska placówka nie udzieliła im żadnej niemal pomocy. Córka umarła w Pahlewi już po ewakuacji. A. osiedliła się w Kanadzie.

Bogusz Janina, Pamiętnik deportowanej Polki

Sygn. 369/s

Maszynopis, kopia, ss. 86, 1990.

(1940-1942) A. mieszkała w Stanisławowie. Jej mąż był oficerem. Został aresztowany we wrześniu 1939 r. Zginął wraz z więźniami Ostaszkowa. Deportowana z czwórką dzieci w wieku 1,5-9 lat. w kwietniu 1940 r. do Kazachstanu. Praca w kołchozie. Nędzne mieszkanie. Utrzymywanie się przy życiu dzięki sprzedaży dobytku i paczkom. Pierwsza Gwiazdka na zesłaniu. Opis relacji z miejscową ludnością. Seanse spirytystyczne i sny pociechą w niedoli. Wiosną praca w kołchozie. Przenosiny na budowę elewatora. A. została przodowniczką pracy. Odrzucone propozycje małżeństwa. A. objęła posadę brukarza. Ciężka choroba córki. W sierpniu 1941 r. wiadomość o amnestii. Przygotowania do wyjazdu. Ciężka podróż na południe. Skierowanie do uzbeckiego kołchozu. A. wyznaczono na kierownika ochrony radzieckiej w podbucharskim kołchozie. Śmierć synka. Walka o trumnę dla zmarłego. Głód. Krytyka postępowania polskiego delegata i księdza. Oddanie dzieci do polskiej ochrony. Zarabianie szyciem. Zatrudnienie w biurze polskiego delegata. Przygotowania do wyjazdu do Iranu. Dzieci a. zostały ewakuowane z ochronką. Pożegnanie mogiły syna.

Boguszewska Maria, Wspomnienia z lat 1905–1944

sygn. 55/s

Kopia maszynopisu, ss. 48, wspomnienia **Wacława Boguszewskiego** przekazane przez żonę Marię, przed 1989.

(1905–1944). Genealogia rodu wywodzącego się z gub. Mohylewskiej na Białorusi. Wspomnienia z dzieciństwa w Rosji spędzonego w rodzinie polskiego inżyniera, pracującego w kolejnictwie (Moskwa, Ałantyr). Wojnę spędzili w Moskwie. A. ukończył gimnazjum na wiosnę 1918 r. i zaczął studia w akademii rolniczej im. Timirjaziewa. W maju 1919 r. wraz z ojcem i bratem, i wieloma moskiewskimi Polakami został zatrzymany przez CzeKa. Po zwolnieniu a., by uchronić się przed poborem, podjął pracę w Kolejowym Komitecie Zaopatrzenia w drewno. Opisał studia i środowisko polskich studentów. Rodzice wyjechali na Litwę do rodziny. A. i brat po zakończeniu studiów zamierzali repatriować się do Polski. Ponowne aresztowanie w marcu 1924 r. za działalność w kółku polskim na studiach. Wysłany na 9 miesięcy na Wyspy Sołowieckie. Na początku 1925 r. został wymieniony wraz z grupą Polaków na komunistów więzionych w Polsce. Po przyjeździe służba wojskowa i studia rolnicze w Wilnie i Poznaniu. W 1933 r. objął stanowisko dyrektora zakładu doświadczalnego w Hanusowszczyźnie k. Nieświeża (woj. Nowogródek). Pracuje tam do 1939 r. 24.09.1939 r. został aresztowany. Przebywał w więzieniu w Nieświeżu. Skazany za działalność kontrrewolucyjną na 8 lat obozu. Żona z synem została deportowana do Kazachstanu. Zimą 1940/41 został wysłany na Syberię do Kańska. Pracował przy wyrębie lasu. Po amnestii w styczniu 1941 r. odnalazł rodzinę w Kazachstanie. W 1943 r. został aresztowany za odmowę przyjęcia obywatelstwa radzieckiego, wyrok 2 lata obozu. Łagry w Buriackiej ARR. Pracował na wyrębie i w filii rolniczej obozu. W październiku 1944 r. zgłosił się do wojska polskiego.

Ks. Bohatkiewicz Stanisław, bez tytułu

Sygn. 403/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1988.

(1935-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>).

Bojar Maria, bez tytułu

Sygn. 599/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 16, po 1990.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Bokszańscy E. i W., bez tytułu

Sygn. 860/s

Rękopis, kserokopia, ss. 8, przed 1997.

(1939-1955) Właściwym a. relacji jest prawdopodobnie Irena Bokszańska, ur. 1925. Mieszkała z rodzicami w majątku Tupalszczyzna w pobliżu Starej Wilejki, woj. Wilno. Mobilizacja ojca w końcu sierpnia 1939 r. Po wkroczeniu A. Cz. obrabowanie majątku, założenie kołchozu. W lutym nakaz opuszczenia domu. Wiadomość o internowaniu ojca na Litwie. Aresztowanie matki w kwietniu 1940 r., skazanie na 8 lat obozu. Przygarnięcie a. i młodszych braci przez wujostwo. Po wkroczeniu Niemców powrót z wujkiem do majątku. Nachodzenie dworu przez radzieckich partyzantów. Zabicie administratora, spalenie dworu. Rozdzielenie z rodzeństwem, jeden z braci wstępuje do AK. A mieszka u przyjaciół w Wilnie. Latem 1944 r. wiadomość o aresztowaniu braci. Po zakończeniu wojny list od matki, repatriowanej już do Polski. Wyjazd a. w 1946 r. i spotkanie z matką. Ciężka praca matki, a. zdaje maturę w 1949 r. Wiadomość o śmierci ojca na tyfus w Turkiestanie w czasie wojny. W 1948 r. powrót z ZSRR jednego brata. W 1950 r. ślub i przenosiny do Słupska. W 1955 r. repatriacja po zwolnieniu z łagru na Kołymie drugiego brata.

Borkowska Antonina, Wspomnienia z pobytu na Syberii i w Kazachstanie

sygn. 107/s

Maszynopis, ss. 8, 1989

(1940-1946) A., l. 12, była córką gajowego w pow. Łuniniec (woj. Brześć). Deportowana 10.02.1940 wraz z rodzicami i rodzeństwem do obw. wołogodzkiej. Posiłek Ozierona w tajdze. Praca na wyrębie. A. idzie do radzieckiej szkoły. Aresztowania wśród młodych mężczyzn. Starców przymusowo zabierają do domów opieki. Na wiosnę rodzina a. kupiła kozę na raty, budują mały domek. Rodzeństwo znajduje pracę w posesji. Po amnestii w październiku 1941 r. wyruszają na południe do Buzułuka. Tam nie ma pracy ani żywności, wyruszają do Taszkientu. Zostają umieszczeni w kołchozie. Zamieszkują u Kazachów. Na wiosnę 1942 r. brat wyjeżdża do wojska. Przenoszą się do Iepianki. Praca pastuchów. Dostają małą działkę na ogród. Kradzież kłosów z pól. Dociera trochę pomocy amerykańskiej w żywności i odzieży. W 1944 r. drugi z braci idzie do LWP. Przenoszą się do Czymkietu. Poprawa warunków życia. W marcu 1946 r. repatriacja do Polski. Osiedlają się w Lasowie w okolicach Jeleniej Góry.

Borkowska Janina, Lista osób wywiezionych

Sygn. 971/s

Rękopis, ss. 3, po 1989.

(1940-1946) Lista 7 rodzin znanych a. z nazwiska i 8 innych rodzin, nieznanego nazwiska deportowanych do kolchozu Grigoriewka, rejon Kaganowicze, obw. Pawłodar (Kazachstan) wraz z opisem ich losów

Borowski (właśc. Borkowski)Tadeusz, Relacja

Sygn. 622/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, 1989.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, zarejestrowana pod nazwiskiem: Borkowski Tadeusz)

Borsuk Wojciech, Ziemia Lidzka

Sygn. 406/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, po 1989.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Bosek Marian, Dzieciństwo i młodość zesłańców

sygn. 32/s

Kopia maszynopisu, ss. 192, 1984, oparte na pamiętniku pisanym od 1948 r.

1940–1946. A. został deportowany 10.02.40 wraz z matką i 6 rodzeństwa. Ojciec był osadnikiem wojskowym i zmarł przed wojną. Transport wyruszył z Kamienia Koszyrskiego (woj. Polesie). Zostali w Archangielsku wraz z trzema wagonami w szpitalu z powodu epidemii grypy. Po 4 tygodniach odprawiono ich do 13 posiołka w tajdze k. stacji Koczmos-Wietka, rejon Plesieck, obw. Archangielsk. Doświadczyli pomocy ze strony zesłańców innych narodowości, a nawet komendanta osady. Najstarszy brat, l. 16, pracował w tajdze, matka rąbała drzewo na opał. Po amnestii wyruszyli na południe. W drodze rozłączeni z najstarszym bratem i siostrą. Na początku lutego rodzina dotarła do polskiej ambasady w Kujbyszewie. Skierowano ich do Frunze a stamtąd do kolchozu Lenina k. Sara Bułak. Musieli żebrać o żywność, czasem uzyskiwali pomoc z placówki. Od maja 1942 r. pobierali naukę w polskiej szkole, którą w następnym roku zamknięto. Głód. W 1944 przenieśli się do Sara Bułak. Nauka w polskiej szkole. Brat poszedł do wojska, a młodsze dzieci z powodu głodu matka oddała do polskiego domu dziecka w Tok-Maku w kwietniu 1944 r. A. opisał życie w sierocińcu, poszukiwanie żywności, kradzieże, postępującą demoralizację dzieci. W lutym 1945 r. wrócili do matki. W końcu czerwca 1946 r. repatriowali się do Polski.

Bradel Kazimierz, Wspomnienia

sygn. 60/s

Rękopis, ss. 86, 1989, kserokopie dokumentów

(1939-1946) A., ur. 1930. Ojciec był żołnierzem wojny 1920 r., leśniczym w okolicach Radunia na Wileńszczyźnie. Ukrył się kilka dni przed deportacją, słysząc że mają aresztować mężczyzn. A. zabrano z matką i trzema siostrami 10.02.1940 r. Ojciec

zgłosił się dobrowolnie. Transport ruszył z Lidy. Wyładunek Asino w obw. Tomsk. Dalej saniami do baraków w tajdze (uczastok 15) nad rzeką Ululuj. Przenosiny do znajomych na uczestok 6. Ojciec i najstarsze siostry pracują na wyrębie. Głód, śmierć dzieci, opis życia codziennego. Ojciec i siostra wysłani na sianokosy. Nauka w radzieckiej szkole. Przenosiny na 5 uczestok. Głód. Wiadomość o amnestii. Ojciec jest wysyłany do pracy w różne miejsca. Przenosiny do osady Warszawa. Z "Prawdy" dowiadują się o wojsku polskim. Wyruszają na południe, zebrzą po drodze. W Barnaulu dowiedzieli się, że Anders wyprowadził wojsko. Znow uczestok w tajdze k. Borowlanki. Ciężka choroba ojca. Głód 1943 r. Kradzież chleba. A. pracuje z ojcem jako rybak. Ojciec dostaje powołanie do I Dyw. Matka wstępuje do ZPP. Walka z głodem. Jediną pociechą są listy od ojca. Koniec wojny, czekanie na powrót. Krótkie odwiedziny ojca, który chce ich zabrać z sobą, musi uciekać oskarżony o dezercję. Obserwują przyjazd deportowanych Niemców, Kałmuków. W kwietniu 1946 r. wyruszają do Polski. Po drodze mijają wagony z deportowanymi Polakami. Od Pyskowic jadą sami do ojca, ludzie interesują się ich biednym wyglądem. Gospodarstwo w Ściborzycach na Opolszczyźnie. W 1947 i 1948 r. ojciec na krótko aresztowany za przynależność do PPS. Matka przegania agitatorów wstępowania do kołchozu. A. zostaje traktorzystą. W 1950 r. ojciec aresztowany.

Brancewicz Emilia, Przeżyłam i opowiedziałam

sygn. 117/s

Maszynopis, ss. 11, 1989. Wspomnienia matki (luźno powiązane epizody) spisała córka, Regina Grzebyta. Dołączyła swój wiersz poświęcony matce.

(1939-1942) A., l. 35, mieszkała na Wileńszczyźnie. Deportowana 10.02.1940 r. z 2 córkami. Męża odłączono od nich i ślad po nim zaginął. Praca w kopalni złota, dorabianie robótkami ręcznymi. Rodzice a. zostali wywiezieni 13.04.1940 r. Zmarli w Kazachstanie. Po amnestii a. z córkami jedzie do Uzbekistanu. Oddaje dziewczynki do polskiego domu dziecka, z którym zostają ewakuowane do Iranu.

Brejter Wojciech Jan, Kuracja u Stalina

Sygn. 187/s

Maszynopis, ss. 32, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1933, mieszkał w Brzuchowicach pod Lwowem. Dzieciństwo w zamożnym domu. Po wybuchu wojny ojciec idzie do wojska. Wkroczenie A. Cz. Aresztowanie ojca na początku 1940 r. Został skazany na 25 lat obozu. Deportacja rodziny w kwietniu 1940 r. Umieszczenie w kołchozie w Kazachstanie. Matka pracuje w kołchozie, a. z rodzeństwem chodzą do przedszkola. Handel wymienny. Głodowa zima. Latem 1941 r przenosiny do Aktiubińska. Po amnestii przyjazd ojca. Wyjazd do kołchozu w Akaju. Choroba matki. Przenosiny do Kosisteku. Uczęszczanie do polskiej ochronki, Nauka pisania. Ojciec zostaje wcielony do tzw. trudarmii. Przenosiny do Donskoje. Opis relacji z miejscową ludnością, przyjazd kolejnych grup deportowanych. Choroba a. Bardzo trudne warunki bytowe. W 1945 r. przenosiny do Aktiubińska. Ojciec pracuje przy rozwożeniu chleba do sklepów. Nauka w szkole. Repatriacja w maju 1946 r. Spotkanie z babcią na dworcu we Lwowie. Osiedlenie się w Kłodzku.

Brod Włodzimierz, Kołyma – dno piekła

Sygn. 844/s

Maszynopis, kopia, ss. 75, przed 2000.

(1940-1942) Wspomnienia Macieja Żołnierczyka przesłane przez W. Broda. A. został skazany na 25 lat obozów w lutym 1940 r. Przeniesienie do więzienia w Dubnie. Cierpienie z powodu połamanych żeber i chorej nogi. Złe relacje w celi między Polakami i Ukraińcami. Przygnębiecie, rozpacz. Boże Narodzenie w celi. W lutym 1941 etap na wschód. Długa i ciężka podróż. Pierwsze spotkania z radzieckimi kryminalistami. Przerazający obóz przesyłowy w Nachodce. Podróż statkiem na Kołymę w maju 1941 r. Rządy kryminalistów na statku, ich nienawiść do więźniów z zachodu, morderstwa i rabunki. Obóz przesyłowy w Magadanie. Skierowanie do obozu Atka. Wiadomość o ataku Niemców na ZSRR. Praca w kopalni złota. Przyjaźń z Polakiem ze Lwowa. Codzienna przemoc, głód. Odmrożenie dłoni, pobyt w szpitalu. W styczniu 1942 r. zwolnienie z obozu. Spotkanie z Ukraińcami ze Lwowa. Specjalny barak dla Polaków w obozie przesyłowym, spotkanie rodaków. Praca w magazynie w oczekiwaniu na wznowienie żeglugi. Opuszczenie Kołymy w czerwcu 1942 r. Podróż przez ZSRR do obozów polskiej armii.

Brudniewicz Anna, Wspomnienia 1939-1946

Sygn. 681/s

Rękopis, kserokopia, kartki formatu zeszytowego, ss. 36, 1990

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Brydal Stanisław, Wspomnienia

Sygn. 204/s

Maszynopis, ss. 22, 1989.

(1944-1947) A., ur. 1931, był oficerem AK, został aresztowany w przededniu powołania do wojska. Więzienie w Rzeszowie i Bakończycach. W końcu listopada 1944 r. etap na wschód do obozu Borowicze. Prymitywne warunki, głodowanie. Różne prace. Częste zmiany obozów. Próba buntu polskich więźniów. Kolejny obóz w okolicach Swierdłowska (ob. Jekateryburg). Praca na budowach, załadunku wagonów, w kołchozach. Pomoc miejscowego w nawiązaniu kontaktu listownego z rodziną. Repatriacja w listopadzie 1947 r.

Brzezak Julia, bez tytułu

Sygn. 405/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1990.

(1935-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Bubień Tadeusz, Bubień Stanisław, Pamiętnik z Kazachstanu

Sygn. 319/s

Maszynopis, ss. 89. opr. S. Bubień, 1940-1941. W aneksie zamieszczono dziennik S. Bubnia z lat 1939-1945, (maszynopis, ss. 21), listy rodziny z okresu zesłania (maszynopis, ss. 45), dwa zdjęcia i wiersz „Przesiedleńcy”

(1940-1941), a., l. 15, był uczniem szkoły średniej, wraz z rodzicami, siostrami i ich małymi dziećmi mieszkał w Hancewiczach na Polesiu. Deportowani w kwietniu 1940 r. do obw. Aktiubińsk w Kazachstanie. Opis deportacji z Hancewicz i podróży na wschód. Osiedleni w kołchozie. Przydział lepianki. Opis wioski, zwyczajów ludności, życia codziennego. Różne prace w kołchozie. Przenosiny do tatarskiego kołchozu. Pogorszenie warunków bytowych w rodzinie a. Nawiązanie korespondencji z rodziną w kraju. Śmierć najmłodszego siostrzeńca i siostrzenicy. Opis zesłańczego Bożego Narodzenia i świętowania Nowego Roku na modłę radziecką. Ciężka i głodna zima. Opis zebrań w kołchozie. Pobyt na mlecznej fermie. Kołchozowa wiosna. Poprawa wyżywienia. W lipcu przyjazd deportowanych z Bukowiny. We wrześniu informacja o amnestii i przywróceniu polskiego obywatelstwa. Raz z kolegami a. zgłasza się do polskiej armii. Opis ciężkiej drogi do wojska. A. zapada na malarię. Wraca do rodziny. Druga próba dostania się do armii kończy się powodzeniem. A. odbywa szlak bojowy II Korpusu.

(1939-1945) Dziennik S. Bubnia: a. wraz z rodzina mieszkał w Lidzie, pracował na kolei, opis okupacji radzieckiej w Lidzie, życia codziennego, deportacji Polaków do ZSRR, wiadomość o zesłaniu rodziców i rodzeństwa do Kazachstanu. Z czasów okupacji niemieckiej sporadyczne zapiski. Przesiedlenie na zachód w styczniu 1945 r. W grudniu powrót rodziny z zesłania.

Buca Edward, W piekle czerwonego imperium

Sygn. 953/s (t.1-2)

Sygn. 960/s (t. 3)

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 286 (t.1-2), przed 1993.

(1945- koniec lat 50. XX w.) A., ur. 1926, był żołnierzem AK. Został aresztowany 5.05.1945 r. w Nowym Samborze. Po skazaniu na karę śmierci zamienioną na wieloletni pobyt w łagrach trafił do obozów Workuty. Pracował w kopalniach. W 1953 r. był przywódcą buntu więźniów, za co skazano go ponownie. Po skróceniu wyroku odesłano go do Polski. Tutaj ponownie skazano go za działalność po wojnie w podziemiu niepodległościowym, zaliczając na poczet odbycia kary pobyt w radzieckich obozach. Nielegalnie wyemigrował do Szwecji, a potem Kanady. Jego obszernie wspomnienia zostały wydane po angielsku w Londynie w 1976 r.), w Tokio w 1980 r., a w 1993 r. w małym nakładzie po polsku we Wrocławiu (pt. W piekle czerwonego imperium).

Bucharowski Antoni, Wspomnienia Sybiraka

Sygn. 259/s

Maszynopis, kopia, ss. 2, 1989, rękopis, ss. 1, lata 50. XX w.

(1944-1955), A., ur. 1912, mieszkał na Wileńszczyźnie. Posiadał duże gospodarstwo. W 1946 r. ożenił się z wdową po żołnierzy spod Monte Cassino. Przymusowa kolektywizacja wsi. W 1950 r. deportacja a. z żoną i piątką dzieci do obw. Chabarowsk. Posiłek Kukan. Praca na wyrębie, jako cieśla na budowie. Repatriacja w końcu 1955 r. Osiedlenie się w Świdnicy. Dołączono odręcznie listę rodzin osiedlonych w Kukanie.

Bugajska Teresa, Do transakcji nie doszło

Sygn. 404/s
Maszynopis, kopia, ss. 12, 1990.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Bugajska Teresa, Kazachstan 1940-45 oczami dziecka

Sygn. 152/s
Maszynopis, ss. 45, 1989.

(1940-1946), A. ur. 1936 r., mieszkała z rodzicami w Boryslawiu. Ojciec został zmobilizowany tuż przed wojną. Deportowana 13.04.1940 r. z chorą matką i babcią do Kazachstanu w okolice Kustanaju. Trafiają do kołchozu, zamieszkują w chałupie zesłanej Ukrainki. Praca na kołchozowych polach. A. pilnuje babcia. Umiera w końcu 1940 r. Wiadomość o ojcu, który znalazł w wojsku polskim. Matka pracuje w stepie, a. pozostaje pod dozorem gospodyni, u której mieszkały. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Głodowe lata 1942-1943. Przenosiny do pobliskiego kołchozu. A. i matka zapadają na dyfteryt, pobyt w szpitalu. Po wyzdrowieniu matka zostaje w Kustanaju magazynierką w zakładzie fryzjerskim. Dzięki jej energii i zapobiegliwości lekka poprawa bytu. Matka ponownie trafia do szpitala z powodu ostrej malarii. A. uczęszcza do przyszkolnej świetlicy. Powstanie ZPP witane z mieszanymi uczuciami (organizacja komunistyczna). Jesienią 1944 r. przenosiny na Ukrainę w okolice Kijowa. Nawiązanie kontaktu z rodziną we Lwowie. Zajęcia szkolne zorganizowane przez dwie polskie nauczycielki. W maju 1945 r. na postawie załatwionych przez rodzinę zaświadczeń wyjeżdżają do Złoczowa, a stamtąd do Polski. Powrót ojca w 1947 r.

Bujno Edward, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 897/s
Kserokopie dokumentów, rękopisy, ss. 30, 1989-1995.

(1941) Materiały dotyczą deportacji z końca czerwca 1941 r. z Drohiczyzna i okolic. Zawarto m. in. listę zesłańców.

Bunkiewicz Jadwiga, Wspomnienia

Sygn. 395/s
Rękopis, kserokopia, ss. 140, przed 1993

(1939-1946) A., lat 10, mieszkała z rodziną (mama i młodszy brat) w Baranowiczach (woj. Nowogródek). Po wkroczeniu armii radzieckiej zakwaterowanie oficerów. Represje, strach i chaos w mieście. Przyjazd dziadka (ojciec jeszcze nie wrócił z wojny), który zabrał rodzinę syna do siebie na wieś. Pobicie dziadka. Deportacja w 10.02.1940 r. Śmiertelne pobicie drugiego dziadka, który próbował pożegnać się ze zsyłanymi na dworcu w Baranowiczach. Opis długiej podróży na wschód. Dwa przypadki śmierci w wagonie. Początek maja 1940 r. – przybycie do Aczyńska. Stamtąd do miejscowości Kozulka, skąd psimi zaprzęgami do posiołka w tajdze. Przypadki zamarznięć. Opis warunków egzystencji w barakach (dużo różnych szczegółów). W osiedlu umieszczono 3,7 tys. zesłańców. Praca na wyrębie. Jedyłą otuchą modlitwa. Wymiana rzeczy za żywność w pobliskiej osadzie, zaprzyjaźnienie

się z rosyjską rodziną zesłańców. Głód i choroby. Matkę chorą na tyfus umieszczono w szpitalu, a. podjęła pracę wraz z dziadkiem w lesie, ale było to ponad jej siły. Zastąpiła ją babcia. A. i jej babka także przeszły tyfus. Opis zesłańczego Bożego Narodzenia. Fala zgonów w barakach, głównie z powodu głodu i zimna. Potajemne nauczanie dzieci, nabożeństwa majowe. Próba buntu, śmierć młodego Polaka żądającego poprawy warunków życia. Transporty nowych zesłańców, obywateli radzieckich. Dopiero przed końcem 1941 r. wiadomość o amnestii i tworzeniu polskiego wojska. W lutym 1942 r. rodzina opuściła posesję. Zamieszkanie w Kozulce. Matka pracowała w tartaku. Dziadek jako koniuch. Umarł wskutek wypadku w pracy. Nauka i jedzenie dla dzieci w polskiej placówce. Zatrudnienie mamy w piekarni (rabanie drewna). Nauka w rosyjskiej szkole, by dostać kartkę na chleb. Straszna zima 1942/1943. Wakacyjna praca w charakterze gońca w sądzie. Wizyta w więzieniu w miejscowości Kacza (razem z sędzią, u której a. pracowała). A. pobita przez naczelnika więzienia, męża pracodawczyni, za podanie jedzenia więźniowi. Kontynuowanie nauki w nielegalnej szkółce polskiej. Wizyta W. Wasilewskiej, rozczarowanie Polaków postawą przywódczyni ZPP. Zmiana mieszkania, pokój przy oficerskiej rodzinie w zamian za posługiwanie. Zamordowanie naczelnika więzienia przez nieznaną sprawców. Wiadomości o znajomych Polakach poległych pod Lenino. Przymusowe zapisywanie do ZPP. Ciągłe głód i bieda. Z powodu braku odzieży w zimie a. chodziła do szkoły na zmianę z bratem. Rozpacz gospodyni po śmierci syna na froncie. W 1944 r. informacja o śmierci ojca w radzieckiej niewoli. Czytanie gazety ZPP, różne pogłoski o sytuacji Polaków. W marcu 1945 r. transport na Zaporozie. Pobyt w gospodarstwie rolnym należnym do elektrowni na Dnieprze. Poprawa wyżywienia. Znajomość z popem, wizyty w cerkwi. A. pracowała jako pomocnik traktorzysty, koniuch. Koniec wojny uczczony odśpiewaniem polskiego hymnu. Zachorowania na malarię, m. in. matka. Oskarżenie a. i kolegi o sabotaż – uszkodzili traktor. Powrót z wojny męża gospodyni, oficera radzieckiego, podarował a. niemiecki zegarek, by go wymieniła na chininę dla matki. Samobójstwo oficera. Nawiązanie kontaktu listownego z rodziną w Baranowiczach. Pomoc od ciotki. Wspólne z prawosławnymi Boże Narodzenie. W lutym 1946 r. repatriacja. Na pierwszym postoju w Polsce ogromne wzruszenie, nawiedzenie kościoła w Przemyślu.

Burtan Gustaw, bez tytułu

Sygn. 644/s

Maszynopis, kopia, ss. 8, 1994.

(1953-1955), A., I. 33, lwowianin, żołnierz AK, opuścił łagier w obw. Karaganda (Kazachstan) latem 1953 r. po odbyciu 10-letniego wyroku. Skierowano go na tzw. dożywotnie zesłanie. Pierwsze wrażenia wolnego człowieka. Werbunek do pracy do sowchozie w rejonie Żana-Arka. Opis warunków egzystencji w sowchozowym uczestku. Prace polowe. Choroba a. wiosną 1954 r. Spotkanie z rodakiem spod Grodna. Myśli o założeniu rodziny, ślub i narodziny syna. Przenosiny do większego osiedla. Praca woźnicy, a później kierownika bazy transportowej. W maju 1955 r. informacja o przygotowywanej repatriacji. Nawiązanie kontaktu listowego z dawnymi sąsiadami, informacje o przesiedleniu rodziny do Polski. Pierwszy list od ojca, mieszkającego w Prudniku. Pod koniec listopada 1955 r. wyjazd z sowchozu. Ubieranie repatriantów w magazynach NKWD. 10 dniowa podróż do Polski. Bójka na dworcu w Tarnopolu. Pobyt na punkcie etapowym w Sanoku. Kłopoty ze

znalezieniem nowego miejsca dla rodziny. Podjęcie pracy w kopani rudy żelaza w Częstochowie. Kłopoty zdrowotne. Przenosiny do innej kopalni.

Burzec Michał, Na syberyjskim zesłaniu

sygn. 83/s

Maszynopis, ss. 73, 1989.

(1941-1943) A., ur. 1922, mieszkał w Brześciu n. Bugiem (Polesie). W czerwcu 1941 r. zesłany z rodzicami do Ałtajskiego Kraju. Ucieka przed głodem i wraz z poznanym w Bernaule Rosjaninem wczesną zimą 1941 r. wędruje na wieś, gdzie zatrudnia się w warsztacie kolchozowym. Dobre stosunki z miejscowymi sybirakami, praca, spotkania towarzyskie, polowania w tajdze. Na wiosnę wraca do rodziny. Kurs szofera, pracuje jako kierowca. Głód, choroby, niesnaski w rodzinie. W maju 1943 r. dostaje powołanie do wojska.

Bykowska-Michałowska Filomena, Z miejsca na miejsce

Sygn. 277/s

Maszynopis, kserokopia, data powstania nieznana.

Tekst piosenki powstałej w obozie dla polskich uchodźców w Afryce Wschodniej.

Bylińska Emilia, Wspomnienia

Sygn. 207/s

Rękopis, ss. 4, 1989.

(1940-1946) A. mieszkała z rodzicami na kolonii w woj. Stanisławów. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Czkałow. Aresztowanie ojca za antyradzieckie wypowiedzi. Powrót ojca po amnestii. W 1943 r. mobilizacja do I Dyw. Powrót do kraju w maju 1946 r.

Bysińska Danuta, Przedpiekle

Sygn. 217/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, data powstania nieustalona.

(1939-1940), A. mieszkała z rodzicami w Nowogródku. Szczęśliwe dzieciństwo przerwane wojną. Nieobecność ojca, konieczność zapracowania na rodzinę przez matkę. Noszenie mleka na stację do wagonów deportowanych w lutym 1940 r. Deportacja ciotek z rodzinami i dziadkami. Ich mężowie byli osadnikami wojskowymi. Pomoc matki dla wysiedlanej znajomej.

C

Cał Katarzyna, Buczyński Ryszard, Raport

Sygn. 713/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1994-1995.

Wniosek o dofinansowanie wyjazdu badawczego do Władywostoku. Dołączony raport z badań prowadzonych w tym mieście (działalność parafii katolickiej, Polonia, PSOK „Gmina”).

Cechman Maria, bez tytułu

Sygn. 742/s

Rękopis, ss. 6, maszynopis, ss. 2, przed 1992.

Teczka zawiera wiersze M. Cechman inspirowane jej przeżyciami w trakcie zesłania.

Cedrowska Jadwiga, Wspomnienia

sygn. 81/s

Maszynopis, ss. 18, 1989.

(1939-1940) Opis ucieczki przed Niemcami z Łodzi wraz z mężem. Z Warszawy jadą dalej na wschód, by dotrzeć do rodziny pod Lwowem. Bombardowania miast i kolumn uciekinierów. Wreszcie docierają do Leduchowa na Wołyniu. Wypoczynek we dworze. Wkroczenie Rosjan. Muszą opuścić dwór. Wyjazd do Lwowa. Matka a. wraz z siostrą zostają w Leduchowie, skąd zostały wywiezione w 1940 r. do obw. Nowosybirsk. Matka tam zmarła, siostrę ewakuowano do Persji. A. z mężem po uzyskaniu przepustek wracają do Łodzi, skąd wkrótce w obawie przez wywózką na roboty uciekają do Warszawy.

Cesarski Tadeusz, bez tytułu

sygn. 407/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 15, 1990

(1939-1949) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Charyna Zygmunt, Moje wspomnienia z lat wojny

sygn. 78/s

Maszynopis, ss. 8, 1989.

(1939-1955) A. urodził się i mieszkał w Czerniowcach (Bukowina, Rumunia), pracował w zakładzie fryzjerskim. Był członkiem "Sokoła" i uczestniczył w organizowaniu opieki nad uchodźcami wojennymi z Polski, żołnierzami, przetrucaniu na zachód różnych osób. Zajęcie Bukowiny przez ZSRR, donosy na polskich działaczy. Aresztowanie w listopadzie 1939 r. Wyrok 10 lat łagrów. Praca na wyrębie w różnych łagrach (nie podaje nazw). Za samoobronę w walce z brygadziwą wysłany do karnego obozu. Tam spotyka znajomego z Czerniowiec, który bierze go pod opiekę. A. zostaje brygadziwą, dorabia czesząc żony naczelników obozowych. Po zakończeniu wyroku wysłany na 5 lat na zesłanie do Turuchańska nad Jenisiejem. Praca na budowie. żeni się, narodziny dwojga dzieci. Repatriacja do Polski w końcu 1955 r.

Chęcińska Stanisława, Krytyka rewii Sen

Sygn. 231/s

Rękopis, ss. 6, 1945.

Tekst powstał w Pawłodarze (Kazachstan) w 1945 r. Opowiada wierszem o przedstawieniu kółka dramatycznego działającego wśród tamtejszych polskich zesłańców.

Chmielewska Janina, Moja droga krzyżowa przez nieludzką ziemię

Sygn. 862/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, kserokopia zdjęcia, data powstania nieznana.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Chmielewska Maria, bez tytułu,

Sygn. 408/s

Dwa maszynopisy, kserokopia, ss. 12 i ss. 8, 1988.

(1939-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Chmielewski Zygmunt, Moje uwagi i uzupełnienia dotyczące treści „Zapisków niebohaterskich przeżyć

Sygn. 696/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 229, 1988-1990.

Teczka zawiera 2 egzemplarze wspomnień Z. Chmielewskiego, oraz wspomnienia S. Chmielewskiego, które ukazały się we Wrocławiu w 2002 r. pt. Zapiski niebohaterskich przeżyć w sowieckiej niewoli” w serii „Biblioteka Zesłańca”.

Chmura Kazimierz, W sieciach bezprawia

Sygn. 738/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 248, ok. 1980, sporządzono na podstawie wcześniejszych notatek.

(1945-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Chodorowska Danuta, Zawieziemy was do ojca...

Sygn. 409/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Cholewa Adela, Wspomnienia z Syberii

Sygn. 134/s

Rękopis, ss. 4, załączone zdjęcia, 1989.

(1940-1946), A., ur. 1928 r., mieszkała z rodzicami i pięciorgiem rodzeństwa w okolicach Tarnopola. Deportacja w 1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Trafiają do baraków w tajdze. A. opiekuje się młodszym rodzeństwem. Jesienią 1941 r.

przenosiny do miasteczka. Praca w tartaku, wycieńczenie ojca i braci. A. pomaga matce, zdobywa żywność. Rodzina, szukając lepszych warunków życia wędruje wzdłuż Jeniseju. Starsi pracują na wyrębie, młodsze dzieci jako niańki i furmani. Jeden z braci zapada na gruźlicę i umiera latem 1945 r. Inny wstępuje do I Dywizji, ginie w walkach o Berlin. Powrót do kraju w maju 1946 r.

Chomiccki Krystian, Laski, piaski i karaski to Podlasie

Sygn. 410/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 18, 1979-1986.

(1939-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Chraćchol Stefania, bez tytułu

Sygn. 411/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1988

(1939-1945) A., ur. 1912, mieszkała z mężem na gospodarstwie w pow. Rudki (woj. Lwów). Mąż uciekł z niemieckiej niewoli. Mąż chciał wstąpić do kołchozu. W czasie okupacji niemieckiej pomoc polskim partyzantom. Po ponownym wkroczeniu A. Cz. mąż chce być traktorzystą. Zatrzymanie męża i wielu ludzi ze wsi. Rewizja w domu. Wysłanie męża do obozu. A. przesiedla się na zachód. Niejasne okoliczności i czas powrotu męża. Zmarł niedługo po przyjeździe do domu

Chrustek Genowefa, Opis mojego wyjazdu na Sybir

Sygn. 266/s

Rękopis, ss. 2, 1989.

(1940-1946) A. wraz z mężem, dwiema córkami i teściową mieszkała na gospodarstwie rolnym (osadniczym) w woj. Tarnopol. Deportacja 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Posiołek leśny. Praca w kopalni złota i na wyrębie. Śmierć teściowej, ciężka choroba męża. Po amnestii przenosiny do Krasnojarska. Osiedlenie się w okolicach Irkucka. Mąż pracuje jako szewc, a. w fabryce celulozy. Powołanie męża do I Dyw. Głód, choroba a. Repatriacja wiosną 1946 r. Spotkanie z mężem osiedlonym dla Dolnym Śląsku.

Chrząstowska Zofia, Wspomnienia

Sygn. 163/s

Maszynopis, ss. 17, kopia, 1989.

(1939-1946), A. mieszkała w majątku Borowiki na Polesiu z mężem i dwójką dzieci. Tuż przed wojną młodszą córkę wysłała do dziadków. Mąż zostaje aresztowany po wkroczeniu wojsk radzieckich. Rabunek majątku. Ojciec a. zabiera jej synka i wyjeżdża z nim do reszty rodziny w Małopolsce. A. zostaje ze względu na męża, który w więzieniu zachorował. Deportacja 10.02.1940 r., w transporcie spotyka męża. Wyładunek w obw. Archangielsk. Umieszczeni w leśnym posiołku, praca na wyrębie. Wsparcie paczkami żywnościowymi od krewnych i znajomych, później pomoc z polskiej delegatury. A. z mężem jako bezdzietni często są rozdzielani i kierowani do różnych prac. Mąż pracuje jako agronom. W 1943 r. zostaje powołany do I Dywizji. A.

przenosi się do innej miejscowości, gdzie są Polacy. W 1944 r. pracuje jako niańka. W czerwcu rodziny żołnierzy zostają przeniesione na Ukrainę, obw. Charków. Praca w kołchozie. W lutym 1946 r. repatriacja do kraju. Zabiera dzieci od rodziny i jedzie do męża na Dolny Śląsk.

Chuchacz Stanisława, Wspomnienia

Sygn. 228/s

Rękopis, ss. 4, 1989

(1940-1946) Ojciec a. był gajowym. Rodzinę deportowano 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Śmierć siostry. Mobilizacja braci do wojska polskiego. A. pracuje przy kopaniu rowów, piłowaniu drzewa. Repatriacja w 1946 r.

Chudziakiewicz Mieczysław, Jedno polskie życie

Sygn. 968/s

Maszynopis, ss. 83, fotokopie zdjęć, kserokopie dokumentów, 1993.

(1931-1984) A., ur. 1931 r., w rodzinie zawodowego oficera, sędziego wojskowego. W 1939 r. rodzina mieszkała w Tarnopolu. Dostatnie dzieciństwo. Ojciec po wkroczeniu A. Cz. ukrywał się przed aresztowaniem, przeszedł na teren okupacji niemieckiej. Przenosiny do krewnych w Strzylczu, woj. Stanisławów. Rewizja, strach przed wywózką. Deportacja z matką, dziadkami i wujostwem 13.04.1940 r. Przybycie do obw. Semipałatyńsk, Kazachstan. Osiedlenie w fermie świń. Praca na fermie, przy kopaniu torfu. Dobre relacje ze starszymi mieszkańcami. Zmiana pracy na lżejszą dzięki inwencji dziadka. Wiadomość od krewnych o pobycie ojca w PSZ na Zachodzie. Opis życia codziennego, zajęć dzieci. Po amnestii pomoc z delegatury polskiej. A. podejmuje naukę w radzieckiej szkole. Po długich zabiegach ojca i znajomych wyjazd do obozu polskiej armii w Jangi-Jul. Ewakuacja z matką i dziadkami do Iranu w sierpniu 1942 r. Pobyt na kwarantannie w Pahlevi. Spotkanie z ojcem, żołnierzem V Dyw. Uczęszczanie do polskiej szkoły w Teheranie. A. wstępuje do junaków, matka do PSWK. A. wyjeżdża z junakami do Iraku, a stamtąd do Palestyny. Nauka w szkole kadetów, potem połączenie z rodziną i przenosiny do Tel-Awivu. Dalsza nauka w szkole polskiej (powszechnej, potem gimnazjum), wstąpienie do harcerstwa. W 1945 r. przenosiny do Egiptu, do ojca. Matka podejmuje pracę w szpitalu. Nauka w gimnazjum amerykańskim w Kairze. Międzynarodowe środowisko, nowe przyjaźnie, zwiedzanie Egiptu. Długo dyskutowana decyzja o powrocie do Polski w 1947 r. Podróż przez Hajfę, Genuę. Przesłuchania przez UB na punkcie etapowym w Dziedzicach. Osiedlenie się w Legnicy. Obawy przed aresztowaniem ojca. Wznowienie nauki w gimnazjum. Indoktrynacja polityczna poprzez ZMP. Zdanie matury w 1950 r. Nieprzyjęcie na Politechnikę Wrocławską (negatywna opinia o pochodzeniu). Studia w Gdańsku (architektura). Przenosiny na uczelnię we Wrocławiu. Praca tłumacza w 1955 r. na Festiwalu Młodzieży w Warszawie. Podjęcie pracy w Woj. Biurze Projektów w Legnicy, potem w Instytucie Urbanistyki i Architektury we Wrocławiu.

Chwostowski Jerzy, Kołpaszewskie wspomnienia

Sygn. 907/s

Maszynopis, kopia, ss. 23, opracowane przez J. Michalewskiego, 1988.

(1941-1944) A. mieszkał w Prużanach, woj. Polesie. Po zajęciu tych ziem przez ZSRR konfiskata domu. Deportacja 20.06.1941 r. Opis podróży do Nowosybirsk. Dalej statkiem rzeką Ob. Umieszczenie w posiołku Togur w rejonie Kołpaszewo (Narymski Kraj). Praca w spółdzielni rzemieślniczej. Po ogłoszeniu amnestii przenosiny do Kołpaszewa. Powstanie polskiego przedstawicielstwa kierowanego przez L. Mickiewicza. Aresztowanie polskich działaczy w styczniu 1943 r. Kontrowersje wokół pewnego zesańca, Żyda ze Lwowa.

Ciara Stanisław, Stalin, Stalin daj cukierka, cz. III

Sygn. 380/s

Maszynopis, kopia, ss. 425, przed 1991, patrz także tegoż a. sygn. 183/s (omówienie w cz. III bibliografii „Wspomnień Sybiraków”)

(1943-1946) Opis podróży rzeką do Asina (obw. Tomsk), przedsięwziętej w 1943 r. Narracja nasycona przeróżnymi dygresjami, obrazującymi światopogląd a. i stosunek do rozmaitych kwestii. Hymn pochwalny dla przedsiębiorczości, hartu ducha i godności osobistej matki a., ratującej po wielokroć od śmierci trójkę swych dzieci. Dalszy transport do Staropolskiego Kraju. Opis długiej podróży, głodu i rozmaitych przygód rodziny a. Umieszczeni w sowchozie. Praca w ogrodach warzywnych i przy różnych robotach polowych. Opis warunków mieszkaniowych, wyżywienia. Fascynacja a. traktorem. W 1945 r. matka wstąpiła do ZPP. Po repatriacji wiosną 1946 r. osiedleni na Dolnym Śląsku w pow. Kłodzko.

Ciara Stanisław, Wspomnienia

Sygn. 183/s, cz. 1-3 (dwie teczki)

Maszynopis, kopia (cz. 3 b. słabo czytelna), cz. 1 ss. 99, cz. 2 ss. 125, cz. 3 ss. 361, 1989-1990.

(1919-1942?), Ojciec a., żołnierz Piłsudskiego, był osadnikiem wojskowym w powiecie Lida (woj. Nowogródek), posiadał zasobne gospodarstwo. A. ur. 1934 r. miał starszego brata i młodszą siostrę. Po agresji ZSRR ojciec ucieka na rodzinne Mazowsze. Deportacja reszty rodziny 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Umieszczenie w leśnej osadzie. Matka idzie do pracy na wyrębie, odznacza się pomysłowością i energią, która wielokrotnie ratuje im życie. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Na wiosnę zesańców zatrudniają przy spławie drewna. Wzrastająca śmiertelność z wycieńczenia, chorób zakaźnych, wypadków w lesie. Jesienią 1941 r. po amnestii opuszczają pasionek i rzeką docierają do większej miejscowości Minajewka. Matka zatrudnia się w krowiej fermie.

Ciulkiewicz Jarosław, bez tytułu

Sygn. 714/s

Maszynopis, ss. 4, kserokopie dokumentów i zdjęć, po 1989.

(1940-1947), historia wojennych losów rodziny Możejków: rodziców i córki, spisana przez J. Ciulkiewicza. Deportacja w kwietniu 1941 r. z Wileńszczyzny. Aresztowanie ojca w momencie deportacji. Nigdy już nie wrócił. Transport kolejowy do Nowosybirsk. Stamtąd ciężarówkami do wioski w tajdze. Matka spodziewa się dziecka, nie może pracować. Wkrótce amnestia. Polacy wyruszają na południe. Przybycie do Buchary. Tragiczne warunki. Głód. Narodziny bliźniąt. Rychła śmierć dziewczynki. Umieszczenie w kołchozie. Śmierć chłopczyka. Przenosiny do

Gorczakowa. W sierpniu dołączenie do transportu ewakuacyjnego. W Teheranie skierowanie do obozów dla ludności cywilnej. Przenosiny do polskiego osiedla dla uchodźców w Valivade w Indiach. Dobre warunki bytu, nauka w gimnazjum. W 1947 r. matka i córka wybierają powrót do Polski, bo chcą odnaleźć ojca. Długa podróż do kraju.

Ciureja Stanisława, bez tytułu

Sygn. 413/s

Maszynopis, kopia, ss. 12, 1988.

(1939-1945) A., u. 1923 r., była uczennicą szkoły handlowej we Lwowie. Okupacja radziecka miasta z perspektywy nastolatki. Włączenie się w konspirację antyradziecką. Aresztowanie w marcu 1940 r. Opis śledztwa i więzienia Brygidki, Zamarstynów i na ul. Bałuckiego. Po wybuchu wojny z Niemcami odgłosy egzekucji. Uciekła dzięki pomocy radzieckiego lekarza. W 1944 r. po wyparciu Niemców podjęła naukę w technikum. W 1945 r. ukrywała się przed aresztowaniem. W listopadzie 1945 r. przesiedlenie do Polski.

Cychol Halina, Zapamiętana pieśń

sygn. 34/s

Maszynopis, ss. 10, 3 egz., 1989.

Zbeletryzowana opowieść o trzech leśnikach, którzy po amnestii rozłączeni z rodzinami podążają na południe, by je odnaleźć. Zagubili się w tajdze. Jeden z nich umiera, drugi choruje. Głodują. Od śmierci ratuje ich upolowany głuszec. W końcu docierają do jakiejś osady.

Cygan Danuta, Cześnik Czesław [dodatkowo: Liliana Cagara i Regina Lignowska], Dokumenty zesłańcze

Sygn. 930/s

Rękopis, ss. 29, 1991-2004, Maszynopis, kopia, ss. 25, 1992, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów.

(1941-1946) **Danuta Cygan**, ur. 1940, mieszkała w Siemianówce, pow. Grodno, woj. Białystok. Ojciec kupił tam gospodarstwo. Był absolwentem Politechniki Lwowskiej. Jako podchorąży trafił do niewoli radzieckiej w 1939 r. i przebywał w obozie w Starobielsku. Deportacja a. z bratem, matką i babcią 20.06.1941 r. do osady Bięły Jar, obw. Nowosybirsk w Narymskim Kraju. W 1944 r. przesiedlenie do obw. Woroneż. Pobył w sowchozie. Na początku 1945 r. śmierć babci. Repatriacja w marcu 1946 r.

(1941-1945) **Czesław Cześnik**, ur. 1924, mieszkał z rodziną we wsi Wielkie Ejsymonty, pow. Grodno, woj. Białystok. Ojciec był rolnikiem. Aresztowanie jednego z braci w 1940 r. Deportacja 20.06.1941 r. do osady Bięły Jar, obw. Nowosybirsk, Narymski Kraj. Śmierć ojca w lipcu 1942 r. (napisał przed zgonem zachowany testament). Mobilizacja do I Dyw. a. i jednego ze starszych braci. Zginął on pod Puławami w 1944 r. A. służył w artylerii, ranny na warszawskiej Pradze. Pozostali na zesłaniu zostali w 1944 r. przesiedleni do obw. Woroneż. W 1945 r. a. uzyskał zgodę na przewiezienie rodziny do rodzinnej wsi. Stamtąd wyjazd do Polski. Najstarszy brat a. zdołał uciec przed deportacją, w 1945 r. poległ w walkach w Saksonii. Uzupełnienie wspomnień przez Kazimierza Cześnika.

(1941-1945) **Liliana Rzewuska-Cagara**, ur. 1925, mieszkała w Rożkach k. Swiśłoczy, woj. Białystok. Ojciec był nauczycielem. Aresztowanie ojca. Deportacja rodziny do osady Bięły Jar w obw. Nowosybirskim. Brat odszedł do armii gen. Andersa. W 1942 r. wyjazd do Jangi Jul, przybycie już po zakończeniu ewakuacji. Rozpacz, niezwykle ciężkie warunki życia. Repatriacja w końcu 1945 r.

(1941-1946) **Regina Lignowska** przebywała na zesłaniu w osadzie Bięły Jar, obw. Nowosybirsk. W 1944 r. przesiedlona na Ukrainę, obw. Woroneż. Brat zaginął po zmobilizowaniu do wojska polskiego. W 1946 r. repatriacja do Gryfina na Pomorzu Zachodnim.

Cygan Edward, Pietrek Gardzina wspomina

Sygn. 281/s

Maszynopis, kopia, ss. 47, 1986, relacja spisana i opracowana przez E. Cygana

(1939-1946) P. Gardzina (ur. 1901), pochodził ze wsi w pow. Jasło (woj. Kraków). Zmobilizowany we wrześniu 1939 r. Bierze udział w obronie Lwowa. Ranny zostaje ewakuowany do szpitala w Zaleszczykach. Wraz z innymi chorymi trafia do obozu jenieckiego (okolice Lwowa, później Złoczowa). Zatrudniony przy pracach remontowych i budowlanych. Ciężkie warunki życia i pracy. Ewakuacja pieszo po ataku niemieckim w czerwcu 1941 r. Rozstrzelanie słabnących jeńców. Na stacji w Wołoczyskach załadowanie do wagonów. Przyjazd do obozu w Starobielsku po strasznej podróży. Po kilku tygodniach skierowany do kolumny roboczej w Połowince. Praca przy budowie lotniska. Zwolnienie w wyniku amnestii i mobilizacja do polskiej armii. Miesięczna podróż do Tockoje. Po pewnym czasie skierowany z grupą żołnierzy do pracy w pobliskim kołchozie. Romans z jedną z kołchożnic. Powrót do Tockoje. Ewakuacja w lutym 1942 r. do Iranu. Pobyt w Palestynie. Przydział do Dyw. Karpackiej, broń ppanc. Walczy po Monte Cassino. W 1946 r. repatriuje się do Polski.

Cymerman Edward, Moje wspomnienia

Sygn. 632/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 19, kserokopie dokumentów i zdjęć, data powstania nieznana.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Czaplicki Lubomir, Na arkanie

Sygn. 392/s

Rękopis, ss. 422, 1972-1973.

Tekst ten, złożony z dwóch części, ma formę powieści. Oparto go na pamiętniku, listach i rozmowach, które przeprowadził a. z bohaterem pracy. Jego prawdziwe dane zostały zatajone, możliwe jednak że jest to alter ego a.

(1940-1945). Hubert Lubicz (dalej HL), l. 14. mieszkał z rodziną na wsi w okolicach Wiśniowca (woj. Wołyń). Był uczniem gimnazjum w Krzemieńcu. Ojciec pod k. 1939 r. uciekł obawie przed aresztowaniem na Węgry. HL wraz z matką i siostrą uniknął deportacji 10.02.1940 r. (zawrócono ich ze stacji). Praca matki w ukraińskiej szkole. Atmosfera zagrożenia. Ponowna deportacja 13.04.1940 r. Opis transportu

deportacyjnego i podróży do obw. Pietropawłowsk w Kazachstanie. Umieszczenie w kolchozie celem „reeducacji”. Początki nowej egzystencji, dużo szczegółów życia codziennego i relacji międzyludzkich. Rodzina utrzymywała się z dorywczych prac i wyprzedazy rzeczy. W zimie HL został pomocnikiem myśliwego. Wiosną 1941 r. zesłańców przyjęto do pracy w kolchozie. Jesienią przesiedlenie. Praca przy obsłudze linii kolejowej koło Akmolińska. Wieści o amnestii. Informacja o losach ojca. HL został stachanowcem. Opis przeróżnych sposobów polepszania zesłańcze doli. Jeszcze w 1942 r. HL otrzymał powołanie do Armii Czerwonej. Kilkukrotne unikanie poboru. Opis różnych postaw polskich zesłańców w warunkach nędzy i głodu. Matka przyjęła pod opiekę dzieci zmarłej na tyfus Polki. HL przesłuchiwany pod zarzutem szpiegostwa. Wiosną 1943 r. informacja o powstaniu ZPP. HL zmobilizowany do I Dyw. Próby uniknięcia mobilizacji, dylematy polityczne. Wreszcie transport do Sielc nad Oką. We wrześniu 1943 r. przydział do jednostki cekaemów w brygadzie pancerniej. Opis obozu wojskowego, warunków życia i szkolenia, zrusyfikowanej kadry oficerskiej, nastrojów i poglądów żołnierzy. W początkach stycznia 1944 r. transport do nowych miejsc stacjonowania w okolicach Smoleńska. Kontynuacja szkolenia, rozmowy w miejscową ludnością o niemieckiej okupacji. Informacje o zbrodni katyńskiej. W marcu dalszy transport na Ukrainę. HL wstąpił do szkoły podoficerskiej. Opis szkolenia, rozmów z towarzyszącymi broni. Awans na kaprała. Transport w maju 1944 r. w okolice miasteczka Kiwerce, już na terytorium Polski. W połowie lipca transport na linię frontu. W końcu miesiąca postój w Lublinie. Obóz na Majdanku, opis poboju bitewnego. Transport na front nad Wisłą w pobliżu Warszawy. Pierwsze walki pod Studziankami, strach części żołnierzy, niemieckie ulotki kierowane do polskich żołnierzy. Zażarte i krwawe walki opisywane z perspektywy zwykłego żołnierza. Awans HL na plutonowego i odznaczenie. Złość z powodu nagród dla politruków i dowódców, którzy się w boju nie sprawdzili. Przenosiny do I Samodzielnego Zmotoryzowanego Batalionu Rozpoznawczego. Wojenne 18.-te urodziny HL. Niebohatera codzienność na zapleczu frontu jesienią 1944 r. W styczniu 1945 r. walki w okolicach Falenicy. Kolejne etapy walk (Bydgoszcz, Wałcz, Wał Pomorski), opisy chaotycznych walk, dużych strat, frontowego bytowania, słabej dyscypliny i morale. Koniec wojny, wieści od matki przesiedlonej na Ukrainę. W sierpniu 1945 r. jednostka zostaje przeniesiona do Warszawy. Atmosfera wyczekiwania, konflikty w jednostce. Wreszcie demobilizacja.

Czapski Alfons, Wspomnienia

Sygn. 219/s

Rękopis, ss. 11, 1989

(1939-1941) A. jako człowiek już dorosły mieszkał z rodzicami w okolicy Postaw (woj. Wilno), na terenach włączonych w 1939 r. do Białorusi. Na początku 1941 r. zostaje aresztowany za udział w konspiracji. Śledztwo w Postawach, Berezweczu. Skazany w procesie zbiorowym wraz z dwoma innymi oskarżonymi na karę śmierci. W maju 1941 r. zamieniono mu tę karę na 10 lat obozu. Po ataku Niemiec na ZSRR selekcja więźniów, rozstrzelanie części. Marsz pozostałych na wschód. Nocne ucieczki, dobijanie wyczerpanych. W Borysowie załadowani do wagonów i zawiezieni do więzienia w Riazaniu. Wiadomość o amnestii. Po zwolnieniu rusza do Buzułuku i wstępuje do polskiej armii. Lista zapamiętanych nazwisk więźniów zabitych w więzieniu lub w czasie ewakuacji.

Czarnecka Maria, Wspomnienia moich młodych lat. 1940

Sygn. 218/Romańska
Maszynopis, ss. 8. 1989

(1940-1946) A., lat 9, z rodzicami i bratem mieszkała na wsi w pow. Czortków (woj. Tarnopol). Ojciec był leśnikiem. Wywózka 10.02.1940 r. Matkę zabierają z wagonu do szpitala (rozpoczął się poród). Umieszczeni w posiołku w tajdze w obw. Mołotow. Ciężka choroba ojca. Głód, próby interwencji u władz podejmowane przez ojca. Po amnestii piesza wędrówka do odległego miasteczka. Ojciec pracuje w zakładach zbożowych. A. zajmuje się domem. Przesiedlenie na zachód do obw. Saratow. Umieszczeni w kolchozie. Repatriacja w 1946 r. Spotkanie z matką.

Czenko Antoni, Wśród kresowych wzgórz, lasów i rojstów

Sygn. 383/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 324, prawdopodobnie pocz. lat 90.

(1939-1945) A., ur. 1921, mieszkał z rodziną w Oszmianie, woj. Wilno. Opis miasteczka i jego mieszkańców w okresie międzywojennym. Kolej losu rodziny w tym czasie, pogorszenie położenia materialnego po śmierci ojca w 1930 r. A. otrzymał stypendium pozwalające na naukę w gimnazjum, zarabiał na utrzymanie różnymi sposobami. Siostra była aktywną działaczką Stronnictwa Narodowego. Napięcie w ostatnich tygodniach pokoju. Po wybuchu wojny a. wraz z kolegami odbył ćwiczenia przysposobienia wojskowego. Napływ uchodźców z zachodniej Polski. Ewakuacja urzędów po agresji radzieckiej. W ocenie a. nielojalna postawa ludności żydowskiej. Powołanie Batalionu Obrony Narodowej, do którego wstąpił także a. Wymarsz w stronę Wilna. Opis miasta oczekującego ataku najeźdźcy. Po wkroczeniu bolszewików pomoc licealistki w ukryciu broni i dotarciu do ciotki mieszkającej w mieście. Pierwsze zetknięcie z żołnierzami radzieckimi. Schwytywanie przez milicjantów i włączenie do kolumny jeńców. Uwolnienie przez oficera radzieckiego. Przedzieranie się do Oszmiany przerwane ponownym schwytyaniem. Pomoc radzieckiego wartownika w ucieczce. Opis nowych porządków w Oszmianie, rządów Milicji Robotniczej. Siostra urywała się przed aresztowaniem na wsi. Krótki pobyt siostry w areszcie w wyniku donosu sąsiadów. Powrót do szkoły z białoruskim językiem wykładowym i niskim poziomem. Spotkanie z radzieckim Polakiem, informacje o radzieckiej rzeczywistości. Wieści o coraz to nowych aresztowaniach znaczących w Oszmianie osób. Protest uczniów gimnazjum po aresztowaniu nauczycieli. Nieudana próba a. i kolegów ucieczki na Litwę skończyła się krótkim aresztem. Kampania propagandowa w czasie wyborów do Rady Najwyższej. Dokwaterowanie radzieckiego oficera. Bieda w domu i w mieście. Boże Narodzenie pod okupacją. Ponowne zatrzymanie w czasie próby dostania się na Litwę. Obserwacje represji i wywózek, strach wśród ludności polskiej. Podjęcie pracy cieśli, ładowacza. Manifestacja na 1 Maja w Oszmianie. W maju 1940 r. aresztowanie siostry. Egzaminy maturalne w szkole. Praca urzędnicza w wydział ubezpieczeń nieruchomości. Korespondowanie z zesłanymi znajomymi. Zwolnienie z pracy jako nieprzydatny politycznie, dzięki kierownikowi otrzymuje pracę na zlecenie. Powołanie brata do batalionów roboczych. Służbowe podróże po powiecie, rozmowy z chłopami. W czerwcu 1941 r. powrót siostry z więzienia. Wybuch wojny z Niemcami, ucieczka Sowieców i współpracujących z nimi. Rozstrzelanie więźniów w radzieckim więzieniu tuż przed ucieczką NKWD. Chłopi z okolicznych wiosek rabowali mieszkania uciekinierów, w tym Żydów. Rabowanie magazynów. Wejście Niemców do miasta po kilku dniach wojny. Powołanie służby porządkowej. Rozrost obozu jenieckiego. Akty

terroru wobec Polaków i Żydów, osób oskarżanych o współpracę z władzą radziecką (nazwiska ofiar). Opis masowych egzekucji oszmiańskich Żydów i Cyganów w sierpniu i wrześniu 1941 r. Utworzenie getta w mieście. Próby tworzenie białoruskich urzędów i życie kulturalnego pod patronatem Niemców. Policja białoruska. Życie pod nową okupacją, stacjonowanie oddziału hiszpańskiego. A. z siostrą włączyli się w działalność konspiracyjną. Podłączenie w domu prądu elektrycznego. Powstanie tajnego nauczania w mieście. Straszny widok gnanych przez miasto radzieckich jeńców. A. odbył kurs minerski. Ciężka zima 1941/1942, praca przy odśnieżaniu dróg. Odnalezienie dwóch pistoletów. Po włączeniu Oszmiany do Komisariatu Litwa napływ litewskich urzędników i policjantów. Konflikt polsko-litewski. Egzekucje Żydów przez litewskich policjantów. A. zatrudniono jako rachmistrza w areszcie dzięki protekcji związanej z podziemiem Polki. Opis więzienia, straży więziennej. Przekazywanie zdobytych informacji polskiemu podziemiu, nauka w szkole podchorążych. Marzenia o przeniesieniu do oddziału partyzanckiego, wieści o sukcesach polskiego podziemia. Wiosną 1944 r. a. został odkomenderowany do lasu wobec groźby dekonspiracji. Walczył w 8 Brygadzie „Tura”. W lipcu udział w zgrupowaniu sił polskich wokół Wilna. Rozwiązanie brygady na wieść o internowaniu innych oddziałów. Potajemny powrót do domu. Ukrywanie się przed aresztowaniem. Aresztowanie w końcu września 1944 r. Opis więzienia w Oszmianie za czasów radzieckich, zajęć więźniów, sylwetki zatrzymanych Polaków i Rosjan. Pod koniec listopada skazany na siedem lat wyrokiem Trybunału Wojennego. Pożegnalne spotkanie z żoną. W lutym 1945 r. etap na wschód przerywany pobytem w więzieniach w Mińsku, Orszy. Głód i zimno, kradzieże w czasie podróży. Obóz w Krasnojarskim Kraju. Praca na wyrębie, ładowaniu wagonów. Przeniesienie do obozu przy linii kolejowej do Władyswostoku. Praca przy budowie zbiornika wodnego. Obchody zakończenia wojny w maju 1945 r. Dzięki protekcji ludzkiego brygadzysty a. został elektromonterem. Opis życia obozowego, relacji między więźniami, kontaktów z wolnymi, zdobywania żywności wszelkimi sposobami. List i paczka od żony. We wrześniu 1945 r. a. został zwolniony. Długa i ciężka podróż do domu. Pośpieszne załatwianie dokumentów na wyjazd do Polski. Wyjazd w październiku 1945 r.

Czerkies Waclaw, Wspomnienia

Sygn. 633/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 16, przed 1992.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Czermak Wiesław, Walka o życie

Sygn. 412/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 13 oraz ss. 6, 1989.

(1940-1946) Opowieść o niektórych zdarzeniach z zesłania spisana przez a. prozą i wierszem. A. mieszkał z rodziną w pow. Podhajce (woj. Tarnopol). Ojciec został zamordowany przez Ukraińców w marcu 1939 r. Deportacja w lutym 1940 r.

Czermak Wiesław, Walka o życie

Sygn. 284/s

Maszynopis, ss. 12 (oryginał i dwie kopie), 1989, dołączone kserokopie zdjęć i dokumentów

(1939-1946) A., w chwili wybuchu wojny kilkulatek, wraz z liczną rodziną mieszkał na wsi w pow. Podhajce (woj. Tarnopol). Ojciec zginął w marcu 1939 r. z rąk Ukraińców. Deportacja matki z 5 dziećmi 10.02.1940 r. W latach 1940-1946 przebywali w posiołku w tajdze w rejonie Suchoj Ług, kopalni złota w rejonie berezowskim, w kołchozie w obw. Chersoń. Głód jako główne wspomnienie a. Ciągłe choroby, pobyt matki w szpitalu. Najstarszy brat zostaje aresztowany. Ginie w obozach. Siostra opuszcza ZSRR z armią gen. Andersa. W tekście zamieszczono wiersze a. o zesłańczych przeżyciach.

Czerniel Antoni, Kilka wspomnień z życia AK-owca

sygn. 16/s

Maszynopis, ss. 11, 1989, dołączone zdjęcie a. na tle rzeki Kołomy z 1953 r., kserokopia zwolnienia z łagru w 1952 r.

(1943–1954). A., l. 16, mieszkał w Lidzie (woj. Nowogródek). W 1943 r. uciekł z konwoju dla przymusowych robotników do Rzeszy i wstąpił do 77 pułku piechoty AK Ziemi Nowogródzkiej. Służył w batalionie dowodzonym przez "Ponurego". Wraz z oddziałem brał udział w kilku bitwach z Niemcami w 1943 i 1944 r. W lipcu 1944 r. uniknął internowania, ale już we wrześniu został aresztowany i za "zdradę ojczyzny" skazany przez Trybunał Wojenny na 10 lat. W marcu 1945 r. wywieziony do obozów "Goszodor" (Gusodarstwiennyje Szossejnyje Darogi) w rejonie Gusina (między Orszą a Smoleńskiem). Praca przy budowie i naprawie dróg. W Wielkanoc 1945 r. podjął z kolegami nieudaną ucieczkę. Wysłano do więzienia na Butyrkach w Moskwie – śledztwo z biciem. A. został skazany przez Sąd Najwyższy ZSRR na 10 lat. W lipcu 1945 r. odprawiono go na wschód. Obozy przejściowe w Swierdłowsku i Nowosybirsku. Po drodze pomocy udzielił mu polski Cygan. Trafił do obozu "Ładziejka" w Krasnojarsku. Praca przy załadunku wagonów. Z powodu odmrożeń trafił do szpitala. W maju 1946 r. wysłano go do Chabarowska i portu w Nachodce. Tam przebywał jako groźny przestępca w "zurze" (zona usilnogo reżima). W sierpniu wysłano go do Magadanu. Po kilkudniowym pobycie w obozie przesyłowym został wysłany do Nowej Zyranki, portu nad Kołymą w rejonie Wierchniekołymska. Pracował na budowie jako specjalista, dzięki czemu miał nieco lepsze warunki życia. Zwolniono go przedterminowo w grudniu 1952 r. Pracował jeszcze dwa lata, by zdobyć pieniądze na podróż do domu. W 1954 r. powrócił do Lidy. Po repatriacji do Polski, osiedlił się w Zabrze.

Czyliowicz Eugenia [właśc.:Czyljowicz], Wspomnienia z Syberii

Sygn. 593/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, 1990.

(1940-1946), A., l. 15, została deportowana wraz z rodzicami, młodszym rodzeństwem i babcią 10.02.1940 r. z osady Borzów na Wołyniu. Posiołek w tajdze w obw. Archangielsk. Ciężka choroba a., szybka śmierć babki. Wiosną 1940 r. przesiedlenie do innej miejscowości. Ojciec pracuje w tartaku, a. z siostrą pilnują rosyjskie dzieci za posilek. Różne sposoby zdobywania żywności. W 1941 r. narodziny siostry. We wrześniu 1942 r. rodzina wyrusza na południe. Głodowa podróż. Ojciec próbuje wstąpić do armii. Tułaczka po Uzbekistanie. Pobyt w

kołchozie. Rodzice i a. więzieni za odmowę przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Skazani na dwa lata łagru. Matka zmarła w obozie. Ojciec zmarł wkrótce po zwolnieniu na tyfus. Zmarła też najmłodsza siostra. Po odbyciu wyroku a. odnalazła jedną siostrę. Praca w szpitalnym ambulatorium. Kontakty w japońskimi jeńcami. Repatriacja w 1946 r.

Czyż-Kogut Bronisława, Podróż poślubna

Sygn. 415/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Ćwikliński Tadeusz, Wspomnienia

sygn. 4/s

Maszynopis, ss. 10, 1989, dołączone fragmenty wierszy a.

(1945–1946). A. został aresztowany za przynależność do AK 6.01.1945 r. Przebywał w więzieniu w Stanisławowie i Lwowie. Brak informacji o wyroku, ale a. wspomina o “najgorszym paragrafie”, który go obciążał. Następnie transport do więzienia przesyłowego w Kijowie, potem Gorki, wreszcie Uchta nad Peczorą. Tam na 13 OŁP, obozie przesyłowym skierowany do pracy w kopalni. Udało mu się jednak włączyć do kontyngentu więźniów wysłanych do obozu nr 21, gdzie pracował na budowie. Opis obozu, warunków bytowych (głód, praca przy budowie nowego obozu w tajdze, w cegielni, przy załadunku wagonów), życia religijnego. W pierwszej poł. grudnia 1945 przewieziony do izolatora w Uchcie (?) w celu ponownych przesłuchań. Wielogodzinne przesłuchanie z biciem naganem po głowie. A. nie przyznał się do stawianych mu zarzutów. Powrót do obozu, tam spędził z towarzyszami Boże Narodzenie. Po świętach z kilkoma współwięźniami zwolniony z obozu. Żebrząc o żywność, dotarł po dwóch tygodniach do Lwowa, a potem do rodziny w Stanisławowie.

D

Dakiniewicz Stanisław, Więzień P-303

Sygn. 855/s

Maszynopis, ss. 340, fotokopie dokumentów, 1991.

Maszynopis z poprawkami redakcyjnymi wspomnień, które ukazały się pod tytułem: Więzień P 303. Wspomnienia łagierownika 1944-1955 w serii „Biblioteka Zesłańca” w 1992 r.

Dalkiewicz Grzegorz, Polacy na Dalekim Wschodzie XVIII-XIX w.

Sygn. 649/s

Maszynopis, ss. 4, po 1979.

Teczka zawiera krótkie opracowanie biografii 11 Polaków, zasłużonych dla zbadania Dalekiego Wschodu w XIX w.

Daniel Józef, Podeptane dzieciństwo

Sygn. 682/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 144, kserokopie dokumentów, 1974-1994.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Dawidowicz Maria [właśc.: Wierzbicka-Dawidowicz Maria], Więzienie, łagry, zesłanie

Sygn. 468/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 133, 1988.

(1944-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Delekt Piotr, Moje dane personalne i wspomnienia z minionych lat

Sygn. 588/s

Maszynopis, kserokopii, ss. 14, 1989.

(1939-1965) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Dembiński Telesfor, Wspomnienia

Sygn. 18/s

Rękopis, ss. 15, 1989.

(1939-1979) A., ur. 1921, mieszkał w woj. Poznań, pochodził z polsko-niemieckiej rodziny. W 1934 r. ojciec – nauczyciel otrzymał posadę w gimnazjum w Grodnie, a w 1939 r. do Dubna na Wołyniu. Po wybuchu wojny a. z bratem próbują zaciągnąć się do armii. Rozpoczęcie nauki w liceum pedagogicznym w Ostrogu nad Horyniem. Wkroczenie A. Cz. Ukrainizacja szkoły. Aresztowania wśród profesorów. W grudniu 1939 r. wydalenie a. ze szkoły. Wiadomość o aresztowaniu ojca. Udaje mu się zbiec, ucieka do Generalnego Gubernatorstwa. Utrzymywanie się z pracy fizycznej. Pobór brata do A. Cz. (zginął w 1941 r.). Podczas okupacji praca na kolei, funkcja tłumacza z języka niem. Ślub i narodziny synka w 1944 r. Pod koniec wojny wyjazd (razem z Niemcami?) na ziemie czeskie. Aresztowanie przez NKWD jako obywatela radzieckiego. Wcielenie do strajbatalionu. W październiku 1945 r. etap do ZSRR. W czasie postojów ataki cywilów radzieckich. Przybycie do Władywostoku. W listopadzie statkiem na Kołymę. Obrabowanie z rzeczy osobistych. Pobyt w szpitalu w Magadanie. W styczniu 1946 r. etap do obozu. Praca w kopalni odkrywkowej. W połowie 1946 r. skierowanie na przymusowe osiedlenie na Kołymie na okres 6 lat. W 1952 r. skazany na 7 lat za manko w kasie przedsiębiorstwa, w którym był inkasentem. Obóz w Jagodnoje, praca w warsztatach remontowych jako blacharz. Amnestia po śmierci Stalina. Przeniesienie się do Nowosybirsk. Praca na kolei.

Drugie małżeństwo. W 1957 r. otrzymanie zaproszenia od matki na przyjazd do Polski. Repatriacja z żoną i dzieckiem. Osiedlenie w Stargardzie Szczecińskim. W 1971 r. inwalidztwo w skutek wypadku. Od 1979 r. na emeryturze.

Demieszko Anna, Wspomnienia

Sygn. 271/s

Rękopis, ss. 4, 1989.

(1940-1960) A. wraz z rodziną mieszkała w woj. Stanisławów. Deportowana (zwerbowana do pracy?) z bratem i siostrą do obw. Swierdłowski. Praca w fabryce. W 1942 r. śmierć siostry. Rozdzielenie z bratem. Praca w tajdze. W 1950 r. a. wychodzi za mąż. Narodziny 2 dzieci. Po uwięzieniu męża nawiązuje kontakt z rodziną w d. woj. Stanisławów i przenosi się do niej. W 1960 r. wyjazd do Polski do matki.

Diaczyński Anatol, Kazachstan. Zielony Gaj

Sygn. 381/s

Maszynopis, ss.112, przed 1993, w języku rosyjskim, część I wspomnień

(1936-1945), Historia Ewy i Józefa Diaczyńskich z Ukrainy (polski rejon narodowościowy Marchlewszczyzna), dziadków a. Zostali oni deportowani w 1936 r. do Kazachstanu. Przybycie na miejsce we wrześniu. Budowa ziemianek. Nadanie siólu nazwy Zielony Gaj. Pierwsza ciężka zima na zesłaniu. Przymusowe założenie kolchozu, indoktrynacja Polaków, wykluczenie z nauczania w kolchozowej szkole języka polskiego. Polski aktywista Stańczyk. Aresztowanie Józefa. Po wielu latach informacja, że zmarł w obozie. Nieudane próby ucieczki z zesłania. Głód w czasie wojny. Śmierć młodszych dzieci.

Dobrowolska Stanisława, bez tytułu

Sygn. 416/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 32, 1988-1989.

(1939-1957) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Dobrzański Stanisław, Wspomnienia z lat młodości

sygn. 48/s

Rękopis, zeszyt 80 kartkowy, 1989.

(1939–1946). Ojciec, weteran legionów, posiadał duże gospodarstwo w Jarosławicach, pow. Zborów, woj. Tarnopol. Po wkroczeniu Armii Czerwonej rozpoczęły się aresztowania, napady Ukraińców na polskie wioski. A. z kolegami próbował przejść pod okupację niemiecką. Gospodarstwo ojca zostało obrabowane. Deportacja 10.02.40 z rodzicami i 3 braćmi do obw. Swierdłowski, rejon Krasnouralsk, posesja Nowolewiński. Zamieszkali w barakach w tajdze, gdzie spotkali jeńców fińskich. Praca w kopalni rudy miedzi, głód, epidemia tyfusu. Po amnestii władze nie chciały ich zwolnić z kopalni. Z kolegami wyruszył do wojska polskiego do Taszkientu. A. ciężko zachorował i nie został ewakuowany do Iranu z innymi żołnierzami. Po przesłuchaniach na NKWD nadano mu obywatelstwo radzieckie i skierowano do pracy przy bawełnie. Uciekł, by dostać się do rodziny. Razem

potajemnie wyruszyli na południe, by szukać lepszych warunków. W okolicach Czkałowa osiedlili się w jednym z sowchozów jako traktorzyści. Wiosną 1943 r. a. z bratem zaciągnęli się do wojska polskiego. A. jako czołgista przeszedł szlak bojowy od Lenino do Gdańska. Uczestniczył w propagandowym wyjeździe do Katynia. W marcu 1946 r. powrócili z zesłania rodzice. Osiedlili się w Koszalinie. Ojciec zmarł wkrótce po powrocie.

Dobski Józef, Pamiętnik z 1939 r.

sygn. 417/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 31, po 1989 r.

(1939) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Dokumentacja dot. współczesnych losów Polaków w Kazachstanie

Sygn. 725/s

Maszynopis, druk, kserokopie, 1994.

Teczka zawiera m. in. opracowanie nt. możliwości repatriacji z Kazachstanu, skład Komisji ds. Polaków w Kazachstanie, wyrok sądowy w sprawie nabycia obywatelstwa.

Dokumentacja Związku Sybiraków O/Wrocław

Sygn. 848/s

Maszynopisy, rękopisy, druki, kserokopie, ss. 170, 1979-1993.

Dokumentacja dotyczy głównie wewnętrznych konfliktów w Związku Sybiraków, związanych z osobą Ryszarda Reiffa, a także relacjami między Zarządem Głównym ZS a oddziałem dolnośląskim.

Dokumenty

Sygn. 735/s

Maszynopisy, kserokopie, z różnych lat.

Teczka zawiera przypadkowo zestawione kserokopie różnych dokumentów, w tym wystawiane w latach 90. przez ukraińskie archiwa poświadczenia deportacji. Ponadto rysunki, wykazy represjonowanych, kserokopie zaświadczeń ewakuacyjnych.

Dokumenty zesłańcze

Sygn. 278/s

Oryginały i kserokopie dokumentów, lata 40. XX w.

Teczka zawiera 8 dokumentów związanych z pobytem na zesłaniu różnych osób.

Dokumenty zesłańcze (rejon Kargasok)

Sygn. 898/s

Rękopis, ss. 32, kserokopia dokumentu, 1990-1991.

(1940-1946) Listy **Anny Hryniewickiej, Ireny Świerzińskich i Barbary Makowskiej**, opowiadające o losie rodzin, deportowanych do Narymskiego Kraju, obw. Nowosybirsk, rejon Kargasok.

Dokumenty zesłańcze (rejon Kargasok)

Sygn. 902/s

Rękopis, ss.50, kserokopie dokumentów, 1991.

(1940-1946) Listy **Jerzego Bobińskiego, Franciszka Gwiazdowskiego, Danuty Karpali**, opowiadające o losie rodzin deportowanych do Narymskiego Kraju, obw. Nowosybirsk, rejon Kargasok.

Dokumenty zesłańcze (rejon Pudino)

Sygn. 904/s

Rękopis, ss. 30, 1991-1995.

(1940-1946) Listy **Kazimierzy Tonkiel-Brodowskiej i Marii Piotrowskiej-Kosińskiej** opowiadające o losie rodzin, deportowanych do Narymskiego Kraju, obw. Nowosybirsk, rejon Pudino.

Dokumenty związane z losami dzieci na zesłaniu

Sygn. 689/s

Fotokopie i kserokopie, 38 sztuk, lata 40. XX w.

Pośród dokumentów znajdują się listy, świadectwa szkolne, kartki żywnościowe, zaświadczenia i zdjęcia. Część nie została opisana.

Dokumenty Związku Sybiraków III RP

Sygn. 659/s

Broszura oraz maszynopis, kserokopia, ss. 14, 1989-1993.

Teczka zawiera nr 1 „Biuletynu wewnętrznego” Zarządu Głównego ZS oraz różne pisma związane z działalnością ZS we Wrocławiu.

Domańska Elżbieta, Kontrole w raskatowskim sowchozie

Sygn. 879/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1998.

(1944-1946) Fragment wspomnień dotyczy kilku epizodów związanych z pobytem a. w sowchozie w obw. Saratowie.

Domańska Wanda, Wspomnienia

Sygn. 267/s

Rękopis, ss. 2, 1989

(1940) Wspomnienie o niewyjaśnionym losie brata a., Eugeniusza Kędziory, deportowanego (aresztowanego?) w 1940 r. do Karelii.

Domańska Wanda, Wspomnienia o mężu

Sygn. 7/s

Sygn. 418/s (drugi egzemplarz)
Rękopis, ss. 5, 1989, dołączone dwustronicowe uzupełnienie.

(1944-1954) Jest to wspomnienie o mężu a., Wacławie Domańskim, ps. Korweta, żołnierzu AK w Werenowie, powiat Lida (woj. Nowogródek). Opis likwidacji getta w Werenowie. W 1944 r. Wacław został aresztowany przez NKWD. Więziono go w Lidzie i Grodnie. Wyrok odbył w obozach Workuty, pracując w obozowych szpitalach. A. z córką w 1945 r. przesiedliła się do Chorzowa. Tam w 1954 r. doczekała się męża. Po powrocie podjął on pracę w Zakładach Azotowych w Chorzowie, był szykanowany z powodu wojennej przeszłości.

Domoń Antoni, Ku pamięci z minionych dni

Sygn. 419/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 5, lata 50. XX w.

(1939-1944) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Dorocińska Zofia, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 910/s
Rękopis, ss. 28, kserokopie zdjęć i dokumentów, 1990.

(1940-1946) W siedmiu listach a. opowiada o losach rodziny i innych Polaków, deportowanych w czerwcu 1941 r. do Narymskiego Kraju, rejon Kołpaszewo. Mąż a. został aresztowany wiosną 1941 r. Od 1942 r. a. pracowała w polskim sierocińcu.

Dramińska Maria, Wspomnienia

sygn. 121/s
Rękopis, ss. 4 formatu A4, 1989. Kserokopia zwolnienia z obozu.

(1945-1946) A., l. 16, mieszkała w Radzynie Pomorskim, woj. pomorskie. Aresztowana na ulicy przez NKWD w styczniu 1945 r. podobnie jak wielu mieszkańców miasta. Więzienie w Jabłonowie Pom. i Mławie. Na początku lutego etap w głąb ZSRR. Obozy pracy Siewierna Grywa i Izatura. Praca na wyrębie. W lipcu 1946 r. zwolnienie i powrót do domu. Matkę a. wywieziono do Donbasu.

Drużyłowska Irena, Tym, których zapomnieć nie mogę

Sygn. 335/s
Maszynopis, ss. 8, oryginał, 1989.

(1945-1953) A. zostaje aresztowana październiku w 1945 r. w Poznaniu. Więziona w Moskwie na Łubiance. W początkach 1946 r. etap do Stalinogorska, stamtąd do obozów workuckich. Kilka impresji z obozowej drogi. Repatriacja do Polski w grudniu 1953 r.

Dubiel-Radzikowska Elżbieta, Zesłanie i ciocie Marie

Sygn. 420/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 4, kserokopie zdjęć, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Dubiński Józef, bez tytułu

Sygn. 421/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, po 1988.

(1939-1943) Krótka informacja o losach kpt. Józefa Dublińskiego, złożona przez jego syna. Oficer był jedną z ofiar likwidacji polskich jeńców w ZSRR w 1940 r.

Duch Bolesław, Step gorzkiego chleba

sygn. 31/s

Maszynopis, ss. 41, 1989.

(1939–1947) A., l. 18, przed wojną skończył gimnazjum i mieszkał w Borszczowie (woj. Tarnopol). Ojciec, aresztowany 20.09.1939 r., trafił do obozu w Starobielsku. A. został deportowany z matką i młodszym bratem 13.04.1940 r. Opis podróży do Kazachstanu. Osiedlono ich w sowchozie "Bolszewik" w rejonie Kokpet. Pracowali przy produkcji cegły, sianokosach. Z powodu zaniżania wypłat odmówili pójścia do pracy. Skazano ich na potrącenia z pensji przez 3 miesiące. Opis różnych rodzajów prac sowchozowych, życia towarzyskiego wśród zesłańców. Przed głodem ratowały ich paczki i pieniądze przesyłane przez krewnych. Wyjazd do domu trzech kobiet z dziećmi, których mężowie wyszli z więzienia. Po amnestii rodzina przeniosła się do kolchozu Iwanowka. A. został mężem zaufania. Zaciągnął się do armii gen. Andersa i przeszedł z nią cały szlak bojowy. Młodszy brat, który wraz z matką pozostał w ZSRR, wstąpił do LWP. Powrót do Polski w 1947 r.

Dudzińska Halina, Wspomnienia

Sygn. 196/s

Maszynopis, kopia, wspomnienia 7 osób zebrane przez H. Dudzińską przed 1989 r., ss. 56, dołączono zdjęcia i kopie dokumentów

(1939-1946) Wspomnienia **Adama Kisielewicza**: A., ur. 1902, pochodził z Leżajska, pracował jako nauczyciel w pow. Krzemieniec (woj. Wołyń). Opis rekatolizacji miejscowej ludności w latach 30. A. zostaje na krótko aresztowany we wrześniu 1939 r. przez NKWD. Przenosiny do Dubna, skąd wraz z żoną i córką zostaje deportowany 29.06.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Osiedlenie w posiołku w tajdze. Praca przy wyrębie i spławie drewna. Po amnestii wszyscy Polacy, 1,5 tys. osób wyrusza na południe do Kirgizji. Praca w cegielni i piekarni. A. zostaje zmobilizowany do armii gen. Andersa. Z powodu choroby nie zostaje ewakuowany do Iranu, wraca do rodziny. Zostaje kierownikiem szkoły polskiej. Wstępuje do ZPP w obawie przed odmową repatriacji. Powrót do kraju w czerwcu 1946 r.

(1939-1947) Wspomnienia **Zofii Kaczor-Szajny**: A., ur. 1921 r., w rodzinie dzierżawcy majątku ziemskiego w Poznańskim. Deportowana przez Niemców do Generalnego Gubernatorstwa wraz z matką. Docierają do Kolbuszowej. Wstępuje do AK, jest sanitariuszką. Praca w szpitalu w czasie akcji „Burza”. W listopadzie 1944 r. aresztowana przez UB. Deportacja do ZSRR w transporcie więźniów z Kolbuszowej i Rzeszowa. Obozy w Borowiczach, Szepetowie, Jegolsku. Opis przyjęcia do obozu, jeńców różnych narodowości. Praca w pralni, w gospodarstwie rolnym obozu. Często

przesłuchania internowanych. Wzmianki o życiu kulturalnym i religijnym. Odmowa pracy z powodu wyznaczenia na nadzorców jeńców niemieckich. Stopniowe zwalnianie Polaków do kraju. A. etapem do obozu w Swierdłowsku. Praca jako krawcowa. Przeniesiona do obozu przy kopalni węgla. Udaje się jej uzyskać zwolnienie od ciężki prac. Pobyt w obozie dla chorych. Repatriacja w październiku 1947 r.

(1939-1958) Wspomnienia **Mikołaja Korniejki**: A., ur. 1910 r. na Grodzieńszczyźnie w rodzinie białoruskich chłopów. Prowadził niewielkie gospodarstwo. Bierze udział w kampanii wrześniowej. Dostaje się do niewoli radzieckiej. Praca przy budowie drogi. Ewakuacja jeńców w 1941 r. Po amnestii mobilizacja do armii gen. Andersa. Pobyt na Bliskim Wschodzie. Udział w walkach we Włoszech. W 1947 r. wraca do rodziny, która teraz mieszka na radzieckiej Białorusi. Śmierć żony, powtórne małżeństwo. Deportacja w 1951 r. do obw. Irkuck. W 1958 r. wraz z rodziną repatriuje się do Polski. Osiedlenie na Mazurach. Ciekawy przypadek świadomego spolonizowania się.

(1940-1946) Relacja **Józefa Gaziarza**: A. ur. 1931 w pow. Kolbuszowa (woj. Lwów). W 1937 r. zakup przez rodziców ziemi w okolicach Zaleszczyk. Rodzina zostaje deportowana 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Osiedlenie w leśnym posesiołku. Dorośli pracują przy wyrębie tajgi. Śmierć babci. W 1942 r. przenosiny do kołchozu. A. zostaje pastuchem. Ojciec idzie na ochotnika do I Dyw. W 1944 r. umiera matka. A. zostaje opiekunem młodszego brata. W drodze do transportu repatriacyjnego zostają okradzeni z jedzenia i dokumentów. Nie wpuszczają ich do transportu repatriacyjnego. Tułaczka po dworcu w Krasnojarsku. Odnajduje ich działaczka ZPP i kieruje do polskiego domu dziecka. W marcu 1946 r. repatriacja w ciężkich warunkach. Dom dziecka w Gostyninie i Bardzie Śląskim. Ojciec ich odnajduje i zabiera do nowego domu.

(1939-1946) Relacja **Antoniego Magdy**: A., ur. 1909, małorolny chłop z pow. Kolbuszowa (woj. Lwów). Przed wojną wyjeżdża do pracy sezonowej za granicę. Jako plutonowy odbył kampanię wrześniową. Uciekł z niewoli niemieckiej. W 1940 r. wstąpił do ZWZ/AK. Udział w akcji „Burza”. Opis sytuacji w powiecie po wyzwoleniu, zwalczanie AK przez UB. A. zostaje aresztowany w styczniu 1945 r. wraz z ojcem i braćmi. Obóz w Stalinogrosku. Powrót do kraju w końcu 1946 r.

(1939-1952) Wspomnienia **Jerzego Przywary**: A., ur. 1909, był nauczycielem w pow. brzeskim (Polesie). Po wkroczeniu wojsk radzieckich odbywa kurs języka rosyjskiego i białoruskiego i dalej pracuje w szkole. Wraz z żoną i synkiem zostaje aresztowany podczas próby przejścia pod okupację niemiecką. A. zostaje w więzieniu, żonę z dzieckiem zwolniono. Otrzymuje 5 lat obozu. Przez obóz etapowy w Orszy zostaje skierowany do Uchty. Więźniowie śpią w zimie w namiotach, praca przy kopaniu rowów, przy wyrębie drewna. A. choruje na dyzenterię. Po amnestii udaje się do obozu polskiej armii w Tockoje. Ewakuacja do Iranu. Udział w walkach we Włoszech. W 1947 r. repatriacja do Polski po otrzymaniu pierwszej od lat wiadomości od żony. Wstępuje do PPS (później do PZPR), pracuje w szkolnictwie. Zwolniony z powodów politycznych w 1952 r.

(1938-1958) Wspomnienia **Henryki Ungur**: A., ur. 1917, mieszkała w jednej ze wsi pow. Kolbuszowa (woj. Lwów). W 1938 r. wyjeżdża do pracy na Łotwę. Zatrudnia się w dużym gospodarstwie rolnym, gdzie zastaje ją wybuch wojny. W 1942 r. wychodzi za mąż za syna swej chlebobawczyni i wyjeżdża z nim do Rygi. W 1944 r. mąż zostaje internowany przez NKWD. Nigdy już się nie spotkali. W 1958 r. a. wyjeżdża z córką do Polski.

Duljan Julian, Wspomnienia

Sygn. 245/s

Maszynopis, ss. 2, 1988

(1940-1946) A. wraz z rodziną został deportowany 10.02.1940 r. z Tarnopola. Osiedlenie w leśnym posesiołku w Krasnojarskim Kraju. Po amnestii przenosiny do sowchozu, a potem bez zezwolenia do kołchozu. Ojciec i siostra za to idą do więzienia. Siostra przepada bez śladu. Repatriacja w 1946 r.

Duma Janina, Osiem lat na obczyźnie

Sygn. 158/s

Maszynopis, ss. 24, 1989.

(1939-1948), A., ur. 1929, córka zawodowego wojskowego, mieszka z rodziną w koszarach pod Lwowem. Powrót ojca, który uciekł z niemieckiej niewoli. Ojciec został aresztowany na początku 1940 r. Deportacja reszty rodziny 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk (bez brata czasowo przebywającego u babci). Umieszczeni w kołchozowym posesiołku. Praca na polach razem z matką. Pocieszenie przynoszą zbiorowe modlitwy, listy i paczki od krewnych. Informacja o wysłaniu ojca na Kołymę. Zmarł krótko po amnestii. Matka zamarza w stepie w styczniu 1942 r. Przygarnia a. i jej siostrę polska rodzina. Trafiają do polskiego sierocińca w Aktiubińsku. Ewakuacja do Iranu początkach 1943 r. Siostra z młodszymi dziećmi zostaje wysłana do Nowej Zelandii. A. wstępuje do junaków. Pobyt w Palestynie, nauka w szkole, zwiedzanie Ziemi Świętej. W 1947 r. przenosiny do Wielkiej Brytanii. Po otrzymaniu informacji, że brat znajduje się w kraju, decyduje się na repatriację. Powrót w czerwcu 1948 r.

Dumański Józef, Opowieści dziadka Jo-Jo

Sygn. 390/s

Kserokopia druku, ss. 156, 1989.

Książka obejmuje wspomnienia a. z pobytu w ZSRR i służby w PSZ na Zachodzie. Została wydana w 1990 r. w Kanadzie.

Dunin Janusz, Listy kazachstańskie

Sygn. 292/s

Maszynopis, ss. 17, 1940-1941.

(1940-1941) Teczka zawiera odpisy 3 listów i 5 kart pocztowych wysyłanych do rodzin przez nadleśniczego z powiatu Święciany (woj. Wilno) Bohdana Dunin-Horkawicza i jego żonę Jadwigę. Powstały one w czasie pobytu na zesłaniu w obw. Semipałatyńsk w Kazachstanie.

Durlik Jan, Ziemia Lidzka

Sygn. 422/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 21, po 1989.

(1936-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Durlik Janina, bez tytułu

Sygn. 597/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 33, 1992.

(1939-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Duszevska Salomea, My zawsze płacimy

Sygn. 423/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1991

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Dworzak Elżbieta, Mieszkańcy ziemi opolskiej w Gułagu

Sygn. 652/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 15, mapki, 1994.

Artykuł, oparty na wspomnieniach i relacjach przechowywanych w Muzeum Śląska Opolskiego dotyczy deportacji z Opolszczyzny do ZSRR w 1945 r.

Dymowska Krystyna, Wspomnienia z zesłania na Sybir 1940-1946

Sygn. 156/s

Maszynopis, ss. 60, 1989, list z dodatkowymi danymi biograficznymi a.

(1939-1946), A., ur. 1916. po zdaniu matury zamieszkała z rodzicami u brata, nadleśniczego w pow. Drohobycz (woj. Lwów). Brat zostaje zmobilizowany do wojska, a po wybuchu w wojny jego rodzina usunięta z domu. Zamieszkują u miejscowego sołtysa. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Omsk. Ze stacji Tiumeń jadą dalej ciężarówkami i saniami do posesji w lesie. A. dostaje przydział do pracy w łaźni, potem w kuchni. Matka zapada na tyfus, po niej a. i ojciec. Śmierć matki. Pomoc ze strony innych zesłańców. Po wyzdrowieniu praca przy korowaniu pni. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. A. zajmuje się projektowaniem baraków, organizacją chóru na zlecenie władz osiedla. Przedstawienie przed specjalną komisją. Zimą praca na wyrębie, w sklepiku. Konflikt z ukraińskim brygadystą po odmowie wyjścia za niego za męż. Przeniesiona z ojcem do innego osiedla. Ładowanie drzewa na statki. Krótki pobyt w więzieniu. Po amnestii nie wyjeżdża z powodu kłopotów transportowych. Zamieszkuje u zesłanej Rosjanki. Dostaje pracę buchaltera w kolchozie. Głód w latach 1942-1943. Wskutek choroby przewodniczącego kolchozu a. zaczyna nim zarządzać. NKWD chce by została donosicielką. Pomoc z paczek UNRRA. W 1944 r. wraz z innymi Polakami przeniesiona na Ukrainę, obw. Połtawa. Umieszczeni w sowchozie. Praca w kancelarii. Repatriacja do kraju w lutym 1946 r. A. z ojcem jedzie do Radomia do rodziny.

Dysiewicz S. J. [Stanisław Dysiewicz], Nie będziesz się buntował

Sygn. 687/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 150, data powstania nieznana.

(1939-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Działalność Zw. Sybiraków – Koło w Tychach

Sygn. 784/s

Maszynopis, druk, kserokopie, zdjęcia kolorowe, I połowa lat 90. XX w.

Różne materiały dotyczące działalności założonego w Tychach we wrześniu 1989 r. koła Związku Sybiraków.

Dzido Elżbieta, Wspomnienia

Sygn. 129/s

Maszynopis, ss. 11, fragment wspomnień opisujących wybrane epizody, wiersze, 1989.

(1939-1941) Ur. 1925 w rodzinie osadnika wojskowego z Równopola w pobliżu Baranowicz (woj. Nowogródek). Deportowana wraz z 4 siostrami i rodzicami do posiołku w tajdze w obw. Gorki. Głód, choroby, ciężka praca. We wrześniu 1940 r. rodzina a. została przerzucona do podobnej osady nad jez. Onega. Praca przy wyrębie lasu. Przytacza zapamiętane wiersze i zesłańcze piosenki.

Dziedzic Marian, Tułaczka

Sygn. 950/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 89, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, 2009.

(1933-1956) A., ur. 1936, mieszkał w Rabczycach, pow. Drohobycz, woj. Lwów. Rodzice byli emigrantami zarobkowymi we Francji. Po powrocie zakupili ziemię i wybudowali dom. Deportacja 10.02.1940 r. z rodzicami, siostrą i babcią do obw. Omsk, rejon Ust Iszym. Posiołek Tuligany w tajdze. Praca dorosłych na wyrębie. W 1942 r. śmierć siostry. Choroba a. Po amnestii rodzina przenosi się do kołchozu obok posiołku. W 1943 r. mobilizacja ojca. Śmierć babki. W wojsku aresztowanie ojca za antyradzieckie wypowiedzi. Pobyt w obozie w Stalinogorsku (obw. Moskwa) w latach 1944-1946. Nielegalny wyjazd zimą do znajomych, polskich zesłańców, którzy wcześniej wyjechali do Kazachstanu (obw. Pietropawłowsk). Długa i ciężka droga dwóch kobiet z trójką dzieci. Przybycie do wsi Karatał. Matka pracuje w oborze kołchozowej. Śmierć matki jesienią 1945 r. Pogrzeb matki. Opieka nad a. ze strony znajomych matki ratuje go przed domem dziecka. Pobyt w radzieckiej szkole. Przygotowania repatriacji. Brak a. na liście repatriantów. Przyjazd do Polski w przebraniu dziewczynki. Odnalezienie ojca. Umieszczenie w zakonnym domu dziecka w Bytomiu. Nauka w szkole, katecheza, kłopoty z przystosowaniem się do surowej dyscypliny. Częste odwiedziny ojca, umierającego na gruźlicę. Śmierć ojca w 1949 r. Opieka pewnego księdza. Tułaczka po placówkach opiekuńczych dla młodzieży. Indoktrynacja wychowanków. Skromne warunki bytowe. Matura w 1956 r.

Dzieńdziczewski Zdzisław, Byłem synem kułaka

Sygn. 225/s

Rękopis, ss. 149, 1989, wykorzystanie wcześniejszych notatek.

(1920-1946) A., ur. 1921, pochodził z polskiej rodziny, posiadaczy zasobnego gospodarstwa na radzieckiej Ukrainie w miasteczku Połonne (Podole). Ojciec krótko aresztowany w 1922 r. W 1926 r. napad rabunkowy na gospodarstwo i śmierć ojca, ciężka rana matki. Pod koniec lat 20. matka wychodzi powtórnie za mąż. Początek kolektywizacji i represji wobec chłopów. Ojczym a. zostaje aresztowany. Także matka trafia jako kułaczka na kilka dni do więzienia. W 1931 r. we wsi powstaje kolchoz. Ma siedzibę w gospodarstwie rodzinnym a. Ogromna bieda na wsi. Śmierć wyczerpanego pobyt w więzieniu ojczyma. Wyrzucenie osieroconej rodziny do jakiejś rudery. W 1934 r. zamknięcie polskiej szkoły, kościoła. Represje wobec polskiej ludności. Głód. Śmierć matki. A. zostaje jedynym opiekunem siostry. Odwiezieni do wujostwa zostają niechętnie przyjęci. Po ukończeniu szkoły w 1936 r. wujek odsyła a. do rodzinnej wsi. Głodowa tułaczka, spanie po stajniach. Przybycie siostry, która zostaje niańką u nauczycielki. W 1938 r. a. pracuje jako listonosz. Marzy o nauce. Chce wstąpić do komsomołu, ale jako kułaka go odrzucają. Odmawia pójścia do pracy, gdy kolchoz po raz kolejny nie wysyła do na kurs zawodowy. Skazany na 2,5 roku więzienia za sabotaż. W więzieniu w Żytomierzu styka się z Polakami aresztowanymi na anektowanych ziemiach. W maju 1940 r. wychodzi na wolność. Wraca do Połonnego, pracuje w cegielni, mleczarni. Po wkroczeniu Niemców mordy na Żydach, działalność nacjonalistów ukraińskich. A. zostaje w 1942 r. wywieziony na roboty do Niemiec (Bremenhaven). Po zakończeniu wojny decyduje się wracać do Połonnego. Przekazany z innymi repatriantami do radzieckiej strefy okupacyjnej. Obrabowany, traktowany podejrzliwie zostaje umieszczony w obozie przesyłowym. Skierowany na żniwa do majątków zarządzanych na Dolnym Śląsku przez armię radziecką. Kontakt z polskimi osadnikami. Zachęcony przez nich ucieka i osiedla się w jednej ze wsi. Schwytany szybko za dezercję. Przekazany do NKWD we Frankfurcie n. Odrą. W śledztwie obstałe przy żądaniu pozostawienia go w Polsce. Po różnych perypetiach przekazany do polskiej komendantury w Słubicach. Wraca do wsi, gdzie wcześniej przydzielono mu gospodarstwo. Początek nowego życia. Ślub w lutym 1946 r.

Dzierbunowicz Bernard, Wspomnienia

Sygn. 629/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, 1992.

(1939) A., ks. katolicki, przytacza okoliczności zamordowania we wrześniu 1939 r. swego wuja, policjanta w czasie ucieczki na Litwę przed bolszewikami.

Dziewałowska-Gintowt Alfreda, Wspomnienia z Syberii

sygn. 82/s

Maszynopis, ss. 21, 1989, trzy fotokopie zdjęć z zesłania.

(1941-1946) A., l. 14, została deportowana z rodzicami i dwojgiem rodzeństwa w czerwcu 1941 r. z okolic Hruzdowa (woj. Wilno). Najstarszy brat został wcześniej aresztowany i ślad po nim zaginął. Transport dotarł do Barnaula w Ałtajskim Kraju. Stamtąd ciężarówkami na posesję przy cegielni. A. pracuje przy izolowaniu rur ciepłowniczych, budowie baraków dla uciekinierów wojennych. Dociera trochę pomocy z polskiej delegatury. Powstaje polska szkoła, chór. Brat odjeżdża do wojska. A. zostaje dekarzem-stachanowcem. Ojciec dorabia robotami domowymi po

kołchozie (remonty i inne męskie roboty). W 1943 r. aresztowanie pracowników polskiej placówki w Barnaulu. Dostają radzieckie paszporty i wraz z innymi Polakami mają być przeniesieni do tajgi. Dzięki pomocy zaprzyjaźnionego kierownika rodzina a. zostaje w mieście. Ciągłe zmagania z głodem, chorobami, życie religijne. Powstaje ZPP, znów polska szkoła, pewna pomoc. Repatriacja w marcu 1946 r. Przybywają do Krosna n. Odrą.

Dzikowska Wanda, Wspomnienia

sygn. 93/s

Maszynopis, kopia, ss. 88, 1978-1980, oparty na wcześniejszych notatkach.

(1939-1946) A., ur. 1926, mieszkała w Pińsku (woj. Polesie). Ojciec był urzędnikiem skarbowym. Po wkroczeniu Rosjan dano im na kwaterę oficerów, z którymi utrzymują dobre stosunki. W marcu 1940 r. aresztowanie ojca. Deportacja z matką i 2 młodszymi braćmi 13.04.1940 r. Opis odjazdu z Pińska (tłumy ludzi żegnających) i podróży do Kazachstanu, obw. Akmolińsk (od 1942 r. Kokczetaw), rejon Aryk-Bałyk, wieś Łobanów. Bogaty kołchoz. Po początkowej niechęci dobre stosunki z miejscowymi. Opis wsi i domów. Podaje spis Polaków zesłanych do tej wsi i ich zawody. Praca na polu kołchozowym, magazynach. A. przejmuje coraz więcej obowiązków, by odciążyć matkę, słabą fizycznie. Od czasu do czasu przesłuchania na NKWD. Żyją skromnie, ale nie głodują. Nawiązanie korespondencji z ojcem, który był w obozie Jaja k. Nowosybirsk zasądzony na 8 lat. Po wybuchu wojny z Niemcami we wsi pojawiają się bieżący. Pogorszenie warunków życia. Bracia trochę kłusują. Jedna z Polek po stracie dziecka postradała rozum, zabiła drugie i powiesiła się. W 1942 r. pojawia się głód i choroby. Zajmują opuszczoną lepiankę. Pierwsza miłość. Zaczynają wracać krewni zesłanych z łagrów, wreszcie i ojciec a. Od znajomego dostają list przestrzegający przed epidemią tyfusu w Taszkencie i nie decydują się na wyjazd na południe. Chłopcy odchodzą do Andersa. Ojciec zostaje mężem zaufania, pracuje w spółdzielni rzemieślniczej. Dorabia reparacjami, kłusownictwem. Wiosną 1943 r. pojawiają się we wsi wysiedleni z Kaukazu. Coraz głodniej. A. zapada na tyfus, potem matka. Po wyzdrowieniu praca w spółdzielni szewskiej. Ojciec działa w ZPP, pomoc amerykańska. W końcu grudnia 1945 r. rejestracja na wyjazd do Polski. Po pożegnaniach z miejscowymi, w marcu 1946 r. wyjeżdżają do Kokczetawu. Tam prawie 2 miesiące czekają na transport. 18 maja wyjeżdżają. Docierają do Wałcza. W Poznaniu ludzie oferują dziewczętom z transportu posady służących. Pobyt na punkcie PUR. Dostają rzeczy niemieckie. Spotkanie z rodziną w Tczewie. W lipcu jadą na miejsce osiedlenia do wsi Lipiany. Mijają wysiedlanych Niemców.

E

Emir (pseudonim, prawdopodobnie F. Milan), Krótka monografia plutonu Armii Krajowej „Orlęta”

Sygn. 577/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, data powstania nieznana

(1941-1945), A. relacjonuje powstanie konspiracji w Drohobyczu (woj. Lwów) z udziałem młodzieży. Z młodych konspiratorów utworzono 22-osobowy pluton, którego dowódcą został a. Żołnierze zajmowali się organizacją łączności, pozyskiwaniem broni, małym sabotażem, pracą wychowawczą wśród młodzieży

polskiej. Po wkroczeniu wojsk radzieckich aresztowania większości członków oddziału. Zatrzymanie a. w październiku 1944 r. Ciężkie śledztwo. A. otrzymał 15 lat katorgi. Wrócił po 1955 r.

Ergetowska Aleksandra, Nasze zesłanie do Kazachstanu

Sygn. 842/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 28, lata 60. XX w.

(1924-1946) A., ur. 1928 w Podhajcach (woj. Tarnopol) w rodzinie nauczycielskiej. Do rodziny należało również kino. Zasobne i szczęśliwe dzieciństwo. Wybuch wojny, przybycie krewnych uciekających przed wojną. Wkroczenie A. Cz. W grudniu 1939 r. aresztowanie ojca i wuja. Deportacja a. wraz z matką, trójką rodzeństwa, dziadkiem, dwiema babkami, stryjem i kuzynem. Długa podróż do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Rozdzielenie z dziadkami w miasteczku Tymir. Przydzielenie do kołchozu w Borodinowce, zamieszkałego przez potomków czeskich kolonistów. Ciepłe przyjęcie przez kołchoźników, pomoc w urządzeniu się. Obchody 1 maja w kołchozie. Matka i siostra pracują na kołchozowych polach, a. opiekuje się młodszymi braćmi. Przygotowania do zimy. Wiosenna powódź niszczy dom i dobytek. Informacje o wybuchu wojny z Niemcami. Po amnestii połączenie się z dziadkami. Plany wyjazdu do obozu polskiej armii. Śmierć dziadków, stryja. Matka zapada na tyfus. Głód, pomoc znajomych. Praca w przychodni. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Poprawa wyżywienia. Repatriacja wiosną 1946 r. Przyjazd do domu ciotki w Tarnobrzegu.

F

Fedoruk A. [właśc.: Fedorczyk], Paljaki na Karafuto

Sygn. 865/s

Maszynopis, kopia, ss. 11, kserokopie zdjęć i dokumentów, 1991.

(1897-1990) A. na przykładzie kilku rodzin przedstawia losy Polaków przebywających w południowej części Sachalinu.

Fedus Zbigniew, Syberia wryta w pamięć dziecka

Sygn. 666/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 210, po 1988.

Teczka zawiera egzemplarz wspomnień, wydanych drukiem pod tym samym tytułem w serii „Biblioteka Zesłańca” we Wrocławiu w 1997 r.

Ficner-Szostak Maria, bez tytułu

Sygn. 424/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 26, 1990.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>. Błędnie zapisano pod nazwiskiem Fincer-Szostak).

Fidyk Janina, bez tytułu

Sygn. 425/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, początek lat 90. XX w.

(1939-1946) A., ur. 1924 r., mieszkała na wsi w Małopolsce Wschodniej. Po wybuchu wojny ataki ukraińskich nacjonalistów. Wkroczenie armii radzieckiej. Wywózka 10.02.1940 r. Przybycie do Swierdłowska. Praca na wyrębie i przy spławie drewna. Przesiedlenie do innej miejscowości, praca w tartaku, ładowaniu wagonów. Choroba matki i a. Zmobilizowani brata do wojska polskiego. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę w okolice Chersonia. Repatriacja w 1946 r. Przybycie do pow. żagańskiego na Dolnym Śląsku. Ślub z osadnikiem wojskowym, także zesańcem (Polakiem, obywatelem radzieckim, deportowanym do Kazachstanu w 1936 r.).

Fleszer (alias Feszler) Helena, Wspomnienia

Sygn. 631/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, data powstania nieznana.

(1939-1944) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, zarejestrowano pod nazwiskiem: Feszler Helena)

Flisak Maria, Był rok 1939

Sygn. 209/s

Rękopis, ss. 8, 1989.

(1939-1946) A. była nauczycielką wiejską w woj. Lwów. Wrogi stosunek ludności wsi (Ukraińców) do polskich nauczycieli po wybuchu wojny. Ucieczka do miasteczka. Mąż w obawie przed aresztowaniem ucieka na Węgry. Deportacja a. 13.04.1940r. do Kazachstanu. Dziecko wykrada przed odjazdem transportu siostra a. Osiedlenie zesłanych w kołchozie. Własnoręczna budowa ziemianek. Prace polowe. Przyjaźń z miejscowymi ludźmi. Repatriacja w kwietniu 1946 r. Spotkanie z mężem i córką. Na koniec kilka wierszy o losie zesańców.

Folk Wacław, bez tytułu

Sygn. 426/s

Maszynopis, kopia, ss. 4, 1991; załączono odpis wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie, ss. 3.

(1950-1953) A., w czasie wojny żołnierz armii gen. Andersa, od 1948 r. był pracownikiem w firmie C. Hartwig w Szczecinie. Został aresztowany w październiku 1950 r. pod zarzutem szpiegostwa. Wyrok 2,5 roku więzienia za nieprzestrzeganie tajemny państwowej (posiadał w domu biuletyny i sprawozdanie swej firmy). Karę odbywał w Goleniowie, Zarębie Górnej. Pracował przy zbiorze ziół, w kamieniołomie. Zwolniony w styczniu 1953 r.

Formaniuk Arkadij, Čislo ludino. Slugi djavola

Sygn. 710/s

Maszynopis, kopia, ss. 44, przed 1995.

Teczka zawiera trzy opowiadania po rosyjsku. A. jest potomkiem polskich zesłańców z XIX w.

Fotografie (opis, negatywy)

Sygn. 803/s

Sztuk 9.

Kserokopie i negatywy zdjęć wykonanych w ZSRR w latach 1941-1945, współczesne zdjęcie warszawskiego Pomnika Poległym i Pomordowanym na Wschodzie.

Frankiewicz Anna, Tajga i ja (wspomnienia ze zsyłki do Jakuckiej ASRR)

Sygn. 364/s

Maszynopis, kopia, ss. 57, przed 1992

(1939-1942), A. była żoną zawodowego oficera, pochodziła z Polski centralnej. Przebywała we Lwowie z córką, bratem i ojcem. Deportacja w czerwcu 1940 r. wraz ze służącą. Miesięczna podróż przez Czelabińsk, Krasnojarsk i Czytę do Jakucji. Umieszczeni w tajdze. Budowa baraków, a. pracowała przy uszczelnianiu ścian. Krytyczne oceny zesłanych Żydów. A. z bratem i służącą pracowała na wyrębie, przy budowie drogi. Opis pracy, postaw miejscowej ludności i zesłańców. Życie religijne. Uczenie córki pisania i czytania. Utarczki z komendantem oskarżającym a. o szpiegostwo. Po amnestii decyzja o wyjeździe do polskiej armii. Walka z wielkim pożarem tajgi. Mozolne przygotowania do drogi do Buzułuku. Długa podróż do obozu polskiej armii. Nieprzyjemne pierwsze spotkanie z polskim oficerem. W Buzułuku brat wstąpił do X Dyw. Ewakuacja do Iranu w kwietniu 1942 r.

Frydryk Edmund, Komi ASRR-Kazachstan

Sygn. 779/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1996.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Fudali Stanisław, Osiemdziesiąt miesięcy w kleszczach sierpa i młota

Sygn. 868/s

Maszynopis, wydruk komputerowy złożonej książki, kserokopie zdjęć, map, rysunków 2002.

(1939-1946) Wspomnienia a. z zesłania do Kazachstanu ukazały się pod tym samym tytułem drukiem w 2004 r. w Szczecinie.

Fudała Tadeusz, Na środkowym Uralu

Sygn. 188/s

Maszynopis, ss. 54, 1989

(1939-1946) A., ur. 1924 r. mieszkał w pow. Skałat w woj. Tarnopol. Ojciec nabył tam ziemię z parcelacji. Opis przedwojennych losów rodziny, stanu osady, poziomu gospodarowania, stosunków narodowościowych. Po aneksji przez ZSRR zaprowadzenie nowych porządków przez komitety chłopskie. Nocne napady.

Konfiskata części dobytku rodziny a. Deportacja 10.02.1940 r. z rodzicami, dwójką rodzeństwa i kuzynką. Wywieziono także dziadków i stryjów. Przybycie do obw. Swierdłowski. Posiłek zagubiony w uralskiej tajdze. Opis jego wyglądu, ludności tubylczej. Praca na wyrębie i przy splawie drewna. Sporo szczegółów życia codziennego, m. in. wysokość zarobków. Ojciec i a. utrzymują całą rodzinę. A. dorabia pisaniem listów. Śmierć dziadka. Listy i paczki od krewnych. Tęsknota a. za książkami do czytania. Po amnestii wydanie dokumentów tożsamości. Przenosiny do kołchozu w sąsiednim rejonie. Opis gospodarstwa. Rodzina otrzymuje działkę przyzagrodową. A. pracuje jako woziwoda, potem brygadzysta. Nieco pomocy z polskiej ambasady. Lektura radzieckich gazet. Przyjęcie radzieckiego paszportu w 1943 r. pod groźbą represji. Głód. Śmierć ojca w 1944 r. Przesiedlenie na Ukrainę do obw. Chersoń. A. zostaje zmobilizowany. Rodzina repatriuje się w 1946 r.

Fular (Fołtyn) Klara, Mikłaszewicz Edward, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 913/s

Rękopis, ss. 6, kserokopia, 1989-1990.

(1940-1946) A. w krótkich listach opowiadają o losach swych rodzin, deportowanych w 1940 r.

G

Gabrukiewicz Józef, Wspomnienia Sybiraka

sygn. 59/s

Rękopis, dwa zapisane zeszyty 60-kartkowe, kserokopia dokumentu, 1989.

(1939–1957) A., ur. 1927 w rodzinie wiejskiego murarza w Wójtowcach k. Grodna. Przedstawił opis wprowadzania władzy radzieckiej we wsi. Za dobre wyniki w szkole wziął udział w wycieczce do Mińska. Mieszkańcy wsi obawiali się wywózek, zmuszano ich do darmowej pracy. Okupację niemiecką a. pominął. Po ponownym wkroczeniu Rosjan urządzano oblavy na Polaków, ukrywających się przed służbą w Armii Czerwonej, aresztowano AK-owców. Ludność miała nadzieję, że Grodno i okolice pozostaną przy Polsce. Władze zaczęły forsować kolektywizację, chłopcy ukrywali się po lasach. Rodzina nie dostała pozwolenia na przesiedlenie. W 1947 r. a. został zatrzymany z bratem przez MGB i przesłuchiwany w sprawie szwagra, członka AK. Oddziały partyzanckie toczyły jeszcze walki z Rosjanami, w 1947 r. w bitwie nad Niemnem zginął szwagier a. W 1950 r. a. został aresztowany za manko w gminnej mleczarni. Dostał wyrok 8 lat. Po pobycie w więzieniu w Grodnie i na punkcie przesyłowym w Orszy trafił do obozów pod Moskwą. Pracował na budowie, w cegielni, jako dniewalny w baraku, a nawet jako pomocnik cenzora. Opis zwyczajów obozowych. Zwolniony z obozu po amnestii z marca 1953 r. W domu i okolicy zastał po powrocie upadek i zniszczenia. Na 1 listopada 1953 r. a. uporządkował groby polskich żołnierzy z 1939 r. W maju 1954 r. przygotował ulotki antyradzieckie i wrzucił je do urny wyborczej. Został za to skazany w styczniu 1955 r. na 10 l. i wysłany na Workutę. Trzy lata pracował w kopalni. Po XX Zjeździe rozpatrzono ponownie jego sprawę i skrócono wyrok o połowę. Pod koniec kary został tzw. bezkonwojnym, potem trafił na tzw. wolne posielonije. Po kryjomu pisał pamiętnik i wiersze, które ukrywał w okładkach po dziele Stalina. Dowiedział się o repatriacji i napisał w ambasady polskiej. Po długich miesiącach starań załatwił

dokumenty wyjazdowe dla siebie i rodziny. Przed wyjazdem ożenił się. Do Polski przybył w 1959 r.

Gach Stefania, Wspomnienia z zesłania

Sygn. 836/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1994

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Gaik Ryszard, Ufaj że wrócę

sygn. 30/s (dwie tomy)

Kopia maszynopisu, ss. 340, 1989, załączone autorskie ilustracje, wspomnienia w formie zbeletryzowanej, a. wykorzystał wspomnienia matki i siostry.

(1939–1945) A., I. 5, wraz z rodzicami i siostrą mieszkał w Korszowie, powiat Kołomyja (woj. Stanisławów). Ojciec był policjantem. Po zmobilizowaniu ojca zamieszkali u babci na wsi. Obawy przed Ukraińcami. Po wkroczeniu Rosjan zaczęły się aresztowania we wsi. Ojciec, który potajemnie wrócił do nich, został zdradzony i aresztowany. Wysłano go do obozu w Ostaszkowie. A. z mamą i siostrą został deportowany 13.04.1940 do Kazachstanu. Osiedlono ich w kolchozie Orlachowka. Zostali życzliwie przyjęci przez rodzinę Turpaków, też zesłańców. Od babci otrzymywali paczki. Po amnestii szukali bezskutecznie ojca. Po ewakuacji Andersa pogorszenie warunków bytu – głód. W 1944 r. przenieśli się do Pieszkowki, gdzie mama pracowała w mleczarni. Potem zostali przesiedleni na Ukrainę. Tam pracowano przy odgruzowywaniu cukrowni pod Kijowem. W październiku rodzina wyruszyła na własną rękę do Polski. Zatrzymali się we Lwowie w przytułku kościelnym. Księża załatwili im dokumenty ewakuacyjne. 19.12.1945 przybyli do Wrocławia.

Gajda Adam, Wspomnienia

Sygn. 427/s

Maszynopis, ss. 6, 1988.

(1939-1955) A., ur. 1931, mieszkał we Lwowie. Opis zmian po wkroczeniu wojsk radzieckich, nazwiska znajomych represjonowanych. Kontynuowanie nauki szkolnej. Opis wywózek Polaków. Wkroczenie Niemców, widok ciał pomordowanych w więzieniu na Brygidkach. Początkowa ulga, ale szybko strach przed niemieckimi represjami. Od 1943 r. żołnierz AK. Zajmuje się kolportażem ulotek, transportem broni. Po ponownym wkroczeniu armii radzieckiej działalność konspiracyjna (ulotki, hasła na murach, pomoc w przeprowadzaniu zagrożonych przez nową granicę), stałe ukrywanie się. Po schwytaniu próba zwerbowania a. jako agenta NKGB. Nielegalna repatriacja na dokumenty członka rodziny. Potem w Polsce aż do 1955 r. kłopoty z powrotem do prawdziwego nazwiska.

Gajda Maria, Wspomnienia

Sygn. 428/s

Maszynopis, kopia, ss. 3, 1988.

(1946-1956), A., matka Adama Gajdy (wspomnienia sygn. 427/s) była mieszkanką Lwowa, aresztowana w lipcu 1946 r. Otrzymała 10 lat obozu. Wysłana do obozu w Tajszece. Po roku wysłana do Nachodki. Choroba, pobyt w szpitalu, konflikt z lekarką – Żydówką ze Lwowa. Otrzymuje IV kat. zdrowia i kierowana jest tylko do lekkich prac. Wyrzucona z laboratorium z powodu narodowości, ale na ogół doświadcza wiele życzliwości ze strony Rosjan. Pobyt na zesłaniu, praca jako pomoc domowa. W grudniu 1956 r. repatriacja do Wrocławia.

Gajosińska Natalia, Wspomnienia

Sygn. 256/s

Rękopis, ss. 3, 1989.

(1940-1946) Skrótowa opowieść o losach rodziny zesłanej do obw. Archangielsk. Śmierć brata z wycieńczenia. Aresztowanie w 1943 r. ojca, który przepada bez wieści. W 1944 r. przeniesieni w okolice Saratowa. Repatriacja w 1946 r.

Galecka Helena, bez tytułu

Sygn. 429/s

Maszynopis, kopia, ss. 8, 1988.

(1939-1957) A. była do 1939 r. mieszkanką Kowna (Litwa), uczęszczała do polskiego gimnazjum. Zostało zlituanizowane po zajęciu Litwy przez ZSRR. Narastanie litewskiego nacjonalizmu, który próbowali wykorzystać Niemcy. A. przechodzi szkolenie sanitariuszek AK. Wielka wsypa kowieńskiej organizacji, aresztowanie siostry a. Wkroczenie armii radzieckiej, represje wobec Litwinów, apatia Polaków. Podjęcie studiów przez a. Starania o wyjazd do Polski, co ułatwiła służba brata w polskim wojsku. Transport na zachód w 1946 r. Część rodziny, która pozostała na swych gospodarstwach, została wywieziona do Krasnojarska w 1950 r. A. w 1957 r. wysłała im dokumenty, dzięki którym mogli repatriować się do Polski.

Gałą Halina, Wspomnienia

Sygn. 313/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 45, 1989. Zasadniczą część stanowią zapiski z lat 1941-1943 poprzedzone wstępem i opowieścią o losach rodziny po 1943 r. Dołączono kserokopie akwarel siostry i kilku stron dziennika.

(1939-1947) A., ur. 1927, mieszkała w Augustowie (woj. Białystok). Ojciec a. był urzędnikiem samorządowym. Wraz z matką i rodzeństwem a. przeżywa oblężenie Warszawy. Powrót do Augustowa. Oczekiwanie na wywózkę, aresztowania w najbliższej rodzinie. Deportowani 20.06.1941 r. Po drodze ostrzeliwani przez samoloty niemieckie. Umieszczeni w kołchozie w okolicach Abakanu (Krasnojarski Kraj). Praca w kołchozie, wyprzedaż rzeczy. Ojciec zostaje kołchozowym buchalterem. Po amnestii przenosiny do miasteczka, ojciec zatrudnia się jako księgowy. W styczniu 1942 r. wizyta delegata ambasady. Daremne oczekiwanie na wyjazd na południe. Pis nastrojów zesłanych Polaków. Głód. Założenie ogrodu. Choroba siostry i a. Obchody święta 3 Maja w 1942 r. Przygotowywanie skromnych przedstawień przez polską młodzież. Aresztowanie pracowników polskiej placówki. Matka objeżdża kołchozy w poszukiwaniu żywności, handluje na bazarze, ima się różnych zajęć, by zdobyć jedzenie. Otrzymują trochę ubrań i żywności z pomocy amerykańskiej. Milicja wyłapuje ukrywających się Polaków, którzy nie chcą wziąć

radzieckiego paszportu. Mobilizacja brata do I Dyw. A. zmobilizowana do pracy w kamieniołomach ucieka do kołchozu. Zatrudnia się w zorganizowanym tam sierocińcu. Po powrocie do rodziny chodzi do szkoły, by uniknąć wysyłki do kopalni. Matka przechodzi tyfus. Jesienią 1944 r. rodzina zostaje przesiedlona na zachód. Na własną rękę (?) jadą do Białegostoku. Pobyt u krewnych. Oczekiwanie na wyzwolenie Augustowi. Coraz to nowe choroby matki. Powrót do zniszczonego domu. Remont, zdobywanie podstawowego wyposażenia i odzieży. Wznowienie nauki w gimnazjum. Śmierć matki w 1947 r. wyjazd na studia do Gdyni. Rozpoczęcie dorosłego życia.

Garbacz Józef, Wspomnienia

Sygn. 236/s

Rękopis, ss. 7, 1989.

(1940-1949) A., lat ok. 15, mieszkał z rodzicami i piątką rodzeństwa na wsi w pow. Borszczów w woj. Tarnopol. Deportowani 10.02.1940 r. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Praca na wyrębie. Zesłańcom doskwierają głód, choroby, odmrożenia. Po amnestii wyjazd z wieloma trudnościami na południe. Kołchoz w Uzbekistanie. Śmierć ojca i trójki młodszego rodzeństwa. Praca przy uprawie bawełny. Śmierć matki i siostry na krwawą biegunkę. A. pracuje w warsztacie szewskim i opiekuje się ostatnią siostrą oraz osieroconymi dziećmi znajomej. Chory wyrusza do Czymkietu w poszukiwaniu polskiego domu dziecka. Oddawszy tam dzieci walczy w szpitalu o życie. Po wyzdrowieniu zatrudnia się w sierocińcu. Repatriacja do Polski w 1946 r. Pobyt w domu dziecka w Kłodzku do 1949 r.

Garbacz Józef, Nieszczęście spadło na nas 10.02.1940

Sygn. 430/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 9, 1991.

Rozwinięta wersja wspomnień przechowywanych pod sygn. 236/s

(1940-1947), A., ur. 1928, mieszkał wraz z rodzicami i sześciorgiem rodzeństwa, na wsi w powiecie Borszczów (woj. Tarnopol). Ojciec był kolonistą cywilnym. Deportowani 10.02.1940 r. Ponad miesięczna podróż do obw. Nowosybirsk. Umieszczeni w posiołku w tajdze. A. raz z najstarszą siostrą i rodzicami pracował przy wyrębie. Ciężkie warunki bytowe, głód, choroby. Pobyt w szpitalu z powodu tyfusu. W 1943 r. (prawdopodobnie chodziło o 1942 r.) rodzina wyjechała do Karagandy, a stamtąd do Samarkandy. Głód, brak pracy, dalsza wędrówka w okolice Taszkientu. Matka i pięcioro rodzeństwa od razu trafili do szpitala z powodu wycieńczenia. Śmierć dwóch najmłodszych braci. Matka zaopiekowała się czwórką polskich dzieci, które po pewnym czasie odnalazły rodziców. Połączenie z ojcem i siostrą. Pobyt w kołchozie. W 1943 r. śmierć kolejnego brata. Przenosiny do sowchozu. Śmierć matki, ojca, najstarszej siostry. A. musiał zaopiekować się siostrą i dwojgiem innych osieroconych dzieci. Praca w zakładzie szewskim. Choroba a. Zdesperowany wyruszył z dziećmi do Czymkietu, szukając ZPP. Pobyt w szpitalu, dzieci trafiły do polskiego domu dziecka. Połączenie z rodzeństwem, praca w warsztacie szewskim. Repatriacja wraz z sierocińcem w maju 1946 r. Pobyt w domu dziecka w Gostyninie, a następnie w Kłodzku. Podjęcie nauki. Nawiązanie kontaktu z krewnymi z okolic Janowa Lubelskiego. A. opisał dzieje rodziny na zesłaniu w trzech zeszytach, zostały skonfiskowane przez funkcjonariuszy UB w 1947 r.

Gaszewska Wanda, Przeżycia moje i mojej rodziny na wygnaniu

Sygn. 251/s

Rękopis, ss. 8, 1989.

(1940-1946) A., lat 8, została deportowana z matką i młodszym bratem w kwietniu 1940 r. Ojciec, policjant, został wcześniej aresztowany. Osiedlenie w kołchozie w obw. Pietropawłosk. Wykonywanie przez matkę różnych prac polowych. Narodziny najmłodszej siostry. Zapamiętany przez a. poruszający obraz rozpacz i gniewu matki, próbującej ocalić dzieci. Repatriacja w maju 1946 r. Ciężkie losy w kraju, choroba i śmierć matki. A. rezygnuje ze szkoły i idzie do pracy. Ciągłe problemy zdrowotne rodziny.

Gawlikowska-Możejko Urszula, Osobiste wspomnienia z okresu 1939-1946

sygn. 122/s

Maszynopis, ss. 30, 1989, fotografie z zesłania, ksero świadectwa szkolnego

(1939-1946) A., ur. 1930, mieszkała w Stanisławowie. Ojciec był urzędnikiem. Na początku grudnia 1939 r. go aresztowano i ślad po nim zaginął. Wysiedlenie z mieszkania, konfiskata większości dobytku. Deportowana z matką, starszym bratem i babcią do Kazachstanu, obw. Kustonaj, rejon Fiedorowka. Jest to kazachski oddział sowchozu im. Mołotowa. Prace polowe, wypas bydła. Dobre stosunki z miejscowymi. Na początku 1942 r. przenoszą się do kołchozowej centrali. Śmierć babci w marcu 1942 r. Powstaje polska delegatura, dociera nieco pomocy. Pod koniec 1943 r. brat zostaje zabrany do trud-armii. Pracuje w kopalni na Uralu. Choroby matki. A. zarabia robotkami ręcznymi. Idzie do szkoły. by uchronić się przed wysłaniem na kurs kombajnistów. Trudne początki nauki. Wiadomość od brata, że wstąpił do I Dyw. Wiosną 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę, obw. Kijów. Miasteczko Matusow. Mama, ciągle chorująca, szyje rękawice, a. pracuje w magazynie zbożowym. Powstaje oddział ZPP. W końcu stycznia 1946 r. repatriacja. W Chełmie ludzie dają im żywność, ksiądz zaprasza na kolację. Na stacji Wrocław-Nadodrze mijają się z transportem wysiedlanych Niemców. Spotkanie z bratem.

Gawor Waclaw, Wspomnienie o Władysławie Okrzei

Sygn. 944/s

Rękopis, ss. 4, 1985-2008.

Teczka zawiera list W. Gawora, poszukującego informacji o swym przedwojennym nauczycielu, W. Okrzei, prawdopodobnie zamordowanym w ZSRR jako jeńiec wojenny. Ponadto umieszczono w niej krótkie wspomnienie W. Gawora z powrotu z Krzemieńca do domu rodzinnego na początku okupacji radzieckiej.

Gazur Władysław, Wspomnienia

Sygn. 431/s

Maszynopis, ss. 15, 1990

(1939-1946), A., ur. 1931 r., mieszkał w Kamienicy (ob. część Bielska-Białej). Ojciec był oficerem rezerwy, kierownikiem szkoły, wraz z matką działał społecznie. Po wybuchu wojny wraz z rodziną w obawie przed niemieckimi represjami uciekł na wschód. Po wkroczeniu armii radzieckiej rodzina znalazła schronienie we Włodzimierzu Wołyńskim. Wywózka rodziny na zesłanie w czerwcu 1940 r. Matka była w tym czasie w ciąży. Opis podróży do Asina w obw. Nowosybirsk. Dalej

statkiem w górę rzeki Czująn. Uczastok nad rzeką. Ojciec dostał pracę w magazynie stołówki. We wrześniu narodziny siostry. Choroba matki. Za obronę domowego krzyża ojca wysłano do pracy w lesie. Ciężkie warunki bytowe, brutalność komendanta, choroby. Po amnestii długa i ciężka podróż do Bijaka w Ałtajskim Kraju. W lutym 1942 r. ojciec udał się do polskiej armii, wraz z nią ewakuowany służył II Brygadzie Strzelców Karpackich. Wkrótce potem do armii poszedł brat. Po ewakuacji wojska polskiego pogorszenie się położenia rodziny. W marcu 1943 r. śmierć najmłodszej siostry. Opis pogrzebu dziewczynki. Starsza siostra pracuje w mleczarni, matka dorywczo, działała także w ZPP. A. zdobywał żywność, pomagał matce, podjął także naukę w polskiej szkole w Bijaku. Kontakty z wieloma polskimi rodzinami. Repatriacja do Polski w maju 1946 r. Przyjazd do Bielska-Białej. Ojciec i brat pozostali w Anglii po wojnie.

Gąska Żurawska Irena, Syberyjskie losy. Czternaście tysięcy kilometrów pociągiem towarowym

Sygn. 354/s

Maszynopis, kopia, ss. 76, 1989-1990.

(1939-1946), A., lat 11, była córką osadnika wojskowego. Przed wybuchem wojny mieszkała z rodzicami w miasteczku Wołożyn w woj. Nowogródek. Ojciec pracował w kółkach rolniczych. Tam a. chodziła do gimnazjum. Po wkroczeniu Rosjan pogorszenie relacji z Białorusinami. Ojciec po powrocie z wojny został zatrzymany i wywieziony w nieznanym kierunku. Powrót ojca po kilku tygodniach. Zatrudnił się w biurze dzięki znajomości jęz. rosyjskiego. A. rozpoczęła naukę w białoruskiej szkole, po przejściowych trudnościach uzyskiwała dobre oceny. Choroba matki, ojciec ukrywał się w obawie przed powtórny aresztowaniem. Deportacja 10.02.1940 r. Opis formowania transportu kolejowego. Ludzkie odruchy dowódcy konwoju. Pogarszający się stan matki w czasie podróży i jej śmierć po drodze. Wraz z innymi rodzinami osadników trafiają do posiołku w tajdze w rej. Tajszet w obw. Irkuck. Opis warunków mieszkaniowych i sąsiadów w baraku. Ojciec pracował na wyrębie. Od skrajnego wyczerpania uratowała go znajomość rosyjskiego w piśmie. Został księgowym. Poprawa warunków egzystencji. Walka z insektami. Nawiązanie korespondencji ze znajomymi, paczka żywnościowa. Nawiązanie korespondencji ze stryjem, obywatelem radzieckim. A. uczęszcza do rosyjskiej czteroklasowej szkoły. Otrzymanie osobnej izdebki na mieszkanie. Wspólne życie z kuzynami. Śmierć trójki dzieci kuzynki. Powiększający się polskim cmentarzyk. W początkach 1941 r. przenosiny do innego posiołka. A. z powodu bardzo dobrych wyników w nauce popadła w konflikt z polskimi rówieśnikami. Pogarszające się warunki bytowe po wybuchu wojny. Wybuch epidemii biegunki. A. wraz z ojcem zostali hospitalizowani. Zimą 1941 r. wiadomość o powstaniu polskiego wojska. Ojciec został, gdyż nikt nie chciał się zaopiekować córką. Praca ojca w fabryce nart. A. zajmowała się domem, gdyż nie było w tej miejscowości szkoły średniej. Ojciec ożenił się z Rosjanką, była więźniarką, która po ślubie zaczęła a. bardzo źle traktować, obarczać pracą ponad jej możliwości. Jesienią 1942 r. a. zapisała się do polskiej szkoły, ale ta działała tylko jeden semestr. Przenosiny ojca z macochą do Tajszetu. A. została jako pomoc domowa u różnych rodzin. Wyjazd do ojca. Opis miasta. Narodziny przyrodniego brata. Nadal złe stosunki z macochą. A. zatrudniła się w przedsiębiorstwie pozyskiwania runa leśnego. Całe lato i jesień spędziła w tajdze. Następnie zatrudnienie jako pomoc w bibliotece. Dorabiała handlem na bazarze. Jesienią została pomocą domową u rosyjskiego kolejarza. Po otwarciu polskiej szkoły

wznowiła naukę, ale ją rzuciła z powodu niskiego poziomu. Została kelnerką w restauracji peronowej w styczniu 1945 r. Radość z lepszego wyżywienia, pomoc starszych kelnerek. Ojciec zmuszany do donosicielstwa zmienił pracę. Radość po zakończeniu wojny. Nawiązanie korespondencji z rodziną w Polsce. Poprawa warunków egzystencji, skromne rozrywki. Zetknięcie z japońskimi jeńcami. Praca sprzedawczyni w kiosku peronowym, bufetowej. Zmiana pracy, przenosiny do herbaciarni. Przygotowanie do wyjazdu do Polski. Macocha z synem pozostali w Tajsze. Repatriacja w marcu 1946 r. Opis podróży powrotnej. Po miesięcznej podróży rozładowanie transportu w Godkowie w woj. Szczecin. Znalezienie domu w pobliskim miasteczku. Ojciec zatrudnił się w magistracie. Pogarszający się stan zdrowia ojca. Bezskuteczne zabiegi o przyjazd macochy z synem. Przenosiny do Świeradowa Zdroju. W 1953 r. śmierć ojca.

Gefert Marian, W gościach u szatana

Sygn. 387/s

Maszynopis, ss. 8, kopia, 1992

Maszynopis składa się z krótkich wyjątków z I rozdz. powieści pióra a. Dotyczy pobytu na zesłaniu 13-letniego osieroconego chłopca, który wraz z siostrami tuła się po domach dziecka.

Gerlach Rodycjusz, bez tytułu

Sygn. 432/s

Maszynopis, kopia, ss. 103, przed 1990.

(1940-1946), A., I. 13. pochodził z rodziny osadnika w pow. Podhajce (woj. Tarnopol). W 1939 r. obserwacja ewakuacji do Rumunii. Opis wkroczenia wojsk radzieckich. Nauka w ukraińskiej szkole. W grudniu 1939 r. spis gospodarstw. Deportacja wraz z liczną rodziną 10.02.1940 r. Zesłano także brata i siostrę a. z ich rodzinami. Opis pakowania, postaw członków rodziny, pożegnania z rodzinną wsią. Miesięczna podróż na wschód, zdobywanie opału i żywności, choroby. W Omsku wyprawa do radzieckiej łaźni. Dalsza jazda do Krasnojarska. Pobyt w barakach, dalsza jazda saniami po Jeniseju, potem ciężarówkami. Posiołek nad rzeką Teja. Opis urządzania się w barakach, które a. dokładnie opisał. Wykaz wszystkich mieszkańców baraku, w którym znalazła się rodzina a. Bardzo wiele szczegółów codziennego bytowania, opisy relacji między zesłańcami, z miejscową ludnością. Praca przy wyrębie drzew. Postępująca choroba brata. Głód, rozmaite sposoby zdobywania pożywienia. Zesłańcza śmierć i pogrzeby. Wieści o amnestii i polskim rządzie. Śmierć brata. Jedna z sióstr zapadła na tyfus. Druga, zamężna straciła dziecko. Podobnie w rodzinie najstarszego brata. Ciężka choroba a. i drugiego brata. Rozkaz kopania grobów dla Polaków „na zapas”. Opis zesłańcze religijności. Otwarcie szkoły, patriotyczna postawa polskich uczniów. Jesienią 1941 r. przygotowania do opuszczenia posiołka, sprzeciw NKWDzistów. Ucieczka własnoręcznie zrobioną tratwą, następnie długa podróż różnymi środkami transportu wraz z innymi Polakami. W Krasnojarsku skierowanie do miejscowości Ujar. Praca w cegielni, głodowanie. Choroba i śmierć jednej z sióstr, ślub drugiej z polskim zesłańcem. Powstanie polskiej delegatury, ojciec a. mężem zaufania polskiej społeczności. A. mu pomagał w prowadzeniu dokumentów, rozdzielaniu pomocy materialnej. Siostra skazana na cztery miesiące więzienia za nieobecność w pracy, zwolniona dzięki pomocy funkcjonariusza NKWD. Wizyta delegata ambasady J. Mieszkowskiego, wieści o jego

późniejszym aresztowaniu. Pogarszający się stan zdrowia matki. Śmierć w Wigilię 1942 r. Członkowie rodziny podjęli pracę w różnych miejscach, mimo to cierpieli stale głód. Złe traktowanie Polaków po zerwaniu stosunków z rządem londyńskim. Zmuszeni do przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Najstarszy brat przeniósł się do kolchozu, wkrótce zmarł tam na tyfus. Głód, kradzież żywności. A. zatrudnił się w rzeźni. Aresztowanie ojca po donosie jednego z Polaków. Pobór Polaków do wojska. Ostatnie widzenie z ojcem, który zmarł w obozie. A. podjął pracę wozaka. Został powołany do polskiego wojska w początkach 1944 r. Na zesłaniu zmarła jeszcze jedna siostra. Z dziesięcioosobowej rodziny wróciły do Polski cztery osoby.

Gębarska Leokadia, bez tytułu

Sygn. 433/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, przed 1990.

(1939-1944), A., lat 13, urodziła się w rodzinie chłopskiej w okolicach Wołczy (okolice Przemyśla). Ostrzeżenia od sąsiadów ukraińskich o szykującej się deportacji. Wywózka 10.02.1940 r. wraz z rodzicami (matka chora), dziadkami, bratem i małą siostrą. Dokładny opis zabrania z domu, podróży. Półtoramiesięczna podróż do Omska. Stamtąd ciężarówkami wzdłuż rzeki Irtysz do rejonu Tara. Posiołek w tajdze, przenosiny do innej osady. Różne rodzaje prac. Mały ogródek i własna krowa. A. wraz z matką piłowały drzewo. Opis pierwszej Wigilii na zesłaniu. W 1942 r. przenosiny do większego osiedla. Pogarszanie się stanu zdrowia mamy, w 1943 r. śmierć dziadka, następnie matki. A. pracowała jako palaczka w szkole. Epidemia tyfusu, pobyt w szpitalu. Ojciec po wyzdrowieniu poszedł do polskiego wojska. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Pochwała zaradności i pracowitości dzieci na zesłaniu.

Gieniewski Czesław, Do Monte Cassino poprzez Sybir i Środkowy Wschód

Sygn. 843/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 317, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, przed 1995.

(1940-1993) A., ur. 1924, był gimnazjalistą, z rodziną mieszkał w okolicach Oszmiany, woj. Wilno. Ojciec był osadnikiem wojskowym. Deportacja z rodzicami i dwojgiem młodszego rodzeństwa 10.02.1940. Opis ponad trzytygodniowej podróży do obw. Irkuck, rejon Niżnieudinsk. Umieszczenie 52 rodzin w uczastku w tajdze. Praca na wyrębie, wypalaniu węgla drzewnego, cegielni. Dla słabszych praca przy odśnieżaniu. Cierpienia z powodu braku odpowiedniej odzieży i obuwia do klimatu. Głód. Represje z powodu odmowy przyjęcia nowych dokumentów. Solidarność zesłańców. Ratowanie się handlem wymiennym. We wrześniu 1941 r. zwolnienie z zesłania. Przeniesienie do kolchozu. A. wyrusza wraz z pewną starszą, by odwiedzić ją do Kazachstanu do zesłanych córek. W listopadzie 1941 r. rodzina wyrusza do obozów polskiej armii. Umieszczenie w uzbeckim kolchozie. Ojciec idzie do wojska i wyjeżdża z ZSRR w marcu 1942 r. A. zapada na tyfus. Tragiczne położenie rodziny. Brat wstępuje do junaków, ale szybko umiera w wieku 16 lat. A. po wyzdrowieniu w marcu 1942 r. wstępuje do 7 Dyw. Zatrudnienie w kancelarii. Ewakuacja do Iranu w sierpniu 1942 r. Oddzielnym transportem ewakuacja matki z siostrą. Skierowano je do obozów dla uchodźców w Brytyjskiej Afryce Wschodniej (Północna Rodezja). A. po przeszkoleniu służył w 7. Pułku przeciwpancernym 7. Dyw. W końcu lata 1943 r. przeniesienie dywizji do Palestyny, następnie do Egiptu. W lutym 1944 r. wraz z

dywizją ląduje we Włoszech. Udział w bitwie pod Monte Cassino. Dalszy szlak bojowy przez Ankonę do Bolonii. W maju 1945 r. a. przygotowuje się do matury. Stacjonowanie we Włoszech (San Severino) do czerwca 1946 r. Spotkanie z ojcem w Anglii. Kontynuacja nauki w liceum administracyjno-handlowym w Prescott. Nieprzychylnie nastawienie do polskich żołnierzy w Anglii. Po maturze demobilizacja i poszukiwanie pracy. Rozpoczęcie studiów w koledżu w Derby. Praca w fabryce chemicznej jako asystent techniczny. Przyjazd matki i siostry w maju 1948 r. W 1950 r. poznanie przyszłej żony, Polki, także zesłanki. 1951 r. ślub. Po długim zastanawianiu się a. z żoną emigrują do USA. Budowa nowego życia, pomoc Polaków. Zaangażowanie w życie polskiej społeczności. Przyjazd siostry i matki. Podjęcie studiów chemicznych. 1955 narodziny pierwszego syna. Awans w pracy, stała poprawa warunków życia. 1957 przyjęcie amerykańskiego obywatelstwa. W 1962 pierwsza wizyta w Polsce. Spotkanie z krewnymi. Udział w obchodach 25. i 40. rocznicy bitwy pod Monte Cassino. Opis dalszego życia, karier synów, więzi towarzyskich z kombatantami i zesłańcami.

A. opisuje także dzieje zesłańcze rodziny swej żony, którą deportowano 10.02.1940 r. z osady Ostrów koło Beresteczka (woj. Wołyń) do obw. Archangielsk. W 1942 r. została ewakuowana do Iranu, a stamtąd do Masindi w Brytyjskiej Afryce Wschodniej.

Gierucka Bronisława, Niefortunne odwiedziny

Sygn. 434/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1990.

(1939-1956), A., ur. 1913 r., tuż przed wojną odwiedziła siostrę, nauczycielkę pracującą na Kresach. Po wkroczeniu wojska radzieckiego a. nie mogła wrócić do Warszawy. U siostry urodziła syna, który wkrótce zmarł. Także siostra powiła córeczkę. Deportacja wraz z siostrą 10.02.1940 r.[?] Siostra w obawie o życie córki oddała ją z transportu za zgodą konwojenta znajomej. Przybycie do Kazachstanu, obw. Pietropawłosk. Tułanie się po różnych miejscowościach, wreszcie dotarcie do obozu polskiej armii. Wraz z siostrą ewakuowana do Iranu. Repatriacja do Polski w 1947 r. Siostra spotkała się z córką w 1950 r., pozostała ona jednak z przybraną rodziną.

Gierud Edward, bez tytułu

Sygn. 810/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1997, liczne zdjęcia, oryginały dokumentów z okresu służby junackiej a.

(1935-1997) A., ur. 1930, był synem osadnika wojskowego w Bakanowie, pow. Baranowicze, woj. Nowogródek. Obrabowanie gospodarstwa po wybuchu wojny. Deportacja 10.02.1940 r. Umieszczenie w posiołku Kamionka, rejon Berezniak, obw. Archangielsk. Ciężkie warunki bytowe, nauka w radzieckiej szkole. Praca na wyrębie. Po amnestii wyjazd na południe, najpierw parowcem do Kołtasu, potem pociągami. Liczne zgony w czasie podróży, także najmłodszego brata a. Kołchoz w Uzbekistanie. Dotarcie do obozu polskiej armii. A. i brat wstępują do junaków. Śmierć brata na tyfus. Ewakuacja wraz z rodziną do Iranu. Przenosiny do Palestyny, a. uczy się w IV Szkole Mechanicznej w Sarafandzie. Przenosiny do Egiptu, ukończenie szkoły zawodowej i zdanie egzaminu czeladniczego. Śmierć najstarszej siostry. Po

likwidacji szkół junackich ewakuacja do Anglii, dwuletnia służba w Polskim Korpusie Przynależności. W 1949 r. emigracja do Australii. Połączenie z rodzicami. Praca w fabryce, 1956 r. ślub. Od początku zaangażowanie w życie Polonii.

Gilecka Maria, Czas bez dat

Sygn. 343/s

Maszynopis, oryginał, ss. 28, 1989.

Drugi egzemplarz przechowywany jest pod sygn. 603/s.

(1940-1946) Mąż a. zginął w kampanii wrześniowej. Mieszkała u swych rodziców wraz z malutkim synkiem. Deportacja 10.02.1940 r. Do transportu dołączono jeszcze siostrę a. z rodziną. Po trzech tygodniach wyładunek w obw. Archangielsk. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Przydział pracy. Matka z racji zawodu zostaje pielęgniarką w osiedlu. A. początkowo ze względu na stan zdrowia zwolniona z pracy, po kilku miesiącach wraz z innymi trafia na wyręb. Potem pracuje jako woźnica. Późno docierają do posiołka wieści o amnestii. Przenosiny do osady nad Dźwiną. Nieco lepsze warunki bytu. Śmierć ojca wiosną 1942 r. Praca przy spławianiu drewna i jego obróbce. Matka prowadzi gospodarstwo domowe. Brat wyrusza do polskiej armii i wraz z nią opuszcza ZSRR. Strach przed powodzią. W 1943 r. przyjęcie radzieckiego obywatelstwa. Głód, brak odzieży. A. uczy synka pisać po polsku na desce. W 1944 r. przewiezienie Polaków na Ukrainę. Pobyt w sowchozie. Różne prace polowe. Dotkliwy brak odzieży i obuwia. Kołchoźnice dokarmiają synka a. Wiosną 1945 r. założenie ogródka. Repatriacja do kraju w marcu 1946 r. Osiedlenie się we Wrocławiu.

Gleichgewicht Bolesław, nie tytułowane

sygn. 89/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 631, data powstania nieznana.

Opublikowane pt. Widziane z oddali, Wrocław 1993 (Wydawnictwo Dolnośląskie)

Glezner Danuta, Wspomnienia

Sygn. 195/s

Maszynopis, ss. 93, kopia, 1989.

(1939-1945) A., ur. 1929 r., w rodzinie policjanta. Mieszkała w Delatyniu w woj. Stanisławów. Po wkroczeniu armii radzieckiej ojciec ucieka w obawie przed aresztowaniem. A. zostaje deportowana wraz z matką i dwójką rodzeństwa 13.04.1940r. Szczegółowy opis podróży na zesłanie. Przybycie do obl. Kustanaj w Kazachstanie. Opis wsi Nazarowka, jej mieszkańców, istniejącego tam kołchozu. Dużo szczegółów życia codziennego, kontaktów z miejscową ludnością, jej trybu życia. Matka najpierw pracuje na roli, dorabia wrózeniem. Zostaje pielęgniarką prymitywnej przychodni lekarskiej. Po amnestii we wsi pojawia się polski ksiądz. Opis praktyk religijnych, aresztowanie duchownego. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę w okolice Kijowa. Ciężkie warunki bytowe. Praca przy odgruzowywaniu i rozładunku wagonów, na budowie. Matka jest karana za odmowę pracy. A. odrzuca awanse sekretarza rajkomu partii. Pełna przygód podróż-ucieczka w kierunku Lwowa w początkach 1945 r. Wreszcie docierają do Stanisławowa do babci. Tam spotkanie z ojcem, który w 1941 r. wrócił do domu. Zorganizował polską samoobronę przed UPA.

Gliwice – Sybirakom

Sygn. 976

Druk, broszura, ss. 15, 2011

Ilustrowana broszura poświęcona uroczystości odsłonięcia w Gliwicach w 2011 r. pomnika pamięci zesłańców Sybiru.

Głęb Zygmunt, Zdies' wam żit' i umirat'

Sygn. 291/s

Maszynopis, ss. 151, wydruk komputerowy, 1989, zamieszczono kserokopie dokumentów i rysunki a.

(1939-1947) A., ur. 1922, zostaje wraz z matką i młodszą siostrą ewakuowany po wybuchu wojny do woj. Tarnopol. Ojciec, kolejarz, pozostaje na swym stanowisku pracy. Spotykają go po kilku dniach. Nieprzychylnie wobec uchodźców nastroje ludności ukraińskiej, rabowanie mienia uciekinierów i porzuconego. Po radzieckiej agresji zamieszkują u krewnych we Lwowie. Opis życia codziennego w okupowanym mieście, obserwacji żołnierzy radzieckich. Deportacja 29.06.1940 r. do obw. Gorki. Opis podróży, postaw deportowanych. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Opis baraków wraz z planem, wyglądu okolicy, zesłańczego menu. Wyczerpująca praca na wyrębie, stosunki z miejscowymi ludźmi. Nawiązanie kontaktu listowego z ciotką we Lwowie, paczki żywnościowe. Po ogłoszeniu amnestii Polacy z posiołka wspólnie wyruszają na południe. Długa droga przez Perm, Nowosybirsk, Semipałatyńsk, Ałma-Atę. A. podejmuje decyzję o zaciągnięciu się do polskiej armii. Dotarcie w połowie października 1941 r. do Uzbekistanu, oplakane położenie Polaków. Z powodu ograniczeń przyjęć do wojska kilka miesięcy a. pracuje w kołchozie oraz przy budowie łaźni. Opis życia codziennego, miejscowych obyczajów. Na początku 1942 r. rodzice zapadają na tyfus. Śmierć matki. W marcu 1942 r. a. razem z ojcem wstępuje do wojska (7 DP w Kerminie). Opis warunków bytowych w obozie wojskowym, szkolenia. Ewakuowany wraz ze swą jednostką do Iranu w sierpniu 1942 r. ZSRR opuszcza także siostra i ojciec a. Odbywa szlak bojowy II Korpusu, wielokrotnie odznaczany. W 1947 r. repatriuje się do Polski.

Głębocka Jolanta, Moje wspomnienia z Syberii

sygn. 1/s

Rękopis, ss. 16, wykorzystano pamiętnik matki a., 1989.

(1939–1948) A., l. 10, mieszkała z rodzicami i bratem w miasteczku Zakoziele w woj. Polesie. Ojciec był komendantem tamtejszej policji i został aresztowany zaraz po wkroczeniu Rosjan. 14.03.1940 r. (?) rodzinę a. wysłano na punkt zborny w Mikaszewiczach. Stamtąd po miesiącu wysłano ich do obw. Nowosybirsk. Rzeką Ob przewieziono zesłańców do posiołka Tutujas (rej. mykowski). Osiedlono ich w barakach w tajdze. Matkę przydzielono do wyrębu lasu, w zimie pracowała na spławie drewna. Dzieci pracowały przy sianokosach. Głód, epidemia dyzenterii i malarii, szkorbut. Po amnestii przenieśli się do miasta rejonowego, gdzie zamieszkali z inną polską rodziną. Matka pracowała w spółdzielni krawieckiej. Brata zmobilizowano do batalionów roboczych (Prokopiewsk). Jeden z Polaków był konfidentem NKWD i w wyniku jego donosu matkę aresztowano w 1942 r. Matka była długo przesłuchiwana, powiedziano jej, że mąż został rozstrzelany w Katyniu. Brat zabrał a. do Prokopiewska, gdzie pracowała jako pomoc kuchenna w stołówce.

Matkę skazano za odmowę pracy i krytykę radzieckiego sukna na 10 lat łagrów. Udało jej się otrzymać pracę pielęgniarki w szpitalu obozowym w Starokuźniecku niedaleko Stalińska, potem znalazła się w obozie Jaja. W łagrach przebywała do 1948 r. A. z bratem powrócili do Polski w kwietniu 1946 r.

Głowaczewska Maria, bez tytułu

Sygn. 589/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, po 1990.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Gobaira Anna, Dziesięć lat tułaczki

Sygn. 809/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, dołączone zdjęcia z pobytu w Libanie, kserokopie rysunków z zesłania, data powstania nieznana.

(1939-1949), A., ur. 1929, była córką kolonisty w pow. Radziechów, woj. Tarnopol. Deportacja wraz z rodzicami, dziadkami i czwórką młodszego rodzeństwa 10.02.1940 r. Deportowano również ciotkę z rodziną. Posiłek Charitonow w obw. Archangielsk. Ojciec pracuje w tartaku. A. zostaje niańką. Głód, żebranie. Śmierć dziadków i dwojga rodzeństwa. Po amnestii wyjazd na południe. Sześciotygodniowa podróż, w czasie której zaginął ojciec. Ewakuacja do Iranu. Pobyt w Teheranie, potem Isfahanie. Brat wstępuje do junaków. Odesłanie matki i siostry do szpitala a najmłodszej siostry do sierocińca. A. przystępuje do I komunii. Nauka w polskiej szkole, życie w obozie dla ewakuowanych. Wiadomość o śmierci ojca w obw. Buchara. W 1945 r. przenosiny do Libanu, obóz Ghazir. A. uczy się w gimnazjum, uczestniczy w wycieczkach, wstępuje do harcerstwa. W 1949 r. zdaje maturę. Następnie emigruje z rodziną do Australii.

Godziński Zbigniew, Kompania Milczyce, kwiecień-sierpień 1944 r.

Sygn. 182/s

Maszynopis, ss. 96, kopia, 1982.

(1944). A. na początku 1944 r. ucieka z niemieckiego obozu i ukrywa się we Lwowie. Wstępuje do AK. W kwietniu wraz z kolegami udaje się do oddziału partyzanckiego, kwaterującego we wsi Milczyce. Powolne formowanie oddziału, brak uzbrojenia. A. służy jako przewodnik. Odpieranie ataków oddziałów UPA na Milczyce. Atak na ukraińską wieś Ugorce, zniszczenie mleczarni. Odbieranie sprzętu ze zrzutów angielskich. Utarczki z ukraińską policją. Potyczka z niemieckim oddziałem, a. otrzymuje awans na kaprała. Zetknięcie z partyzantami radzieckimi. Rozbicie oddziału przez Niemców. Wycofanie się jego resztek do Mościsk, a potem wraz z innymi oddziałami grupującymi się do akcji „Burza” docierają do Przemyśla. Marsz na północ ku walczącej Warszawie. Rozbrojenie przez wojsko radzieckie.

Godzisz Zbigniew, Listy

Sygn. 916/s

Maszynopis, ss. 2, rękopis, ss. 16, 1990-1991.

(1941-1946) A. w krótkich listach przedstawia losy swojej rodziny i innych Polaków, którzy zostali deportowani w 1941 r. do Narymskiego Kraju, obw. Nowosybirsk. Po amnestii przebywał w Kołpaszewie.

Gogolew Stanisława, Wspomnienia

Sygn. 210/s

Rękopis, ss. 12, 1989, ksero karty ewakuacyjnej.

(1940-1946) Ojciec a. był osadnikiem wojskowym w woj. Wilno. Żydzi ostrzegają przed wysiedleniem i namawiają do sprzedaży inwentarza. Deportacja 10.02.1940 r. z rodzeństwem i rodzicami do obw. Swierdłowski. Umieszczeni w leśnym posesiołku. Dorośli pracują na budowach i w kopalni. A., lat 12, także pracuje (przy warzywach, kopaniu torfu). Po amnestii przenoszą się do Ałtajskiego Kraju. Praca na wyrębie. A. porzuca pracę w tartaku i zarabia pomagając kołchoźnikom. W 1944 r. śmierć ojca. Repatriacja w 1946 r. oddzielnie od reszty rodziny.

Golarz Bronisław, Wspomnienia z Syberii lata 1940-41

Sygn. 199/s

Rękopis, ss. 12, 1989, maszynopis, ss. 5, 1989

(1939-1946) Ojciec a. był żołnierzem armii gen. Hallera. A., lat 17, mieszkał z rodzicami i 2 rodzeństwem w okolicach Zaleszczyk (woj. Tarnopol). Deportowani 10.02.1940 r. do obw. Irkuck. Posiołek w tajdze. Praca przy ścinaniu drzew. Epidemia tyfusu. Przenosiny do miasteczka. Praca na spławie drewna. Na początku 1942 r. śmierć ojca. Głód, praca ponad siły. Mobilizacja a. do armii radzieckiej w 1943 r. Jeszcze w czasie podróży do jednostki przenoszą go do I Dyw. Szlak bojowy od Lenino do Berlina. W 1944 r. rodzina przeniesiona na Ukrainę. Matka umiera w czasie repatriacji.

Golec Józef, Moje wspomnienia z obozu w Szybotowie

sygn. 109/s

Maszynopis, ss. 25, kopia, 1989

(1944-1946) A. od 1942 r. był żołnierzem AK w woj. Białystok. Po rozwiązaniu oddziału wrócił do swego gospodarstwa. Od września 1944 r. aresztowania członków AK. A. ukrywa się. W listopadzie został zatrzymany w domu rodziców. Pierwsze przesłuchania w Parczewie. 1.12 etap do Borowicz (obw. Leningrad). Obóz dla internowanych w Szybotowie. Głodowe racje, duża śmiertelność. Praca na wyrębie, przy kopaniu torfu. Komendantem internowanych wyznaczono folksdojczka z Tucholi. Za utarczkę z nim a. trafia do karceru. Na wiosnę prace polowe. Pomoc ze strony miejscowej ludności. Po przeniesieniu części polskich internowanych do obozu sprowadzają niemieckich jeńców. W czerwcu nowy obóz "na Kawance". Spław drewna, praca na budowie drogi, na polach kołchozowych. W nocy, co jakiś czas, przesłuchania. Oddzielenie i wywiezienie oficerów do Magnitogorska. W lutym 1946 r. reszta internowanych wraca do Polski.

Golema Józef, Dopust boski

Sygn. 940/s (t. 1)

Sygn. 941/s (t. 2)

Maszynopis, kserokopia, ss. 383, po 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Golema Józef, Pism, korespondencja dot. zesłań

Sygn. 942/s

Maszynopis, druk, kserokopie, ss. 28, po 1992.

Kserokopie różnych listów i wystąpień a. dotyczące liczby deportowanych w głąb ZSRR, warunków życia na zesłaniu.

Gołębiowska Teresa, Wspomnienia z Syberii

Sygn. 586/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1991.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Gołygowski Henryk, ...i myśmy tam wśród nich żyli...

Sygn. 435/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 46, 1991.

(1941-1944), A., ur. 1924 r. mieszkał z matką i trzema braćmi w okolicach Wilna. Zatrzymani 16.06.1941 r. i deportowani do Ałtajskiego Kraju. Opis podróży przez Smoleńsk, Tułę, Kujbyszew, Omsk do Sławgorodu. Spis towarzyszy niedoli. Umieszczenie w osiedlu przy cegielni. Praca przy kopaniu gliny, wyrobie dachówek. Opis nędznego bytowania, stosunków międzyludzkich, spotkań z potomkami polskich zesłańców z wcześniejszych lat. Po amnestii zmiana zatrudnienia na bardziej korzystne. Praca w rzeźni, piekarni. Informacja o polskim wojsku. Trochę nauki w domu po pracy. Opisy świąt na zesłaniu. Wyjazd najstarszego brata do wojska w początkach 1942 r. Oddelegowanie wraz z bratem do pracy w tajdze. Szybka ucieczka do domu. Dalsze pogarszanie się warunków bytowych, opis zmuszania do przyjęcia obywatelstwa radzieckiego. Pobyt w więzieniu, skazanie na dwa lata pozbawienia wolności. Choroba. Brat również skazany. Pobyt w obozie, praca w składzie drewna, zetknięcie się z radzieckimi kryminalistami, pobicie, głód. Pobyt w szpitalu, pomoc polskich więźniów. Zwolniony z obozu i powołany do polskiej armii w końcu 1943 r. Odrzucony ze względu na zły stan zdrowia. Powrót do obozu. Dalsze zapadanie na zdrowiu. Zwolnienie z łagru, brak wieści o rodzinie. Zgłasza się na ochotnika do wojska. Długa podróż, okradziony przez Polaka. Dociera do Żytomierza, wstępuje do Oficerskiej Szkoły Artylerii w lipcu 1944 r. Spotkanie z rodziną w 1946 r. Poczucie krzywdy z powodu milczenia na temat radzieckich obozów w okresie PRL.

Goworska Stanisława, Moja wojenna tułaczka

sygn. 33/s

Kserokopia rękopisu, ss. 6, 1989.

1939–1946. A., l. 17, została deportowana z matką i babcią 13.04.1940. Ojca, który był kolejarem, aresztowano wkrótce po wkroczeniu armii radzieckiej. Zmarł w 1941 r. w Mariińsku k. Nowosybirsk. Po miesięcznej drodze deportowani znaleźli się w Kazachstanie w obw. Pawłodar. Skierowano ich do fermy nr 3 sowchozu Pieszczkańskiego, gdzie a. spędziła cały okres zesłania. Praca przy wołach, dojeniu krów. Po wybuchu wojny z Hitlerem do sowchozu przywieziono Niemców i Czeczeńców. O losie ojca a. dowiedziała się po amnestii. Wróciła z matką do kraju na wiosnę 1946 r.

Góral Michał, Wspomnienia

Sygn. 436/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1988.

(1939-1944), A., ur. 1912 r., był rolnikiem z pow. Radziechów (woj. Tarnopol), członkiem Związku Strzeleckiego. Stosunek władz radzieckich do ludności polskiej na początku ocenia jako w zasadzie dobry, wspomina o deportacji osadników wojskowych, narastającym konflikcie polsko-ukraińskim. Krótko pisze o akcji propagandowej, wysokich podatkach dla kułaków. Wkroczenie Niemców przyniosło pewną poprawę, ale zaraz pojawił się strach przed atakami oddziałów ukraińskich. A. był członkiem polskiej samoobrony, jego wieś została zaatakowana 1.04.1944 r., częściowo spalona. Ucieczka ocalałych mieszkańców, szybkie przesiedlenie na zachód.

Górecki Antoni, bez tytułu

Sygn. 437/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 18, przed 1990.

(1939-1957), A. ur. 1927, w rodzinie podoficera rezerwy. Ojciec nie wrócił w wojny w 1939 r., prawdopodobnie dostał się do niewoli radzieckiej. A. wraz z matką i rodzeństwem mieszkał w Ejszyszkach (woj. Wilno). Opis wkraczania radzieckich oddziałów, witanych przez komitet z udziałem komunistów i biednych Żydów, ale i zwykłych mieszkańców. Do miasteczka docierały wieści o parcelacji majątków, losie ziemian, represjach. Trudne warunki życia rodziny a., pomoc krewnych ze wsi, dorywcze prace. Wkroczenie oddziałów litewskich. Litewska szkoła bojkotowana przez polską młodzież. Ludność nadgranicznych Ejszyszek żyje ze szmuglu na radziecką stronę. Wkroczenie wojsk radzieckich latem 1940 r. Matka zatrudnia się w wojskowej stołówce. Wiosną 1941 r. rodzina a. ukrywa się, ostrzeżona przez żydowską sąsiadkę o możliwości wywózki. Opis wybuchu wojny i wkroczenia Niemców do miasteczka. Powstanie getta w Ejszyszkach, likwidacja Żydów. Różne pogłoski, słuchanie zachodnich rozgłośni. A. wraz z kolegami marzy o broni, walce, nie chodzi do szkoły, czyta podziemne gazetki. Stopniowo wciąga się w działalność konspiracyjną, w listopadzie 1943 r. wstępuje do oddziału partyzanckiego (część 77 pp AK). Udział w walkach w oddziałami litewskimi, następnie wraz z oddziałem w operacji Otstra Brama. Zostaje lekko postrzelony. Odwrót po aresztowaniu dowódców przez władze radzieckie. Rozproszenie oddziału, nieudana próba przedarcia się do domu. Aresztowanie w październiku 1944 r., bicie w śledztwie, nieudana ucieczka. Dalszy pobyt w więzieniu łukiskim w Wilnie. Skazany w kwietniu 1945 r. na 10 lat obozu. Etap na wschód w maju 1945 r. Opis podróży do Uchty. Pobyt na „peresyłce”. Odesłanie do obozu w tajdze. Praca na wyrębie. Spotkanie z kilkoma polskimi więźniami. Opis warunków bytowych, nastrojów wśród polskich

więźniów. Przeniesiony do obozu w Bałchaszu (Kazachstan). W 1948 r. a. zapadł na gruźlicę. Surowy reżym obozu specjalnego. Opis stosunków między różnymi grupami więźniów. Praca w hucie. Rzadki kontakt listowny z matką. A. podał nazwiska spotkanych w obozie Polaków. Zwolnienie z obozu w 1954 r. Zabiegi o zgodę na repatriację. Opis podróży do Polski w 1955 r. Serdeczne przyjęcie, skierowania na leczenie, pomoc urzędnika w uzyskaniu renty, przyjaciół w urządzeniu życia na nowo. Repatriacja matki i siostry z Wileńszczyzny.

Górnicka Krystyna, bez tytułu

Sygn. 438/s

Maszynopis, ss. 7, 1988

(1939-1946), A., ur. 1925, była córką kierownika szkoły w Nowym Mieście k. Przemyśla, uczęszczała do gimnazjum. Ojciec był działaczem społecznym, w czasie walk wrześnieowych dostał się do niewoli niemieckiej. Opis wkroczenia armii radzieckiej do miasteczka. Narastający konflikt z Ukraińcami. Deportacja a. wraz z matką i dwójką młodszego rodzeństwa 13.04.1940 r. do obw. Aktiubińsk w Kazachstanie. Pobyt w kołchozie. Ciężkie warunki bytowe, nadzór NKWD, praca ponad siły. Polepszenie stosunku do Polaków po amnestii, pomoc rzeczowa od polskich władz. W 1943 r. aresztowanie matki za odmowę wysłania córki do armii pracy. W 1944 r. głód. Opieka ZPP. W listopadzie 1945 r. przenosiny do Aktiubińska. Repatriacja w marcu 1946 r. Na końcu spis 10 rodzin, z którymi a. była w kołchozie.

Górska Anna, Wspomnienia

Sygn. 439/s

Maszynopis, kopia, ss. 155, przed 1990.

(1939-1955), A. była mieszkanką Baranowicz (woj. Nowogróde). Tuż przed wojną odbyła z siostrą wakacyjną podróż do Częstochowy, Zakopanego i Lwowa. Powrót do domu tuż przed wybuchem wojny. Początek wojny w Baranowiczach, bombardowania. A. wraz z innymi harcerkami opiekuje się zagubionymi dziećmi, opatrywanie rannych, pomoc dla oficerów w postaci przekazywania cywilnych ubrań. Opis wkroczenia wojsk radzieckich. Nauka w szkole 10-letniej. Represje, strach ludności polskiej, próby pomocy dla deportowanych (podawanie żywności do transportów). Po zajęciu Baranowicz przez Niemców a. od razu zaangażowała się w pracę konspiracyjną. Opis baranowickiego getta. Różne zadania konspiracyjne, groźne sytuacje, które a. pokonała dzięki jej zdaniem opiece Matki Boskiej. Terror niemiecki. Tuż przed nadejściem wojsk radzieckich ciężkie walki, schronienie się z rodziną w Nowej Myszy. Opis zajęcia Baranowicz. Dezorientacja polskiego podziemia. Aresztowania dowództwa. A. została aresztowana wraz z bratem w końcu grudnia 1944 r. w Białymstoku. Bicie w śledztwie. Pobyt w areszcie z zatrzymanymi radzieckimi żołnierzami. Dalsze przesłuchanie w Baranowiczach. Spotkanie w celi z wcześniej zatrzymanymi kolegami. Okazało się, że to oni ją wydali, myśląc że jest bezpieczna w Polsce. Znowu bicie. Spotkanie z aresztowaną siostrą. A. postanowiła nikogo nie wsypać, podawała tylko nazwiska nieżyjących. Propozycja agenturalnej współpracy. Rozprawa sądowa w maju 1945 r. Kara śmierci, zamieniona na 25 lat ciężkich robót, brat 15 lat, a siostra pięć lat. Etap na wschód po kilku tygodniach. Więzienie przesyłowe w Orszy. Po komisji lekarskiej dalsza droga na wschód. Podróż morską przez Morze Barentsa i Karskie. Atak kryminalnych, gwałty. Port w Dudince i kompleks obozów wokół Norylska. Obóz rozdzielczy, zatarg z

gwałcicielami. A. zgłosiła się na ochotnika do obozu Budowy Lotniska na 102 km, pożegnanie z polskimi towarzyszkami niedoli. Opis obozu, nocleg w namiotach przysypanych śniegiem. Opis warunków życia, postaw strażników i więźniów. Prace ziemne. Skrajne wyczerpanie, choroby. Pobyt w szpitalu obozowym. Opieka lekarza nad a. Po wyzdrowieniu pozostała jakiś czas w szpitalu jako pomoc lekarza. Powrót do prac fizycznych. Wieści o nieudanych próbach ucieczek. Wizyta delegacji z Moskwy na otwarciu lotniska. Sny i ich tłumaczenie. Wiadomość o zamianie kary na 10 lat obozów ITŁ. Przenosiny do obozu o nazwie Zapadnoj. Lepsze warunki bytowe. Awanse ze strony uwięzionych mężczyzn. Praca na budowie domów z męską brygadą. Przeniesienie do kolejnego obozu, praca w fabryce. Różne postawy więźniów, opowieści Ukraińców o mordowaniu Polaków. Nowy obóz przy kopalni. Pogorszenie stanu zdrowia. Ciężka praca, zagrożenie gwałtami. Uniknięcie śmierci w czasie purgi. Pomoc polskich więźniów, lżejsza praca. W 1948 r. krótkotrwałe nadzieje na zwolnienie i wyjazd do Polski. Odmowa przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Etap do kolejnego obozu (Nagornaja). Powstanie spec-obozu dla politycznych. Spotkanie z polskimi więźniarkami. Praca na budowie domów mieszkalnych. W początkach 1950 r. choroba nerek. Praca dniewalnej w baraku. W 1951 r. praca w cegielni. W 1952 r. ciężko choruje na czerwonkę. Po wyzdrowieniu różne rodzaje prac, walka o uniknięcie apatii i załamania. Spotkanie z polskim księdzem- więźniem. Szukanie pociechy w śpiewie i wierszach, m. in. od pewnego polskiego więźnia, Kazimierza, który w przyszłości został mężem a. Pobyt w szpitalu. Boże Narodzenie 1952 r. w obozie. Praca jako pomocnik ślusarza. Stałe kontakty z polskimi więźniami. Próba skaptowania na agentkę. Po śmierci Stalina napięta sytuacja w obozie, tajne narady. Strajk więźniów. Głodówka więźniarek. Atak zbrojny na obozy. Pobicie strajkujących kobiet, także ofiary śmiertelne. Selekcja więźniarek, wysłanie do nowego obozu. Po stłumieniu strajku mężczyzn stopniowa poprawa bytu. Nawiązanie korespondencji z bratem, siostrą i krewnymi. Spotkania z rodakami. Zwolnienie z obozu we wrześniu 1954 r. Pomoc rodaków w urzędzeniu się na zesłaniu. Praca w biurze dzięki wstawiennictwu rodaka. Pierwsze Boże Narodzenie na wolności. Nareszcie osobiste spotkanie z Kazimierzem. Nawiązanie kontaktu z rodziną w Polsce, paczki i listy. Pogrzeb polskiego zesłańca. Tragiczna historia Polki, która popełniła samobójstwo po wyjściu z łagru. Oświadczyły Kazimierza. Decyzja o ślubie na zesłaniu. Ślub 27.11.1955 r. Udzielił ks. Ciszek. Przyjęcie weselne na 100 osób. Tego samego dnia wiadomość o rychłej repatriacji. Przelot z Norylska do Krasnojarska. Przyjazd brata. Wyjazd transportem repatriacyjnym 12.12.1955 r. Opis podróży do kraju. Powitanie wracających przez polskich mieszkańców Lwowa. 30.12.1955 r. przekroczenie granicy. Spotkanie z ojcem i innymi krewnymi. Śmierć brata wkrótce po powrocie do kraju.

Górski Jan, Los Sybiraka - wspomnienia o ś. p. Ojcu

Sygn. 119/s

Sygn. 592/s (drugi egzemplarz)

Maszynopis, ss. 3, kopia, 1989.

(1940-1943) Ojciec a. był emerytowanym urzędnikiem. Został aresztowany i na początku 1940 r. wywieziony do Krasnojarskiego Kraju. Po odmowie przyjęcia radzieckiego obywatelstwa w lipcu 1943 r. ciężko pobity. Wkrótce potem zmarł.

Grabowska Maria, Wspomnienia

sygn. 9/s

Rękopis, ss. 4, 1989, załączona "Pieśń sybiraków"

(1939–1946). Wybuch wojny zastał a. u siostry w Maciejowie, pow. Kowel (woj. Wołyń). Została aresztowana w grudniu 1939 r., przebywała w obozie w Narymskim Kraju, obozie Jaja w obw. Nowosybirsk. Po zwolnieniu na mocy amnestii dołączyła do Polaków wywiezionych do Narymskiego Kraju ze Lwowa i okolic. Pracowała przy wyrębie tajgi. Ciężka choroba, którą przeżyła dzięki pomocy Polaków i innych zesłańców. Przeniosła się do Kargaska, a potem Nowosybirsk. Rosjanie dopomogli jej w otrzymaniu pracy szwaczki w domu dziecka. W 1945 r. przeniesiono ją wraz z innymi Polakami na Ukrainę, do obwodu woroneskiego. Tam pracowała w sowchozie. Po wyjściu z łagrów nie miała żadnych dokumentów, dzięki sfalszowaniu ich przez rodaków, została włączona na listę repatriacyjną. Po powrocie a. miała duże kłopoty ze zdrowiem, spotykały ją szykany z powodu pobytu na Syberii.

Grabowska Maria, Listy z Kraju Narymskiego

sygn. 99/s

Rękopis, ss. 14, 1942-1945.

Rękopiśmienne odpisy 14 listów od znajomych pisanych w latach 1942-1945 w okresie zesłania do Kraju Narymskiego.

Gradkowska Gena, Gena- córka osadnika

Sygn. 324/s I egz. (dodatkowa teczka z załącznikami)

Maszynopis, kserokopia, ss. 255, odbitki zdjęć, kserokopie dokumentów, 1989.

(1939-1951) A., ur. 1930 r., była córką osadnika wojskowego w okolicach Krzemieńca na Wołyniu. Opis funkcjonowania osady, życia towarzyskiego. Po wybuchu wojny napływ uchodźców. Wkroczenie wojsk radzieckich. Nauka w nowej szkole. Narastające poczucie zagrożenia skłania ojca do przygotowań do przeprowadzki rodziny. Deportacja a. wraz z rodzicami i rodzeństwem 10.02.1940 r. Opis formowania transportu i podróży na wschód. Przybycie do obw. Archangielsk. Posiołek w tajdze. Opis osady, warunków mieszkaniowych, wyżywienia. Rodzice i bracia pracują w lesie. Nauka w radzieckiej szkole. W czasie wakacji opieka nad młodszymi dziećmi pracujących rodziców. Skromne rozrywki najmłodszych zesłańców, zachwyty nad pięknem tajgi. Nawiązanie korespondencji z rodziną, paczki z żywnością. Ojciec znajduje zatrudnienie w stolarni. Wiosną sadzenie kartofli na przydzielonej działce. Zdolni do pracy członkowie rodziny pracują w różnych, odległych od siebie miejscach. Latem 1941 r. a. wraz z innymi dziećmi pracuje w kołchozie. Ogromna radość po ogłoszeniu amnestii. Decyzja o wyjeździe na południe. Spływ tratwą do Jaryńska. Stamtąd statkiem do Kotłasu. Podróż koleją do Samarkandy. Głód. Pobyt w kołchozie. Praca przy uprawie bawełny. Ciągły brak żywności. Najstarszy brat zostaje powołany do polskiej armii, drugi wstępuje do junaków. Powrót brata chorego na tyfus. Wieści, iż drugi także jest chory. A. zostaje również wysłana przez rodziców do jednostki dla dziewcząt. Wraz z nią zostaje ewakuowana do Iranu. ZSRR opuszcza cała rodzina a. Opis podróży. Pobyt w Teheranie. Nauka w szkole, długa choroba wymusza pobyt w szpitalu. Wspaniałe Boże Narodzenie. Ojciec zostaje zwolniony z wojska z powodu stanu zdrowia. Pracuje w szpitalu. A. zostaje uczennicą gimnazjum, udziela się w harcerstwie. W 1944 r. polscy uchodźcy zostają przeniesieni do osiedli w Brytyjskiej Afryce Wschodniej. Osiedle w Tangerze. Opis warunków mieszkaniowych, nauki w szkole,

życia kulturalnego i religijnego, relacji międzyludzkich. W 1948 r. wyjazd do Londynu. Spotkanie z braćmi. Pobyt w obozie dla uchodźców. Próba budowy nowej egzystencji rodziny. W 1951 r. emigracja do USA.

Sygn. 324/s II egz.

W teczce znajdują się liczne fotokopie zdjęć z obozów dla ludności polskiej, ewakuowanej z ZSRR, które zlokalizowano w Afryce oraz kserokopie dokumentów z okresu zesłania.

Gruber Artur, Droga do wojska

sygn. 13/s

Maszynopis, ss. 24, 1989.

(1939–1942) Rodzina a., l. 16, mieszkała w Horodence (woj. Stanisławów). Ojciec był podoficerem, w 1939 r. przeszedł na Rumunię. A. podjął nieudaną próbę przedostania się do Rumunii. Został aresztowany. Po śledztwie w więzieniu w Dnieropietrowsku otrzymał wyrok 5 lat obozu. W styczniu 1941 r. przybył do obozu nr 6 Iwdiel (obw. Swierdłowski). Pracował w tartaku, przy załadunek drewna. Matce udało się przesłać mu kilka paczek. Na wiosnę 1941 a. przeniesiono do bardziej oddalonego łagru – Herconowka II Oddział. Pracował przy spławie drewna, na wyrębie. W obozach spotykał dwóch polskich komunistów. Po wybuchu wojny z Niemcami zwiększono normy, zmniejszono racje żywności. Pod koniec sierpnia na zebraniu powiadomiono Polaków o porozumieniu polsko-radzieckim i amnestii. Na początku września zaczęto odsyłać Polaków do Iwdiela, zwykle byli to najłabsi więźniowie. Nie przekazano im informacji o powstaniu polskiej armii. Po zachorowaniu na awitaminozę został zwolniony z obozu (16.10.1941). Kilku Polaków nie wypuszczono. Dotarł do Taszkienu, potem Samarkandy. Oczekując na powołanie, pracował w kołchozie. 13.01.1942 r. został wcielony do 7 Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej przy 7 Dywizji płk. Okulickiego. W sierpniu 1942 r. ewakuowany z jednostką do Iranu.

Gruber-Zych Romana, Relacja

Sygn. 441/s

Maszynopis, kopia, ss. 8, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1923, mieszkała z rodzicami we Lwowie. Szok po przegranej przez Polskę wojnie. 1 listopada na Cmentarzu Orląt Lwowskich. Brak informacji o wydarzeniach wojennych. Rewizja 3.01.1945 r. Aresztowanie a. wraz z ojcem. Pobyt w więzieniu na ul. Łąckiego we Lwowie. W lutym 1945 r. deportacja do Donbasu. Obóz przykopalniany. Opis kontyngentu łagiernego, ciężkiej pracy w kopalni. A. dostała pracę w kancelarii. Zwolnienie jesienią 1945 r. i powrót do Lwowa.

Gryguć Stanisław, bez tytułu

Sygn. 442/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 19, początek lat 90. XX w.

(1939-) A., ur. 1930 r., mieszkał z rodzicami w osadzie wojskowej w pow. Lida (woj. Nowogródek). Opis biedy na wsi. Ludność mówiła „po prostemu”, ale uważała się za Polaków. Deportacja 10.02.1940 r. wraz z rodzicami, młodszą siostrą i babcią. Mienie

rodziny rozgrabiono i zniszczono. Miejscowi biorący udział w wyrzucaniu z domów zostali później zabici. Transport deportowanych dociera do Tomsku (obw. Nowosybirsk). Babcia, matka i siostra a. zapadły na tyfus. Po pobycie w szpitalu dołączono je do reszty rodziny. Posiołek w tajdze. W 1943 r. przenosiny do Ałtajskiego Kraju. Jesienią ojciec został powołany do wojska. Matka pracowała w lesie. A. zajmował się zdobywaniem żywności. Wypadek matki, w wyniku którego okulała. Sadzenie ziemniaków na przydzielonej działce. Jesienią ciężarówka ziemniaków. Repatriacja w 1946 r., spotkanie ze zdemobilizowanym ojcem.

Gryszkiewicz Irena, Wspomnienia

Sygn. 153/s

Maszynopis, ss. 32, fotokopie zdjęć, 1989.

(1920-1946), A., ur. 1926, była córką osadnika wojskowego w pow. Pruzana (woj. Polesie). Opis gospodarowania przed wojną. Deportacja z rodzicami i dwójką rodzeństwa 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk. Umieszczeni w posiołku leśnym. Praca na wyrębie, matka zostaje w baraku i troszczy się o zesłańcze gospodarstwo. A. zostaje skierowana do pracy w innej miejscowości. W początkach 1942 r. fala zgonów wśród zesłańców z głodu i wycieńczenia. Praca w kuchni, łamie nogę podczas pompowania wody. Następnie pracuje jako wozak. Dobra organizacja pracy daje brygadzie prowadzonej przez ojca status stachanowskiej. Po amnestii ojciec zostaje mężem zaufania, nawiązuje kontakt z polską placówką w Archangielsku. Nie opuszczają posiołka, bo nie chcą pozostawić innych polskich rodzin. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. W maju 1943 r. ojciec i najstarszy brat zostają powołani do I Dyw. Brat wskutek rany zostaje odesłany z armii. Wraca do rodziny. W czerwcu 1944 r. przetransportowani na Ukrainę, obw. Połtawa. Umieszczeni w sowchozie. Poprawa wyżywienia, zakładanie własnych ogródków warzywnych. Nawiązanie kontaktów z miejscową ludnością, m. in. Polakami. Jesienią 1944 r. a. zostaje nauczycielką w polskiej szkole. Repatriacja w marcu 1946 r. Spotkanie z ojcem w Sopocie.

Grzegorski Władysław, Wspomnienia 1931-1949

Sygn. 179/s

Maszynopis, ss. 80, kopia, obszerny list z dodatkowymi komentarzami do wspomnień, 1989.

(1939-1948), A., ur. 1910 r., oficer zawodowy, stacjonujący w twierdzy KOP w Osowcu w pobliżu granicy z Prusami Wschodnimi (woj. Białystok). Bierze udział w kampanii wrześniowej (m. in. w bitwie pod Kockiem), co szczegółowo opisuje. Po ucieczce przed niewolą niemiecką i radziecką chroni się w rodzinnej wsi Lubziny w pobliżu Przemyśla, gdzie odnajduje żonę. W styczniu 1940 r. wstępuje do AK. Zostaje dowódcą placówki w Ropczycach. Bierze udział w akcjach dywersyjnych, a w 1944 r. w operacji „Burza”. Jego oddział współpracuje a jednostkami radzieckimi. W końcu sierpnia aresztowanie przez NKWD. Cudem unika rozstrzelania i wraca do rodzinnej wsi Lubzina. Rewizje w domu. Aresztowanie przez UB w Ropczycach w końcu września 1944 r. Śledztwo z biciem. Po kilku dniach został przekazany NKWD. Wraz z innymi aresztowanymi przewieziony do obozu dla niemieckich jeńców w Bakończech k. Przemyśla. Etap w strasznych warunkach w głąb ZSRR. W grudniu 1944 r. dociera do Borowicz, obóz w Jogle, Szepetowie. Opis warunków bytowych, relacji międzyludzkich (m. in. z jeńcami niemieckimi), rodzajów prac (w lesie, kopalni,

kołchozie), postaw funkcjonariuszy obozowych. Ogromna śmiertelność w obozach (na 5,2 tys. polskich więźniów umarło 1,25 tys.). Śledztwa na temat działalności w konspiracji. W 1946 r. przeniesiony do obozu na Uralu koło Swierdłowska. Praca na wyrębie, budowie domów, kopaniu rowów w zimie. Dojmujący głód. W październiku 1947 r. repatriacja do kraju poprzez obóz przesyłowy w Brześciu. Odnajduje rodzinę w Kutnie. Wspomnienia uzupełnia lista Polaków spotkanych w obozach przez a.

Grzybowska Danuta, Na stepach i w osiedlach Kazachstanu

sygn. 76/s

Maszynopis, ss. 70, 1989, dwa egz.

(1939-1946) A. mieszkała z rodzicami w Brodach (woj. Tarnopol), kończyła studia. Aresztowanie ojca w wigilię 1939 r., nigdy nie powrócił. Deportacja z matką i dwoma braćmi 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Opis podróży, współtowarzyszy, głównie rodzin wojskowych i inteligentnych. Po przyjeździe do rejonu krasnoarmiejskiego w obw. Kokczetaw witają ich polscy zesłańcy z 1936 r. Wieś Bolszaja Iziuma - szukanie kąta i praca w kołchozie, gdzie tworzą polską brygadę. Całkiem nowe warunki życia - praca fizyczna po raz pierwszy w życiu, a. uczy się gotować. Listy od rodziny i znajomych, paczki z lekami, dobre stosunki z miejscowymi. Na wiosnę 1941 r. z kołchozu przesiedlają do innych miejscowości rodziny oficerskie. Amnestia, wielkie nadzieje. Zaczynają powracać aresztowani krewni. Przybywają też bieżący. Bracia odjeżdżają do wojska. W 1943 r. a. zatrudnia się przy kopaniu piasku, potem w gospodarstwie pomocniczym tego zakładu. Pod groźbą aresztowania przyjmuje obywatelstwo radzieckie. Przenosiny do innej miejscowości, praca w warsztacie krawieckim. W 1944 r. wstępuje do ZPP, działalność kulturalna, udział w konkursie kół dramatycznych ZPP obw. Kokczetaw. Wieści o zmianie granicy polskiej. Od 1945 r. niektóre rodziny wracają na Kresy na „wyzwy” od krewnych. Coraz gorsze warunki, a. chce popełnić samobójstwo. Nagła odmiana, a. otrzymuje etat w zarządzie ZPP w Kokczetawie, pracuje w szkole. W połowie lutego 1946 r. wyjazd do Polski. A. zostaje zastępcą kierownika transportu. Powitanie w Brześciu, chleb rozdawany "Tylko Polakom", jak wyjaśniali żołnierze. Zatrzymują się u krewnych w Poznaniu. W 1948 r. wracają bracia z Anglii. W 1949 r. przenosiny do Gliwic.

Gurjanow Aleksander, Raport o deportacjach 1940-1941

Sygn. 658/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 36, po 1990.

Artykuł rosyjskiego historyka, członka polskiej komisji MEMORIAŁU, stanowi przedstawienie problemu w świetle materiałów archiwalnych wytworzonych przez NKWD. Informacje te były udostępniane w innych, drukowanych pracach tego a.

Guttry Janusz, Wspomnienia

Sygn. 957/s

Maszynopis, ss. 56, początek lat 90.

(1939-1955) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, pod nazwiskiem Gutry Janusz)

Guttry Janusz. Dokumentacja (osobista)

Sygn. 964/s

Rękopisy, maszynopisy, kserokopie, 1955-2000.

(1955-2000) Dokumenty osobiste członka AK, więźnia łagrów Workuty, J. Guttry'ego. Dotyczą jego losów w śledztwie i w obozach, repatriacji, działalności w Polskim Związku Strzelectwa Sportowego, a także sporu z Jerzym Węgierskim wokół opisanego przez niego postawy J. Guttry'ego podczas śledztwa prowadzonego przez NKWD we Lwowie.

Guzik Kazimierz, Z miodnego Podola w śnieżne Komi

Sygn. 144/s

Maszynopis, ss. 30, oryginał i kopia, fotokopie zdjęć i listów, wierszowany pamiętnik matki z zesłania, 1989.

(1939-1943), A., ur. 1921, w rodzinie osadników cywilnych w pow. Buczacz (woj. Tarnopol). Po wybuchu wojny wraca do rodziców ze szkoły. W październiku 1939 r. obrabowanie gospodarstwa, ciągłe najścia funkcjonariuszy. Deportacja całej osady 10.02.1940 r. do Komi ASRR (rej. Sysol). Zamieszkują w osadzie leśnej. Praca na wyrębie i przy przetwórstwie drzewnym. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Po amnestii nie zdecydowali się ruszyć na południe. Śmierć ojca w kwietniu 1942 r. Przenosiny do obwodu kirowskiego. W maju 1943 r. a. wstępuje do I Dywizji. Rodzina repatriowała się w 1946 r.

Gwoździńska Anna, bez tytułu

Sygn. 443/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, pocz. lat 90. XX w.

(1940-1946) A., ur. 1924 r. Rodzice byli kolonistami z Rzeszowszczyzny (mieszkali prawdopodobnie w okolicach Kowla na Wołyniu). Ojciec zmarł przed wojną. Matka pozostała z szóstką dzieci. 10.02.1940 r. wywieziono całą osadę, około 50 rodzin. Pomoc żołnierza w pakowaniu się. Osiedle baraków w tajdze. Próba zwerbowania a. na agentkę. Opis warunków życia, płacy i pracy. Starszy baraku, wybrany spośród zesłańców, wysługiwał się władzom. Epidemie wśród zesłańców. Choroba matki a. Złe stosunki z częścią miejscowej ludności. Przenosiny do kołchozu po amnestii. Śmierć matki. Mobilizacja a. do wojska polskiego. Rodzeństwo przesiedlone na Ukrainę.

H

Hahn Bronisław, Wspomnienia

Sygn. 161/s

Maszynopis, ss. 22, 1989.

(1945-1946) A. był urzędnikiem komunalnym w Tarnowie. Odmówił przyjęcia volkslisty. Przeniesiono go do Dąbrowy Tarnowskiej do pracy w kasie miejskiej. Pod koniec okupacji ukrywa się przed wysłaniem na budowę umocnień. Po wkroczeniu A. Cz. urzędnicy miejscy udają się na spotkanie z komendantem. Otwarcie urzędów. Nasilające się aresztowania w mieście przez NKWD. Aresztowanie a. pod zarzutem ukrywania przynależności do konspiracji. Przewiezienie do Krakowa. Cela dzielona z arystokratami. Etap na wschód w lutym 1945 r. Przybycie do Donbasu. Obóz przy

kopalni z międzynarodowym składem więźniów. Opis obozu, warunków życia. Pobyt a. w szpitalu. Nadzorcy i konwojenci rekrutowani z jeńców niemieckich. Zakaz korespondencji z rodzinami. Prace w kopalni, kamieniołomach, na budowach. Stopniowe zwalnianie Polaków od lata 1945 r. Repatriacja a. w maju 1946 r.

Hajdul Maria, bez tytułu

Sygn. 444/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, pocz. lat 90. XX w.

(lata 20. XX w.-1946) A. przed wojną skończyła seminarium nauczycielskim, mieszkała w Werenowie w pow. Lida (woj. Nowogródek). Pierwszą posadę otrzymała w pow. szczuczyńskim. Wyszła za mąż tuż przed wojną. Mąż był oficerem, zginął w Warszawie w 1943 r. Po aneksji Kresów kursy dla nauczycieli. Aresztowanie brata i szwagra w 1940 r. A. jeździła do więzienia w Lidzie, bo podać paczki. Prześladowania wierzących w Werenowie. Z ulgą przyjęto nadejście Niemców. Powrót brata z Mińska, gdzie ledwie uszedł z życiem w czasie likwidacji więźniów przez NKWD. Szybko wstąpił do konspiracji. Masowe egzekucji werenowskich Żydów. Po wojnie aresztowanie brata i szwagra. Wyrok 10 lat obozu. Wysłano go do obozu w Krasnojarskim Kraju. Brat nie dożył zwolnienia, szwagier zmarł w drodze powrotnej z zesłania. A. wyjechała po wojnie na zachód w ramach przesiedlenia.

HamerskiTadeusz, Na gościnnej ziemi

Sygn. 852/s

Maszynopis, kopia, oprawiony, ss. 71, data powstania nieznana.

(1940-1944) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Handel Fryderyk, bez tytułu

Sygn. 445/s

Maszynopis, kopia, ss. 2, 1989.

(1939-1941) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Hebrowski Bolesław, Kaługa

Sygn. 171/s

Maszynopis, ss. 28, ok. 1989

(1944-1946) A. był żołnierzem AK zgrupowania wileńsko-nowogródzkiego. Został internowany w lipcu 1944 r. Obóz w Miednikach. W końcu sierpnia wywóz w głąb ZSRR. Brak wody, obrzucanie kamieniami na postojach. Obóz w Kałudze. Przebranie w mundury radzieckie. Wcielenie do 361 pułku piechoty A. Cz. Szkolenie wojskowe, wyłapywanie ukrywających się oficerów. Odmowa złożenia przysięgi. Wysłanie na „front pracy” w okolicy Riazania. Budowa ziemianek. Praca na wyrębie, załadunku wagonów. Nędzne warunki bytowe i żywieniowe. Oszukańczy handel

mydłem za żywność. Próby ucieczek. Organizacja życia obozowego, orkiestra i chór. Kradzież żywności z kołchozowych pól. Postępujące wycieńczenie i fala chorób. Ciężej chorzy, wśród nich i a., odsyłani do Jegorowska do szpitala. Zaczepienie się w kuchni szpitala po wyzdrowieniu. Powrót do obozu. Umieszczenie w nim oddziału żołnierzy radzieckich, byłych jeńców. W styczniu 1946 r. transport do Polski. W czasie przekraczania granicy sąd na donosicielami. Przyjęcie transportu przez UB. Po wydaniu dokumentów mieszkańcy Białej Podlaskiej przyjmują powracających na nocleg. Wyjazd do rodzin. A. osiedla się we Wrocławiu.

Heinrich-Andrzejewska Anna, Młodość, której nie było. Wspomnienia z Kazachstanu 1940-1946

Sygn. 356/s

Maszynopis, kopia, ss. 202, 1985.

(1940-1946), A. była słuchaczką studium pedagogicznego. Wybuch wojny zastał ją u rodziców na wsi w Galicji Wschodniej. Pracowała jako nauczycielka w ukraińskiej szkole. Deportacja 13.04.1940 r. wraz z matką i przyrodnim rodzeństwem do obw. Pawłodar w Kazachstanie. Osiedlenie przy elektrowni. A. była jedynym żywicielem rodziny, praca fizyczna. Kontakty z ludnością kazachską. W narrację wplecione teksty listów otrzymywanych w latach 1940-1941, wierszy a oraz fragmentów książek. Po amnestii przenosiny do Majkainu. Praca w kopalni złota. Pomoc od polskiej placówki. W 1942 r. przenosiny do Pawłodaru. Praca w ogrodach, jako salowa w szpitalu. W 1943 r. przyjęcie ze strachu przed rozdzieleniem z rodzeństwem radzieckiego obywatelstwa. Matka skazana na dwa lata więzienia za odmowę przyjęcia paszportu radzieckiego. Repatriacja wiosną 1946 r.

Helman-Kijuć Józefa, bez tytułu

Sygn. 446/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1990.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Herasimowicz Jadwiga. Niektóre moje syberyjskie wspomnienia podczas prawie 4-letniego pobytu na zesłaniu

Sygn. 233/s

Rękopis, kopia, ss. 15, 1989.

(1941-1957) A., l. 16, mieszkała w woj. Lwów, deportowana 22.05.1941 r. wraz z matką, babcią i czwórką rodzeństwa do Tomska. Stamtąd rzeką Ob na północ. Posiłek zagubiony w tajdze. Praca przy karczowaniu. Po amnestii przenoszona do większej osady. A. znajduje prace w księgowości. Zostaje polskim mężem zaufania. Działa dalej w ZPP. Rozdziela pomoc żywnościową. W 1944 r. przesiedlenie do Woroneża. Praca w spichlerzu. W końcu 1944 r. wyjazd do wujka do obw. Lwów. Kontynuowanie nauki, ukończenie studiów nauczycielskich. Praca w polskiej szkole we Lwowie. Repatriacja w 1957 r.

Herman Edward, Fotografie z zesłania

Sygn. 871/s

Maszynopis, ss. 1, dwie fotokopie z zesłania, 1998.

(1942, 1945) Fotografie zbiorowe dzieci przebywających w polskich domach dziecka na terenie Kazachstanu.

Hermanowicz [właśc.: Scheuring] Witold, Fragmenty wspomnień 1939-1942

sygn. 106/s

Maszynopis, kopia, ss. 127, przed 1980.

Są to fragmenty wspomnień. Całość znajduje się w Instytucie im. gen. Sikorskiego w Londynie. Tekst zaopatrzony w mapkę z miejscami pobytu a. w ZSRR i wykaz osób, z którymi się zetknął w ZSRR.

(1939-1942) A. był sędzią w Gnieźnie. Po wybuchu wojny znalazł się w rodzinnym Lwowie z żoną i synkiem. Aresztowany jesienią 1939 r. Żona została deportowana do Kazachstanu. W czerwcu 1940 r. przeniesiony do więzienia w Kijowie. Ogromna ciasnota, głód i brud. A. ratuje się przed obłędem, przenosząc się w snach do najbliższych. Po miesiącu więzienie w Czernichowie. Opis więziennego bytowania. W lecie 1941 r. znalazł się w obozie Buchta-Nachodka. Praca przy budowie drogi, kopaniu grobów, rozładunku, kamieniarce. Krańcowe wycieńczenie. W końcu listopada 1941 r. zwolniony. Wraz z innymi amnestionowanymi jedzie do Akmolińska. Zostaje okradziony przez rodaków z żywności i płaszcza. W Akmolińsku trafia do szpitala. Nawiązanie korespondencji z żoną. Polska placówka pomocy w dalszej podróży mu nie udziela, ale znajduje ją w radzieckim urzędzie zdrowia. Dostaje skierowanie do szpitala w Semipałatyńsku z opłaconą podróżą. Spotkanie z żoną. Znow w szpitalu na pelagrę. Po wyjściu prowadzi gospodarstwo domowe, a żona pracuje. Wielokrotnie doświadczył pomocy ze strony Rosjan. Na wiosnę a. zgłasza się do wojska. Ewakuowany do Iranu w sierpniu 1942 r. W 1947 r. wraca z Wlk. Brytanii do Polski do żony i syna.

Hetnar Władysław, Wspomnienia z zesłania

Sygn. 832/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 23, 1997.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Heydzianka-Pilatowa Janina, Listy

Sygn. 733/s

Maszynopis, nadbitka, ss. 16, 1940-1941.

Maszynopis zawiera odpisy listów, które a. pisała do krewnych z zesłania do obw. Semipałatyńsk. A. pochodziła ze Lwowa, była absolwentką tamtejszego uniwersytetu. Została deportowana wraz z matką. Ewakuowana z armią gen. Andersa. W listach opisuje warunki pracy, samopoczucie, tęsknotę za rodziną, prosi o paczki.

Hildebrandt Janina, W imię Boże. Moje wspomnienia

Sygn. 373/s

Maszynopis, ss. 48, odpis dziennika z lat 1940-1945.

Tekst – dziennik pisany na zesłaniu – ukazał się w „Literaturze Ludowej” (nr 1-6/90).

Hodowana Otylia, Wspomnienia z Sybiru

Sygn. 887/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, rękopis, kserokopia, ss. 16, 1940-1941.

(1940-1943) A., ur. 1925, mieszkała w okolicach Brzeżan (woj. Tarnopol). Została deportowana 10.02.1940 r. na Ural. W 1943 r. wstąpiła do I Dyw. i przeszła szlak bojowy do Berlina. W początkach zesłania prowadziła dziennik, w którym opisała podróż na zesłanie, warunki bytowe, pracę, relacje z innymi zesłańcami.

Holko Maria, bez tytułu

Sygn. 447/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Hradyska Irena, Pamiętnik emigrantki po 1939 roku

Sygn. 695/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 70, lata 90. XX w.

(1939-lata 70. XX w.), A., mieszkała w Kołomyi (woj. Stanisławów), była studentką Akademii Handlu Zagranicznego we Lwowie, miała narzeczonego-pilota woskowego. Nastroje wojenne latem 1939 r. Przejęcie rządów w mieście przez Ukraińców. Wejście wojsk radzieckich. Nowe porządki w mieście, napady na Polaków w okolicach wiejskich, przymusowy udział w referendum. Aresztowanie ojca i brata. Deportacja 13.04.1940 r. Deportacja z matką, siostrą, wujem i babką. Trzytygodniowa podróż do Kazachstanu. Praca w kolchozie, ratowanie się handlem wymiennym. Odnalezienie ojca po amnestii, ojciec wstępuje do wojska polskiego. Śmierć babci na tyfus. A. i siostra wstępują do Wojskowej Służby Kobiet. W 1942 r. ewakuacja do Iranu. Wystąpienie ze służby. Praca w referacie kulturalno-oświatowym. Obóz dla polskich uchodźców Kolhapur w Indiach. Praca w Bombaju w delegaturze Ministerstwa Opieki Społecznej. W 1944 r. a. wychodzi za mąż. Wygodne życie białej diaspory, obserwacja działań niepodległościowych ruchu Gandhiego. Koniec wojny, obawy o do losu Polski i własnego. Decyzja pozostania na emigracji. Przenosiny do Libanu. Po wielu kłopotach wyjazd do Anglii. Trudne początki. Narodziny dzieci. Proradzieckie nastroje Brytyjczyków, często niechęć do Polaków, ależ też pomoc pewnej Angielki. Opis życia Polonii. Przenosiny do Monachium, praca męża w RWE. Ciekawe obserwacje stosunku Niemców do Polaków, wybitne postacie polskiego środowiska w mieście. Poprawa warunków życia. Dzieci uczą się w amerykańskiej szkole. Choroba męża. A. po wielu próbach znajduje pracę w bibliotece. Mąż pracuje w „Wiadomościach”.

Hruszowiec Helena, Wspomnienia

Sygn. 215/s

Rękopis, ss. 19,

(1940-1946) Ojciec a. był leśnikiem w woj. Nowogródek. Deportacja 10.02.1940 r. a., lat 12, wraz z rodzicami i czwórką rodzeństwa. Ciężka choroba siostry w czasie podróży, matka szaleje z rozpaczy. W Moskwie zabierają siostrę do szpitala, gdzie zmarła. Rodzina zostaje umieszczona w posiołku w tajdze w obw. Archangielsk. Opis życia codziennego, stosunków międzyludzkich. Nauka w szkole, dzieci niszczą portret Stalina. Prześladowania zesłanych przez komendanta posiołka. Śmierć trzech najmłodszych sióstr z głodu. Po amnestii pomoc żywnościowa i ubraniowa. Przenosiny do sowchozu. Ojciec idzie do wojska. Choroba matki. A. utrzymuje brata i chorą matkę. W 1944 r. przesiedlenie Na Ukrainę do obw. Kirowograd. Repatriacja wiosną 1946 r. Spotkanie ze demobilizowanym ojcem. Ciężkie początki gospodarowania na przydzielonym gruncie.

Hryniewska Janina, Wspomnienia

sygn. 77/s

Maszynopis, kopia, ss. 31, 1989.

(1943-1945). A., I. 17 została aresztowana wraz z matką za odmowę przyjęcia radzieckiego paszportu w kwietniu 1943 r. w Bułajewie, obw. Pietropawłowsk, Kazachstan. Brat, I. 14 pozostał sam. W maju osądzona na dwa lata łagru. Kilkanaście dni w więzieniu w Pietropawłowsku. Etap do łagru przesyłowego w Dżyda w obw. Irkuck. Wraz z matką skierowana do łagru w tajdze w okolicach Bajangolu. Ukąszenie przez żmiję, pobyt w szpitalu. Praca przy budowie drogi. Głód, brud. W połowie sierpnia Polki i Niemki rozpoczynają głodówkę. Rozdzielenie części więźniarek po różnych obozach. Praca na wyrębie. Matkę zabierają do sąsiedniego łagru. Epidemia tyfusu. Poprawa warunków higienicznych dzięki lekarzowi-więźniowi. Przeniesienie do łagru, gdzie jest matka. Pracuje ona jako dniwalna (porządkowa). Wiosną 1944 r. praca przy remoncie drogi. Po aresztowaniu kucharza jego funkcję obejmuje Niemka z Kaukazu, a a. zostaje jej pomocnicą. Za ukrywanie chleba wysłana z powrotem na budowę drogi. List od wujka z Wileńszczyzny. Przeniesienie do kolejnego łagru. Matka zostaje koniuchem, a. rąbie tajgę. Ciężkie zapalenie płuc. Przeniesienie do centralnego obozu, wkrótce potem do Dżydy. Zwolnienie, w dokumentach wpisane obywatelstwo ZSRR. W maju 1945 r. wracają do kołchozu w okolicach Bułajewa.

I

Informator Polski w Australii

Sygn. 972/s

Druk, kserokopie, oryginały, fotokopie, wycinki prasowe, 1960-1990.

Teczka zawiera różne materiały dokumentujące aktywność środowiska Polonii australijskiej, w tym broszurę „Informator Polski”, w której znajduje się lista instytucji i organizacji polonijnych.

Instrukcja o deportacji

Sygn. 275/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 13, 1989.

Instrukcja w języku rosyjskim podpisana przez gen. I. Sierowa dotycząca trybu deportacji „antysowieckich elementów” z Litwy, Łotwy i Estonii. Dołączono tłumaczenie na język polski.

Iwaszko Zygmunt, Wspomnienia z okresu II wojny światowej

Sygn. 448/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, po 1989.

(1942-1944) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

J

Jabłońska Irena, Wspomnienia (Pamiętnik – dzienniczek od 1.09.1939 r. do 03.1946 r.)

Sygn. 339/s

Maszynopis, ss. 27, 1939-1946

Dodatkowo zamieszczano życiorys a., informację o miejscu zesłania, kserokopię oryginału dziennika i wydrukowane wspomnienia a. w tygodniku „Polityka”

(1939-1946) A., ur. 1922, pochodziła z rodziny nauczycielskiej. Ojciec po kampanii wrześniowej trafił do niewoli niemieckiej. A. z resztą rodziny przebywała w okolicach Drohobycza (woj. Lwów), skąd została deportowana wraz z matką i młodszym bratem w czerwcu 1940 r. do obw. Irkuck. Praca przy wyrębie tajgi. 1942 r. śmierć matki. 1943 r. aresztowanie za odmowę przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Kilcumiesięczny pobyt w więzieniu. Po zwolnieniu praca w aptece w m. Bodojbo. 1944 r. przesiedlenie w okolice Saratowa. Praca jako księgowa i magazynier. W grudniu 1945 r. wychodzi za mąż za polskiego zesłańca. Repatriacja z mężem i bratem w 1946 r. do Zduńskiej Woli.

Jabłońska Irena, Deportacja w nieznane. Pamiętnik

Sygn. 272/s

Maszynopis, ss. 34, odpis dziennika z lat 1939-1946.

O a. patrz wyżej. Maszynopis dziennika ukazał się w „Literaturze Ludowej” (1-6/90).

Jabłońska Danuta, bez tytułu

Sygn. 807/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, data powstania nieznana, dołączone liczne fotokopie zdjęć i dokumentów.

(1936-1963) A. była uczennicą gimnazjum, mieszkała z rodzicami w we Lwowie. Po wkroczeniu A. Cz. ojciec ukrywał się przed aresztowaniem. Zatrzymano go na początku kwietnia 1940 r. Deportacja a. z matką, bratem i babką do Kazachstanu 13.04.1940 r. Kołchoz w Gieorgiewce. Matka i a. podejmują pracę w kołchozie. Ratowanie się wymianą odzieży na żywność. Po amnestii a. wyrusza z innymi dziewczętami do polskiej armii. Ciężka podróż, przyjęcie do wojska. Choroba a.

Ewakuacja z polską armią Rodzina pozostaje w ZSRR, gdzie umiera babcia i brat a. Służba w Pomocniczej Służbie Kobiet. Obóz w Palestynie w Nazarecie, nauka w szkole dla ochotniczek, wycieczki po Ziemi Świętej. Zdanie matury, pierwszy rok studiów medycznych w Bejrucie. Przenosiny polskich uchodźców do Egiptu, a po kilku miesiącach do Anglii. Trudne początki, wiadomość o śmierci ojca w 1941 r. Miłość i ślub z Polakiem, architektem. W 1957 r. wyjazd do Afryki Południowej na kontrakt. Obserwowanie konfliktu rasowego, niepewność jutra. Dalsza emigracja w 1963 r. do Australii.

Jabłoński Walenty, Powojenne losy Kresowiaków Ziemi Grodzieńskiej

Sygn. 895/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 22, kserokopie zdjęć i dokumentów, 2007.

(1944-1956) A. wraz z rodziną mieszkał we wsi Kozłowicze na Grodzieńszczyźnie. Ojciec a. został aresztowany w 1948 r. Rodzina została deportowana w kwietniu 1952 r w ramach zsyłki kułaków. A. wraz z rodzeństwem zatrzymano w internatach i dowieziono do transportu, ale rodziny nie połączono. Przybycie a. do Kzył Tu w Uzbekistanie. Umieszczenie w kolchozie. Prace polowe. Próba buntu wywołana trdnymi warunkami bytowymi. Międzynarodowa społeczność zesłańców. Poważna choroba a., pobyt w szpitalu. Nawiązanie kontaktu z rodziną, wieści o śmierci starszego brata na zesłaniu. Połączenie z matką i siostrami. Przy wsparciu rosyjskiego lekarza a. dostaje pracę w przychodni rejonowej. W listopadzie 1953 r. przyjazd ojca zwolnionego z łagru. Rychła jego śmierć z powodu wycieńczenia. Zwolnienie z zesłania najmłodszej siostry. Śmierć siostry w czasie podróży na studia do Taszkientu w 1954 r. Uzupelnianie żywności zbiorami we własnym ogrodzie. W końcu 1955 r. wiadomości o możliwej repatriacji do Polski. Starania o wyrobienie dokumentów na wyjazd. Przyjazd do kraju w sierpniu 1956 r. Odmowa osiedlenia w Gubinie. Wyjazd do Białegostoku i po różnych kłopotach przydział mieszkania. Wsparcie znajomych i innych kresowiaków w szukaniu pracy. Ukończenie studiów medycznych.

Jacobson-Domańska Maria, Tułaczym szlakiem

Sygn. 180/s

Maszynopis, ss. 78, 1940-1947.

(1940-1947), dziennik pisany na zesłaniu i w czasie pobytu w Afryce, przetykany wierszami a. Żona osadnika wojskowego. Deportowana 10.02.1940 r. do posesji Wodospad na rzekę Wajmugą (obw.Tomsk). Pracuje w lesie, haftuje dla spółdzielni krawieckiej. Przenosiny do osady przemysłowej, praca w warsztacie, odśnieżaniu. W grudniu 1941 r. amnestia. Wyjazd na południe. W kwietniu 1942 r. zostaje ewakuowana do Iranu. Następnie obóz dla uchodźców w Karaczi w Pakistanie. W październiku 1942 r. znajduje się w osiedlu Tangeru utworzonym dla ewakuowanych z ZSRR. A. przygotowuje gazetkę obozową. Przenosiny do osiedla Rongai w Kenii, praca nauczycielki. W 1946 r. otrzymuje informację, że jedyny syn zginął w czasie okupacji niemieckiej. Repatriacja do kraju w marcu 1947 r.

Jagiello-Dangow Maria, Nowe zagrożenie. Fragment

Sygn. 707/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, data powstania nieznana

Maszynopis zawiera niewielkie urywki trzech rozdziałów (?) wspomnień, akcja toczy się w Małopolsce Południowo-Wschodniej po wybuchu wojny.

Jakowczyk Władysław, bez tytułu

Sygn. 449/s

Maszynopis, ss. 10, 1990.

(1939-1956), A., ur. 1928 r., mieszkał wraz z rodzicami na gospodarstwie w pow. Słonim, woj. Nowogródek. Opis wkroczenia A. Cz. w 1939 r., plądrowanie pobliskiego majątku ziemskiego. A. podkreśla, że miejscowe rodziny żydowskie nie popierały komunistów. Rodzina przeżyła całą wojnę na swoim gospodarstwie. A. z ojcem zbierali informacje wywiadowcze dla AK. W 1946 r., starszy brat wyjechał nielegalnie na zachód. Reszta rodziny pozostała, bo nie mieli dokumentów potwierdzających polską narodowość. Nie pozwolono zresztą wyjechać nikomu z ich wsi. W 1947 r. a. powołano do armii radzieckiej, w dokumentach wpisano mu narodowość białoruską. Po odmowie przyjęcia książeczki aresztowany. Śledztwo trwało do 1950 r. Oskarżony o zdradę ojczyzny, skazany na karę śmierci zamienioną na 25 lat obozu. Rodzicom skonfiskowano mienie. Więzienie etapowe w Orszy i Moskwie. Skierowany do Archangielska. Pobyt w różnych obozach w tym obwodzie, ale też w Komi. Praca głównie na wyrębie. Nieudana ucieczka z łagru. Przykłady aktów oporu więźniów politycznych. Zwolniony przedterminowo w maju 1956 r. Skierowany na zesłanie do Karelii. Zabiegi o uzyskanie papierów repatriacyjnych. Wyjazd do Polski w 1958 r. Tutaj biedne życie, konieczność milczenia o pobycie w obozie.

Jakowczyn Władysław, Wspomnienia

Sygn. 263/s

Rękopis, ss. 6, 1989.

(1945-1958) A., ur. 1928, mieszkał na wsi w pow. Słonim (woj. Nowogródek). W czasie wojny pomagał ojcu w zbieraniu informacji wojskowych dla AK. Po wojnie pozostali na swym gospodarstwie. W 1947 r. a. wzięto do radzieckiego wojska. Nie zgadza się na wpisanie narodowości białoruskiej w dokumentach i zostaje w 1950 r. aresztowany. Oskarżony o zdradę dostaje wyrok 25 lat obozu. Obóz przesyłowy w Orszy. Etap do obozu w obw. Archangielsk (Kargopoląg). Praca na wyrębie. Znęcanie się kryminalnych nad więźniami politycznymi. W 1956 r. amnestia. Po wielu zabiegach uzyskuje zgodę na wyjazd do Polski w 1958 r.

Jakub Helena, Los góralki

Sygn. 451/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1990.

(1940-1946), A., ur. 1919 r., mieszkała z mężem i jego rodziną w pow. Brzeżany (woj. Tarnopol). Posiadali tam gospodarstwo. Byli kolonistami z Podhala. A. oczekiwała narodzin pierwszego dziecka. Deportacja 10.02.1940 r. Zesłani także zostali jej rodzice z bratem i siostra męża z rodziną. W Krasnojarsku a. zabrano z wagonu do porodówki. Narodziny syna 26.03.1940 r. Długa podróż z noworodkiem w ślad za mężem. Pomoc napotykanym ludzi. Po trzech miesiącach dotarcie do rodziny. Praca w kopalni złota, w tartaku. Śmierć synka. W styczniu 1942 r. zezwolenie na wyjazd. Podróż do Krasnojarska, stamtąd do Minusińska. Sprowadzenie ojca z domu starców, matka zmarła na zesłaniu. Narodziny córki w

październiku 1943 r. Mobilizacja męża do armii gen. Berlinga. Sprowadzenie w 1944 r. brata z domu dziecka. Repatriacja do Polski w marcu 1946 r. Połączenie się z mężem w Ziębicach na Dolnym Śląsku.

Jakubowicz Andrzej [właśc. Jakub Andrzej Jakubowicz], Pamiętnik

Sygn. 704/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 93, przed 1977.

(1915-1942) Maszynopis składa się z trzech części o różnej objętości. Pierwsza zawiera wspomnienia a. (ur. 1887 r.) z udziału w walkach w Legionach Polskich (bitwa pod Rokitną). Druga zawiera urywki wspomnień z lat 20., głównie na temat polowań i gospodarowania w majątku ziemskim. Trzecia, najobszerniejsza, dotyczy lat II wojny światowej. Przed 1939 r. a. gospodarował w swoim majątku w okolicach Tłumacza (woj. Stanisławów). Opis wydarzeń po wkroczeniu wojsk radzieckich, postawy ludności, osoby współpracujące z nową władzą. Aresztowanie a. w listopadzie 1939 r. przez NKWD. Pobyt w więziennej celi ze znajomymi. Transport do więzienia w Stanisławowie. Życie codzienne, opowieści więźniów. Transport kolejowy przez Lwów (a. przekazuje wiadomość o swym losie szwagierce) do Chersonia. Opis celi, współwięźniów, sposobów wypełniania czasu, różnych postaw. Przenosiny do więzienia w Mikołajewsku, potem do Charkowa (więzienie rozdzielcze). Różne relacje z radzieckimi więźniami. Znowu etap do Kijowa. Otrzymanie informacji o wywózkach rodzin aresztowanych. Ciągłe przenosiny, poznawanie więźniów różnych narodowości. Jedno tylko przesłuchanie. Wyrok 5 lat obozu. Etap do łagru przez Syzrań, Pietropawłowsk. Charakterystyki spotkanych więźniów i ich losów. Dalszy etap do północnego Kazachstanu. Przybycie do łagru w rejonie Dolinki w marcu 1941 r. Grupa polskich więźniów. Opis łagru, ziemianek, wyżywienia. Łagier prowadził doświadczalną stację rolniczą. Przyjaźń z Polakiem z Baranowicz. Kontakty z Polkami z przylegającego łagru kobiecego. List do znajomych w poszukiwaniu informacji o rodzinie. Praca jako pomocnik koniuszego. Ułożenie sobie relacji z więźniami radzieckimi, opis różnych prac polowych. A. poprawia swą pozycję dzięki znajomości agronomii, ale i tak opada z sił. Wieści o wybuchu wojny z Niemcami. Różne prace w obozie. Wiadomość o amnestii kończy wspomnienia z pobytu w ZSRR. Ostatni fragment wspomnień opowiada o epizodzie z pobytu a., już żołnierza armii gen. Andersa w Iranie.

Jakus Tadeusz, Wspomnienia Sybiraka

Sygn. 676/s

Rękopis, kartki formatu zeszytowego, ss. 42, po 1990.

(1922-1946) A., ur. 1922, mieszkał z rodzicami i rodzeństwem we wsi Jabłonówka Polska w woj. Tarnopol. Ojciec gospodarował na ziemi kupionej z parcelacji. Spokojne i pracowite życie do 1939 r. A. skończył szkołę kupiecką w Tarnopolu. Ataki na kolonistów po wybuchu wojny. Deportacja 10.02.1940 r. Opis pospiesznego pakowania się, formowania transportu, podróży przez ZSRR. Dotarcie do posiołka w tajdze w Komi ASSR. Praca na wyrębie, próby indoktrynacji. Praca przy przygotowywaniu spławu drewna. Narastający głód. Zatarg z kierownikiem. Przodownictwo pracy przynosi rodzinie a. krowę. Aresztowanie ojca na skutek donosu. Wypuszczony po ogłoszeniu amnestii w bardzo ciężkim stanie. Młodzi mężczyźni, w tym a., odchodzą do wojska. A. zawraca z drogi, by opiekować się rodziną. Luty 1942 r. – śmierć ojca. Przygnębiający pogrzeb na zesłaniu. A.

podejmuje decyzję o wyjeździe z rodziną ku obozom polskiej armii. Zatrzymani po drodze i skierowani do miejscowości Bezbożnik koło Kirowa (wcześniejsza nazwa: Wiatka). Praca na wyrębie, nieco lepsze warunki, matka prowadzi gospodarstwo. Rejestracja w oddziale Delegatury w Kirowie. Pomoc z UNRRA. Utarczki z polskimi Żydami. Wizyta księdza i msza św. Odwiedziny u Polaków pozostałych w posiołku. Pogarszające się zaopatrzenie w żywność. Pobyt a. i rodziny w więzieniu za odmowę przyjęcia radzieckiego paszportu. Śmierć jednego z braci. A. zostaje skazany na dwa lata obozu. Praca przy produkcji amunicji, okropne warunki bytowe. Dobre stosunki z rosyjskimi więźniami. Obozowa Wigilia 1943 r. Wieści o przesiedleniu rodziny na Ukrainę w 1944 r. Zwolnienie z obozu w maju 1944 r. Zły stan zdrowia uniemożliwia a. wstąpienie do wojska polskiego. Czyni to po wyleczeniu. Szkolenie w Żytomierzu i w okolicach Lublina. Od stycznia 1945 r. udział w walkach, biorąc udział w zajęciu Warszawy, Poznania i operacji praskiej. Demobilizacja w marcu 1946 r.

Janda Witold, Pod przymusem do „raju”

Sygn. 741/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 153, po 1970 r., mapki i szkice.

(1939-1943) Maszynopis wspomnień opublikowanych przez a. w 1998 r. pt. *Dotrzeć do świtu. Wspomnienia z lat wojny.*

Janicka Jadwiga, Moje wspomnienia

Sygn. 600/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, po 1990.

(1939), krótki opis zajęcia Pińska (woj. Polesie) przez wojska radzieckie i zatrzymania pińskich księży katolickich.

Janocha o. Albin, Pod opieką Matki Bożej

Sygn. 323/s

Maszynopis, oprawiona kopia, ss. 207, 1972

(1940-1955) Wspomnienia te ukazały się drukiem w serii „Biblioteka Zesłańca” pt. *Pod opieką Matki Bożej we Wrocławiu* w 1993 r.

Janocha Pelagia, bez tytułu

Sygn. 616/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, po 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Janowiak-Stawówna Helena, brak tytułu

sygn. 70/s

Maszynopis, ss. 21, 1989, dołączone kserokopie listów i dokumentów, dwie oryginalne kartki pocztowe.

(1939–1946). A., ur. 1926, mieszkała w Maszowie, pow. Luboml, woj. Wołyń. Ojciec był osadnikiem wojskowym. Uciekł przed aresztowaniem do swych rodziców na

Górny Śląsk. 10.02.1940 r. deportowano dziadków. Umarli na zeszaniu. A. z rodziną zostawiono, gdyż ciężko zachorował mały brat. Zabrali ich w kwietniu 1940 r. Osiedleni w specposiołku Garaż, obw. Iwanowo. Matka zarabiała szyciem ręcznym. Ojciec, z którym nawiązali kontakt, próbował ich sprowadzić do siebie. W maju 1940 r. umarł brat a. Po amnestii a. zatrudniła się jako niania, pracowała też w sierocińcu. W 1944 r. z rodziną przeniosła się do kołchozu Isupowo w obw. Gorki. Po ukończeniu kursu pielęgniarskiego pracowała w szpitalu. W styczniu 1946 r. rodzina opuściła kołchoz, by szukać większego skupiska Polaków. W lutym otrzymali zaświadczenie na powrót do kraju. Miesiąc później repatriowali się.

Janusz Józef, Wspomnienia

Sygn. 578/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, po 1988.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Januszczak Joanna, Przygotowania do sądu

Sygn. 745/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, po 1989.

(1941) Fragment wspomnień dotyczący przebiegu rozprawy przed radzieckim. Całość a. wydała w 2002 r. pt. **Dziś mówię ludziom, co mówiłam Bogu.**

Januszczak Joanna, Sesja wyjazdowa Najwyższego Sądu Wojskowego ZSRR w Mińsku 1941

Sygn. 746/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, po 1989.

(1941) Fragment wspomnień dotyczący przebiegu rozprawy przed radzieckim. Całość a. wydała w 2002 r. pt. **Dziś mówię ludziom, co mówiłam Bogu.**

Jarnuszkiewicz Czesław, Wspomnienia z pobytu na Łubiance

Sygn. 604/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 42, przed 1988.

(1939-1941) A., ur. 1888, był generałem WP, wzięty do niewoli, przebywał w obozie w Starobielsku. Maszynopis stanowi fragment książki wspomnieniowej wydanej w 1996 r. pt. **Od Sybiru do Łubianki.**

Jarnuszkiewicz-Maldini Barbara, Relacja

Sygn. 452/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, początek lat 90. XX w.

(1939-1941), A., ur. 1925 r., była córką generała brygady. Wybuch wojny zastał ją w Warszawie. Ewakuacja do wschodniej Polaki. Wkroczenie armii radzieckiej zastało ewakuowanych w pow. Borszczów (woj. Tarnopol). Zatrzymanie ojca i innych oficerów. Przenosiny wraz z drugą żoną ojca do Lwowa. Ciężkie warunki bytowe. Próba zatrzymania w końcu czerwca 1940 r., ucieczka z wagonu. Nieudana próba

przejścia przez zieloną granicę. Pobyt w więzieniu. Praca w więziennej kuchni. Przewiezienie do lwowskich Brygidek. Opieka ze strony starszych więźniarek. Śmierć macochy w więzieniu. Masakra w więzieniu, którą a. zrzędzeniem losu przeżyła. Ucieczka. Schronienie u znajomych. Następnie a. zamieszkała z ciotką. Połączenie z matką i przenosiny do Warszawy.

Jaroszewicz Edward, Kolejny etap w moim życiu

Sygn. 294/s

Maszynopis, ss. 46, kopia, 1989, dołączone dokumenty.

(1944-1946) A. był aktorem w Wilnie. W 1944 r. występował w Teatrze Muzycznym Lutnia. Zaangażowany był w działalność podziemną. Aresztowany w październiku 1944 r. Opis pobytu w wileńskich więzieniach, przesłuchań, świata radzieckich przestępców kryminalnych (urków). Etap w głąb ZSRR w sierpniu 1945 r. Ciężkie warunki w transporcie. Rozładunek w Workucie. A. trafia do obozowego teatru. Nieco lepsze warunki bytowe. Opis funkcjonowania zespołu teatralnego, repertuaru, widowni i relacji międzyludzkich. Nawiązanie kontaktów z innymi polskimi więźniami. Listy i paczki od żony. Zwolnienie z obozu w październiku 1946 r. Podróż z przygodami do Wilna. Po spotkaniu z rodziną przygotowania do wyjazdu do Polski. W końcu grudnia a. z żoną i dziećmi dociera do brata osiedlonego w Sulęcinie (Lubuskie).

Jarzębowska Krystyna, Juszczyk Halina, Kronika polskiego LO w Rodezji

Sygn. 818/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 81, 1946.

Teczka zawiera sprawozdanie dyrekcji polskiego Żeńskiego Liceum Humanistycznego i Gimnazjum Ogólnokształcącego w Diggelfold w Południowej Rodezji za 1946 r. W szkołach tych uczyła się młodzież ewakuowana z ZSRR w 1942 r. Szkoła istniała w latach 1943-1947.

Jasińska Zuzanna, Zesłańcze losy

Sygn. 612/s

Rękopis, kserokopia, ss. 85, początek lat 90. XX w.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Jaskułowski Albert, Moja tułaczka w Związku Radzieckim 1939-1942

Sygn. 653/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 28, przed 1994.

(1939-1942), a. był nauczycielem, pracował na wsi w okolicach Słonimia (woj. Nowogródek). Po agresji radzieckiej przedarcie się do rodziny w Wołkowysku, utarczki z bandami. Praca w radzieckiej szkole. Przenosiny do pracy w księgowości w rzeźni. Awans w związku z dobrym wywiązaniem się z zadań propagandy. Skierowanie na kurs w Mińsku jako jedyny Polak w grupie. Atak Niemiec na ZSRR, bombardowanie Mińska. Aresztowany przez NKWD przy próbie wydostania się z miasta. Wysłany z transportem ewakuowanych w głąb ZSRR. Osadzenie w

Saratowie, praca w zakładach zbożowych, na wyrębie. Dorabianie wróżbami. Wieści o obozie polskiej armii w Tatiszczewie. Niebezpieczna podróż do wojska w pod koniec 1941 r. Przyjęcie do wojska, praca w biurze, prymitywne warunki bytowe. A. zostaje prelegentem i referentem oświatowym. Przenosiny do Szkoły Podchorążych w Kara Su k. Taszkientu. Pomoc żołnierzy dla polskich sierot. Wizyta duszpasterska bp Gawliny w obozie wojskowym. Przygotowanie do ewakuacji z ZSRR. A. pracuje przy tworzeniu spisów Polaków i objeżdża okoliczne miejscowości. Opis ewakuacji przez port w Krasnowodzku. Port w Pahlavi.

Jaśkiewicz Bolesław, Pamiętnik zesłańca

Sygn. 20/s

Maszynopis, kserokopia oprawiona, ss. 79, 1986.

(1939-1946) A. wspomnienia z zesłania przeplata relacją z podróży do ZSRR w 1974 r. A., l. 7, mieszkał z rodziną na kolonii w pobliżu Obertyna (woj. Stanisławów). Po wybuchu wojny obserwowanie uciekinierów zmierzających do Rumunii. Deportacja 10.02. 1940 r. Opis długiej podróży do Krasnojarskiego Kraju. Przerwa spowodowana zasypaniem transportu. Przyjazd do Kamarczagi. Stamtąd podróż w głąb tajgi. Posiołek nad rzeką Mana (dopływ Jeniseju). Praca na wyrębie. A. pracuje przy paleniu gałęzi. Zjadanie padłych koni. Ciągła walka z głodem, insektami. Na wiosnę epidemia tyfusu. Choroba brata, śmierć dziadka. Sadzenie kartofli na karczowisku. Pożar tajgi. Chodzenie na żebrzy z matką. Jedzenie w zamian za chrzczenie dzieci, wróżby. Po amnestii ojciec ima się różnych rzemiosł. Przenosiny do Klukwiny. A. chodzi do radzieckiej szkoły.

Jaśkiewicz Honorata, Pamiętnik z Kazachstanu. Wspomnienia z lat 1939-1946

Sygn. 350/s

Maszynopis, kopia, ss. 25, 1989

(1939-1946), A., ur. 1930, mieszkała z rodziną w woj. Stanisławów. Rodzice mieli ziemię z parcelacji. Ojciec został zmobilizowany do wojska. We wrześniu 1939 r. napady na polskie gospodarstwa. Wkroczenie Armii Czerwonej. Powrót ojca z wojny. Deportacja z rodzicami i siostrą 10.02.1940 r. Opis drogi na zesłanie. Osiedlenie w mieście Dżetygara w obw. Kustanaj w Kazachstanie. Ojciec skierowany do kopalni, chory trafił do szpitala. Narodziny siostry. Starsza siostra pracowała jako niańka. Po wyzdrowieniu ojciec został cieślą. Zamieszkanie we własnej lepiance, którą niszczy powódź. W wrześniu 1941 r. wyjazd do Buzułuku. Głód, choroby. Umieszczeni w uzbeckim kołchozie. W grudniu 1941 r. śmierć matki. Odnalezienie kuzynek matki, wspólne zamieszkanie. Ciężka choroba ojca, a. z siostrą przejęły obowiązek utrzymania rodziny. Głód, różne sposoby pozyskiwania żywności. W 1944 r. ojca zmobilizowano do polskiej armii. Dziewczynki trafiły do domu dziecka w Sajramie. Nauka w polskiej szkole. Repatriacja w kwietniu 1946 r. Z domu dziecka w Gostyninie odebrała a. z siostrami rodzina matki. Odnalezienie ojca. Osiedlenie na Dolnym Śląsku.

Jaśkiewicz Władysław, Chwile wspomnień

Sygn. 630/s

Rękopis, kserokopia, ss. 6, około 1990.

(1939-1940) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Jaworowski Tadeusz, Twoja praca nie jest nam potrzebna, tylko...

Sygn. 450/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 20, 1991.

(1942-1955), A., ur. 1916 r., od 1942 r. był członkiem AK w Drohobyczu (woj. Lwów). Pracował w rafinerii. Krótko aresztowany pod zarzutem dostarczania podziemiemu substancji chemicznych. Po wkroczeniu wojsk radzieckich w 1944 r. kontynuuje działalność konspiracyjną. Aresztowany w marcu 1945 r. Prześladowania rodziców, którzy zdecydowali się wyjechać do Polski. Śledztwo z biciem. W maju przewieziony do więzienia we Lwowie, następnie do Kijowa. Wyrok kara śmierci. Pobyt w celi śmierci. Zamiana kary na piętnaście lat ciężkich robót i pięć lat zsyłki. Opis pobytu w więzieniu kijowskim, a następnie obozie pracy w Kijowie. W 1948 r. etap na wschód. Przybycie do Krasnojarska. Walka z więźniami kryminalnymi na „peresyłce”. Dalszy transport statkiem po Jeniseju. Przybycie do Dudinki, a stamtąd do Norylska. Trafił do dopiero budowanego obozu w paśmie górskim Niedźwiedzi Ruczaj. Praca przy wznoszeniu obiektów obozowych, następnie w kopalni niklu. Ciężka praca w zimie. Opis wyżywienia i warunków egzystencji w łagrze. Przeniesienie do kopalni węgla. Po odmowie zjazdu pod ziemię trafił do karceru, a następnie karnej brygady. Praca przy budowie linii kolejowej, wieży ciśnień. Skrajne wycieńczenie, rozmaite schorzenia a. Ponad roczny pobyt w szpitalu, opieka ze strony ukraińskiego lekarza. Do szpitala dotarła informacja o strajku więźniów. Po wyjściu ze szpitala praca woźnicy. Przedterminowe zwolnienie w sierpniu 1955 r. Starania o repatriację. Wylot samolotem z Norylska 1.12.1955 r. Transport repatriacyjny z Krasnojarska. Pobyt na punkcie etapowym w Żurawicy Górnej. Spotkanie z rodzicami w Gorcach.

Jaworska Irena, Syberyjskie dzieciństwo

Sygn. 382/s

Maszynopis, kopia, ss. 136, 1990, dołączono kserokopie zdjęć i dokumentów

(1938-1948), a. ur. 1932, mieszkała z rodziną w Wołożynie (woj. Nowogródek), ojciec był żołnierzem KOP. Opis szczęśliwego dzieciństwa. Po wkroczeniu Armii Czerwonej aresztowanie ojca. Matka zatrudniła się jako pracznica w koszarach. Deportacja a. z matką i 2 siostrami w kwietniu 1940 r. Opis podróży do Pawłodaru w Kazachstanie. Umieszczeni w kazachskim kołchozie. Mieszkanie z kazachską rodziną, opis domu, obyczajów. Nawiązanie korespondencji z rodziną. Pomysłowość matki i imanie się różnych prac zapewnia im środki do życia. Przenosiny do własnej chaty. Pobyt na krowiej fermie. Mama pracowała jako dojarka. Dziecięce zajęcia, pomoc mamie, opieka nad młodszymi siostrami. Przenosiny do kołchozu, ciężka praca matki. Po amnestii przyjazd ojca, chory i wycieńczony po pobycie w łagrze. Matka nadal utrzymywała powiększoną rodzinę. Praca w szkole jako sprzątacznica. Głód, a. wraz z siostrą została oddana do domu dziecka. Nauka w szkole rosyjskiej. Choroby a. i sióstr. Ojciec wyjechał do Uzbekistanu do polskiego wojska. Nieco pomocy żywnościowej z polskiej delegatury. A. wraz z siostrami uciekła w sierocińca. Walka o przeżycie. Wspólne mieszkanie z polską rodziną. Dalsza nauka w szkole, czytanie książek. Matka pracuje w elewatorze, kradzież żywności. Opis kontaktów z miejscową ludnością, wiele szczegółów życia codziennego. Po wyzwoleniu stron

rodziny nawiązanie korespondencji z krewnymi. Repatriacja w maju 1946 r. Opis drogi powrotnej. Po przejechaniu granicy nieznanymi ludźmi biją repatriowanych Żydów. Skierowanie do woj. Szczecin. Osiedlenie w Wałczu. Trudne początki nowego życia. Matka pracuje fizycznie. A. rozpoczyna naukę w liceum. W 1948 r. nawiązanie korespondencji z ojcem, przebywającym w Wielkiej Brytanii. A. wraz z siostrami zdobywa średnie wykształcenie. Podejmuje pracę pielęgniarki.

Jaworski Władysław, Jawa, czyli powieść na tle

Sygn. 643/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 178, prawdopodobnie przed połową lat 90. XX w.

(1939-1942) A., ur. ok. 1916 r., został aresztowany we Lwowie. Więziono go w łagrach kołymskich. Opuścił ZSRR wraz z armią gen. Andersa. Zajmował się działalnością literacką i dziennikarską. Teczka zawiera maszynopis powieści opartej częściowo na łagrowych losach a.

Jednodniówka: Zjazd kawalerów Orderu Virtuti Militari

Sygn. 816/s

Broszura, ss. 69, 1973.

Broszura wydana z okazji zjazdu odznaczonych VM w Hobart (Australia) w styczniu 1973 r.

Jencyk Henryk, 501 strojka

Sygn. 351/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 15 i ss. 25, 1990-1991.

(1944-1947), A. był żołnierzem AK na Kresach Wschodnich. Po internowaniu trafił do obozu w obw. Gorki. Praca na wyrębie, głód, terror ze strony straży obozowej. Opisy ucieczek z obozu. Przewieziony w 1945 r. do Peczory. Praca przy rozładunku wagonów, czyszczeniu torów. Niezwykle mroźna zima 1946/1947. Etap do obozu w Abieziu. Jesienią 1947 r. skierowany do budowy linii kolejowej 501 za kołem podbiegunowym. Ciężka droga do nowego obozu. Budowa obozu. Przemoc więźniów kryminalnych. A. pracował jako księgowy, oszustwa w wykonaniu norm. Spotkanie z tubylcami, Niemcami. W marcu 1948 r. wybuch krwawych buntów więźniów kryminalnych. Wywózka więźniów politycznych do obozu specjalnego w Krasnojarskim Kraju.

Jencyk Henryk, Zabrano nam młode lata

Sygn. 362/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 65, 1990.

(1944-1954), o a. patrz wyżej. Maszynopis składa się z fragmentów obszernych wspomnień. Pierwszy z nich dotyczy pobytu a. na wiecznej zsyłce po zwolnieniu z obozu w 1954 r. Zatrudnienie w przedsiębiorstwie robót leśnych w rejonie Michajłowsk nad Jenisejem. Praca w tajdze na wyrębie w wędrownym obozie drwali, byłych zeków kryminalistów. Budowa posesiłka pod kierownictwem starego, doświadczanego Sybiraka. Opis towarzyszy a. Stosunkowo dobre wyżywienie dzięki polowaniom w tajdze. Oferta nieformalnego związku ze strony kucharki. Przyjaźń ze starym Sybirakiem, kierownikiem grupy, jego opowieści o życiu w porewolucyjnej

Rosji. Konflikt z nowymi drwalami, ciężkimi kryminalistami. Wiosna w tajdze, niebezpieczeństwo ze strony dzikich zwierząt. Tęsknota za krajem, poczucie beznadziejności skłoniły a. do nielegalnego opuszczenia miejsca zesłania.

Jędrychowska Barbara, Działalność kulturalno-oświatowa Polaków na Syberii

Sygn. 648/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 25, data powstania nieznana.

Jest to opracowanie historyczne dotyczące XIX w., oparte na literaturze przedmiotu i drukowanych wspomnieniach.

Jonkajtys Marian, Białe krematoria

Sygn. 785/s

Maszynopis, ss. 55, po 1945.

Zbiór wierszy inspirowanych zesłańczymi doświadczeniami a. i jego bliskich i znajomych.

Jonkajtys-Luba Grażyna, Listy z Kazachstanu

Sygn. 651/s

Maszynopis (ss. 7), rękopis (ss. 54), kserokopia, 1940-1941.

(1940-1941) Teczka zawiera 35 listów pisanych z zesłania przez rodzinę Jonkajtysów do krewnych. Załączono noty biograficzne odnoszące się do nadawców, adresatów i osób występujących w listach.

Jonkajtys-Luba Grażyna, Wspomnienie o śp. Marianie Jonkajtysie

Sygn. 894/s

Maszynopis, ss. 10, 2007.

(1931-2004) A. była siostrą M. Jonkajtysa, aktora, poety, znanego w środowisku sybirackim. Ur. 1931 r. został deportowany z rodziną 13.04.1940 r. Ojca wcześniej aresztowano. Rodzinę zesłano do Północnego Kazachstanu, rej. Leninsk. Repatriacja w marcu 1946 r. Ukończenie Wyższej Szkoły Teatralnej w Warszawie, praca artystyczne, zainteresowanie rzeźbą religijną. Po 1988 r. duża aktywność w środowisku sybirackim, m. in. współinicjator Pomnika Poległym i Pomordowanym na Wschodzie.

Juchum-Motyka Genowefa, Nam ubiwać niełzia

Sygn. 453/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, 1990.

(1940-1946) A. po zmobilizowaniu męża wraz z córką zamieszkała z Borysławiu (woj. Lwów) u rodziców. Była w ciąży z kolejnym dzieckiem. Mąż zaginął. Deportacja wraz z rodziną 13.04.1940 r. Przybycie po miesiącu do Kustanaju w Kazachstanie. Umieszczenie w kołchozie. Wymiana rzeczy za żywność. Narodziny syna. Trudne warunki bytowe. Praca w kołchozie. Głód. W 1943 r. śmierć ojca z głodu. A. została przedstawicielem ZPP, przywoziła z Kustanaju pomoc dla Polaków. Brat powołany do I Dyw. Repatriacja w lutym 1946 r.

Juncewicz Zofia, Wspomnienia

Sygn. 230/s

Rękopis, ss. 8, ss. 4, brak daty powstania.

Wierszowana opowieść o losie rodziny deportowanej w 1948 r.

Jurecka Janina, Pieśń wygnańców Ojczyzny

Sygn. 254/s

Maszynopis, kopia, ss. 2, 1982

Tekst znanej z różnych wersji pieśni zesłańczej zaczynającej się od słów: „Ojczyzno nasza, ziemio ukochana, w trzydziestym dziewiątym cała krwią zalana...”.

Jureko Teofania, bez tytułu

Sygn. 454/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 42, 1990.

(1900-lata 40. XX w.), A., ur. 1908 r., mieszkała do 1922 r. na Uralu. Urodziła się w rodzinie mieszanej, ojciec był Polakiem, prowadził kino. Chaos czasów wojny domowej. Śmierć matki na tyfus. Repatriacja do Polski z ojcem. Siostra z mężem zatrzymana w ostatniej chwili, zginęła w latach 30. Szok kulturowy po przyjeździe do Polski. Zamieszkanie w Lidzie (woj. Nowogródek), ojciec pracował jako maszynista kolejowy. A. prowadziła dom i uczyła się. Powtórny ożenek ojca. Wstąpienie do Seminarium Nauczycielskiego w Nowych Trokach. Wspaniali nauczyciele, ciekawy program nauki, grono przyjaciół. Po ukończeniu seminarium praca w szkole w Lidzie. Małżeństwo, narodziny dwojga dzieci. Prowadzenie drużyny harcerskiej. Wybuch wojny, wkroczenie wojsk radzieckich. Ucieczka części Polaków, pełne rozpaczyste nastroje młodzieży. A. przez władze traktowana jest jako podejrzana. Z powodów zdrowotnych wymówiła pracę w szkole (nie akceptowała zmian). Mąż po utracie pracy na poczcie chwycił się różnych zajęć. Aresztowanie męża jesienią 1940 r. Kilkumiesięczny pobyt w więzieniu. Atak niemiecki w czerwcu 1941 r. Bombardowanie Lidy. Ucieczka na wieś. Potem wyjazd do Dojlid, rodzinnej wsi ojca. Praca na gospodarstwie. Prowadzenie tajnego nauczania. Potem otwarcie szkoły polskiej dzięki wysiłkowi całej ludności. Przygarnięcie białoruskiej nauczycielki, wysiedlonej przez Niemców ze strefy przyfrontowej. Opis zakończenia roku szkolnego z udziałem dowództwa miejscowego oddziału AK. W Puszczy Rudnickiej ukrywali się zbiedzy z getta. Potyczki z oddziałami litewskimi. Po wojnie a. kontynuowała pracę w szkole. Znow krótkie aresztowanie męża. Rosnące obawy. Decyzja o wyjeździe do Polski. Żal męża, że muszą zostawić dom i cały swój dobytek. Oczekiwanie w Oranach na podstawienie transportu. Złe warunki. Kościelne pieśni na pożegnanie rodzinnych stron. Przyjazd do Słupska, osiedlenie we wsi Włykowo. Podjęcie pracy nauczycielskiej. Pomoc polskich osadników. Po latach a. odwiedziła Dojlidy.

K

Kacnelson Dora, Polscy spiskowcy lat 1848-1849 na katordze nerczyńskiej

Sygn. 670/s

Druk, kserokopia, ss. 6, przed 1994.

Kserokopia artykułu zamieszczonego przez a. w publikacji: Wiosna Ludów w Królestwie Polskim, pod red. W. A. Dżakowa, S. Kieniewicz, W. Śliwowskiej, Wrocław 1994, s. 131-136. Dedykacja a. dla prof. Antoniego Kuczyńskiego.

Kaczanowska Norberta, Wspomnienia

Sygn. 341/s

Rękopis, ss. 14 formatu A4, 1989.

(1939-1946) A. wraz z rodziną mieszkała w Wilnie. Po zajęciu miasta przez Litwinów wyjechała z mężem na Polesie do Pińska. Narodziny córki. Deportacja w czerwcu 1941 r. Przed załadowaniem do wagonu rozdzielenie z mężem. A. już go nigdy nie zobaczyła. Wywieziona do Ałtajskiego Kraju. Posiłek w tajdze. Praca na wyrębie. Brud i głód. Wybawieniem jest amnestia ogłoszona we wrześniu 1941 r. A. wraz z innymi zesłańcami wyrusza w podróż na południe. Od spotkanego Polaka dowiaduje się o śmierci męża w łagrze. Pobyt w tadżyckim kołchozie. A. ciężko choruje. Ograbiona po drodze przez innych zesłańców. Pobyt w szpitalu w Uzbekistanie, pomoc miejscowej ludności. Po wyzdrowieniu skierowanie do pobliskiego kołchozu. Nękanie przesłuchaniami przez NKWD i ciągłe choroby podkopują zdrowie a. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Pobyt w sowchozie na Zaporozżu. Repatriacja w 1946 r. Po drodze atak partyzantki ukraińskiej na pociąg.

Kałuża Leokadia, Wspomnienia z pobytu na zesłaniu na Syberii

sygn. 108/s

Maszynopis, ss. 19, 1989.

(1940-1946) A. mieszkał na wsi w pow. Pińsk (woj. Polesie). Deportowana z rodzicami i bratem 10.02.1940 r. do Archangielska. Stamtąd saniami w tajgę do posesioka Kokornaja. A. i brat przydzieleni do brygady pracującej w lesie. Rodzica pozostali na posesioku. Na początku 1941 r. zmarł ojciec. Epidemia tyfusu, na który zapada także a., dziesiątkuje zesłańców. Po amnestii przenoszą się do kołchozu. Głód. Brat idzie do armii Andersa. Śmierć matki. Po jakimś czasie Polaków przeniesiono do obw. Saratow. Sowchoz Krywojar. Praca w kuchni. W 1946 r. repatriacja.

Kamińska Helena, Wspomnienia

Sygn. 212/s

Rękopis, ss. 19, 1989

(1935-1946) A., lat 12, mieszkała w woj. Tarnopol. Ojciec był osadnikiem wojskowym. Złe stosunki między ludnością polską a ukraińską już przed wojną. Śmierć wujka w 1935 r. skrytobójczo zastrzelonego. Po wybuchu wojny ukrywanie się przed napadami. Ojciec przez pewien czas w więzieniu. Deportacja 10.02.1940 r. Umieszczeni w posesioku w tajdze w Krasnojarskim Kraju. Aresztowanie ojca za kontakty z pewnym zesłanym lekarzem. Choroba matki, siostry i brata. Na a. spada ciężar ich utrzymania. Dorabia niańcząc dzieci, sprzątając, zbierając jagody i grzyby. Założenie ogrodu. Po ogłoszeniu amnestii powrót wycieńczonego więzieniem ojca. Wyjazd na południe. Zawróceni z drogi do obozu polskiej armii i skierowani do kołchozu w Kazachstanie. Przenoszą się do Semipałatyńska. Praca w zakładzie przetwórstwa żywności. Śmierć matki. Po powstaniu ZPP dociera pomoc

żywnościowa. Repatriacja wiosną 1946 r. Osiedlenie na Dolnym Śląsku. Dołączony wiersz o losie zesłańca.

Kamińska Halina, Wspomnienia

sygn. 51/s

Rękopis, ss. 8, 1989, dołączone wiersze o losach rodziny w czasie wojny pióra ojca a.

(1940–1946). A. została deportowana 10.02.1940 r. z rodzicami i rodzeństwem z osady wojskowej Budyłów pow. Brzeżany, woj. Tarnopol. Osiedlono ich w Krasnojarskim Kraju, posesję Borzow w tajdze. Ojciec na zesłaniu został aresztowany za szpiegostwo. A., by utrzymać chorą rodzinę, opiekowała się dzieckiem komendanta, zebrała o żywność. Po ogłoszeniu amnestii wrócił ojciec. Wyruszyli do polskiej armii. Władze umieściły ich w kołchozie k. Semipałatyńska. Po jakimś czasie przenieśli się do Semipałatyńska. Pracowali w piekarni. Tam umarła matka (z wierszy wynika, że zmarł też brat a.). W 1946 r. powrócili do Polski.

Kamińska Helena, Przesiedlenie

Sygn. 456/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 9, 1991, załączono wiersze

(1940-1946), A., ur. 1929, mieszkała z rodziną w osadzie Budyłów, woj. Tarnopol. Deportacja 10.02.1940 r. wraz z rodzicami i dwójką rodzeństwa. Opis podróży na wschód do Krasnojarska. Posiołek w tajdze. Ojciec ze starszą siostrą a. pracował na wyrębie. Choroba matki. Nauka w rosyjskiej szkole. Aresztowanie ojca po donosie innego Polaka. A. z powodu choroby pozostałych bliskich musiała przejąć utrzymanie rodziny. Pracowała, zebrała, „sprzedawała” swego psa, który pojechał z nimi na zesłanie. We wrześniu 1942 r. powrót ojca z więzienia. Wyjazd do Krasnojarska i dalej do Semipałatyńska. Trudne warunki bytowe, pomoc radzieckich Żydów, paczki żywnościowe z USA. W sierpniu 1943 r. narodziny brata, który wkrótce zmarł. Śmierć matki w wieku 39 lat. A. zatrudniła się w zakładzie spożywczym, kradła żywność dla rodziny. Ojciec pracował przy rozdawaniu pomocy materialnej w ZPP. Repatriacja wiosną 1946 r. Osiedlenie na wsi pod Wrocławiem.

Kamocka Stefania, Moje najważniejsze wspomnienia z przeżycia na Syberii

Sygn. 132/s

Rękopis, ss. 24, 1989.

(1939-1946). A. ur. w 1912 r. mieszkała w okolicach Borysławia (woj. Lwów). Wyszła za mąż za osadnika wojskowego na Wołyniu. We wrześniu 1939 r. napady na polskie wsie. Gospodarstwo zostaje zrabowane. Uciekają do Kowla (Wołyń), mąż tymczasowo aresztowany. Po jego zwolnieniu ukrywają się u rodziny. Wywózka 10.02.1940 do obw. Archangielsk. Do czasu amnestii przebywają w leśnym posesiu. W strasznych warunkach wędrują na południe. W 1944 r. przesiedleni na Ukrainę, skąd w 1946 r. repatriują się do Polski.

Karaman Genowefa [właśc.: Karamon], bez tytułu

Sygn. 516/s

Rękopis, ss. 6, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1927 r., mieszkała z rodzicami w pow. Podhajce w woj. Tarnopol. Rodzice kupili ziemię z parcelacji. Pomoc sąsiada Ukraińca w czasie napadów na polskie gospodarstwa w 1939 r. Deportacja 10.02.1940 do miejscowości Orbit na Syberii. Posiłek w tajdze. Praca na wyrębie lasu. Po amnestii brał zamierzał odejść do armii, ale pozostał z powodu choroby rodziców. A. w wieku 14 lat poszła do pracy w lesie. W 1943 r. brat zmobilizowany do I Dyw. Jesienią 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę w okolice Winnicy. Praca w kołchozie. Śmierć ojca. Repatriacja 1946 r. Osiedlenie się u brata, który po demobilizacji otrzymał gospodarstwo w okolicach Barda Śl.

Karcz Edward, Wspomnienia

Sygn. 262/s

Rękopis, ss. 8, 1988, 2 egz.

(1939-1958) A. (ur. 1928) mieszkał z rodzicami na Wołyniu, gdzie znaleźli w 1938 r. pracę. Ojciec zostaje zmobilizowany. Opis tułaczki po okolicy po wybuchu wojny. Deportacja do Krasnojarskiego Kraju. Po amnestii przenosiny w okolice Tomsku. Wędrowna w poszukiwaniu znośnych warunków życia. Praca na wyrębie. A. kończy kurs i zostaje pomocnikiem traktorzysty. Urządza sobie skromne życie i w niejasnych okolicznościach pozostaje w ZSRR. Repatriacja z rodziną do Polski w 1958 r.

Karłowicz Leon, Wołyniacy w stepach Kazachstanu

Sygn. 642/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 85, 1993.

(1939-1945) Zbeletryzowana opowieść – prawdopodobnie oparta na relacjach – o losach polskich rodzin mieszkających w okolicach Kowla. Głównym bohaterem jest chłopska rodzina Kurzydłowskich. Najstarszy syn został aresztowany przez NKWD, a rodzina deportowana do obw. Czelabińsk. Osiedlenie na wsi. Kontakty z miejscową ludnością, obserwacje radzieckiego świata, ciężka codzienna egzystencja. Choroby i śmierć części dzieci i ojca rodziny. W 1944 r. przesiedlenie z perturbacjami na Ukrainę. Pobył w sowchozie. Repatriacja latem 1946 r.

Karłowicz Leon, Wspomnienia 1939-1944

Sygn. 457/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 324, 1982-1983.

(1939-1944) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Karłowicz Leon, Rodzina Kurzydłowskich (cz. I). Polscy partyzanci w sowieckich łagrach (cz. II)

Sygn. 194/s

Maszynopis, kopia, cz. I ss. 62, cz. II ss. 105, 1989

(1939-1946) Cz. I – Historia rodziny Kurzydłowskich, rodziny chłopskiej mieszkającej na pograniczu Polesia i Wołynia. Podana w formie zbeletryzowanej, na ogół pozbawionej dat. Najstarszy z rodzeństwa, Hieronim, przed wojną wstąpił do Hufców Pracy. Jako junak we wrześniu 1939 r. zostaje zatrzymany przez armię radziecką.

Zwolniony wraca do rodzinnej wsi. Zostaje aresztowany w 1940 r. za udział w konspiracji i ginie bez śladu. Reszta rodziny zostaje deportowana w sierpniu 1940 r. Przed odejściem transportu znajomi zaopatrują ich w żywność. Długa podróż do Kazachstanu. Osiedlenie w kołchozie. Daremne nadzieje na wyjazd w okresie ewakuacji Polaków do Iranu. Ustawiczne choroby. Śmierć najstarszej córki. Najstarszy syn zgłasza się do I Dyw. Śmierć ojca w 1944 r. Przesiedlenie na Ukrainę. Nieco lepsze warunki życia. Repatriacja wiosną 1946 r.

(1944-1955) Cz. II – Historia dwójki żołnierzy 27 Dyw. AK z Wołynia: Jana Bednarka i Jana Tutusa. Aresztowani przez NKWD latem 1944 r. Pobyt w więzieniu na Majdanku. Deportacja do ZSRR w grudniu 1944 r. Pobyt w obozie w Staszkwie. Praca w lesie, na budowie. Przygotowanie ucieczki. Pieszko przedzierają się do kraju. Rozdzielenie w czasie oblawy. Pomoc odważnej staruszki okazana jednemu z uciekinierów, J. Tutusowi. NKWD łapie dwóch zbiegów ok. 100 km od polskiej granicy. Skatowani zostają skazani na rozstrzelanie, ale wyroku nie wykonano. Tutus po kilku miesiącach otrzymuje pięć lat obozu. Obóz w Murmańsku. Praca przy załadunku statków. Przeniesienie do obozu w tajdze, praca przy wyrębie. Ciężka choroba, pobyt w szpitalu przedłużany przez sprzyjającego Polakom lekarza. W końcu zostaje w szpitalu jako posługacz. Zwolniony w wyniku amnestii po śmierci Stalina. Dociera do polskiej ambasady w Moskwie, ale starania o dokumenty repatriacyjne nic nie dają. Przyjazd do rodzinnej wsi koło Kowla, gdzie nie zastaje nikogo z Polaków poza parą staruszków, u których się zatrzymuje. Wędrowna przez zniszczone wojną i represjami stalinowskimi okolice. Daremne poszukiwanie pracy, wreszcie milicja przydziela go do piekarni w Kowlu. Mieszka kątem za chleb wynoszony z piekarni. Kończy kurs prawa jazdy i zostaje kierowcą z rzeźni, później cukrowni. Dzięki nieoczekiwanej pomocy oficera NKWD odnajduje rodzinę w Polsce i otrzymuje dokumenty repatriacyjne. Drugi z bohaterów opowieści po nieudanej ucieczce podejmował kolejne. Wreszcie w połowie lat 50. został repatriowany.

Karnas Helena, bez tytułu

Sygn. 414/s

2 maszynopisy, kserokopia, ss. 20 (wiersze) i ss. 11 (relacja), po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Karpa Zdzisław, 2316 dni Sybiru

Sygn. 845/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 45, koniec lat 80. XX w.

(1940-lata 50. XX w.) Ojciec a. był legionistą, mieszkali w Hermanowie koło Lwowa. Deportacja 10.02.1940 r. wraz z rodzicami i czworgiem starszego rodzeństwa. Trzytygodniowa podróż do obw. Irkuck, rejon Niżnieudińsk. Posiołek Ust - Kadujka w tajdze. Praca na wyrębie, obróbce drewna, łaźni. Kilkuletni a. pozostaje całymi dniami bez opieki, co powoduje u niego traumę. Zgony wśród zesłańców. Przedsiębiorczość i zaradność rodziny. Opieka matki nad samotnymi deportowanymi staruszkami. Pozostanie w Ust Kadujce także po amnestii. Mobilizacja ojca do I Dyw. w 1943 r. Uprawa ogrodu. Praca przy żywicowaniu sosen. A. często choruje. Nauka w radzieckiej szkole, sposoby spędzania czasu przez młodsze dzieci. Pierwszy list

od ojca dopiero w 1945 r. Repatriacja w marcu 1946 r. Odnalezienie ojca i zamieszkanie we wsi Wierzchowo koło Drawska na Pomorzu Zachodnim. Wspólne mieszkanie z Niemcami. Później trudne warunki bytowe na gospodarstwie podzielonym między trzech osadników. Ojciec odmawia wstąpienia do spółdzielni produkcyjnej. Podjęcie przez A. nauki w szkole średniej. A. zostaje leśnikiem pod wpływem miłości do tajgi.

Karty oceny kongresowej (konkurs na wspomnienia sybirackie 1988-1990)

Sygn. 866/s

Maszynopis, ss. 62, 1988-1990.

Dokumentacja konkursu na wspomnienia z zesłania rozpisanego przez PTL w latach 1988-1990.

Kasprowicz Antoni, Pamiętnik z Szkarino i Kargaska

Sygn. 896/s

Rękopis, ss. 10, kserokopie dokumentów i zdjęć, 1991.

(1940-1946) Listy kilku osób zesłanych w 1940 r. do Narymskiego Kraju.

Kaszubska Janina, Mord w samborskim więzieniu. Czerwiec 1941 r.

Sygn. 458/s

Maszynopis, kopia, ss. 1, brak daty.

(1941) A. wraz z ks. Borczem tuż po ucieczce władz radzieckich z Sambora była w tamtejszym więzieniu. Widziała liczne ciała więźniów pomordowanych przez nNKWD na podwórzu, dołach i piwnicy budynku więziennego.

Katoličeskij nekropol goroda Tomska (1841-1919)

Sygn. 856/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 281, 2001.

Maszynopis pracy poświęconej cmentarzowi katolickiemu w Tomsku. Oprócz wstępu historycznego znalazło się w niej zestawienie 4860 osób pogrzebanych tam w latach 1841-1919.

Kawecka Krystyna, Podróż bez biletu do Anglii przez Syberię

Sygn. 360/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 220, przed 1988.

Wspomnienia ukazały się po angielsku w 1988 r. w Londynie pt. Journey without a Ticket. To England through Siberia. Wydanie polskie w serii „Bibliotece Zesłańca” w 1994 r.

Kawecki Stanisław, Tak było

Sygn 790/s

Rękopis, ss. 22, 1992.

(1939-1955) A., ur. 1922 r. Uczył się w gimnazjum w Tarnopolu, ojciec był maszynistą kolejowym. A. w czasie okupacji niemieckiej wstąpił do AK, był

podchorążym. Został aresztowany 28.11.1944 r. wraz z ponad 20 osobami. Więzienie w Tarnopolu i Lwowie. Skazany w kwietniu 1945 r. na 15 lat obozu. Więzienie przesyłowe na ul. Pełtewnej we Lwowie. Etap do obozu w okolicach Mołotowa (dziś Perm) pod koniec 1945 r. Praca przy zaporze wodnej. Opis łagiernej codzienności, kontaktów z rodakami. Z powodu wycieńczenia skierowany do punktu dla ozdrowieńców. Zostaje służącym jednego z recydywistów. W 1946 r. redukcja wyroku do 10 lat. Latem 1948 r. etap na Kołymę. W obozie przesyłowym w Wanino a. zapada na kurzą ślepotę. Okropna podróż statkiem do Magadanu. Spotkanie z polskimi więźniami (a. sporządził listę nazwisk). Więzienna miłość. Skierowanie do obozu przy kopalni. Lekka praca przy ładowaniu akumulatorów. Korzystanie z obozowej biblioteki. Zagrożenie ze strony kryminalistów. W maju 1953 r. zwolnienie z obozu, zamieszkanie w osiedlu robotniczym przy hucie szkła (70 km od Magadanu), praca w bazie samochodowej. Zakup ubrania, żywności za zarobione pieniądze. Brak bezpieczeństwa, zagrożenie ze strony kryminalistów. Zamieszkanie z narzeczoną, zwolnioną z obozu po stracie nogi w kopalni. Nawiązanie korespondencji z rodziną w Bytomiu. Wyjazd z Kołymy latem 1945 r. Transport repatriacyjny z Chabarowska. Na początku grudnia 1955 r. przybycie do kraju.

Każmierczak Regina, Moje dzieciństwo

sygn. 26/s

Rękopis, ss. 27, 1989.

(1939–1946). A., l. 10, mieszkała z rodzicami i 2 siostrami w Janowie Poleskim (woj. Polesie). Ojciec był policjantem, aresztowany po wkroczeniu wojsk radzieckich, zginął w łagrach. Babcia zabrała matkę i córki do siebie na wieś. A. uczęszczała do szkoły białoruskiej. Deportowano je oraz babcię i ciocię 13.04.1940 r. Po miesięcznej podróży przybyli do kołchozu Uspiejka w obw. Akmolińsk w Kazachstanie. Początkowo otaczała je wrogość mieszkańców. Mama i ciotka pracowały w kołchozie, babcia opiekowała się dziećmi. Zastępną wśród zesłańców i miejscowych ze stosowania domowej medycyny. Chrzciła również dzieci. Za kołdry kupiły ziemiankę. Ciocię wysłano do kopalni w Karagandzie. Po wybuchu wojny z Niemcami dzieci szkolne wysyłane są do pracy w kołchozie. W 1942 r. rodzina przeniosła się do Szczuczyńska. Matka pracowała jako sprzątaczką w gorsowiecie, potem w szpitalu. A. jej pomagała. W Szczuczyńsku przebywało wiele polskich rodzin. Działo ZPP, szkoła polska, szkolny teatrzyk, zbierano się na słuchanie polskich audycji. 10.03.1946 r. wyjechali do Polski. Osiedliły się w Szczecinie.

Kądziółka Adam, Wspomnienia

sygn. 62/s

Maszynopis, kopia, ss. 53, 1989

(1945-1955). A., żołnierz AK, aresztowany w Drohobyczu (woj. Lwów) w sierpniu 1945 r. tuż przed przesiedleniem za Bug. Opis więzienia i śledztwa, życia codziennego. Wyrok 10 lat ITŁ. W grypsie każe żonie wyjeżdżać. Ze Lwowa w styczniu 1946 r. wysłany na wschód. Opis czterotygodniowego etapu do Nowosybirsk - 4. łagpunkt, 2 tyg. w szpitalu, jako „dochadiaga” w OP (oddychajuszczyj punkt). Po miesiącu wraca do brygady roboczej. Dalej etap do Komsomolska nad Amurem, mijają wagony z powracającymi do Polski zesłańcami. Po kwarantannie skierowany do szpitala, opieka ze strony polskiego lekarza. Potem zostaje łaziebny i „rozdawczykiem” w OP (rozdawał żywność). W lutym 1948 r.

wypisany ze szpitala do brygady szpitalnej. Korespondencja z żoną za pośrednictwem sąsiada w Drohobyczu. W maju wysłany na 105 kolonię roboczą. W sierpniu 1948 r. etap na Kołymę. Opis podróży statkiem, magadańskiej „peresyłki”. Odesłanie więźniów politycznych do specjalistów. A. trafia do łagru Chołodnyj. Po raz kolejny szpital. Potem praca przy drzewie, w kopalni złota (sortownia). Po wypadku wysłany do szpitala w łagrze Lewy Brzeg nad Kołymą. W 1949 r. łagier Spokojnoj, praca w odkrywkowej kopalni złota. Znowu trafia do OP, potem do szpitala. Po miesiącu do łagru Kacugan, gdzie budowano zakład wzbogacania rudy uranowej, różne prace. W 1950 r. otrzymuje nr D-910. W 1952 r. przeniesiony do łagru D-2. Praca na budowie przerywana pobytami w szpitalach obozowych. Skierowanie do brygady inwalidów, zostaje „dniewalnym”, później magazynierem. Powrót do brygady roboczej w maju 1953 r. Symulacja choroby, zostaje „dniewalnym”. Powolna poprawa warunków życia. Latem 1954 r. zwolniony przedterminowo za tzw. zaczoty. Zesłanie odbywa na Kołymie. Praca administratora w hotelu robotniczym. Krewni podejmują starania o jego repatriację. Otrzymuje „wyzew”, ale władze twierdzą, że jest obywatelem ZSRR. W lipcu 1955 r. rejestracja Polaków na wyjazd. W październiku odpływa z Kołomy. Przez Nachodkę do Chabarowska, tam formuje się transport. Przez Moskwę do Lwowa. 2/3 grudnia przekracza granicę Polski. Jedzie do rodziny w Żarowie.

Kiełbiński Adam, Z Polski do Polski po 30 latach

Sygn. 639/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 35, przed 1975.

(1938-1969) A., ur. 1894, był lekarzem, do 1939 r. ordynatorem Wojskowego Szpitala Okręgowego i Szpitala Miejskiego w Grodnie. Nastroje zapowiadające wojnę, a. odsyła bliskich do rodzinnego Zamościa. Po wybuchu wojny praca w Szpitalu Etapowym w Brześciu. Ciężka praca w atakowanej twierdzy. Dramatyczna ewakuacja szpitala do Dubna. Wzięcie transportu szpitalnego do niewoli przez Sowieców. Oddzielenie oficerów. Zwolnienie części lekarzy, w tym i a. Ciężka choroba a., pobyt w radzieckim szpitalu, rozmowy z chorymi. Ocena postawy ludności żydowskiej Dubna. Wyjazd do dalszej rodziny we Lwowie. A. unika rejestracji oficerów. Aresztowany w trakcie próby przekroczenia granicy z okupacją niemiecką. Pobyt w więzieniu w Rawie Ruskiej i Lwowie. A. starostą celi. Etap w Wielkanoc 1940 r. Pobyt w więzieniu w Chersoniu, gdzie panowały bardzo ciężkie warunki, różne typy więźniów, prelekcje w celi. Sąd i wyrok – 5 lat obozu. Etap na wschód we wrześniu 1940 r. do Kotłasu. Straszny obóz rozdzielczy w Kotłasie. A. pracuje jako pomocnik lekarza. Pomoc w chorobie ze strony rosyjskiego lekarza. Sylwetki więźniów politycznych różnych narodowości. W grudniu 1940 r. dalszy etap do obozu nad rzeką Suchoną – budowa tamy. Praca w szpitalu obozowym. Opis obozu, działalności szpitala. Konsultacja lekarska u żony naczelnika obozu i uratowanie jej w wyniku przeprowadzenia przez a. operacji. Poprawa sytuacji a. Awans na naczelnego lekarza szpitala obozowego. Zwolnienie z obozu i podróż do obozu polskiej armii. Kierowanie punktem sanitarnym w Taszkencie. Opieka nad migrującymi polskimi zesłańcami. W marcu 1942 r. powołany do 7 Dyw. Piechoty jako jej szef sanitarny. Ewakuacja wraz ze szpitalem w listopadzie 1942 r. Pobyt w Iraku i Palestynie. W styczniu 1944 r. wraz ze szpitalem a. przybywa do Włoch. Nasiloną pracą w czasie walk o Monte Cassino. W 1945 r. dyslokacja szpitala do Anglii. Opieka nad polskimi rannymi i inwalidami. 1969 przejście na emeryturę i wyjazd do Polski.

Kiernicki Jan, Wspomnienia

Sygn. 274/s

Rękopis, ss. 1, 1989.

(1946). List z krótkim opisem losu internowanego żołnierza AK z ziemi lwowskiej.

Kierska Halina, Relacja

Sygn. 460/s

Maszynopis, kopia, ss. 13, po 1988.

(1940-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kierska Halina, Gdzie step bez kresu

Sygn. 348/s

Maszynopis, ss. 266, 1989.

Wspomnienia te ukazały się drukiem w serii „Biblioteka Zesłańca” pt. Kędy kazachski step... we Wrocławiu w 1996 r.

Kisielewski Edward, Wspomnienia zesłańca

Sygn. 174/s

Maszynopis, ss. 103, 2 egz., 1989.

(1939-1946). A., ur. 1925, mieszkał w Supraślu (woj. Białystok) z rodzicami i dwiema młodszymi siostrami. Ojciec był żołnierzem Korpusu gen. Hallera, utrzymywał się z garncarstwa. Po zajęciu Podlasia przez armię radziecką a. uczeńszcza do polskiej szkoły. Ojciec zagrożony aresztowaniem ucieka na tereny okupowane przez Niemców. Deportacja 20.06.1941 r. do Ałtajskiego Kraju (obw. Barnaul). Umieszczono ich w sowchozie. Praca przy sianokosach i na krowiej fermie. Głód, izolacja od świata. Jesienią Polacy otrzymują dokumenty i wyruszają barkami do Bijska i dalej koleją. Zostają umieszczeni w kołchozie w obw. Dżambuł w Kazachstanie. Niechęć kołchoźników, głód. Dużo szczegółów życia codziennego i relacji międzyludzkich. W 1943 r. rodzinę a. odłączają od innych Polaków i wysyłają do armii pracy. Podróż do Karagandy, choroba a. Matka zostaje sprzątaczką. W kolejce po chleb a. ukradziono dokumenty, co sprowadza na rodzinę ogromne kłopoty. Głodowa zima 1943/1944, pomoc sąsiadki pielęgniarki, śmierć matki. Wsparcie ze strony ZPP, uczestnictwo w pracy kulturalnej organizacji. A. pracuje w wodociągach, otrzymuje pokój do zamieszkania z siostrami. Awansuje na pracownika biurowego. Na przełomie 1944/1945 r. otrzymują list od ojca z metrykami urodzenia, co pozwala dostać wreszcie dokumenty tożsamości. Najmłodszą siostrę a. w polskim domu dziecka. W kwietniu 1946 r. wyruszają do kraju. Spotkanie z ojcem w Supraślu.

Klajman Mieczysław, Moje wspomnienia z okresu II wojny światowej

Sygn. 123/s

Maszynopis, kopia, ss. 19, data powstania nieznana.

(1939-1946) A., z pochodzenia Żyd, był zwolennikiem komunistów, przed wojną więzieniem politycznym. Mieszkał z rodzicami w Ostrowcu (woj. Kielce). Po wybuchu wojny ucieka z ojcem na wschód. Wkroczenie A. Cz. zastaje ich w okolicach Równego (woj. Wołyń). Zarejestrowanie się jako uchodźca, były więzień sanacji. Pobyt w szpitalu. Awans na kierownika transportu autobusowego w Równem. Wieści o aresztowaniu matki i krewnych we Lwowie. Próba interwencji zakończona uwięzieniem a. Uwolnienie i powrót do Równego. Przybycie zwolnionej rodziny. Dobre warunki życia, zadowolenie ze zmian, niedostrzeganie terroru. Wiosną 1941 r. pogłoski o wojnie z Niemcami. Pospieszny ślub. Budowa umocnień na granicy. Przygotowania do ucieczki w głąb ZSRR razem z członkami komitetu obwodowego WKP(b). Droga do Kijowa pośród narastającej paniki. Stamtąd pociągiem ewakuacyjnym do Czkałowa. Umieszczenie w kołchozie. Dobre warunki i troskliwa opieka władz. Mobilizacja a. do strojbatalionu. Po kilku miesiącach służby znów ucieczka przed Niemcami. Dotarcie do rodziny. Uzyskanie zgody na przeniesienie się do Kirgistanu. Umieszczenie w kołchozie z radzieckimi ewakuowanymi. Trudne warunki bytowe. Wzmianki o zesłanych Polakach, ale a. nie utrzymywał kontaktów. Wyprawa z braćmi po żywność do dawnego kołchozu. Na polecenie Wandy Wasilewskiej a. organizuje ZPP i zostaje przewodniczącym organizacji w miejscowości Kara Su. Utworzenie spółdzielni i szkoły, W ocenie a. życie zesłańców układało się dobrze, pobyt w ZSRR uratował ich przed Niemcami. Nic nie pisze o represjach i głodzie, obozy jego zdaniem były dla spekulantów i kombinatorów. W maju 1946 r. repatriacja do Polski.

Klas Ryszard, Wspomnienia z iszymskich stepów 1940-1946

Sygn. 175/s

Maszynopis, ss. 105, kopia, 1989.

(1940-1946), A., ur. 1925 r., mieszkał z rodzicami i młodszymi braćmi w Wołkowysku (woj. Białystok). Ojciec jest nauczycielem. Zmobilizowany w 1939 r. wojnę spędza w niemieckiej niewoli. Deportacja razem z ciotką 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Pietropawłosk. Umieszczeni w kołchozie stają się atrakcją dla mieszkańców. Podstawą utrzymania jest sprzedaż wywiezionych rzeczy. Przenosiny do wioski zamieszkałej przez zesłańców z Ukrainy, w tym Polaków. Praca w kołchozie. Bardzo dużo szczegółów życia codziennego (usystematyzowanych przez a. w podrozdziałach dotyczących warunków mieszkaniowych, żywienia, pracy, higieny, odzieży, czasu wolnego), opisu relacji międzyludzkich (m. in. postaw przedstawicieli władz). Głód w 1942 r. Trochę pomocy po powstaniu polskiej placówki. Choroba matki, a. utrzymuje rodzinę, pracując jako pomocnik traktorzysty. Doświadczają wiele dobra od miejscowej ludności. W marcu 1946 r. repatriacja do kraju. Jadą do Lublina do rodziny. Spotkanie z ojcem.

Klauzer Genowefa, bez tytułu

Sygn. 461/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 17, po 1989.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Klawinsz Janina, Czerwiec 1941 w Samborze

Sygn. 463/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, brak daty powstania.

(1941) A. mieszkała w Samborze. Tuż przed odwrotem NKWD rozstrzeliwało więźniów. Niektórzy uciekli i zakrwawieni szukali schronienia w mieście. A. przechowała jednego. Po wycofaniu się żołnierzy radzieckich mieszkańcy miasta udali się do więzienia. Masowo leżące zwłoki, fetor rozkładających się zmasakrowanych ciał. Uroczysty pogrzeb z udziałem duchownych trzech wyznań (w tym rabina).

Kłeta Henryka, Droga przez mękę na Sybirze

Sygn. 191/s

Maszynopis, kopia, ss. 22, 1989

(1940-1946) A., ur. ok. 1933, mieszkała z rodzicami i 2 siostrami w Stanisławowie. Deportowana w końcu czerwca 1940 r. do Asina nad rzeką Ob. Posiołek w tajdze, praca przy wyrębie lasu. Zachorowania na malarię. Przesiedlenie do obl. irkuckiej do podobnego posiołku. Po amnestii wyjeżdżają do Tomska, nieco pomocy żywnościowej. Przenosiny do Ałtajskiego Kraju. Praca w sowchozie. Zarażenie się tyfusem. W 1944 r. powstaje polska szkoła pod patronatem ZPP. Repatriacja w 1946 r. do woj. Szczecin. Opis trudnych początków życia w Polsce.

Klimontowicz-Kicin Teresa, Dobrowolne zesłanie

Sygn. 202/s

Maszynopis, oryginał, ss. 7, 1989, dołączone fotokopie zdjęć

(1945-1956) A. mieszkała w Wilnie. W 1950 r. rozpoczęła tam po wielu kłopotach studia medyczne. Na początku 1945 r. jej narzeczony, żołnierz AK, został aresztowany i wysłany na Workuję. W 1947 r. nawiązuje z nim kontakt listowny. Piszą do siebie regularnie, a. wysyła paczki do obozu. Po zwolnieniu narzeczony zostaje skierowany na zesłanie do Dudinki na Płw. Tajmyr już za kołem polarnym. Po zastanowieniu się a. postanawia wyjechać do ukochanego. Wyjeżdża na wschód w 1951 r. Zakład pracy narzeczonego przydziela im pokój. Ślub cywilny. Podjęcie pracy pielęgniarki w miejscowym szpitalu. Opis Dudinki i położenia zesłańców. Kłopoty a. z aklimatyzacją, osamotnienie w obcym środowisku. Śmierć nowo narodzonego dziecka. W 1955 r. mąż został zrehabilitowany i otrzymał prawo powrotu do Wilna. Ślub kościelny w rodzinnym mieście. A. wraca na studia medyczne. Narodziny syna. W 1956 r. repatriacja do Polski do rodziców męża. Dokończenie przez a. medycyny, studia inżynierskie męża. Szczęśliwe życie w ojczyźnie.

Klimowicz Anna, bez tytułu

Sygn. 462/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, po 1989.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Klisowska Halina, Wspomnienia

sygn. 66/s

Rękopis, 4 zeszyty 80 kartkowe, zdjęcia rodzinne i z zesłania. Wspomnienia przeplatane wierszami a., zesłańczymi piosenkami, 1989.

(k. XIX w.-1954) Początkowe fragmenty są oparte na wspomnieniach matki a., Marii Święcickiej z d. Biberstejn-Białkowskiej, sięgających II poł. XIX w. (przepisane z jej pamiętnika). Była to rodzina ziemiańska, osiadła na Witebszczyźnie. Opis życia we dworze, młodości Marii. Pierwsza wojna światowa, wybuch rewolucji, rabunki, przenosiny rodziny do Witebska, matka podejmuje pracę nauczycielki w polskiej szkole. W 1925 r. repatriują się do Polski, mieszkają w Nieświeżu, a potem w Łucku (Wołyń). A. podejmuje naukę w gimnazjum. Zamążpójście, narodziny syna. Po wkroczeniu Rosjan aresztowanie męża. Deportacja 13.04.1940 r. (syn zostaje u rodziny) do Kazachstanu, obw. Pawłodar, posesja Lebieże. Praca w spichrzu zbożowym. Opis życia codziennego, skromnych rozrywek, życia religijnego, współżycia z miejscową ludnością, innymi deportowanymi. W zimie praca przy wykańczaniu szkoły, na poczcie. Ogłoszenie amnestii i wydanie dokumentów. Wraz z grupką Polek wyjeżdża z zamiarem dotarcia do wojska polskiego. W Taszkencie opieka polskiej placówki. Bezskutecznie szukają pracy. Władze wysyłają ich do kolchozu w okolicach Nowotroicka. Praca przy bawelnie. Napływa pomoc z placówki. Pogorszenie stanu zdrowia. Nieliczni mężczyźni odchodzą do armii. Wiosną 1942 r. zostaje z polecenia placówki nauczycielką. Po paszportyzacji pracuje w polu. W sierpniu 1943 r. otrzymuje powołanie do I Dywizji. Zostaje przydzielona do Samodzielnego Batalionu Łączności. Na początku 1944 r. wyruszają na Smoleńszczyznę. Skierowana do kancelarii Sztabu Korpusu. Wkraczą na polskie ziemie, opis miejscowości. Nawiązanie korespondencji z krewnymi. Informacje o zamordowaniu ojca przez UPA. Przenosiny do sekretariatu szkoły podchorążych, później oficerskiej. Po demobilizacji podejmuje pracę sekretarki w Inspektoracie Oświaty Rolniczej w pow. Głogów, od 1948 r. w sądzie powiatowym, od 1954 r. pracuje jako księgowa.

Kluz Aniela, Wspomnienia

sygn. 120/s

Rękopis, ss. 11 formatu A4, 1989

(1940-1946) A. mieszkała w Kopyczyńcach w woj. Tarnopol i była żoną policjanta. Mąż, wzięty do niewoli, trafił do obozu w Ostaszkowie. Deportowana z dzieckiem 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Semipałatyńsk. Kolchoz w rejonie Kokpekty. Prace polowe, w spichrzach. Bezskuteczne próby nawiązania korespondencji z mężem. W 1944 r. aresztowana za odmowę pracy. W 1945 r. pracuje w sierocińcu w Semipałatyńsku. W maju 1946 r. repatriacja. Osiedliła się we Wrocławiu.

Kocańda Anna, Podhale-Zaleszczyki-Abakan

Sygn. 826/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1997

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Koch Amalia, Wspomnienia (Narymski Kraj)

Sygn. 927/s

Maszynopis, ss. 5, 1991.

(1941-1946) A. mieszkała w Borysławiu, (woj. Lwów). Aresztowanie brata w 1940 r. Deportacja z matką i siostrą w maju 1941 r. do Narymskiego Kraju. Umieszczenie w kolchozie. Po amnestii przenosiny w Bakczarze, później do Tomska. Dłuższy pobyt w Bijsku. Repatriacja w kwietniu 1946 r.

Kochański Czesław, Wspomnienia z Syberii. Karasi

Sygn. 636/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1990.

(1941-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Korespondencja do PTL

Sygn. 273/s

Rękopis, ss. 3, 1989.

(1989) Trzy listy do ZG PTL w sprawie konkursu na wspomnienia sybiraków.

Kolago Marianna, bez tytułu

Sygn. 876/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 20, przed 2004.

(1939-1945) A., I. 7, mieszkała w okolicach Osowca na Podlasiu. Ojciec a. był gajowym. Miała czwórkę rodzeństwa. Mobilizacja ojca w 1939 r. Ucieczka przed Niemcami. Powrót ojca. Śmierć najmłodszego brata. Deportacja 10.02.1940 r. w góry Sajany. Uczastek przy warsztatach samochodowych. Młodsze dzieci chodzą do szkoły. Organizacja wieczorków kulturalnych przez zesłańców. Głód i choroby, pozyskiwanie żywności w tajdze. Odejście części rodzin do armii Andersa. W 1943 r. powstanie ZPP, działalność kulturalna, powstanie polskiej szkoły. Mobilizacja ojca i brata do wojska polskiego. Pogorszenie położenia rodziny, strach o życie bliskich na froncie. W marcu 1946 r. repatriacja do Polski. Spotkanie z ojcem i bratem, który otrzymał gospodarstwo w pow. Lwówek Śląski.

Kołodnicka Anna, bez tytułu

Sygn. 464/s

Maszynopis, kopia, ss. 6, 1988.

(1939-1945) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kołodziej Adolf, Wspomnienia

Sygn. 736/s

Kserokopie artykułów prasowych, przed 1995.

Krótkie wspomnienia a., zesłańca z 1940, junaka armii gen. Andersa, drukowane w prasie, prawdopodobnie w Wlk. Brytanii.

Kołodziej Rozalia, Wspomnienia moje z pobytu w ZSRR w latach 1940–1946

sygn. 11/s

Rękopis, ss. 15, 1989.

(1939–1946). A., l. 18, wraz z rodziną zamieszkiwała w Witosówce koło Tremboli (woj. Tarnopol). Została deportowana 10.02.1940 r. wraz z chorą matką i 4 młodszego rodzeństwa. Ojciec w tym czasie był u starszego brata we Lwowie, później go aresztowano. 11.03.1940 r. dotarli do kolchozu Obrocznaja w Komi ASRR. A. została wysłana do budowy tamy, pracowała na splawie, przy wyrębie drzewa. Opis Wielkanocy na zesłaniu. W 1942 r. przeniesiono ich do innego osiedla (baraki w tajdze). A. wskutek wypadku w lesie uszkodziła kręgosłup. Z powodu choroby matki pozostali w posiołku, gdy inni wyruszali na południe. Praca w kolchozie, do pracy poszło też młodsze rodzeństwo. Z listu od ojca dowiedzieli się o jego ewakuacji z wojskiem polskim. W maju 1944 r. przeniesiono ich do Krasnodaru, sowchoz Mołotowa. Nadal ciężkie warunki życia, panowała malaria. We wrześniu 1944 r. umarła matka. W 1945 r. NKWD przeprowadziło ewidencję Polaków. Młodszy bracia wpisani na dokumentach matki, które po jej śmierci zabrano, mieli trudności w uzyskaniu pozwolenia na wyjazd. W marcu 1946 r. transport wyruszył do Polski. Skierowano ich do powiatu zgorzeleckiego. Potem zabrał ich daleki krewny do wsi w powiecie Choszczno (Pomorze Zachodnie), gdzie był sołtysem.

Kołpak Edward, Piętnaście lat tułaczki

sygn. 74/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 75, kopie zdjęć, przed 1989.

Wydane drukiem w Krakowie w 1990 r. pt. Piętnaście lat tułaczki 1940-1955 (Wydawnictwo Znak).

Kołtowski Tadeusz, Groza

Sygn. 470/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1990.

(1944-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kominiak Danuta, bez tytułu

Sygn. 654/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, data powstania nieznana.

Teczka zawiera pojedyncze strony wspomnień a., aresztowanej w 1944 r. Całość przechowywana jest w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kommunist, nr 92 z 1943 r.

Sygn. 660/s

Druk, kserokopia, ss. 5, 1943.

Ten numer gazety z obw. Saratów (30.04.1943 r.) zawiera m. in. artykuły atakujące gen. Andersa.

Kondaczuk Władysław [właśc.: Kordaczuk Władysław], Wspomnienia z ziemi nieldzkiej

Sygn. 466/s

Rękopis, kserokopia, ss. 48, 1990.

(1944-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Kondracki Stanisław, Wspomnienia

sygn. 42/s

Maszynopis, ss. 8, 1989, dołączone kserokopie zaświadczenia PUR, zdjęcie a. w 1988 r.

(1944–1947). A., ur. 1926, mieszkał we wsi Motułka k. Augustowa (woj. Białystok). Po ukończeniu 18 l. w 1944 r. wstąpił do organizacji podziemnej Chłostra jako łącznik. Po wyzwoleniu pracował w milicji, nie tając służby w konspiracji. Został aresztowany w poł. listopada 1944 r. przez NKWD. Wraz z innymi więźniowi został wysłany na wschód z więzienia w Białymstoku. Umieszczono ich w obozie w Ostaszku, gdzie przebywali razem z folksdojciami. A. pracował w garbarni skóry, przy wożeniu drzewa, kopaniu torfu. Na początku maja 1947 r. odstawiono więźniów do obozu w Morszańsku. Byli tam jeńcy wojenni różnych narodowości, najwięcej Japończyków. Panowały lepsze warunki życia, nie musieli pracować. A. zaprzyjaźnił się z japońskim oficerem. Do ojczyzny odprawiano różne grupy, ale nie Polaków. Po głódówce protestacyjnej otrzymali nowe ubrania i odstawiono ich do obozu w Brześciu n. Bugiem. W połowie listopada 1947 r. znaleźli się w Terespolu, skąd zawieziono ich na punkt repatriacyjny w Białej Podlaskiej.

Kondracki A., Był taki czas, był taki dzień w życiu mieszkańców Ostrowa k. Sokala

Sygn. 669/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 26, plan miejscowości, 1993.

(1943-1951) Krótki zarys historii wsi Ostrów koło Sokala (woj. Lwów). Lato 1943 r. pierwsze mordy UPA na Polakach w pow. Sokal. Wyjazd kolonistów z lat 30. z powodu narastającego zagrożenia. Organizacja samoobrony w Ostrowie. Napływające wieści o mordach na Polakach w okolicznych wsiach. Atak na Ostrów w nocy 30/31 marca 1944 r. Mordy i podpalenia. Punkt obrony w kościele parafialnym. Nadejście Niemców nad ranem ratuje broniących się. Wieś ulega spaleni. Ocalałych mieszkańców władze wysyłają do innych miejscowości w okolicach Jarosławia. UPA niszczyła ocalałe budynki, w tym kościół. Powrót do ruin wsi po przejściu frontu. Nadal zagrożenie ze strony UPA. W 1951 r. w wyniku korekty granicy odbudowana wieś przeszła do USRR. W załączeniu lista zamordowanych 80 osób.

Konecki Bolesław, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 938/s

Maszynopis, kopia, ss. 6, kserokopie listów, fotografia, po 1989.

(1940-1964) Opracowanie W. Haniewicza na temat losów Bolesława Koneckiego, męża zaufania polskiej ambasady w Tomsku, aresztowanego w 1942 r. i skazanego na 10 lat obozów. A. wykorzystał materiały z archiwum w Tomsku.

Konopacka Maria, Listy z Kazachstanu

Sygn. 650/s

Druk, czasopismo, 1940.

Teczka zawiera edycję listów a. z zesłania w Kazachstanie, pisanych do krewnych w 1940 r. Wydano je w pięciu odcinkach w „Miesięczniku Opole” w 1992 r.

Konopielko Jan, Wspomnienia

Sygn. 127/s

Maszynopis, kopia, ss. 177, połowa lat 80. XX w. (tekst rozpoczęty na pocz. lat 40. XX w.).

(1906-1955) A. urodził się w rodzinie katolickiego chłopca w pow. Oszmiana (woj. Wilno),. Opis biednego dzieciństwa, początków edukacji. Wybuch I wojny, zagrożenie dla ludności cywilnej. Życie na zapleczu frontu. Ucieczka. Szkoły ze zmieniającymi się językami. Odbudowa chaty. Głód i choroby w 1919 r. Brak perspektyw, próba nauki szewstwa. Powstanie polskiej szkoły, doskonałe postępy. Marzenia o dalszym kształceniu się. Uparte dążenie do kontynuowania nauki. Przyjęcie w 1924 r. do seminarium nauczycielskiego w Borunach. Dalsza nauka w Wilnie. Ciągła walka z kłopotami finansowymi. Matura w 1930 r. Nominacja na nauczyciela w szkole wiejskiej w pow. Oszmiana. Praca z dziećmi, początki działalności społecznej we wsi. Pomoc rodzinie. Zakup roweru. Praca w różnych szkołach. Ślub i założenie rodziny. Ukończenie wyższego seminarium nauczycielskiego w Warszawie. Awans na kierownika szkoły, zaangażowanie w życie społeczne. Anarchia po wybuchu wojny, napady, zamordowanie rodziny żony. Wkroczenie A. Cz. Opis nowych porządków, pogarszających się warunków życia. Wznowienie pracy w szkole, jej sowietyzacja i białorutenizacja. Strach przed wywózką. Stosunkowo dobre układy a. z władzami. Atak niemiecki na ZSRR. Uruchomienie młyna po teściach i praca w nim. Działania radzieckiej partyzantki i band po lasach. Rozstrzelania szwagra i siostry. Spalenie rodzinnej wioski. Powrót władzy radzieckiej. Aresztowanie a. w sierpniu 1944 r. Areszt śledczy w Wilejce. A. nie przyznaje się do winy. Pobyt w karczerze. Życie codzienne w celi. Odgłosy egzekucji. Skazanie na 10 lat obozów pod koniec 1945 r. Etap na wschód przez Orszę, obrabowanie przez więźniów kryminalnych. Przybycie do Mołotowska (ob. Sewierodwinsk, obw. Archangielsk). Poznawanie życia w łagrze. Nielegalny handel rzeczami. Różne prace. Relacje między więźniami różnej narodowości. Stała walka z głodem. Pobyt w szpitalu z powodu cyngi. Święta w łagrze. W 1948 r. przeniesienie do obozu o zaostrowym reżymie dla więźniów politycznych. Łagier w syberyjskiej tajdze (Tajszet, obw. Irkuck). Praca na wyrębie. Rzadko paczki od dalszych krewnych, wiadomość o przesiedleniu się żony do Polski. III Kategoria zdrowia chroni a. od najcięższych prac. Zostaje łagrowym strażakiem. Powrót na wyręb. Komisja lekarska uznaje a. za inwalidę. Praca w magazynie. Latem 1953 r. etap na Kołymę. W obozie-porcie Wanino zawrócenie a. do Tomsku. Przybycie transportu więźniów ze zbuntowanych łagrow w Workucie. Obóz w Dżezkazganie. Przyjazd komisji, przegląd spraw więźniów. Zwolnienie a. z obozu, powiadomienie o skierowaniu na zesłanie. Wiadomości o buncie więźniów w

pobliskim obozie. A. odmawia osiedlenia w kołchozie. Trafia do sowchozu im Tälmana. Praca na budowie obiektów sowchozowych. Angaż na księgowego, dobra pensja. Zaprzyjaźnienie się z innymi zesłańcem. Zmiana pracy na magazyniera. Przyjazd komsomolców do pracy. Nawiązanie kontaktu z rodziną w Polsce. Nieudane starania o repatriację. Uzyskanie zwolnienia z wiecznej zsyłki. Wyjazd do Mołodeczna (ob. Białoruś). Roczne zabiegi o repatriację. Powrót w 1955 r.

Konopka Krystyna, Pewne wspomnienia

Sygn. 885/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1998.

(1940-1946) A., ur. 1936 w rodzinie kolonisty w pow. Pińsk, woj. Polesie. Deportacja 10.02.1940 do obw. Archangielsk. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Praca na wyrębie, w cegielni. Migawki z życia codziennego.

Kopeć Mieczysław, Kronika rodziny Kopciów

Sygn. 357/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 49, 1992.

(XIX-XX w.) Maszynopis składa się z rozdziałów poświęconych historii rodziny Kopciów, osiadłej w powiecie pińskim oraz jej przedstawicieli: brygadiera Józefa Kopcia, gen. Józefa Kopcia oraz Stanisława Kopcia i jego potomków. Biografie powstały na podstawie zachowanych papierów rodzinnych. Ich głównym tematem jest udział członków rodziny w walkach o niepodległość.

Korczak Aleksander, Nasz dziadek

Sygn. 465/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1990.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Korczak-Michalewski Jerzy, Etap na Kołymę

Sygn. 331/s

Maszynopis, ss. 70, wspomnienia a. uzupełnione opracowaniem pióra L. i Cz. Bazanów, oryginał, dołączono kserokopie dokumentów, fotokopie zdjęć, plany sytuacyjne, 1989.

(1940-1955) A., lat 30., pochodził z Prużan (woj. Polesie). Został deportowany z rodziną w 1940 r. Po amnestii był mężem zaufania ambasady polskiej w Kołpaszewie w Narymskim Kraju. W 1943 r. skazano go na 10 lat obozów. W 1947 r. a. przebywa w obozie przejściowym w porcie Wanino. Pracuje jako księgowy. Etap na Kołymę w lipcu 1947 r. Obawy przed dalszym losem, zły stan psychiczny a. Opis formowania etapu (pomoc współwięźniów), podróży statkiem do Magadanu (relacje między więźniami, sposoby spędzania czasu w trakcie rejsu). Obóz przejściowy w Magadanie. Skierowany do kopalni rudy cyny i rudy uranu, następnie w kopalni węgla jako magazynier. W 1952 r. zwolniony, pracuje nadal jako „wolnonajemny”. W 1954 r. ślub z zesłaną Polką. Repatriowany wraz z żoną i córką w 1955 r.

Kornacka Julia, Exodus

Sygn. 467/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 46, data powstania nieznana.

(1939-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Korpetta Antonina, Zachować od zapomnienia

Sygn. 149/s

Maszynopis, oryginał i kopia, ss. 39, 2 egz., 1989.

(1940-1946) A. była żoną leśniczego w pow. Postawy (woj. Wilno). Deportowana wraz z mężem, synkiem i swymi rodzicami 10.02.1940 r. do Ałtajskiego Kraju. A. z mężem do pracy w kopalni rud, ojciec w stolarni, matka zajmuje się dzieckiem i gospodarstwem. Budowa ziemianek w odrębnym posiołku dla Polaków. Równoczesna choroba męża, matki i synka. Po amnestii mąż dostaje pracę księgowego w kolchozie, a. przy pracach polowych. Kurs pielęgniarski. Powstanie polskiej placówki oświatowo-opiekuńczej, której a. zostaje kierowniczką. W marcu 1943 r. skazana wraz z mężem na dwa lata więzienia za odmowę przyjęcia obywatelstwa radzieckiego. Dziecko zostaje z dziadkami. Pobyt w obozie przesyłowym w Bernaulu, rozdzielenie z mężem. Dwuletni pobyt w obozie, praca przy tłuczeniu kamieni. Chora trafia do szpitala. Po wyzdrowieniu pracuje jako pielęgniarka. Spotyka w szpitalu męża i kilku rodaków. Po zwolnieniu w marcu 1945 r. Powrót pieszo do rodziny. Praca pielęgniarki w miejscowym szpitalu, mąż zatrudnia się w zarządzie lasów. W listopadzie 1945 r. narodziny syna. Repatriacja w marcu 1946 r. Przyjazd do rodziny w Kieleckie.

Korszon Janina, List z Kazachstanu

Sygn. 279/s

Maszynopis, ss. 4, 1940.

(1940). List napisany w sierpniu 1940 r. przez Tadeusza Szpaczyńskiego. A., absolwent UJ, został deportowany z Lwowa 13.04.1940r. wraz z matką i siostrą do Kazachstanu, obłast Semipałatyńsk. Zmarł na zestrzeleniu. W liście opis życia codziennego, warunków pracy, kontaktów z miejscową ludnością.

Kosiecka Maria, Wspomnienia

Sygn. 602/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 54, 1992.

(1941-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kosiecki Hilary, bez tytułu

Sygn. 469/s

Rękopis, kserokopia, ss. 75, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kossowska Zofia, Pamiętnik ojca

Sygn. 685/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, data powstania nieznana.

(1940) Jest to fragment wspomnień kpt. Mariana Siewińskiego, przebywającego na Kołymie w 1940 r., żołnierza armii gen. Andersa. Całość przechowywana jest w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kostecki Bolesław, Za dom, ojczyznę, zesłanie – „nagroda”: obywatelstwo rosyjskie

Sygn. 471/s

Maszynopis, kopia, ss. 6, 1990.

(1940-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kość Katarzyna, Kulturowo-religijny wymiar śmierci w relacjach Polaków zesłanych do Związku Radzieckiego w latach 1940-1941.

Sygn. 948/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 43, 2006.

(1940-1946) Aneks do pracy doktorskiej zawierający kserokopie zdjęć, dokumentów i listów, wizerunki dewocjonaliów związanych z deportacjami obywateli II RP w głąb ZSRR.

Kośmian Henryk, Dawniej niż wczoraj – wspomnienia 1939-1940

Sygn. 847/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, 1990.

(1939-1949) A., ur 1923, mieszkał w pow. Przasnysz, woj. Warszawa. Ucieczka przed frontem w 1939 r. W 1940 r. wysiedlenie przez Niemców na Kurpiowszczyznę. A. zostaje wysłany na roboty przymusowe w Prusach Wschodnich. Aresztowany za kontakty z polskim podziemiem ucieka z więzienia w momencie wkroczenia A. Cz. Aresztowanie przez NKWD w listopadzie 1944 r. z powodu braku dokumentów. Deportacja z Białegostoku w listopadzie 1944 r. Podróż w strasznych warunkach do obozu (nie podaje nazwy, okolice Stalinogorska). Praca w kopalni węgla. Zwolnienie w końcu 1945 r. i repatriacja do Warszawy. Odszukanie rodziny, która osiedliła się w woj. Olsztyn. Długa rekonwalescencja po obozie. W 1946 ślub.

Kotowicz Jadwiga, Wspomnienia

Sygn. 151/s

Maszynopis, ss. 29, 1989.

(1940-1942), a., ur. 1925, mieszkała w pobliżu Lwowa. Ojciec był adwokatem, aresztowany w końcu września 1939 r. Deportacja 13.04.1940 r. z matką i siostrą do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Umieszczone w kazachskim kołchozie. Organizowanie nowego życia. Matka pracuje w chlewie, siostry wykonują różne prace polowe. Szybko uczą się sposobów przetrwania. Wypadek matki przy pracy, amputacja nogi. A. długo zabiega o pozwolenie na zamieszkanie w Aktiubińsku. Pomoc ze strony dawnego polskiego zesłańca. W 1941 r. przenosiny do Aktiubińska, praca w fabryce mebli, spółdzielni dziewiarskiej. Po wybuchu wojny usunięte z miasta. Znowu pobyt w kazachskim kołchozie. Głód. Po amnestii wracają do Aktiubińska. Pomoc ze strony polskiej placówki. A. jedzie do Buzułuku jako kurier z wykazem polskich rodzin. Poszukiwanie ojca. A. przedziera się do obozów polskiej armii. Wstępuje do szkoły junaczek. Zapada na tyfus. Nie udaje jej się sprowadzić matki z siostrą. Ewakuacja do Iranu w sierpniu 1942 r.

Kowal Irena, Wspomnienia

sygn. 35/s

Rękopis, ss. 5, 1989.

(1940–1946). A. została deportowana z rodzicami i 2 braćmi 10.02.1940. Zawieziono ich do Kotłasu, a stamtąd saniami w głąb tajgi do posesji Północna Korgwa nad Dźwiną. Zamieszkali w barakach w tajdze. Praca przy wyrębie, wiosną na spławie. Po przyjeździe zmarł 8-letni brat a. W czerwcu 1940 r. pojawili się nowi deportowani Polacy – bieżący. Na zebraniu komendant ogłosił porozumienie polsko-radzieckie. W październiku 1941 r. wyruszyli na południe. Skierowano ich do kołchozu w obw. Dżambuł. Pracowali przy nawadnianiu. Pogorszenie warunków życia po ewakuacji Andersa. Rodziną nie przyjęła w 1943 r. obywatelstwa radzieckiego. W mieście rejonowym Mierkie powstał oddział ZPP, docierały polskie gazety. W kołchozie osiedlono ewakuowanych oraz deportowanych z Kaukazu. Brat i ojciec, zmobilizowani do I Dywizji, zginęli na froncie. 25 maja 1946 r. reszta rodziny wyjechała do kraju.

Kowal-Szymańska Janina, bez tytułu

Rękopis, ss. 23, 1990.

(1946-1956) Relacja przechowywana również w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kowalczyk Aniela, Pamiętaj – jesteś Polką

Sygn. 473/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, 1990.

(1940-1946) A., ur. 1933, mieszkała z rodzicami i czwórką rodzeństwa w pow. Skalał w woj. Tarnopol. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Swierdłowski. Posiołek w tajdze. Choroba ojca. Jesienią 1941 r. przenosiny do innej miejscowości. Starsze rodzeństwo pracuje w kołchozie. Śmierć ojca. Pomoc ze strony rosyjskiej rodziny. Śmierć matki na tyfus w maju 1942 r. Ucieczka z kołchozu w obawie przed aresztowaniem za wypicie mleka. Osiedlenie się we wsi sowchozowej. Najstarszy brat zmobilizowany do wojska. Starsze siostry odmówiły oddania młodszych dzieci do domu dziecka. Repatriacja w kwietniu 1946 r.

Kowalska Czesława, bez tytułu

Sygn. 837/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 25, 1999.

(1920-1946) A., ur. 1924, była córką kolonisty we wsi Zubrzec, pow. Buczacz, woj. Tarnopol. Opis wsi, stosunków sąsiedzkich, życia społecznego, położenia ludności ukraińskiej. Przed wojną rozpoczęcie nauki w prywatnej szkole rolniczej, szkolna wycieczka do Lwowa. Deportacja 10.02.1940 wraz z całą rodziną. Szczegółowy opis podróży na zesłanie w Komi ASSR. Posiłek Worje. Praca na wyrębie. A. pracuje jako pomoc kuchenna, pozyskuje żywicę, zwozi siano. Głód, przypadki śmierci. Ucieczka z ojcem z posesji. Śmierć brata. Połączenie rodziny i osiedlenie się w kolchozie. Historie różnych zaprzyjaźnionych rodzin polskich. W 1944 r. przesiedlenie do Krasnodaru. Praca w sowchozie. Powstanie ZPP. Narodziny brata. Repatriacja w 1946 r. Osiedlenie w pow. Bystrzyca Kł.

Kowalski Stanisław, Karny obóz w Magadanie

Sygn. 172/s

Maszynopis, ss. 142, kopia, kserokopie dokumentów, 1987, wspomnienia nagrodzone w jednym z konkursów pamiętnikarskich w USA.

(1941). Wspomnienia mają postać zbeletryzowaną, bohaterem jest młody Polak z Podola, Tadeusz (alter ego a?). Rozpoczynają się w 1941 r., kiedy to Polacy więzieni w obozie przesyłowym w Magadanie rozpoczynają protest przeciwko przetrzymywaniu ich mimo amnestii. Za odmowę wyjścia do pracy 500 więźniów trafia do obozu karnego. Obniżenie norm przydziałowego chleba, prace ziemne i budowlane. Tadeusz zgłasza się do brygady stolarzy. Więźniów dziesiątkuje głód, szkorbut i biegunka. Tadeusz ratuje się kradzieżą z magazynów, sprzedają odpadów drzewnych wolnym. Przydzielenie do załadunku drzewa, potem sprzątnięcia ulic, kopaniu zimą rowów. Kilkakrotnie doświadcza pomocy od napotkanych wolnych Rosjan. Zostaje pobity przez strażnika. W grudniu 1941 r. Polacy zostają zwolnieni. Dożyło tego dnia 130 z umieszczonych w karnym obozie.

Kozakiewicz Jerzy, Od Miednik przez Kaługę do Sieriedniakowa. Wspomnienia żołnierza AK: 1944-1946

sygn. 64/s

Maszynopis, ss. 45, 1989.

(1944-1946). A. był żołnierzem 6 batalionu 77 pp AK zgrupowanego w Puszczy Rudnickiej. Po rozwiązaniu oddziału w lipcu 1944 r. próbuje przedrzeć się do Wilna. Internowanie. Opis rozbrajania oddziałów AK. Obóz w Miednikach Królewskich. 28 lipca etap na wschód do Kaługi. Szkolenie wojskowe w 361 rezerwowym pp, próby indoktrynacji politycznej. Po kilku tygodniach przekształcenie w batalion roboczy, praca przy rozbiórkach budynków, sianokosach. We wrześniu przeniesieni do Sieriedniakowa. Budowa obozu, praca na wyrębie, przy załadunku drewna. Opis życia kulturalnego i towarzyskiego. Przesłuchania przez NKWD. Głód. Koniec wojny i daremne oczekiwanie na powrót do kraju skłaniają niektórych internowanych do podejmowania ucieczek. W grudniu 1945 r. wyruszają nareszcie do Polski, postój w Moskwie i Smoleńsku. Otrzymują nowe zachodnie mundury. Na początku stycznia 1946 r. przez Brześć wjeżdżają na terytorium Polski.

Kozieczko Władysław, Relacja

Sygn. 459/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 9, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1925, był synem posiadacza niewielkiego gospodarstwa z parcelacji, uczył się w gimnazjum w Przemyślu. Wkroczenie wojsk radzieckich, grabież dworu Myszkowskich, wyjazd niemieckich osadników. Deportacja wraz z rodzicami i rodzeństwem 10.02.1940 r. do obw. Krasnojarsk. Lista deportowanych osadników ze wsi Stubno. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Praca przy wyrębie lasu. Życie codzienne, walka z głodem i chorobami. Śmierć młodszego brata. Praca w kuźni. Po amnestii część zesłańców wyjechała do obozu wojska polskiego. Przenosiny do kolchozu bliżej stacji kolejowej. Represjonowanie a. za odmowę przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Ochotnicze zgłoszenie się do polskiej armii. Służba w III Dyw. Udział w próbie pomocy powstańczej Warszawie we wrześniu 1944 r.

Kozina Bronisława, Przykre wspomnienie zesłańców z Syberii

sygn. 43/s

Rękopis, ss. 28, 1989.

(1937–1946). A., l. 11, mieszkała z rodzicami z 6 rodzeństwa we wsi Dębina w pow. Borszczów (woj. Tarnopol), gdzie w 1937 r. ojciec kupił ziemię z parcelacji. Deportowano ich 10.02.1940 r. Trafili do uczastku w tajdze. Praca przy wyrębie. W październiku 1940 r. urodził się brat. Dwoje młodszych dzieci zabrano do domu dziecka. Za wykonanie normy wyrębu dostali na spłatę krowę, którą potem im odebrano. Epidemia tyfusu, wypadki w lesie, głód. Zetknęli się z jeńcami niemieckimi. W 1944 r. ojciec odebrał młodsze rodzeństwo z domu dziecka. W marcu 1946 r. wyjechali do Polski. Szukając wolnego gospodarstwa, trafili do wsi Szklarnia w pow. bystrzyckim.

Kozłowska Halina, Mój zesłańczy życiorys

Sygn. 764/s

Rękopis, ss. 7, 1996.

(1939-1972) A., ur. 1913, była córką osadnika wojskowego w pow. Wołożyn, woj. Nowogródek. Była nauczycielką. Deportacja brata z rodziną 10.02.1940. Aresztowanie a. i skazania na 5 lat obozów. Etap na wschód przez Mołodeczno, Mińsk i Orszę. Praca w kopalni. Ucieczka na Łotwę. Życie pod przybranym nazwiskiem do 1952 r. Repatriacja do Polski w 1957 r. Praca w oświacie.

Kozłowski Olgierd [właśc.: Kozłowski], Relacja

Sygn. 475/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1988

(1939-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kozyra Stanisław, bez tytułu

Sygn. 474/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1991.

(1945-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Koźmiński Czesław, Wspomnienia

Sygn. 176/s

Maszynopis, ss. 47, 1989

(1945-1948), A., ur. 1920 r., dorasta w rodzinie zawodowego oficera. Ojciec zostaje na Litwie internowany, po uwolnieniu z radzieckiego obozu wstępuje do armii gn. Andera. A. z matką ukrywa się w obawie przed deportacją w głąb ZSRR. W czasie okupacji niemieckiej należy do lwowskiej AK. Po zajęciu Lwowa przez armię radziecką ukrywa się. Zostaje aresztowany w lutym 1945 r. Straszne warunki w więzieniu. Przechodzi nocne przesłuchania, lecz nie dochodzi do skazania. W kwietniu 1945 r. umieszczony w obozie przesyłowym na ul. Pełtewnej. W czerwcu etap do Charkowa. Pobyt w tamtejszym więzieniu. Dalszy transport do miasta Gorki. Po krótkim pobycie w tamtejszym więzieniu dalsza podróż do Uchty. Szczegółowy opis obozu, warunków życia i pracy, relacji międzyludzkich. Praca przy budowie baraków. W zimie jako nieskazany nie ma pracy, zostaje skierowany dla szkoły do analfabetów. W końcu listopada zostaje poinformowany o otrzymaniu 5-letniego wyroku. Przydzielenie do pracy w kopalni do brygady mechaników. Początkowo pracuje jako uczeń, od stycznia 1946 r. samodzielny tokarz. Dzięki pomocy wolnej lekarki trafia na do specjalnego podobozu dla osłabionych więźniów. Po powrocie praca w warsztacie wytwarzającym drewniane rury. Przyjaźń z Polakiem z Białorusi. W marcu 1948 r. zostaje zwolniony. Krótki pobyt w obozie przesyłowym w Brześciu n. Bugiem. W maju repatriowany do kraju.

Koźuch Ryszard, Wróciliśmy

Sygn. 850/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, kserokopia, ss. 39, fotokopie zdjęć, kserokopie dokumentów, ok. 1995.

(1940-1946) A., ur. 1936, mieszkał z rodziną w kolonii Józefówka, w pow. Brzeżany, woj. Tarnopol. Pierwsze lata na zesłaniu relacjonuje z pomocą opowieści rodziny. Podkreśla wielką pobożność matki. Deportacja 10.02.1940 r. do Komi-Permickiego Okręgu Autonomicznego, obw. Perm. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Ojciec pracuje jako drwal i cieśla, matka jako zdun. Śmierć najmłodszego brata. Przeprowadzka do nowych baraków w Siuźwie. Duża śmiertelność wśród zesłańców. A. z bratem chodzą do przedszkola. Poprawa warunków bytowych. Ponowne ich pogorszenie po wybuchu wojny z Niemcami. Wypadek ojca na wyrębie. We wrześniu rodzina wyrusza na południe. Zamieszkanie z krewnymi w miejscowości Janczar. Jedna z ciotek wyrusza do polskiej armii. Wiosną 1942 r. rodzina wznawia wędrówkę. Dotarcie do Kudymkaru. Ojciec pracuje w tartaku. Stałe zabiegi o zdobycie żywności. Mobilizacja ojca do I Dyw. Matka latem dorabia przy żniwach w kołchozie. Nauka w szkole. W 1944 r. przesiedlenie do obw. Saratow. Skierowanie do kołchozu. Dzieci dalej się uczą. Koniec wojny i nadzieje na powrót do Polski. Repatriacja w kwietniu 1946 r.

Krajewski Andrzej, Tam gdzie było dobrze

Sygn. 697/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 184, 1986, wykorzystano wcześniejsze notatki.

(1940-1943) A., lat 15, mieszkał z rodzicami i babką w okolicach Szczuczyna (woj. Nowogródek). Ojciec był leśniczym. Opis wieloetnicznej i wielowyznaniowej społeczności, życia szkolnego przed wojną. Deportacja 10.02.1940 r. Opis drogi do transportu, formowania składu deportacyjnego, nieudana próba uchronienia babci od zesłania. Długa podróż w zimnych wagonach, stosunek deportowanych, w tym a., do nowych warunków. Choroba babci. Przekroczenie Uralu i dalsza droga przez Czelabińsk. Przybycie do osiedla Żołymbet w obw. Akmolińsk (Kazachstan), zlokalizowanym przy kopalni złota. Pierwsze kontakty z ludnością kazachską. Śmierć babci. Skierowanie ojca do pracy w kopalni. Zesłańcza zbiorowość, losy rodzin. Opis radzieckiego otoczenia, ludności kazachskiej i miejscowych stosunków z perspektywy piętnastoletniego, bardzo wnikliwego i otwartego obserwatora. Święto 1 Maja w osadzie. Pożar stepu i powszechna akcja gaśnicza. Wizyty w kinie. Praca przy kopaniu rowów, na wyrębie. Aresztowania wśród zesłańców. Stałe zabiegi o żywność i potrzebne rzeczy. Kolejna zima z ziemiance z powodu braku obuwia, przyjaźnie z innymi młodymi zesłańcami. Choroba ojca, znalezienie przez niego lżejszej pracy szewca. Lektury rosyjskich książek. Praca w magazynie przy kopalni złota. Wypadek a. w czasie układania sągów drewna. Pod koniec kwietnia 1941 r. przybycie deportowanych z Grodna. Nowa praca w tartaku, potem na budowie. Wybuch wojny radziecko-niemieckiej, informacje z radia o układzie polsko-radzieckim. Przywrócenie obywatelstwa polskiego. Stałe pogarszające się zaopatrzenie w żywność. Przyjazd amnestionowanych Polaków, wcześniej aresztowanych zesłańców. Do osiedla dociera pomoc materialna dla Polaków. Oczekiwania na odmianę losu, spotkania z rówieśnikami. Pogorszenie położenia Polaków, aresztowania pełnomocników. Akcja narzucania radzieckiego obywatelstwa. Apatia polskiej społeczności. Praca w brygadzie stachanowskiej. Wiadomości o tworzeniu polskiej I Dywizji. Powołanie do wojska.

Kraśnicka Zofia, Wspomnienia

Sygn. 269/s

Rękopis, ss. 2, 1989.

(1940-1946) A. wraz z rodzicami i trójką braci zostaje deportowana 13.04.1940r. do Kazachstanu. Najstarsi bracia powołani do I Dyw. Matka umiera na zesłaniu. Repatriacja w 1946 r.

Krawczyński Wiesław, Wiersze zesłańcze

Sygn. 743/s

Maszynopis, kserokopie, ss. 7, data powstania nieznana.

Maszynopis składa się z pięciu wierszy inspirowanych losami sybiraków.

Kretowicz Stefania, Niektóre przeżycia z okresu wojny 1939 r.

Sygn. 222/s

Rękopis, ss. 8, 1989

(1939-1948) A., l. 14, mieszkała w Kałuszu (woj. Stanisławów). Ojciec był policjantem, aresztowany w listopadzie 1939 r. A. zostaje deportowana z matką i 4 rodzeństwem 13.04.1940r. do Kazachstanu (obw. Kustanaj). Matka pracuje w kołchozie przy warzywach. A. przejmuje opiekę nad rodzeństwem i sprawy domowe. Pomoc przewodniczącego kołchozu. Przeniesienie na fermę hodowlaną, następnie do większej osady. Matka posłana do prac rozbiórkowych. A. kradnie opał. Po amnestii wyjazd do Uzbekistanu. Umieszczeni w kołchozie głodują. Ojciec je odnajduje i zabiera do obozu polskiej armii. Ewakuacja do Iranu. A. przechodzi tyfus. Wyjazd do obozu dla Polaków w Afryce. Nauka w szkole średniej. Następnie wyjazd do Anglii. A. wraca do Polski sama w 1948 r.

Krieger Józefa, Wspomnienia z Donbasu

Sygn. 595/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, data powstania nieznana.

(1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Król Bronisław, bez tytułu

Sygn. 476/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1991.

(1943-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Król Janina, bez tytułu

Sygn. 477/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, 1988.

(1939-1944) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Król Stefania, Byłam w raj

Sygn. 883/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 70, kserokopie zdjęć i dokumentów, 2002.

(1939-1962) A., ur. 1927, mieszkała z rodziną w Głębokiem (woj. Wilno). Ojciec był policjantem, po wkroczeniu A. Cz. zbiegł na Łotwę. Zakwaterowanie wojskowej rodziny w domu a. Deportacja 13.04.1940 r. do obw. Pawłodar. Umieszczenie w kazachskim kołchozie Bielogorie. Praca przy kopaniu gliny. Ciężkie warunki bytowe, handel wymienny. List od ojca, który trafił do radzieckiej niewoli. Różne postawy polskich zesłańców. Po amnestii przenosiny do Jermaku. Informacje od uwolnionego z łagru ojca. Przenosiny do Majkino, praca w sowchozie. Ojciec wstępuje do wojska. Pomoc żywnościowa i pieniężna. Ewakuacja ojca z armią. Matka i brat zapadają na tyfus. Skierowanie a. i siostry do prac rolnych. Latem 1943 r. a. zaraża się tyfusem. Polskie rodziny zamieszkują razem, by się wspierać. Przyjazd deportowanych

Czeczeńów. Nawiązanie korespondencji z ojcem w 1944 r. Przed wyjazdem do kraju oficjalne pożegnanie. Opis podróży powrotnej. Przyjazd do krewnych. Powrót ojca z Anglii w 1958 r.

Kruk Edward, Opis eksterminacji ludności polskiej

Sygn. 609/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, po 1988.

(1943), a. został z rodzicami deportowany w głąb ZSRR w 1940 r. Opis wymordowania wsi Wola Ostrowiecka i Ostrowa (Wołyń) napisał na podstawie relacji osób ocalałych. Do mordu doszło 31 sierpnia 1943 r.

Krupecki Leon, List do żony (z 1864 r.)

Sygn. 664/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 5, 1864, 1994.

Jest to jeden list wraz z objaśnieniami, który napisał polski zesłaniec po powstaniu styczniowym. Cały zbiór listów został opublikowany w książce: L. Krupecki, Listy zesłańca na Sybir 1863-1865, opr. E. A. Jakaccy, Tarnów 1998.

Krycka Władysława, Wspomnienia

Sygn. 257/s

Rękopis, oryginał, ss. 4, 1989

(1940-1946) A. zostaje deportowana z rodziną 10.02.1940 r. do Komi ASSR. Mąż wcześniej zostaje zmobilizowany. Praca na wyrębie. Śmierć rodziców. A. utrzymuje ze swej pracy młodsze rodzeństwo. Repatriacja w 1946 r. Spotkanie z mężem.

Krynicka-Kawczak Zofia, Wspomnienia

Sygn. 308/s

Maszynopis, ss. 72, kopia, 1989.

(1939-1946) A. pochodziła ze Lwowa. Kilka lat przed wojną osiedliła się z mężem na Górnym Śląsku. Narodziny syna w 1939 r. Wiosną a. z dzieckiem wyjeżdża do matki w stanisławowskie. Po wkroczeniu Rosjan wraca mąż. Bardzo trudne warunki materialne. Władze rejestrują rodzinę a. jako bieżęńców. Mąż zaczyna pracę jako księgowy. Wywiezieni w końcu czerwca 1940 r. Ciężka podróż z powodu braku podstawowych rzeczy, których nie pozwolono a. zabrać z domu. Wyładowanie transportu na stacji Asino. Transport rzeką do miejsca osiedlenia. Choroba synka, ratuje go rosyjski weterynarz. Nawiązanie przyjacielskich kontaktów. Mąż zaczyna pracę w biurze. A. nie może przyzwyczać się do prymitywnych warunków życia, izolacji. Przenosiny ze wspólnego baraku do chaty, zamieszkiwanej z jedną polską rodziną. Wspólne gospodarowanie. Ratowanie się wyprzedają skromnego dobytku. Paczki od matki a. Mąż zwolniony z biura jako „polski pan” trafia do pracy na wyrębie. A. także zostaje zatrudniona przy ścinie drzew. Dziecko trafia do żłobka. Rezygnacja z pracy i przydziałowej pajki chleba. Podjęcie na własną rękę pracy zarobkowej – krawiectwo, robótki na drutach, wrózenie. Nadejście informacji o amnestii. Wyjazd w połowie września do Asino. Serdeczna pomoc rosyjskiej rodziny w czasie szukania nowego mieszkania. Mąż zaczyna pracować jako księgowy. Powstanie polskiej placówki w Asino, mąż a. ku jej niezadowoleniu zostaje mężem zaufania. Poprawa

warunków życia polskich zesłańców. Po ewakuacji armii gen. Andersa przesłuchiwanie męża na NKWD. Aresztowanie męża w październiku 1942 r., skazany na 10 lat. A. wysyła mu paczki do więzienia. Pomoc ze strony innych Polaków dla a. W 1943 r. pod groźbą odebrania dziecka przyjmuje radziecki paszport. Dorabianie szyciem, praca jako kasjerka. W 1944 r. wyjazd do Tomsku na widzenie z mężem, wyczerpanym i załamany. Przesiedlenie do Staropolskiego Kraju. Pobyt synka w szpitalu, praca w sowchozie na polu i w stołówce, dorabianie szyciem. Założenie ogródka warzywnego. Powstanie polskiej szkoły, a. uczy najmłodsze dzieci. List od męża z obozu dla inwalidów. Radość z końca wojny. Przygotowania do repatriacji. Wyjazd w lutym 1946 r. Spotkanie w Lublinie z rodziną męża. Wyjazd do Wrocławia. Mąż zaginął bez wieści.

Krzaklewska Julia, bez tytułu

Sygn. 440/s

Maszynopis, ss. 2, 1988.

(1939-1944), A. zrelacjonowała dzieje swych krewnych, represjonowanych przez władze radzieckie. Jej brat, ksiądz został aresztowany w 1940 r. za działalność konspiracyjną. Otrzymał 10 lat obozu. Zginął po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej, próbując uciec z więzienia w Berdyczowie. Aresztowany wuj zdołał zbiec, ale jego rodzinę deportowano do Kazachstanu. W 1945 r. nielegalnie pojechał po bliskich i wrócił z nimi do Lwowa. Wspomina również o egzekucji w lipcu 1944 r. na lwowskiej ulicy 10 polskich partyzantów.

Krzaklewski Stanisław, Lagier NKWD w Krasnodonie nr 0310, 1945.

Sygn. 956/s

Maszynopis, kserokopia, kserokopie zdjęć i dokumentów, ss. 1989-1990.

(1945) A. został deportowany do obozu w Donbasie ze Lwowa w lutym 1945 r. Maszynopis zawiera fotografie, listy, plany, dokumenty i różne pamiątki.

Krzemiński Czesław, bez tytułu

Sygn. 478/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, po 1987.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Krzyworzeka Marianna, Lęk o przeżycie kolejnego dnia opuścił nas

Sygn. 828/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 13, kserokopie dokumentów, po 1991.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Krzyworzeka Zdzisław, Wszyscy myśleli o rychłym powrocie do Polski

Sygn. 829/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, kserokopie dokumentów, po 1991.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Krzyż Edmund, Krzyż Olga, Była z nami na zesłaniu Matka Boska

Sygn. 479/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, 1990.

(1950-1956) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Krzyżanik Stanisław [właśc.: Krzyżaniak], Reportaż z pierwszego piekła

Sygn. 177/s

Maszynopis, ss. 25, kopia, 1989.

(1939), A., podchorąży WP, wycofując się z swym oddziałem dotarł na Polesie. Dostaje się do niewoli. Więzienie w Kobryniu, przesłuchania, egzekucje pojedynczych więźniów. W październiku etap do obozu jenieckiego w Starobielsku. Po miesiącu zostaje uwolniony jako nie-oficer i osoba pochodząca z obecnego terytorium niemieckiego. W listopadzie 1939 r. przechodzi Bug w ramach wymiany jeńców polskich zorganizowanej przez ZSRR i III Rzeszę.

Krzyżanowski Jerzy, Akcja „Burza”

Sygn. 672/s

Druk, kserokopia, ss. 4, 1993.

Kserokopia artykułu zamieszczonego w „Dzienniku Związkowym” (nr z 15.10.1993), ukazującym się w Wielkiej Brytanii.

Krzyżanowski Jerzy, Katyń w literaturze

Sygn. 673/s

Druk, kserokopia, ss. 1, 1993.

Kserokopia artykułu zamieszczonego w czasopiśmie „Środa literacka”, ukazującym się w Londynie.

Krzyżanowski Jerzy, Wspomnienia

Sygn. 641/s

Druk, kserokopia, ss. 34, 1919-1920.

Kserokopia edycji listów z Syberii Juliana Krzyżanowskiego z lat 1919-1920 („Zeszyty Historyczne”, z. 102 z 1992, s. 121-155)

Książek Anna, Moje przeżycia od 1939 r. do 1946 r.

sygn. 61/s

Rękopis, ss. 96, 1989, odbitki kserograficzne dokumentów, m. in. opis mienia przesiedlanego z 1940 r.

(1939-1946) A., l. 16, była uczennicą gimnazjum i mieszkała w Równym (woj. Wołyń). Ojciec był oficerem (policjantem?). Opis wkroczenia Rosjan, pierwsze aresztowania. m. in. ojca a. Areszty także wśród młodzieży licealnej. Po lutowej deportacji w mieście przerażenie, przygotowania na wypadek wywózek. Rekwizycja domu a. Deportowana z matką i dwoma braćmi 13.04.40 do Kazachstanu, rejon Bułajewo, Ziernosowchoz Czystowskoj. Opis społeczności zesłańczej. Historia kolegi, który był obywatelem USA i ojciec po roku starań wyciągnął go z Rosji. Opis Bułajewa, bazaru, linii kolei transsyberyjskiej. Brak pracy, wyprzedaż rzeczy, choroby. Kopanie rowów, praca przy żniwach, kradzież zboża, praca przy wypalaniu ściernisk, ogrodzie. Przyjaźń z Rosjankami. Jedyny list od ojca, przebywającego w łagrze za Uralem. Wiosną 1942 r. (1941 r?) przeniesieni od innego kołchozu. Po ogłoszeniu amnestii przewieziono ich do Atbasaru, gdzie stworzono skupisko polskich robotników do budowy parowozowni na trasie Karaganda - Magnitogorsk. Wymienia rodziny, z którymi mieszkali w baraku. Opis prac wykonywanych na budowie. Powrót schorowanego ojca z łagru. Razem z najstarszym bratem wyrusza on do armii Andersa. Ojciec zmarł w Dżambule, brat zaginął po wojnie we Włoszech. Ciężka choroba a., paszportyzacja. Wizyta księdza i odprawienie mszy. Próbuje protestować przeciw wydłużaniu dnia roboczego i pracy w niedzielę. W 1943 r. wywiezieni do pracy w cegielni w Akmolińsku. A. zostaje formowszczykiem-stachanowcem. Brat idzie do szkoły zawodowej. Dobre stosunki z Kazachami. Wyrób skarpet i rękawiczek dla wojska. Trochę pomocy w odzieży i żywności od ZPP. W 1944 r. pojawiają się deportowani z Kaukazu a w 1945 r. Niemcy z Ukrainy, jeńcy. Powrót do kraju w kwietniu 1946 r. Udają się do Szczecina.

Księżniak Jan, brak tytułu całości wspomnień

sygn. 102/s

Kopie maszynopisu, 1988-1989. "Deportacja. Kierunek Sybir" - ss. 10, "Na łonie tajg syberyjskich" - ss. 11, "Z Syberii do Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR" - ss. 19, "W wojsku polskim w ZSRR" - ss.7

(1940-1942) A., ur. 1918 r., był leśniczym na Białostocczyźnie w powiecie Sokółka. Deportowany 10.02.1940 r. wraz z rodzicami (ojciec był gajowym) i 2 braćmi. Wymienia członków służby leśnej wywiezionych tym transportem. Przybyli do Tajsztetu (Krasnojarski Kraj) a stamtąd w głąb tajgi do lesouczastka Udacznyj. Praca na wyrębie. NKWD werbuje wśród Polaków donosicieli, aresztowania. Po ogłoszeniu amnestii, na przełomie października i listopada 1941 r. z bratem i kolegami wyrusza do wojska polskiego. Rodzice z najmłodszym bratem pozostają, ojciec umiera na zesłaniu. Opis podróży na południe do Orenburga, stamtąd do Farabu w Uzbekistanie. Umieszczenie w kołchozie w rejonie Nukusu. Po krótkim czasie przeniesieni do Buchary. Głód, epidemia tyfusu. Areszt za kradzież osła. Zwalniają ich do wojska. Przechodzą komisję wojskową w Guzarze w marcu 1942 r. Obóz zborny, epidemia tyfusu. Brat zostaje skierowany do szkoły podchorążych a a. do artylerii przy 23 pp. Szkolenie wojskowe. Ewakuacja w sierpniu 1942 r.

Kubatek Eugenia, Pojedziesz do męża

Sygn. 480/s

Maszynopis, oryginał, ss. 8, 1990.

(1940-1946) Relacja przechowywana również w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kubiak Aleksandra, Moje wspomnienia z zsyłki 1940-1946 r.

sygn. 8/s

Rękopis, ss. 11, 1989.

(1940–1954). A., l. 12, mieszkała w Lubomlu na Wołyniu. Została deportowana 10.02.1940 r. wraz z rodzicami, młodszą siostrą, dziadkiem i bratem ciotecznym. Osiedlono ich w posesji Krasny Okoń w odw. archangielskim. Dorośli wysłani do wyrębu tajgi. Dzieci remontowały drogę przez las, zbierały runo leśne według określonej normy. Głód, duża śmiertelność, zmarł dziadek a. W sierpniu 1941 r. ogłoszono na zebraniu amnestię i powstanie armii polskiej. Wielu chłopców z posesji wyruszyło do armii gen. Andersa. Polacy z posesji zbudowali tratwy i wyruszyli w dół rzeki Niemnigi i July do miejscowości Karpogory. Tam, dobrze przyjęci przez miejscowych, podjęli pracę w lespromchozie i kołchozie. Dotarła do nich opieka ze strony ambasady w Kujbyszewie. Ojciec a. został mężem zaufania. Po śmierci Sikorskiego we wrześniu 1943 r. został aresztowany. Przesłuchiowano wtedy wielu Polaków, także a. Ojca skazano w 1944 r. na 10 lat więzienia. Wrócił dopiero po śmierci Stalina. A. musiała sama utrzymać siostrę i częściowo sparaliżowaną matkę.

Kucejko Eleonora, Wspomnienia

Sygn. 135/s

Rękopis, ss. 21, 1989.

(1939-1946), ojciec a. został aresztowany, ją – kilkuletnią dziewczynkę - z matką i ciotką deportowano z Wileńszczyzny 13.04.1940 r. do obw. Pawłodar w Kazachstanie. Umieszczenie w sowchozie. Luźne wspomnienia, bez dat.

Kuchta Irena, bez tytułu

Sygn 808/s

Rękopis, ss. 3, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, 1997

(1939-1949) A., ur. 1930 r., mieszkała wraz z rodziną w pow. Postawy, woj. Wilno. Aresztowanie ojca po wejściu A. Cz. Deportacja rodziny 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Pobyt w kołchozie w obw. Pawłodar, później przenosiny do obw. Akmolińsk. Po amnestii wyjazd w poszukiwaniu obozów polskiej armii. Dwaj starsi bracia wstępują do junaków. Ewakuacja reszty rodziny do Iranu, a potem do osiedli dla polskich uchodźców w Ugandzie (Masindi). W 1948 r. przyjazd do Anglii, potem emigracja do Francji i Szwajcarii. Ciężkie warunki życia. Dalsza emigracja do Australii.

Kuczyński Antoni, Materiał dokumentacyjny dot. powstania „Biblioteki Zesłańca”

Sygn. 955/s

Maszynopis, druk, 1989-1997.

Teczka zawiera dokumentację powołania i rozwoju serii wydawniczej „Biblioteka Zesłańca”, zainicjowanej i prowadzonej przez A. Kuczyńskiego. Składa się na nią korespondencja, wycinki i anonsy prasowe itp.

Kuczyński Antoni, Wrocławski Oddział Związku Sybiraków i historia pewnej schizmy

Sygn. 787/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 19, po 1995.

Tekst opowiada o początkach działalności ZS na Dolnym Śląsku. Środowisko sybirackie rozpoczęło tworzenie organizacji w końcu 1988 r. po podjęciu tematu represji stalinowskich przez Rozgłośnię Polskiego Radia we Wrocławiu.

Kuczyński Mieczysław, Moja wojenna tułaczka

sygn. 110/s

Maszynopis, ss. 31, kopia, 1989

(1939-1946) A., ur. 1933, mieszkał w okolicach Podhajec na Podolu (woj. Tarnopol). Jego rodzice byli reemigrantami z Francji, którzy kupili gospodarstwo z parcelacji. Po wybuchu wojny zagrożenie ze strony nacjonalistów ukraińskich. Deportowany z rodzicami i 5 rodzeństwami 10.02.1940 r. do T'umenia. Stamtąd do posiołka w tajdze. Praca na wyrębie, przy żywicowaniu drzew. Radziecka szkoła. Matka wieczorami uczy ich czytać po polsku. Po ogłoszeniu amnestii zostają w posiołku. W 1943 r. ojciec i jedna siostra zmobilizowani do I Dyw. W 1944 r. a. i reszta rodziny zostaje przeniesiona do sowchozu na Ukrainie. Repatriacja w lutym 1946 r. na Ziemię Zachodnie. Jadą do ojca na wieś k. Cedyńi.

Kujałowicz Marta, bez tytułu

Sygn. 481/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 17, po 1988.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kulczyński Edward, Wspomnienia z Narymu

Sygn. 482/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 17, 1990.

(1941-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kułakowski Jan, Janik Roman, Kleczmar Stanisław, Życiorys zesłańczy

Sygn. 759/s, 760/s, 761/s

Druk, maszynopis, kserokopie, ss. 19; rękopis, ss. 5, po 1991

Teczka zawiera krótkie relacje trzech Polaków represjonowanych w ZSRR. Jan Kułakowski został aresztowany w styczniu 1945 r. w Wilnie; Roman Janik został

deportowany wraz z rodziną 10.02.1940 r. a Stanisław Kleczmar został aresztowany za nieudaną ucieczkę z zesłania w 1940 r. i skazany na cztery lata obozu.

Kumikowski Julian [właśc.: Kulikowski], Bitwa o Wilno

Sygn. 483/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 41, 1972.

(1944). A., ppłk J. Kulikowski, ps. Ryngraf, był szefem Oddziału I Komendy Okręgu AK Wilno. Zrelacjonował założenia planu „Burza”, przebieg akcji, walki w mieście. W jego intencji miał to być materiał pomocniczy dla przyszłego opracowania dziejów AK.

Kuntusz Czesław, Wspomnienia byłego Sybiraka

sygn. 79/s

Maszynopis, ss. 25, 1989.

(1939-1943) A., l. 19, został zimą 1939 r. zatrzymany przez litewską straż graniczną i przekazany Rosjanom. Areszt w Raduni, następnie w Baranowiczach i Orszy. Wyrok 3 lata ITŁ. Etap do Kotłasu, w czasie transportu barkami polscy więźniowie bronią się przed napadami błątnych. Obóz przesyłowy w Kotłasiu, skierowanie do kolumny roboczej nr 213. Budowa baraków, drogi przez tajgę, potem linii kolejowej. Po amnestii Polaków odstawiają do obozu w Koźwie k. Peczory, ale nie zwalniają. Praca w kamieniołomach. A. w stanie skrajnego wycieńczenia trafia do szpitala. Złe traktowanie Polaków po ewakuacji armii Andersa. Samookaleczenie, by się dostać do szpitala (poparzenie ręki). W lutym 1943 r. odstawiono go do Kotłasu. Zwolnienie z łagru i przydzielenie do stojbatalionu w Borowiczach. Nawiązuje kontakt z ZPP i w październiku 1943 r. trafia do Sielc nad Oką. Służy jako czołgista.

Kuran Irena, bez tytułu

Sygn. 484/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 25, brak daty powstania.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kurantowicz Jan, Wspomnienia

Sygn. 295/s

Maszynopis, ss. 83, kserokopia, 1989

(1944-1947) A. był oficerem AK. Mieszkał w Krasnobrodzie na Lubelszczyźnie. W końcu lipca 1944 r. jako członek delegacji zgrupowania partyzanckiego nawiązuje kontakt z radzieckim dowództwem. Negocjacja z wysłannikami armii gen. Berlinga warunków dalszej walki z Niemcami. Informacje o rozbrajaniu oddziałów AK wbrew wcześniejszym porozumieniom. A. ukrywa się. Schwytany po kilku tygodniach przez NKWD. Przekazany UB siedzi w więzieniu w Zamościu. W listopadzie 1944 r. znów przejmuje do NKWD. Po trzytygodniowej podróży pociągiem transport dociera do Nagornej w obw. Perm. Ulokowanie więźniów w obozie przy kopalni. Remonty zniszczonych baraków. Skierowanie do pracy w kopalni. Opis miejsca zatrudnienia. Dzięki znajomościom zmienia prace na lżejszą w kuchni. Po kilku miesiącach

przeniesiony do prac ogólnych, wkrótce zostaje pomocnikiem elektryka. Poprawa warunków bytowych, kontakty z wolnymi. W końcu 1945 r. komisja dokonuje przeglądu polskich więźniów. Ożywienie nadziei na rychłą repatriację. Wyjazdy pierwszych grup zwalnianych. A. wraz z kolegami przeniesiony do obozu w obw. Swierdłowski. Głód, ciężkie warunki bytowe, depresja po upadku nadziei na wyjazd do Polski. Przybywanie do obozu kolejnych grup Polaków. Organizacja życia towarzyskiego i kulturalnego. A. trafia do brygady remontowej, potem do stolarni. Jest członkiem chóru i orkiestry. Pobyt w szpitalu z powodu owrzodzenia. Jesienią 1946 r. etap do kolejnego obozu na Uralu. Praca na wyrębie tajgi. Ciężka choroba. Po wyjściu ze szpitala pracuje jako sprzątacze. We wrześniu 1947 r. przygotowania do repatriacji. Wyjazd w połowie października. Krótki pobyt w Brześciu n. Bugiem, a następnie w placówce PUR w Białej Podlaskiej. Spotkanie z rodziną w Zamościu. Pobyt w szpitalu z racji złego stanu zdrowia.

Kurkowska Jadwiga, bez tytułu

Sygn. 484/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, 1990.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kurosz Felicja, Opis powstania sztandaru

Sygn. 618/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, 1989

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kuryło Janina, bez tytułu

Sygn. 486/s

Maszynopis, kopia, ss. 1, 1988.

(1939-1945) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kuryłowicz Apolonia, Krysia

Sygn. 487/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, 1990.

(1951-1956) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kurzydkowska Stanisława [właśc.: Kurzydłowska], bez tytułu

Sygn. 488/s

Maszynopis, kopia, ss. 35, po 1988.

(1940-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Kuś (Słowik) Stanisława, Jakubowski W., Dokumenty zesłańcze

Sygn. 909/s

Rękopis, ss. 10, kserokopia zdjęć i dokumentów, 1997-2001.

(1939-1946) A., ur. 1921, mieszkała w Iwacewiczach (woj. Polesie). Ojciec był przedsiębiorcą budowlanym. Brat i ojciec zostali zmobilizowani. Po powrocie z wojny ukrywali się przed NKWD. Deportacja a. z matką 20.06.1940 do Narymskiego Kraju, obw. Nowosybirsk. Posiłek w tajdze, prace polowe, na wyrębie. W 1942 r. przenosiny do Kołpaszewa, później do Tomsku. W 1944 r. przesiedlenie do Krasnodaru. Prace polowe. Repatriacja w marcu 1946 r.

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 747/s.

Maszynopisy, kserokopie dokumentów, po 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 15 wypełnionych ankiet. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teście znajdują się świadectwa osób aresztowanych (w nawiasie data aresztowania): **Stefan Bezkorowajny** (październik 1939), **Władysław Filipak** (16.11.1944), **Jan Kułakowski** (styczeń 1945), **Józef Ogrodnik** (kwiecień 1946) oraz zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Julia Drońska** (10.02.1940), **Maria Koma** (10.02.1940), **Stanisław Madeja** (10.02.1940), **Halina Ogonowska** (13.04.1940), **Danuta Pawyza** (21.06.1941), **Julia Janina Pocheć** (13.04.1940), **Anna Podgórska** (13.04.1940), **Anna Pokora** (10.02.1940), **Maria Stępniewicz** (13.04.1940), **Szewczyk Iwona** (13.04.1940), **Anna Ważna** (10.02.1940)

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 748/s.

Maszynopisy, kserokopie dokumentów, po 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 15 wypełnionych ankiet. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teście znajdują się świadectwa osoby aresztowanej (w nawiasie data aresztowania): **Jan Chłopek** (4.04.1940), oraz zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Eugenia Czylijewicz** (10.02.1940), **Józef Drozd** (10.02.1940), **Konstancja Dunal** (13.04.1940), **Stefania Fugiel** (kwiecień 1940), **Irena Glazgal** (20.06.1941), **Bronisława Golec** (10.02.1940), **Zofia Helwig** (29.06.1940), **Anna Kocanda** (10.02.1940), **Cecylia Mamal** (13.04.1940), **Maria Smółkowska** (13.04.1940), **Wiesław Szarejko** (13.04.1940), **Stanisława Szczesiul** (13.04.1940), **Pryszmont Zygmunt** (28/29.06.1949), **Elżbieta Stachów** (10.02.1940).

**Kwestionariusze badawcze
nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR**

Sygn. 749/s

Maszynopisy, kserokopie dokumentów, 1991-1996.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 16 wypełnionych ankiet. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teczce znajdują się świadectwa osób aresztowanych (w nawiasie data aresztowania): **Ludwik Kędziński** (czerwiec 1945), **Stanisław Kleczmar** (06.1940), **Feliks Milan** (11.10.1944,) oraz zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Tadeusz Wiesław Cisek** (10.02.1940), **Bolesław Cupryś** (10.02.1940), **Bolesław Figiel** (10.02.1940), **Roman Janik** (10.02.1940), **Leokadia Jaszczyńska** (czerwiec 1940), **Halina Kozłowska** (10.02.1940), **Felicja Ławniczak-Szpak** (10.02.1940), **Maria Michaluk-Gałuszka** (13.04.1940), **Halina Mil** (13.04.1940), **Czesława Poniatowska** (czerwiec 1941), **Zofia Rosołowska** (10.02.1940), **Antoni Szostek** (10.02.1940), **Stanisław Wnukiewicz** (10.02.1940),

**Kwestionariusze badawcze
nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR**

Sygn. 795/s.

Maszynopisy, po 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 10 wypełnionych ankiet. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. XX w. W teczce znajdują się świadectwa zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Janina Bogdał** (10.02.1940), **Edward Frydryk** (10.02.1940), **Józef Gacek** (10.02.1940), **Helena Jaśnikowska** (10.02.1940), **Helena Kruk** (10.02.1940), **Anastazja Kuczevska** (10.02.1940), **Apolonia Regulińska** (13.04.1940), **Bronisława Rybeczka** (10.02.1940), **Helena Skowrońska** (13.04.1940), **Bogumiła Zajączkowska** (10.02.1940)

**Kwestionariusze badawcze
nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR**

Sygn. 698/s.

Maszynopisy, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 32 wypełnione ankiety. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teczce znajdują się świadectwa jednej osoby aresztowanej: **Kopacz Władysław** (29.12.1944), oraz zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Bobolewski Stanisław** (10.02.1940), **Brania Helena** (13.04.1940, dwie ankiety), **Cymborska Maria** (10.02.1940), **Ćwioro Feliks** (10.02.1940), **Czajka Franciszek** (10.02.1940), **Czocher Emilia** (1940), **Daniszewska Zofia** (10.02.1940), **Dylewicz Mieczysław**

(14.04.1940), **Gołacki Tadeusz** (13.04.1940), **Herter Stefania** (10.02.1940), **Karnawska Krystyna** (13.04.1940), **Kasprzak Maria** (6.06.1941), **Korzeniowska Ewa** (13.04.1940), **Kraszewska Czesława** (prawdopod. 04.1940), **Krynicka Zofia** (29.06.1940), **Lipowska Marta** (10.02.1940), **Machalski Józef** (10.02.1940), **Mielnik Włodzimierz** (10.02.1940), **Mikulski Teofil** (13.04.1940), **Nabit Bolesław** (10.02.1940), **Radłowski Janusz** (13.04.1940), **Słotwiński Józef** (10.02.1940), **Sozański Marian** (prawdopod. 1940), **Stasiuk Rozalia** (10.02.1940), **Wiater Leona** (13.04.1940), **Wilczkowska Wanda** (10.02.1940), **Witkowska Blanka** (21/22.06.1941), **Wnęk Julia** (10.02.1940), **Woźniak Helena** (13.04.1940), **Zurawska Krystyna** (10.02.1940),

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 726/s

Maszynopisy, rękopisy, oryginały, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 12 wypełnionych ankiet drukowanych oraz 7 spisanych relacji. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teczce znajdują się świadectwa następujących byłych więźniów: **Buczyłko Ludwik** (areszt. 1945), **Jung Maria** (areszt. 1944), **Kołpak Edward** (areszt. 1940, oprócz ankiety spisana relacja), **Ławrynowicz Władysław** (areszt. 1939), oraz zesańców (w nawiasie data deportacji): **Bień Maria** (13.04.1940), **Chaba Romualda** (13.04.1940), **Chodor Marian** (22.05.1941), **Drozd Edward** (10.02.1940), **Kozakowski Jan** (22.06.1952), **Listwan Jerzy** (10.02.1940), **Harkiewicz Maria** (13.04.1940), **Rutkowska Janina** (13.04.1940), **Siedlec Wanda** (13.0.1940), **Szuwart Stanisław** (13.04.1940), **Szykman-Borowiec Teresa** (13.04.1940), **Zajac Zofia** (10.02.1940), **Zugaj Władysława** (10.02.1940), **Zwada Zbigniew** (13.04.1940).

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 737/s, nr 1-16a

Maszynopisy, rękopisy oryginały, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 14 wypełnionych ankiet. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teczce znajdują się świadectwa następujących internowanych w 1944 r. żołnierzy AK: **Jurkun Piotr**, **Zembrzuski Marian**; aresztowanych członków AK: **Leszko Franciszek** (areszt. 1944), **Ostrowski Mieczysław** (1947), **Rakowski Jerzy** (1944), **Sajdak Zygmunt** (1945), **Sobów Józef** (1945), **Trojan Zbigniew** (1945); oraz następujących zesańców (w nawiasie data deportacji): **Biernacka Maria** (13.04.1940), **Dziurzyński Władysław** (13.04.1940), **Hajducka Zofia** (13.04.1940), **Koss Irena** (10.02.1940), **Kupniewska Irena** (13.04.1940), **Matlachowska Maria** (13.04.1940), **Spyrka Waleria** (13.04.1940).

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 737/s, nr 17-40.

Maszynopisy, rękopisy oryginały, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 23 wypełnione ankiety. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. XX w. W teczce znajdują się świadectwa następujących zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Cała Marianna** (10.02.1940), **Chudnik Józef** (10.02.1940), **Dzyński Mieczysław** (10.02.1940), **Grocholski Bolesław** (10.02.1940), **Jach Halina** (10.02.1940), **Kamińska Zofia** (10.02.1940), **Kętrzyński Józef** (10.02.1940), **Kras Anna** (04.1940), **Lacraix Władysław** (02.1940), **Malec Zuzanna** (wg. ankiety 01.01.1941), **Mazur Cecylia** (10.02.1940, 2 ankiety), **Napal Franciszka** (10.02.1940), **Radiusz Irena** (02.1940), **Rado Kazimierz** (10.02.1940), **Siemieńczuk Maria** (10.02.1940), **Skobiej Anna** (10.02.1940), **Sobieraj Janina** (02.1940), **Walkowicz Izabela** (10.02.1940), **Wierzbicki Zbigniew** (13.04.1940), **Wnukiewicz Stanisław** (10.02.1940), **Woroniecka Eugenia** (10.02.1940), **Zawko Danuta** (13.04.1940), **Ziomek Tadeusz** (10.02.1940).

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 737/s, nr 41-60

Maszynopisy, oryginały, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 19 ankiet drukowanych. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teczce znajdują się świadectwa następujących zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Bajsarowicz Bolesław** (13.04.1940, dwie ankiety), **Bielous Tekla** (25.09.1950), **Hebenstreit Helena** (13.04.1940), **Janusz Joanna** (13.04.1940), **Kaczmarek Teresa** (10.02.1940), **Kapiczenko Jadwiga** (13.06.1941), **Kowalska Antonina** (13.06.1941 r.), **Kraśniewska Jadwiga** (10.02.1940), **Kruk Agnieszka** (10.02.1940), **Leks Zofia** (10.02.1940), **Lis Maria** (04.1940), **Paryżak Zofia** (13.04.1940), **Paterak Jan** (10.02.1940), **Skobiej Anna** (10.02.1940), **Weyman Teresa** (20.06.1941), **Widecka Irena** (10.02.1940), **Winnicki Jan** (10.02.1940), **Wyszyńska Leokadia** (10.02.1940), **Wyszyński Bronisław** (10.02.1940).

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 737/s, nr 61-80.

Maszynopisy, oryginały, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 18 wypełnionych ankiet. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teczce znajdują się świadectwa aresztowanych: **Jaworowski**

Tadeusz (areszt. 14.03.1945, załączony maszynopis wspomnień, ss. 20, 1991), **Noskowski Wiktor** (06.1944), **Rudnicka Kazimiera** (23.12.1944), **Skiorzyński Zbigniew** (04.1947), oraz następujących zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Ajchorst Bronisława** (10.02.1940), **Boćko Genowefa** (10.02.1940), **Chmurzyński Władysław** (13.04.1940), **Czyżyński Stanisław** (10.02.1940), **Fudal Stanisław** (10.02.1940), **Kruk Stanisław** (10.02.1940), **Maciejewski Jan** (10.02.1940), **Nowakowska Wanda** (wg relacji 03.1944 z Biłgoraju), **Paterak Michał** (10.02.1940), **Skulina Eulalia** (13.04.1940), **Starosta Edward** (10.02.1940), **Szczyglewski Czesław** (10.02.1940), **Szpyrkowicz Maria** (wg ankiety 01.1941), **Walowska Irena** (13.04.1940), **Wesołowski Stanisław** (20.06.1941), **Zielińska-Biedka Marianna** (10.02.1940).

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 737/s, nr 81-93

Maszynopisy, rękopisy oryginały, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 12 wypełnionych ankiet drukowanych. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teźce znajdują się świadectwa następujących zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Bartkiewicz Czesław** (17.06.1941), **Braun Janina** (13.04.1940), **Gil Eugeniusz** (wg ankiety 15.02.1940), **Gołygowski Henryk** (16.06.1941), **Kasierkiewicz Sławomir** (04.1940), **Konopka Ewa** (wg ankiety 3.05.1940), **Kulikowska Zofia** (10.02.1940), **Majgier Tadeusz** (17.01.1949), **Orzechowski Aleksander** (10.02.1940), **Staniszewska Wiesława** (13.04.1940), **Śliwa Janina** (10.02.1940), **Wołk-Łaniewska Janina** (02.1940), **Zalewska Maria** (10.02.1940).

Kwestionariusze badawcze

nt. deportacji i zesłań ludności polskiej do ZSRR

Sygn. 737/s, nr 94-109.

Maszynopisy, dołączone kserokopie dokumentów, 1991.

Są to materiały pozyskane przez Pracownię Dokumentacji i Informacji Naukowej, która działała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Kwestionariusze, składające się z 69 pytań, opracował Antoni Kuczyński. Teczka zawiera 14 wypełnionych ankiet drukowanych. Ich autorzy byli represjonowani w ZSRR w latach 40. i 50. XX w. W teźce znajdują się świadectwa osób aresztowanych: **Dakiniewicz Stanisław** (areszt. 16.12.1944), **Dzitko Stanisław** (23.01.1945), **Perepeczko Leonard** (15.01.1945), **Świda Maria** (18.03.1940), **Burtan Gustaw** (1941), **Marszałek Tomasz** (27.03.1945), oraz następujących zesłańców (w nawiasie data deportacji): **Bobow Stanisław** (10.04.1940), **Kosiorowski Franciszek** (10.02.1940), **Krzywińska Irena** (21.06.1941), **Metelicka Zofia** (13.04.1940), **Orłowska Zofia** (10.02.1940), **Prorok Jan** (10.02.1940), Szajda Władysława (**06.1941**), Studzińska Janina (**13.04.1940**), Wysocka Franciszka (**10.02.1940**).

Kwiatkowska Irena, Pamiętnik z pobytu w czasie wojny...

Sygn. 342/s

Maszynopis, s. 20, kopia, 1977, wspomnienia Apolonii Regulińskiej przekazane przez I. Kwiatkowską.

(1939-1946) A., ur. 1917, wraz z mężem i czwórką małoletnich dzieci mieszkała w woj. Nowogródek. Mąż był gajowym. Zostaje aresztowany po wkroczeniu wojsk radzieckich. A. przenosi się do Nowogródka. Bezowocne starania o uwolnienie męża. Dokwaterowanie rodziny radzieckiej do domu a. Wywózka 13.04.1940r. A. jako osoba energiczna i opanowana dobrze przygotowuje rodzinę do wyjazdu, w czym pomagają strażnicy. Na początku czerwca dotarli do Aktubińska. Przewiezienie do Kosisteku. Handel wymienny i przedsiębiorczość a. pozwalają zbudować skromne podstawy nowego życia rodziny. Praca w spółdzielni krawieckiej. Najstarszy syn w szkole radzieckiej, pozostałe w przedszkolu. Codzienna walka o przetrwanie, dorabianie szyciem w domu, zwieranie znajomości z miejscowymi. Krytyczna ocena postaw zesłańców, braku solidarności. Przypadki załamań nerwowych wśród zesłanych Polek. Po amnestii otrzymuje pomoc z polskiej placówki. We wrześniu 1941 r. przyjeżdża zwolniony z obozu mąż. A. wydaje skromne przyjęcie z tej okazji dla swych koleżanek z pracy. Mąż dzięki znajomością otrzymuje dobrą pracę. Poprawa warunków życia. W lutym 1942 r. mąż wyrusza do polskiego wojska. A. znajduje nowe mieszkanie i pracę w magazynach zbożowych. Udaje się jej nielegalnie wynosić zboże. Przenosiny do Rudnika. Praca jako krawcowa. Najstarszy syn terminuje w zakładzie elektrotechnicznym. Donos jednej z zesłanych powoduje, iż a. zostaje oskarżona o kradzież mąki. Cudem niemal unika kary. Jesienią 1944 r. po pewnych trudnościach wyjeżdża z dziećmi na Ukrainę wraz z innymi Polakami. Umieszczenie w sowchozie. A. pracuje jako kucharka, później kierowniczką stołówki a syn w elektrowni. Wyszukuje osobne mieszkanko, dzięki czemu rodzina unika zarażenia się tyfusem. Ciągłe użeranie się z ludzką zawiścią. Trochę radości z występów na amatorskiej scenie. Podjęcie starań o uzyskanie zgody na indywidualny wyjazd. Przyjazd do Lwowa. Dalsze zabiegi o dokumenty ewakuacyjne. W październiku 1945 r. wyjazd do kraju. Ciężkie początki życia w Polsce, tułanie się po punktach PUR. Choroby dzieci w wycieńczenia. Spotkanie z mężem w kwietniu 1946 r. Wyjazd do Bystrzycy Kłodzkiej.

Kwiatosz Krystyna, bez tytułu

Sygn. 489/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

L

Lamprycht Irena, Wiersze zesłańcze

Sygn. 686/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1989-1993.

Na maszynopis składa się 8 wierszy poświęconych przeżyciom a., losom rodziny.

Lasek Stanisław, List do siostry

Sygn. 780/s

Rękopis, kserokopia, ss. 15, przed 1995.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Laskowski Stanisław, Między Wereszycą a Dżaman Su

Sygn. 797/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 52, 1992.

(1939-1946) A., ur. 1930, mieszkał w miasteczku Komarno, pow. Rudki, woj. Lwów. Rodzina miała korzenie ziemiańskie, wychowanie patriotyczne, antysemickie i endeckie poglądy rodziców. Ojciec, aresztowany w grudniu 1939 r. w czasie likwidacji konspiracji ZWZ, zmarł w łagrze we wrześniu 1941 r. Deportacja 13.04.1940 r. do Jefremowki w obw. Aktiubińsk (Kazachstan). A. podaje listę wywiezionych Polaków. Wśród zesłańców była m. in. rodzina ukraińskiego posła na sejm II RP. Rodzina a. mieszkała razem z deportowanymi Niemcami nadwołżańskimi. Wynajęcie izdebki w kołchozie, ciągła walka o przetrwanie, determinacja matki, by ocalić trzech synów. Śmierć babki w 1942 r. Najstarszy brat wstępuje do armii gen. Andersa. Głód, plaga insektów. Pojedyncze listy i paczki z kraju. Lektury w języku rosyjskim. Udział w pracach polowych w kołchozie. Opis relacji z miejscową ludnością, stosunków w polskiej społeczności. Zachorowanie a. na malarię. Przybycie do Fefremówki uchodźców wojennych, potem deportowanych Czeczeńców. W 1943 r. przenosiny w okolice miasteczka Martuk, zamieszkanie w strażnicy przy rzecznej przeprawie. Przyjaźń z rodziną zesłanych Ukraińców Sołohubów (krewni posła na sejm II RP). W 1944 r. przesiedlenie w okolice Połtawy na Ukrainie Wschodniej. Nauka w polskiej szkole. Nielegalny powrót do Komarna pod koniec 1945 r. Poczucie osamotnienia i zagrożenia. Pomoc jednej zaprzyjaźnionej rodziny. Wyjazd do Polski w czerwcu 1946 r. A. zdał maturę, ukończył Wyższą Szkołę Handlu Morskiego, obronił doktorat. Pracował w polskich misjach handlowych.

Lasocki Stanisław, Dlaczego

Sygn. 309/s

Maszynopis, ss. 58, 1989.

(1939-1941) A. z rodziną znaleźli się we wschodniej Polsce we wrześniu 1939 r. Aresztowany z bratem i matką. Otrzymuje 8 lat obozu. Etap do Kottłasu, dokąd a. przybywa w stanie wycieńczenia. Trafia od razu do szpitala. Potem do brygady drwali, skąd znów zostaje wysłany do szpitala. Po podleczeniu wędruje po różnych obozach Komi ASSR. Dużo szczegółów życia codziennego w obozie. Różne rodzaje prac, wreszcie zostaje „normirowszczykiem”. Spowiedź potajemna u więzionego księdza. Pod koniec lipca do obozu dociera informacja o wojnie. Po kilku tygodniach wiadomość o amnestii dla obywateli polskich. Podróż do Tockoje do polskiej armii.

Lasota–Migas Janina, Z ciężką nad Irtysz

Sygn. 490/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1990.

(1940-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

„Latarnik” Polskie Stowarzyszenie Oświatowo-Kulturalne w Tiumeniu

Sygn. 720/s

Rękopis, ss. 4, kserokopie dokumentów i zdjęć, 1993.

List od prezesa PSOK w Tiumeniu. Organizacja powstała w 1992 r. Prezes jako dziecko został deportowany z Lwowa w 1941 r. Rozdzielony z rodziną pozostał w ZSRR. Krótka informacja o Polakach w Tiumeniu i działalności „Latarnika”.

Latyšev Vladislav, Nieopublikowannaja rukopis Bronisława Piłsudskiego ob orokach Sachalina

Sygn. 640/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 83, około 1904.

Maszynopis zawiera opracowanie pióra Bronisława Piłsudskiego, będące efektem jego pobytu i badań prowadzonych w początkach XX w. na Sachalinie. Tekst, przechowywany obecnie w archiwum państwowym w Tomsku (Rosja), opracował jako maszynopis i poprzedził obszernym wstępem V. Latyšev.

Lenczewski Władysław, Wspomnienia

Sygn. 37/s

Maszynopis, ss. 12, 1989.

(1944–1946) A., ur. 1910, wojnę spędził w Wilnie. Od 1942 r. był członkiem AK, komórka wywiadowczo-dywersyjna. Aresztowany w grudniu 1944 r., przeszedł śledztwo na Łukiszkach. W lutym odprawiony z transportem na wschód. Trafił do obozu przesyłowego w Stalinogorsku. Stamtąd został skierowany do łagru przy stacji Uzlawaja. Opis obozu, pracy w kopalni, złych warunków życia. Wraz z 5 kolegami przygotował ucieczkę. Aresztowani w jej trakcie w grudniu 1945 r. A. ponownie uciekł z kolegą w styczniu 1946 r. Dzięki pomocy maszynisty dotarli do Lidy, a stamtąd do Polski. W 1951 r. został aresztowany przez UB.

Lenczowska Ludwika, Moje wspomnienia z pobytu na Syberii

Sygn. 206/s

Rękopis, ss. 3, 1989.

(1939-1946) A. mieszkała w Galicji Wschodniej. Ojciec był emerytowanym policjantem, zostaje aresztowany przez NKWD. Deportacja z mężem, 2 dzieci, matką i 2 rodzeństwem 13.04.1940r. do Kazachstanu, obw. Kustanaj. Osiedlenie w kołchozie. Początkowo utrzymują się z wyprzedaży przywiezionych rzeczy. Po amnestii nieco pomocy żywnościowej. Nieudane próby wyjazdu do obozów polskiego wojska. Śmierć męża w końcu 1942 r. W 1943 r. powołanie brata do trudarmii, pracuje w kopalni, później wstępuje do I Dyw. Przesiedlenie rodziny na Ukrainę w okolicy Kijowa. Dobre warunki życia. Na początku 1946 r. repatriacja. Nieprzyjemne spotkanie na granicy z oddziałem partyzanckim powoduje, że a. rezygnuje z wyjazdu na ziemię zachodnie. Samodzielne szukanie nowego domu.

Leński (pseudonim), Relacja

Sygn. 491/s

Maszynopis, kopia, ss. 17, 1988.

(1940-1957) A., ur. ok. 1932 r., mieszkał na Litwie kowieńskiej. Rodzina prowadziła gospodarstwo rolne. Po aneksji przez ZSRR aresztowanie ojca w maju 1941 r. Deportacja reszty rodziny w czerwcu. Osiedlenie w Ałtajskim Kraju. Praca w kołchozie. Śmierć matki. Opieka nad a. i jego siostrą dalszej rodziny. W sierpniu 1942 r. przesiedlenie do obw. Irkuck. Stamtąd rzeką Lena do osiedla Olekmińsk. Praca przy wyrębie lasu. W 1945 r. nawiązanie kontaktu z ojcem. Pomoc finansowa z jego strony. W 1946 r. ojciec przesiedlił się do Polski. Po śmierci ostatniej ciotki o nielegalny wyjazd w 1947 r. do Wilna. Długie i bezskuteczne zabiegi o wyjazd do ojca. Studia. Repatriacja w 1957 r.

Leśniak Janina, Wspomnienie Sybiraczki

sygn. 22/s

Maszynopis, ss. 9, 1989.

(1940–1947). A., l. 13, mieszkała z rodzicami i 2 rodzeństwa w Lidzie, woj. Nowogródek. Ojciec był zawodowym wojskowym i trafił do niewoli radzieckiej. Rodzinę deportowano 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Osiedlono ich w kołchozie, gdzie a. pracowała, by utrzymać rodzinę. Matka z powodu ciężkiej choroby nie mogła pracować. Otoczenie początkowo źle ich traktowało, młodsza siostra była prześladowana w szkole. Przewodniczący kołchozu wysłał polskie dziewczęta do pracy w kopalni w Karagandzie. Głód, walka z brudem i robactwem. Uratowało je ogłoszenie amnestii. Brat dostał się do armii gen. Andersa. Znalazł się w niej również ojciec, zwolniony z niewoli. Wrócił on do Polski w 1947 r., brat pozostał w Wlk. Brytanii.

Leśniczak Helena, Wspomnienia

Sygn. 241/s

Rękopis, ss. 3, 1989, streszczenie losów męża H. Leśniczak

1945. Mąż a. mieszkał w Chojnicach na Pomorzu. Został zatrzymany przez NKWD w marcu 1945 r. Deportowany do Czelabińska, gdzie pracował w bliżej nieokreślonej fabryce. Powrót w końcu roku jako nieliczny z ocalałych z transportu chojnickiego.

Lewicki Zbigniew, Kołyma. Wspomnienia

Sygn. 878/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, liczne rysunki, ss. 102, 1993.

(1939-1942) Maszynopis został wydany pt. Dziennik. Wrzesień 1939, Kołyma, Władywostok, Iran, Irak, Palestyna, Egipt, Monte Cassino, Ancona, Bolonia-Anglia w Krakowie w 2000 r.

Lewicki Zbigniew, Pamiętnik

Sygn. 300/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 177, kserokopie rysunków, przed 1960, włączono dziennik prowadzony od końca 1941 r.

(1939-1942) A., ur. 1920, pochodził z rodziny ziemiańskiej. Aresztowany w okolicach Lidy (woj. Nowogródek) wraz z kilkoma towarzyszami z oddziału podziemnego. Bicie w śledztwie. Skazany na karę śmierci, którą ze względu na wiek zamieniono na 10 lat obozu. Opis egzystencji więziennej. Długa i ciężka podróż na wschód aż do Władywostoku. Opis obozu przejściowego i szoku na widok panujących tam warunków. Podróż morską na Kołymę. Obóz rozdzielczy w Magadanie. Wyjazd do obozu. Spanie w namiotach, praca w kopalni złota. Przyjaźń z młodym polskim komunistą. Załamanie nerwowe i wycieńczenie pcha a. ku próbie samobójczej. Dzięki pomocy współwięźniów otrzymuje lżejszą pracę. Nieudana próba ucieczki i pobyt w karcerze. Atak serca przy pracy. Opieka ze strony lekarza obozowego. Powrót do dawnego obozu. A. jako „dochadziaga” zostaje „chlebonoszem” w brygadzie inwalidów. Po kilku miesiącach skierowany do brygady drwali. Znowu popada w wycieńczenie. Pobyt w szpitalu, oczekiwanie na śmierć. Powrót do namiotu dla inwalidów. Zdobywa żywność za drobne usługi. Przeniesiony do leśnego obozu dla inwalidów zapada na cyngę. Znowu trafia do szpitala. Po podleczeniu zostaje tam posługaczem. Dzięki swemu zamiłowaniu do rysowania otrzymuje posadę obozowego malarza. Karnie przeniesiony stamtąd trafia do brygady leśnej. Karcer za odmowę wyjścia do pracy. Nowa praca na stanowisku dozorca baraku szoferów. Wiosną 1941 r. przeniesiony do kolejnego obozu dla inwalidów. A. zostaje „dniewalnym” w baraku, dorabia rysowaniem. Przydzielony do brygady żulików. Wybuch wojny z Niemcami i ogłoszenie amnestii dla obywateli polskich. Razem z drugim Polakiem, rotmistrzem rezerwy, opuszcza obóz. Pobyt w obozie przejściowym dla Polaków w Magadanie. W końcu października 1941 r. odpływa statkiem z Kołymy. Podróż do Uzbekistanu. Głodowe oczekiwanie w kołchozie na wcielenie do wojska. W marcu 1942 r. wcielony do armii. Powolna poprawa stanu zdrowia. Odbycie spowiedzi św. Oczekiwanie na ewakuację.

Lewkowicz Józefa, Moje przeżycia w Kazachstanie w latach 1940–1946

sygn.56/s

Maszynopis, kopia, ss. 51, 1988, dołączono kilka artykułów napisanych przez a. o przeżyciach wojennych.

(1939–1947). A., ur. 1907, ukończyła seminarium nauczycielskie. Wraz z mężem pracowała w szkole we wsi Sidra, pow. Sokółka (woj. Białystok). W marcu 1940 r. mąż został aresztowany i skazany na 8 lat za propagandę antyradziecką w szkole (donos nauczycielki). A. została deportowana z córką 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Zamieściła szczegółowy opis podróży. W Kazachstanie osiedlono ich w Centralnej Elektrycznej Stacji w rejonie Majkajna, obw. Pawłodar. Stamtąd wysłano ich do pracy w cegielni, a po wybuchu wojny zatrudniono w kopalni złota k. Majkainu w Bieregtas. Mężczyźni wstąpili do armii gen. Andersa, kobiety dalej pracowały w fabryce. W l. 1942–43 r. a. prowadziła szkołę. Pod koniec kwietnia 1946 r. wyjechali do Polski. Opis życia po powrocie do kraju. Mąż po amnestii dostał się do armii polskiej i wyszedł z Rosji. Był oficerem oświatowym w V Dyw. Kresowej. Wrócił do Polski w 1947 r.

Lipkowski Jerzy, Wojenne wspomnienia nauczyciela

Sygn. 140/s

Maszynopis, ss. 25, kopia, 1989

(1939-1945), a. w chwili wybuchu wojny był nauczycielem wiejskim w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego (woj. Łódź). Zgodnie z rozkazem władz wojskowych udaje się na wschód, by otrzymać przydział wojskowy. Dociera w okolice Kamienia Koszyrskiego. Na Polesiu przebywał do 1944 r. W czasie okupacji radzieckiej pracował w szkole w małej wsi. Po wybuchu wojny radziecko-niemieckiej doświadczył pogorszenia się stosunków z Ukraińcami, opisuje skutki napadów UPA (m. in. napad na wieś Pniewno). Przenosi się do Kamienia, gdzie utrzymuje się z krawiectwa. W czasie odwrotu Niemców polska ludność w obawie przed UPA ewakuuje się na zachód. A. z rodziną dociera do Chełma, a następnie udaje się do krewnych w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego.

Lippóczy Norbert, Wspomnienia.

Sygn. 329/s

Maszynopis, ss. 121, oryginał, 1985-1987.

Wspomnienia te zostały wydane drukiem w serii „Biblioteka zesłańca” pt. Zapiski z Gułagu, Wrocław 1991.

List do Papieża Jana Pawła II

Sygn. 840/s

Rękopis, ss. 1, 1997.

(1997) List towarzyszący książkom z serii „Biblioteka Zesłańca” złożonym w darze Janowi Pawłowi II w trakcie jego pielgrzymki.

Liszka Witold, W łagrach i tajdze

sygn. 63/s

Maszynopis, ss. 55, 1989

(1939-1957). A., ur. 1923, mieszkał w Drohobyczu (woj. Lwów). Ojciec pracował w rafinerii Polmin. Wybuch wojny, zbombardowanie rafinerii. Po przejęciu miasta przez Rosjan uczy się w szkole technicznej. Aresztowania. Mordy NKWD na więźniach w czerwcu 1941 r. Na przełom. 1942/1943 wstępuje do AK. Po ponownym wkroczeniu Rosjan oddział rozwiązano, a. pracuje jako kreślarz w rafinerii. Nowa fala aresztowań. W lutym 1945 r. rejestruje się z matką na przesiedlenie. 19.03. aresztowany. Opis śledztwa z biciem, bytowania więźniów. W końcu lipca 1945 r. etap w strasznych warunkach na Workutę (obóz nr 3). Praca w kopalni. Wiosną 1946 r. zostaje zatrudniony jako kreślarz w biurze konstrukcyjnym, co przynosi poprawę warunków bytowych. Z powodu kłopotów ze wzrokiem po 1,5 r. przeniesiono go do wypożyczalni narzędzi. W lutym 1948 r. odesłany do specłagru (Reżłag) dla politycznych. Do początków 1949 r. pracuje jako górnik, potem w brygadzie remontowej. Głód, choroby. Dopiero w lecie 1948 r. powiadomiono go o pięcioletnim wyroku. Dzięki pomocy znajomego otrzymuje pracę w łaźni, potem jako goniec w biurze planowania. W 1950 r. zwolniono go z łagru i wysłano do więzienia w Krasnojarsku, spotkał tam Antoniego Pajdaka. Skierowanie na zesłanie w okolice Kańska. Budowa leśnego osiedla. Pozyskiwanie żywicy. Zimą 1952 r. bierze ślub z córką zesłanego Polaka. Opis zesłańczego gospodarowania. Narodziny syna, który po 3 mies. umiera. Narodziny drugiego syna. W 1954 r. amnestia, dostaje dowód osobisty. Postanawiają z żoną jechać do Lwowa. Tam znajduje pracę jako ślusarz. W

1956 r. przenoszą się do Mołodeczna. W kwietniu 1957 r. repatriują się do Polski. A. podejmuje pracę w Nowej Hucie.

Litovskie specposelency na terenie Buriatii 1948-1958

Sygn. 889/s

Maszynopis, kserokopia, ss. ss. 19, po 1989.

(1948-1958) Anonimowe opracowanie poświęcone jest Polakom, którzy deportowani z LSRR po 1948 r. trafili do miejsc osiedlenia w Buriacji (Syberia Wschodnia). Podstawą były materiały radzieckie. Zamieszczono wykaz cmentarzy i spis osób polskiego pochodzenia represjonowanych na terenie Buriacji w latach 1937-1954.

Litwiniuk Barbara, Wspomnienia rodzinne

Sygn. 966/s

Rękopis, kserokopia, ss. 10, maszynopis, kserokopia, ss. 11, kseroocpie zdjęć i artykułów prasowych, 2011-2012.

(1879-2011) Opowieść o rodzinie a. przygotowana z okazji jej 90. rocznicy urodzin. (lata 30. XX w.) Opis szpitala dla psychicznie chorych w Kulparkowie (Lwów), w którym pracował ojciec a.

Losy dzieci polskich na terenach ZSRR w latach 1940-1945. Zarys

Sygn. 774/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, brak daty powstania, prawdopodobnie po 1989.

Tekst, anonimowego autorstwa, jest nakreśleniem przebiegu wywózek i życia na zesłaniu z pomocą cytatów z relacji sybiraków.

Lubczyński Stanisław, Wspomnienia na konkurs

Sygn. 264/s

Maszynopis, kopia, ss. 2, 1989

(1940-1949) A., podoficer rezerwy, zostaje deportowany wraz z rodziną 10.02.1940 r. do obw. Irkuck. Osiołek w tajdze, praca na wyrębie. A. zostaje aresztowany za upominanie się o chleb dla dzieci. Skazany na pobyt w obozie. Praca w kopalni, choroba. Repatriowany do Polski na przełomie 1948/1949 r. Spotkanie z rodziną repatriowaną z zesłania w 1946 r. Osiedlenie w Szczecinku, nadzór ze strony UB.

Ludowski Jan, Wspomnienia

Sygn. 261/s

Maszynopis, ss. 6, 1989.

(1939-1948) A., ur. 1904 r., z rodzina mieszkał w Rokitniku Wołyńskim (woj. Wołyń). Był wojskowym. W obawie przed deportacją próbuje bezskutecznie przedostać się za Bug. Zesłanie z żoną i 6 dziećmi w końcu czerwca 1940 r. do obw. Nowosybirsk. Choroba żony. Praca przy żywicowaniu drzew. Krowa jako nagroda za stachanowską pracę. Po amnestii przenosiny do Barnaula w Ałtajskim Kraju. Powołanie do I Dyw. Żona działa w ZPP, prowadzi szkołę. Repatriacja w 1946 r. Po wojnie a. wstępuje do PPR, skąd zostaje wyrzucony w 1948 r. jako reakcjonista.

Ludwikowski Czesław, Wspomnienia

sygn. 38/s

Maszynopis, ss. 20, 1989, dołączone kserokopie dokumentów

(1939-1946) A. ur. 1907, robotnik, odbył służbę w KOP, zmobilizowany w sierpniu 1939 r. do 71 pp. w Zambrowie. Uniknął niemieckiej niewoli i przedarł się na wschód. Internowany przez Rosjan w wielkim transporcie jeńców zawieziony do Gorki. Na przesłuchaniu ukrył służbę w KOP. Opis więzienia w Gorkim i przybywania nowych transportów. Złapany w czasie ucieczki z transportu. W styczniu 1940 r. skazany na 12 lat. Opis życia w więzieniu w Gorkim i pracy. W końcu sierpnia informacja o wojsku polskim. Wyruszył do armii polskiej. Trafił do 16 pp. jako pomocnik kucharza. W sierpniu 1942 r. ewakuacja do Iranu., potem Palestyna. Styczeń 1944 r. w Egipcie. W lutym lądowanie we Włoszech. Zostaje ranny i odesłany do Palestyny. Zapada na ciężką malarię. Zwolniony z wojska w połowie 1944 r. W 1946 r. repatriuje się do kraju. Opis życia w kraju.

Lukas Maria Magdalena, bez tytułu

Sygn. 492/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 20, po 1988.

Dołączone wiersze a.

(1939-1948) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Ł

Łabus Władysława, Ludwika

Sygn. 150/s

Maszynopis, ss. 29, kopia, fragment zbeletryzowanych wspomnień, przed 1989.

(1939-1946) Opis dziejów chłopskiej rodziny z Małopolski Wschodniej. Zagrożenie ze strony ukraińskich sąsiadów, ucieczka księdza. Deportacja w lutym 1940 r. Praca przy wyrębie tajgi. Po amnestii przenosiny na południe. Praca w kołchozie. Repatriacja do kraju i trudne początki nowego życia.

Łagowski Bronisław, Wspomnienia

Sygn. 238/s

Rękopis, ss. 4, 1989

(1939-1947) A., ur. 1910, mieszkał na Zamojszczyźnie. Po powrocie z kampanii wrześniowej wstąpił do ZWZ/AK. Aresztowany w końcu lipca 1944 r. w Lublinie przez NKWD wraz z dowódcami podziemia i działaczami struktur cywilnych. Przetransportowany do Moskwy . Po pół roku przewieziony do Ostaszkowa, później Gorki, Diagiliewa. Stamtąd na Kołymę, gdzie przebywa do jesieni 1947 r.

Łasiewicz Michał [właśc.: Łasiewicz], Życiorys

Sygn. 250/s

Rękopis, ss. 8, 1989.

(1940-1945) A., ur. 1925, w rodzinie chłopskiej w pow. Jaworów (woj. Lwów) . Deportowany 10.02.1940 r. z rodzicami i rodzeństwem do obw. Irkuck. Posiłek w tajdze. Praca na wyrębie. A. pracuje z matką, ojciec chory. A. zaprzyjaźnia się z pewnym starcem, zostaje myśliwym, co poprawia wyżywienie rodziny. Areszt za odmowę przyjęcia obywatelstwa radzieckiego w 1943 r. Mobilizacja do I Dyw. Kończy wojnę w stopniu st. sierżanta.

Ławniczak-Szpak Felicja, Rozner Danuta, Jamróz Anna, Życiorys zesłańczy

Sygn. 756, 757, 758/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 14, rękopis, ss. 6, po 1991.

(1940-1942) Teczka zawiera trzy relacje sybiraków. F. Ławniczak-Szpak, ur. 1926, została deportowana z Wołynia 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk. W 1942 r została ewakuowana do Iranu, a potem Indii. A. Jamróz, ur. 1924 r., została deportowana z Łucka, woj. Wołyń 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Pawłodar. Po amnestii wyjazd do polskich obozów. Ewakuacja do Iranu w sierpniu 1942 r. D. Rozner, ur. 1935 r., została deportowana 21.06.1941 r. tylko ze starszym bratem i dwiema siostrami (byli półsierotami, ojciec został wcześniej aresztowany). Śmierć brata po aresztowaniu w 1942 r. Umieszczenie w domu dziecka. Po repatriacji odnalezienie ojca.

Ławrysz Jan, Informacje dotyczące zesłania

Sygn. 841/s

Rękopis, ss. 1, zdjęcia, 1992.

(1940-1941) A., deportowany na Ural w 1940 r., w łagrach przebywał do amnestii.

Łęczycki Henryk, Strzępy wspomnień

Sygn. 706/s

Maszynopis, kopia, ss. 151, kserokopia zdjęcia a., połowa lat 70. XX w.

(1939-1947) A. był urzędnikiem zarządu dróg w Trembowli (woj. Tarnopol), ochotnikiem wojny 1920 r. Bombardowanie Trembowli, ucieczka z rodziną do Łoszniowa. Prace przy wzmocnieniu mostu w Trembowli w kierunku Zaleszczyk. Obserwacja ewakuacji Banku Polskiego. Napływ uciekinierów, wieści o zniszczeniach kraju w wyniku wojny. Wyplata odpraw. Wejście wojsk radzieckich. Napady na ludność polską, pogorszenie relacji ze znajomymi Ukraińcami. Utrata oszczędności z wyniku wymiany pieniędzy Podjęcie pracy w administracji dróg, relacje z radzieckimi funkcjonariuszami. Przesłuchanie po donosie. Wieści o aresztowaniach i deportacjach, ostrzeżenie znajomego. Dokwaterowanie do mieszkania oficerów radzieckich. Mityngi i propaganda. Aresztowanie w lutym 1940 r. Śledztwo z biciem. W kwietniu 1940 r. przewieziony do Tarnopola. Opis więzienia, celi, przetrzymywanych osób, porządku dnia, rewizji. Tęsknota za rodziną. Dalsze śledztwo. Informacja, że rodzina a. została deportowana. Etap do więzienia w Kirowogradzie. Opis więzienia, warunków bytowych, populacji więźniów. Odczytanie wyroku „trojki” – 8 lat łagru. Krótki pobyt w szpitalu, obserwacja śmierci więźniów. Etap na wschód w maju 1941 r. Obóz Bezimienka w okolicach Kujbyszewa. Wieści o wybuchu wojny z Niemcami. Życie codzienne w obozie, porządek dnia, wyżywienie, praca w kamieniołomie. Opadanie z sił (38 kg wagi), opieka rosyjskiego brygadzysty. Pobyt w lazarecie. Wiadomość o amnestii. Wyjazd do Semipałatyńska w

poszukiwaniu rodziny. Bardzo ciężka podróż, choroba. Przybycie w poszukiwaniu rodziny do kolchozowej wsi. Pomoc zesłanych Polek. Odszukanie żony i dzieci. Żona zarabia wróżeniem. Próby znalezienia pracy w zawodzie. Przybycie deportowanych Niemców radzieckich. Wieści o tworzeniu się polskiej armii. Wyjazd do wojska w lutym 1942 r. Pożegnanie z rodziną. Przydział do jednostki saperskiej 10 Dyw. Piechoty. Życie w obozie, szkolenia, weryfikacje. Ewakuacja do Iranu. Powolne dochodzenie do sił. Przenosiny do Palestyny, potem Iraku. Obserwacja kraju i ludzi. Dezerce żołnierzy pochodzenie żydowskiego. Służba w 3 Dyw. Strzelców Karpackich. Informacja, że rodzina nie została ewakuowana, choć a. to obiecywano. Choroby zakaźne wśród żołnierzy, także weneryczne po kontaktach z Irakijkami. A. zapadł na żółtaczkę. Ostatni list od żony w marcu 1943 r. Odwiedziny Jerozolimy. Okrutny stosunek Anglików do Arabów szokuje Polaków. Spotkanie znajomego Żyda z Trembowli. Przenosiny do Egiptu. W grudniu 1943 r. lądowanie polskich jednostek na Sycylii. Rozlokowanie na linii frontu pod Monte Cassino. Udział w bitwie i dalszych walkach. Zwiedzanie Rzymu. Wkroczenie polskich oddziałów do Bolonii. Awans na plutonowego, odznaczenie Krzyżem Zasługi z Mieczami. Po zakończeniu wojny rozgoryczenie i obawy o przyszłość. Troska o los rodzin. Próby dokształcania żołnierzy w cywilnych zawodach. Pobyt w Neapolu. List z kraju z informacją o powrocie rodziny z zesłania. Rozważania na temat powrotu do kraju lub emigracji. Złość z powodu konieczności zdania całego sprzętu wojskowego Anglikom. Przetransportowanie do Anglii. List od żony z prośbą o powrót. Niechęć zwierzchników i kolegów wobec chcących wracać. Przyjaźń z angielskim małżeństwem. Pobyt w obozie repatriacyjnym w Szkocji. Powrót statkiem do Gdyni. Nieprzyjemne przyjęcie w porcie. Podróż do Wrocławia z drugim „andersowcem”. Spotkanie z rodziną na dworcu w kwietniu 1947 r. Odwiedziny u matki tuż przed śmiercią. Znalezienie pracy i mieszkania we Wrocławiu.

Łobaza Edward, Wspomnienia z syberyjskiego dzieciństwa

Sygn. 255/s

Maszynopis, ss. 7, 1989.

(1939-1946). A. (ur. 1936) w rodzinie osadnika cywilnego w pow. Rohatyn (woj. Stanisławów). Deportacja 8-osobowej rodziny 10.02.1940 r. do obw. Swierdłowski. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Głód, epidemia tyfusu. Śmierć dziadków, braciszka urodzonego na zesłaniu oraz matki w 1940 r. A. i jego bratem zajmuje się ciotka. Ojciec pracuje przy wyrębie tajgi. Stryj udaje się do armii Andersa. W 1943 r. ojciec zgłasza się do I Dyw. Rodzina zostaje przesiedlona na Ukrainę. Wiadomość o śmierci ojca na froncie. Repatriacja w marcu 1946 r. Z powodu choroby ciotki trafiają do domu dziecka.

Łobaza Edward, Wspomnienia z syberyjskiego dzieciństwa

Sygn. 493/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 13, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Łopuszański Jan, bez tytułu

Sygn. 606/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 52, data powstania nieznana.

(1941) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Łoś Jan, Na etacie biedy (Narymski Kraj)

Sygn. 494/s

Sygn. 928/s (drugi egzemplarz)

Maszynopis, kserokopia, kserokopie dokumentów, ss. 16, 1989-1991.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Łowicka Łucja, Garść ziemi

Sygn. 143/s

Maszynopis, ss. 40, wiersze zesłańcze, lista 59 deportowanych rodzin, 1989.

(1939-1945), A., ur. 1903, mieszkała z trójką kilkuletnich dzieci w majątku w Dołubowie (pow. Wołkowysk, woj. Białystok). Mąż. Oficer rezerwy, zginął w Katyniu. Deportowana wraz z siostrą i jej dziećmi 13.04.1940 r. do Kazachstanu (obwód Pietropawłowski). Dużo szczegółów codziennego bytowania, relacji międzyludzkich. Niedługo po przyjeździe śmierć synka. Siostra opuszcza ZSRR z armią Andersa, a. zostaje z chorymi dziećmi. Pracuje w magazynie zbożowym, na robotach polowych. Krótkie uwięzienie w okresie paszportyzacji. Pomoc z ZPP, dzieci w polskim przedszkolu. Jesienią 1945 r. wyjeżdża do kraju (dzięki dokumentom przysłanym przez krewnych).

Łubniewska Józefa, Wspomnienia z pobytu w ZSRR

Sygn. 154/s

Maszynopis, ss. 13, kopia, 1989

(1940-1947), a., ur. 1910 r., mieszkała w pow. Wilejka (woj. Wilno). Wraz z dwojgiem dzieci i teściami zostaje deportowana 13.04.1940 r. do północnego Kazachstanu. Miesiąc wcześniej aresztowano męża. Umieszczeni w kołchozie. Początkowo utrzymuje rodzinę z wyprzedazy rzeczy i kradzieży ziarna. Śmierć teściów (1940 i 1944). Dużo szczegółów codziennego bytowania. Praca przy plewieniu, jako goniec w biurze kołchozowym. W 1943 r. przyjmuje radziecki paszport szantażowana losem dzieci. W 1945 r. przyjeżdża do niej siostra zwolniona z obozu. Powrót do kraju w czerwcu 1946 r. W 1947 r. wraca do kraju mąż, żołnierz armii gen. Andersa. Ciężkie warunki życia w kraju.

Ługowski Stefan, Sybir

Sygn. 337/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 34, przed 1989.

(1922) A., ur. 1907 r., był wnukiem powstańca styczniowego. Urodził się na Zabajkalu. W 1922 r., po śmierci ojca, a. z matką i dwojgiem rodzeństwa repatriuje się do Polski. Opis podróży przez Japonię, gościnności Japończyków, wizyty

cesarzowej u polskich uchodźców. Kontynuacja podróży przez Szanghaj, Hongkong, Kolombo i Kanał Sueski. Wiele wrażeń i obserwacji. Przybycie do Gdańska. Rozczarowanie chłodnym przyjęciem w Polsce. Umieszczenie w klasztorze w Bojarowie. Bardzo ciężkie warunki bytowe. Nieprzychylność polskiego otoczenia.

Łukaszewicz Bolesław, Zaniewska Romualda, Sietko Edward, Dokumenty zesłańcze, listy, wspomnienia

Sygn. 931/s

Rękopisy, oryginały i kserokopie, ss. 100, 1990-1994, maszynopis, kopia, ss. 8, 1990, kserokopie dokumentów.

(1941-1946) B. Łukaszewicz, ur. 1924, mieszkał w gminie Krynki, pow. Grodno, woj. Białystok. Deportowany z matką i dwojgiem rodzeństwa 20.06.1941 r. do miejscowości Biely Jar, obw. Nowosybirsk, Narymski Kraj. Ojca aresztowano tuż przed wywózką, zbiegł w czasie ewakuacji więzienia. Wyszkolenie a. na tracza (cieślę). Po amnestii przenosiny do Toguru, praca w tartaku. Wyjazd na południa uniemożliwia choroba matki. We wrześniu 1943 r. mobilizacja do polskiej armii. Matka i rodzeństwo przybywają do Polski w sierpniu 1945 r. Demobilizacja a. w 1946 r. Osiedlenie się na gospodarstwie w pow. Braniewo.

(1941-1946) R. Zaniewska, l. 16, deportowana z rodzicami i dalszymi krewnymi ze wsi Boryski, pow. Grodno, woj. Białystok 20.06.1941 r. do obw. Nowosybirsk, rejon Wierch-Ketsk. Umieszczenie w kołchozie. Szok pierwszych dni. Ojciec pracuje jako szewc, a. na wyrębie, połowach ryb. Głód. Śmierć ojca w 1943 r. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę (obw. Woroneż) do sowchozu. Śmierć matki wiosną 1945 r. Wielkie poczucie osierocenia, myśli samobójcze. Ucieczka z zesłania w listopadzie 1945 r. Ukrywanie się w rodzinnej wsi i okolicach. Pospieszny ślub, by zmienić nazwisko. Wyjazd do Polski.

(1939-1955) E. Sietko-Sierkowicz był leśnikiem w Białej koło Hajnówki (woj. Białystok). Deportacja z rodzicami z Wołkowyska 20.06.1941 r. do obw. Nowosybirsk, rejon Wierch-Ketsk, osiedle Rybińsk. Praca na wyrębie i przy spławie drewna. Po amnestii a. zostaje mężem zaufania w rejonie. Uzyskanie pomocy żywnościowej w Kołpaszewie. Aresztowanie w styczniu 1944 r. pod zarzutem szpiegostwa. Zmontowanie przez NKWD zbiorowej sprawy kilku polskich mężów zaufania. Wyrok 8 lat obozu za kontrrewolucyjną propagandę. Początkowo pobyt w obozie przy hucie szkła w Nowosybirsku. Wędrowka po różnych obozach w rejonie Nowosybirsk. Uzyskanie pracy biurowej, poprawa kondycji fizycznej. W 1948 r. przeniesienie wraz z innymi politycznymi do obozu specjalnego w okolicach Norylska. Nadanie numeru. Odmowa współpracy agenturalnej, karne przeniesienie do pracy w kopalni. W 1950 r. ciężka choroba. Długi pobyt w szpitalu. Praca w warsztatach remontowych. Silna grupa polskich więźniów. Zwolnienie w styczniu 1952 r. i skazanie na „wieczną zsyłkę”. Podjęcie pracy w księgowości. Ślub z córką Polaków zesłanych w 1937 r. Narodziny syna w 1954 r. Starania rodziny w kraju o repatriację a. Przyjazd do Polski w grudniu 1955 r.

Łukaszewicz-Preihs Katarzyna, Przyrzeczenie

Sygn. 846/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 121, przed 1992.

(1939-1942) A., ur. 1923, została deportowana 10.02.1940 r. Po amnestii wstąpiła do polskiej armii i z nią została ewakuowana. Brała udział w kampanii włoskiej II

Korpusu, po wojnie studiowała farmację. Maszynopis jest powieścią opartą luźno na przeżyciach a. i jej znajomych.

Łukianowicz Helena, Tam gdzie szaleją burany

Sygn. 203/s

Maszynopis, kopia, ss. 12, 1989

(1940-1947) A., lat 13, została deportowana z matką i bratem 13.04.1940r. Ojciec został wcześniej aresztowany. Przybycie do obw. Pietropawłosk. Osiedlenie w kołchozie zamieszkałym przez Ukraińców. Początkowo utrzymują się z wyprzedaży rzeczy. Zatrudnienie przy różnych pracach polowych. Opis dziecięcych przyjaźni, skromnych rozrywek, stopniowa akceptacja kradzieży. Głodna zima, poszukiwania padłych zwierząt. A. choruje na malarię. Repatriacja w 1946 r. Umieszczenie w PGR. Trudne początki nowego życia. Sukcesy w szkole.

Łukowicz Krystyna, bez tytułu

Sygn. 608/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 26, około 1990.

(1939-1948) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Łupinowicz Halina, Biografia i wiersze Anny Rudawcowej

sygn. 47/s

Kopia maszynopisu, 1989, ss. 2 biografii i 24 wiersze z lat 1940–1946 w opracowaniu córki a.

Anna Rudawcowa (1905–1981), nauczycielka, poetka, pisała do "Płomyczka". Mieszkała z rodziną w Sokółce k. Białegostoku. Mąż, dyrektor szkoły, został aresztowany i skazany na 10 lat. A. Rudawcową deportowano z córką i synem 13.04.1940 r. Po amnestii zaangażowała się w życie kulturalne zesłańców w Atbasarze/Kazachstan. Powrót do kraju w maju 1946. Wiersze napisane na zesłaniu przemycano do kraju w bucie.

Łupinowicz Halina, Skrzywdzeni

Sygn. 169/s

Maszynopis, ss. 52, kopia, 1989.

(1939-1946), A., ur. 1925, mieszkała z rodzicami w Grodnie (woj. Białystok). Rodzice byli nauczycielami. Opis obrony miasta w 1939 r. Wznowienie nauki w szkołach, mały sabotaż uprawiany przez uczniów. Aresztowanie ojca za ukrywanie polskich książek. A. deportowana z matką i młodszym bratem 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Nie znajdują zatrudnienia. Od głodu ratują rodzinę a. paczki i sprzedaż zabranych rzeczy, matka zaczyna chorować. Wyjazd do Atbasaru do pracy przy węźle kolejowym. Po amnestii daremne oczekiwanie na powrót ojca. Wizyta księdza. Rozpacz wśród pozostawionych po ewakuacji armii polskiej do Iranu. W 1943 r. głód, aresztowania pracowników delegatury. A. zapada na różne choroby. Krótki pobyt w więzieniu w okresie paszportyzacji. Matka odrzuca propozycję donoszenia NKWD za co jest

prześladowana. Wyjazd do pracy na budowie w obw. Kustanaj. A. trafia z wycieńczenia do szpitala. Ciągłe choroby, załamanie psychiczne. Ponowne przenosiny, praca przy odswawianiu. Wyjazd do Karagandy, gdzie matka ma pracować w oddziale ZPP. Cała rodzina zapada na tyfus. Od końca wojny oczekiwanie na repatriację. List od ojca, który uciekł z więzienia po ataku Niemców w 1941 r. Wyjazd w kwietniu 1946 r. Oczekiwanie na ojca, który został w Grodnie aresztowany. Wrócił w 1953 r.

Łuszczek Józef, Ciernista droga

sygn. 68/s (dwie teczki)

Maszynopis, ss. 234 s., 1975–1979, załączone współczesne zdjęcie a.

(1939–1959). A., ur. 1917, pochodzi z powiatu Nowy Targ (woj. Kraków). Pracował u ks. prałata A. Bystrzonowskiego w Krakowie. Po wybuchu wojny wyruszył na wschód w poszukiwaniu wojska, by się zaciągnąć. Dotarł do ciotki, mieszkającej w osadzie Leonówka w pow. Zaleszczyki (woj. Tarnopol). Osadnikami byli sami Podhalanie. W czasie próby powrotu na zachód a. został aresztowany. Przebywał w obozie dla jeńców w Kamieńcu Podolskim. Zwolniony wrócił do ciotki. Został deportowany wraz z jej rodziną 10.02.1940 do Kańska w Krasnojarskim Kraju. Stamtąd przewieziono ich do posesji Myszakówka w tajdze. Praca w tajdze, na spławie, epidemia tyfusu. Jesienią 1941 r. Polacy przenieśli się do miasteczka Sludrudnik, potem a. przebywał w różnych osadach w okolicy. Stracił kontakt z rodziną i innymi Polakami, przyjaźń z Rosjanami. W 1944 r. przesiedlono a. na Ukrainę, do sowchozu Ajdar w obw. Woroszyłowgrad. Tam w 1945 r. a. został aresztowany za kradzież zboża i skazany na 2 lata pozbawienia wolności. Przebywał w obozie w Donbasie. Praca w hucie szkła. Po zwolnieniu w październiku 1947 r. nie pozwolono mu repatriować się do Polski. Wrócił do sowchozu Ajdar, i z pomocą jego mieszkańców jakoś urządził się. Ciągłe zabiegał o repatriację, pisząc do polskiej ambasady, W. Wasilewskiej. W 1949 r. objął posadę piekarza. W 1950 r. założył rodzinę, żona Ukrainka. W l. 1951, 1953 urodziły się dzieci. W 1954 r. a. złożył dokumenty na wyjazd. Wraz z rodziną repatriował się w marcu 1956 r. Osiedlił się w Kościelisku.

Łużyc Jerzy, Wrześniowym szlakiem

Sygn. 815/s

Druk, ss. 237, 1944.

Jest to książka wydana w Palestynie w serii Biblioteka Orła Białego. Dotyczy wojny obronnej 1939 r.

Łysko Bronisława, Wspomnienia

sygn. 114/s

Maszynopis, ss. 15, ksero karty repatriacyjnej, 1989,

(1939-1948) A. mieszkała w Ignalinie na Wileńszczyźnie. Pochodziła z rodziny polsko-litewskiej. Ojciec był kolejjarzem. Skrótowy opis okupacji radzieckiej i niemieckiej. W lipcu 1945 r. w czasie przygotowań do przesiedlenia a. zostaje aresztowana. Więzienie w Wilnie. Etap do Władywostoku. Obóz w Buchto-Nachodce. Praca na polach sowchozu, w świniańni. List i paczka od ciotki. Karcer za utarczkę ze strażnikiem. Na wiosnę 1948 r. transport na zachód. W Brześciu przejmują ich polscy żołnierze. Doraźna pomoc ze strony PCK i podróż do rodziców do Nakła.

Łysy Kazimierz, Byłem zesłańcem Sybirakiem

Sygn. 340/s

Rękopis, ss. 37, kserokopia, 1989, dołączona lista współtowarzyszy niedoli.

(1939-1946) A., ur. 1915, mieszkał na wsi w okolicach Drohobycza (woj. Lwów). Ojciec był gajowym, a. prowadził wiejski sklep. Po wojnie obronnej ucieka z niewoli niemieckiej. Deportowany 10.02.1940 r. wraz z ojcem, bratem i żoną. Opis długiej podróży docierają w okolice Tobolska nad Irtyszem. Baraki usytuowane przy tatarskim osiedlu. Praca przy wycince drewna, na splawie, wyładunku barek. Rewizja bagaży, odebranie wszelkich druków i książek. A. zostaje wysłany w głąb tajgi na wyręb. Głód. Narodziny syna. Wiosną 1941 r. wylew rzek. Przeniesienie do tartaku. Głód, choroby, beznadziejna walka z brudem i wszami. Po amnestii wydanie polskich dokumentów. Nadzieje na wyzwolenie wiązane z wojną z III Rzeszą. Dociera nieco pomocy żywnościowej. Izolacja od innych skupisk polskich, brak informacji o polskiej armii. W czerwcu 1943 r. a. zostaje powołany do I Dyw. W 1944 r. rodzinę przeniesiono na Ukrainę. W 1945 r. udaje im się wrócić do rodzinnej wsi. Stamtąd w 1946 r. przesiedlają się zachód, gdzie dołącza do nich a.

M

Mac Józef, Mac Weronika

Dokumenty z zesłania

Sygn. 684/s

Dokumenty, zdjęcia, kserokopie, ss. 13, lata 40. XX w.

Materiały te dokumentują pobyt rodzeństwa Maców w domu dziecka.

Maciejewski Mikołaj, Wspomnienia

sygn. 73/s

Rękopis, ss. 25 formatu A4, 1989, oparty na opowiadaniach starszego rodzeństwa

(1939-1946) A., l. 3, był synem gajowego w pow. Stryj (woj. Stanisławów). Deportowany z 7 rodzeństwa i rodzicami 10.02.1940 r. do Kotłasu. Posiołek w tajdze. Śmierć brata. Najstarsi brat i siostra zostają od nich oddzieleni i wysłani daleko do pracy. W 1941 r. umiera ojciec. A. wraz z bratem trafia do ochronki. Rozdzielenie z bratem, który potem trafił do polskiego domu dziecka w Zagorsku. A. zostaje natomiast umieszczony w rosyjskiej ochronce, gdzie zmieniają mu nazwisko. Rodzina w tym czasie przenosi się do kołchozu. W 1943 r. umiera matka, potem najstarszy brat. Pozostałe 4 siostry trafiają do polskiego domu dziecka w Kuziolu. Głód. Śmierć jednej z sióstr. W 1944 r. a. zostaje odszukany i zabrany do polskiego domu dziecka. Spotkanie z siostrami, nauka języka polskiego. Przeniesienie dzieci na południe ZSRR, obłast tambowska. Ponowne rozdzielanie z siostrami. Głód w rosyjskim domu dziecka, kradzieże żywności. Nauka w rosyjskiej szkole. Jesienią 1945 r. przenosiny do polskiego domu w Obłówce. Ponowne spotkanie rodzeństwa. Polska szkoła. W marcu 1946 r. transport do Polski. Rozdzielenie po różnych domach dziecka, gdzie przebywają do pełnoletności. A. skończył studia pedagogiczne i został wychowawcą w domu dziecka.

Maciuk Janina, bez tytułu

Sygn. 495/s
Maszynopis, kopia, ss. 15, 1990.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Mackiewicz Albina, bez tytułu

Sygn. 496/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Macutkiewicz Józef, Wspomnienie z pobytu w więzieniu, łagrach

Sygn. 663/s
Maszynopis, ss. 3, 1995.

Wspomnienia wycofano ze zbiorów na życzenie rodziny. W teczce znajdują się listy dokumentujące ten fakt.

Magierska Leokadia, Wspomnienia

sygn. 2/s
Rękopis, ss. 8, 1989.

(1940–1946). A. wraz z rodzicami i rodzeństwem mieszkała we wsi Uściług w pow. Włodzimierz Wołyński (woj. Wołyń). Zostali deportowani 10.02.1940 r. Po trzytygodniowej podróży znaleźli się w barakach w tajdze (nie podaje gdzie, brak dat). Praca przy ładowaniu drzewa na wagony. Epidemia tyfusu, wymierały całe rodziny. Ojciec a. zmarł z głodu. Jedna z sióstr została zmobilizowana, najprawdopodobniej do I Dywizji.

Maj Jan, bez tytułu

Sygn. 694/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 4, ok. 1995.

(I połowa lat 40. XX w.), a., ur. 1929, uzupełnia i prostuje informacje zawarte w wydrukowanych w „Karcie” (nr 4) wspomnieniach o domu dziecka w Mojenkumie (Kazachstanie).

Majewska Jadwiga, W kierunku szerokich torów

Sygn. 497/s
Maszynopis, kopia, ss. 11, 1990.

(1940-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Majkowska Beata, Trzy akty, czyli udział ZSRR w wojnie światowej

Sygn. 690/s
Maszynopis, ss. 14, po 1993.

Praca dyplomowa, w której wykorzystano zebrane przez a. relacje Polaków deportowanych do ZSRR.

Majkowska Dorota, Wspomnienia131/s

Sygn. 133/s
Maszynopis, ss. 7, 1989

(1939-1946), rodzice a. kupili ziemię w pow. Buczacz (woj. Tarnopol). Gospodarstwo zostało skonfiskowane w grudniu 1939. Wraz z innymi kolonistami rodzinę deportowano 10.02.1940 r. do obwodu archangielskiego. Umieszczeni w barakach w tajdze. Praca na wyrębie. Po amnestii wędrówka na południe nad Angarę. Stamtąd odesłani do rejonu ałtajskiego w Krasnojarskim Kraju. Rodzice pracują w cegielni, a. z siostrą chodzą do szkoły. Wspomnienie ustawicznego głodowania.

Majkut-Znamirowska Irena, Gorzki chleb

Sygn. 750/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 81, data powstania nieznana.

(1940-1946) A. mieszkała w Stanisławowie, mąż został w 1939 r. internowany na Węgrzech. Ostrzeżona przed możliwością deportacji ucieka z rodziną do Lwowa. Stamtąd deportacja, ponieważ matka była „bieżeńcem” z Kielc. W czasie formowania transportu a. udało się zbiec, ale wróciła do wagonu zdobywszy żywność na drogę. Podróż pociągiem do Czeboksar (stolica Czuwaskiej ASRR). Dalej statkiem po Włodze do miejsca osiedlenia. Stare, zniszczone baraki, plaga insektów. Praca na wyrębie, z którą a. nie daje sobie rady. Zdobywanie żywności przez handel wymienny. Egoizm niektórych polskich zesłańców. Napastowanie seksualne ze radzieckich mężczyzn. Sąd za nieobecność w pracy, kara grzywny dzięki wstawiennictwu naczelnika. Praca kucharki przy leśnej brygadzie, pomocnicy w piekarni, na budowie. O amnestii wyjazd do Jozskar-Oły w Maryjskiej ASRR. Pomoc ze strony spotkanego w podróży inżyniera. Wyprowadzka na wieś. Praca w przedszkolu, matka dorabia szyciem. Stanowczość i zaciorność a. Przeprowadzka i nowa praca w szpitalu. Przeróżający widok szpitalnej kostnicy. Powstanie ZPP, pomoc materialna. Przyjaźń z Hildą, pochodzącą ze Śląska. Wspólne zamieszkanie i wspieranie się w trudach życia. Nowa praca w spółdzielni rzemieślniczej. Stała troska o synka. Niespodziewany przyjazd męża (nie wyjaśnia okoliczności). Mobilizacja do I Dyw. Narodziny syna. Wyjazd przyjaciółki do Polski. Powstanie polskiej szkoły, w której a. zostaje nauczycielką. Zarabianie handlem na rynku. Koniec wojny i nadzieje na powrót. Nowa przeprowadzka. Ciągła bieda. Pomysł nielegalnego wyjazdu do Polski. Wyjazd w końcu 1945 r. Podróż z przygodami do Lwowa, bez pieniędzy i żywności. Pomoc księdza. Syn zarabia noszeniem walizek. Nielegalne wyrobienie dokumentów na wyjazd. Matka zapada na tyfus i pozostaje we Lwowie. Przyjazd do Krakowa. Pomoc krakowian dla zesłańców. Spalenie starych ubrań. Spotkanie z mężem w Kielcach. Chrzcziny syna. Osiedlenie się w Bierutowie, gdzie mąż kierował szkołą. Radość z nowego domu.

Makarewicz Piotr, Białe noce

Sygn. 167/s

Maszynopis, ss. 49, kopia, 1989.

(1940-1941) A. wraz z żoną, spodziewającą się dziecka, zostaje zatrzymany podczas nielegalnego przekraczania granicy na Bugu. Trafiają do więzienia w Brześciu. Zarzuca się a. szpiegostwo. Żona w więzieniu rodzi syna. A. otrzymuje wyrok 3 lat obozu. Głodówka w więzieniu brzeskim w proteście przeciwko przeludnieniu cel. Etap do Archangielska. Pobyt w obozie nad brzegami Dwiny. Praca przy rozładunku wagonów, naprawie torów. A. zostaje uwolniony jesienią 1941 r.

Makarska Jadwiga, Wspomnienia

sygn. 105/s

Rękopis, kserokopia, ss. 63, 1989.

(1940-1941) A. była nauczycielką. Mieszkała w Szarkowszczyźnie, woj. Wilno. Mąż we wrześniu 1939 r. wraz ze swym oddziałem przeszedł na Łotwę i tam został internowany. Deportowana w końcu czerwca 1940 r. z córką, matką i bratem do obw. Archangielsk, Kotłas. Stamtąd w tajgę do posesji Siewierny Kargowa, rej. Tojma. Praca na drodze, przy wyrębie, na sławie drzewa, sianokosach. Aresztowania wśród zesłańców. Próba zwerbowania a. na konfidenta. Listy i paczki pomagają przeżyć głód. Wielu umiera, ktoś się rodzi, a ktoś żeni. Brat ciągle choruje. Władze informują ich o amnestii i możliwości wyjazdu. Wraz z innymi Polakami wybierają się do Astrachania. Nadchodzi telegram od męża, który jest w obozie wojskowym w Buzułuku. Podróż barką do Kotłasu. Stamtąd ruszają pociągiem na początku października 1941 r. na południe.

Makarska Jadwiga, Życiorys (dokumenty rodzinne)

Sygn. 945/s

Rękopis, kserokopie, ss. 15, kserokopie dokumentów, fotokopie zdjęć, 2008.

(1871-1946) Wspomnienie wnuczki, Elwiry Bartoszek, o dziadku Wacławie Załuskim.
(1902-1990) Życiorys Jadwigi Makarskiej, z d. Załuskiej, nauczycielki, deportowanej wraz z rodziną 20.06.1940 r. do obw. Archangielsk. Praca na wyrębie. Po amnestii wyjazd do Ałtajskiego Kraju. Praca w polskiej szkole. Śmierć brata w 1944 r. Repatriacja do kraju w maju 1941 r. Aresztowanie przez UB w 1950 r. za propagandę antyradziecką. Uwolnienie po wyroku sądu apelacyjnego.

Maksymiak Jan, wspomnienia bez tytułu

Sygn. 911/s

Maszynopis, kopia, ss. 53, 1989.

(1939-1943) A., l. 12, mieszkał na wsi na Polesiu. Powrót do domu z kolonii letnich pod bombami. Pierwsze kontakty z radzieckimi żołnierzami. Częściowo pozytywne oceny niektórych przejawów nowego systemu. Deportacja 20.06.1941 r. do Narymskiego Kraju. Osada Tagur niedaleko Kołpaszewa. Praca na wyrębach, tartaku, sławie drewna. Latem 1942 r. podjęcie pracy w przedsiębiorstwie rybnym. Amnestionowanie zesłańców we wrześniu 1942 r. Pomoc żywnościowa i odzież. W 1943 r. zgłoszenie się na ochotnika do I Dyw. W lipcu wraz z siostrą wyjeżdża do wojska.

Maksymowicz Regina, Wspomnienia z zesłania 1941-1945

Sygn. 933/s

Sygn. 498/s (drugi egzemplarz)

Maszynopis, kserokopia, ss. 15, 1990, rękopis, ss. 2, 1991, kserokopie dokumentów, fotokopia zdjęcia.

(1939-1954) A., ur. 1924, była gimnazjalistką w w Wołkowysku (woj. Białystok). Ojciec pracował w służbie więziennej. Ukrywał się od wkroczenia A. Cz. Aresztowanie ojca w lutym 1941 r. Deportacja rodziny 19.06.1941 r. do osady Rybinsk (rejon Biełyj Jar), Narymski Kraj. Praca na wyrębie, splawie drewna. Po amnestii podróż na południe przez Nowosybirsk do Buchary. Tułaczka po kołchozach, epidemia tyfusu, głód. Narzucenie obywatelstwa radzieckiego. Przenosiny do Dżambułu dzięki pomocy znajomej Rosjanki. Praca w szkole jako pomoc biurowa. Potem w szkole polskiej jako nauczycielka. Wyjazd do Wołkowyska w maju 1945 r. Przesiedlenie do Polski we wrześniu 1945 r. Powrót ojca z łagrów w 1954 r. Śmierć ojca rok później.

Maliszewska Janina, Moje wspomnienia z Syberii

sygn. 111/s

Maszynopis, kopia, ss. 10, 1989.

(1939-1946) A., l. 14, była córką osadnika wojskowego w pow. Brzeżany (woj. Tarnopol). Po wybuchu wojny napady ukraińskie. Deportowana 10.02.1940 r. z matką i 2 rodzeństwem. Ojciec w tym czasie ukrywał się poza domem. Przybycie do Krasnojarska. Stamtąd wywiezieni w tajgę do posesji Borzowa nad rzeką Ona. Praca na wyrębie. Duża śmiertelność. Na wiosnę 1941 r. a. z bratem i innymi młodymi wywieziona do Jenisiejska do pracy w porcie. Po ogłoszeniu amnestii wracają do reszty rodziny. Na zimę zatrudniają się w kołchozie. Nie udaje im się opuścić Krasnojarskiego Kraju i osiedlają się w kołchozie w irbejskim rejonie. Za odmowę przyjęcia obywatelstwa więziona przez 3 miesiące. Brat poszedł do I Dyw. Repatriacja do kraju w 1946 r.

Małysz Światosław, Stypendium Pana Boga

Sygn. 345/s

Rękopis, ss. 196, 1989-1990.

(1939-1956) A. miał ok. 10 lat. mieszkał w Krechowiu w woj. Lwów. Urodził się w rodzinie polsko-ukraińskiej. Opis szczęśliwego dzieciństwa. Po wybuchu wojny ojciec – Ukrainiec – wyjeżdża na zachód. A. odmawia wyjazdu i zostaje z babcią, matką i młodszym rodzeństwem. Oczekiwanie na bolszewików, chowanie cennych rzeczy i żywności, wycofywanie się rozbitych polskich oddziałów. Po wkroczeniu jednostki radzieckiej niszczenie tablic i godeł, aresztowania, splądrowanie pałacu miejscowej dziedziczki, dewastacja młyna, mleczarni, stałe rekwizycje żywności. Dokwaterowanie do domu a. dwóch oficerów. Otwarcie rosyjskiej szkoły. W majątku założono kołchoz. Aresztowanie popa i zakonników. Postępujący upadek miejscowości, ubożenie ludności, kolejne aresztowania, ale i drobne radości dziecka pamiętane po kilkudziesięciu latach. Na przedwiośniu głód. Wybuch wojny niemiecko-radzieckiej. Walki w okolicy wsi. Nowa władza okupacyjna. Śmierć kolegi w wyniku zabawy z porzuconą amunicją. Powrót ojca, który jest aktywnym działaczem ruchu ukraińskiego. Wyjazd z rodziną w okolice Buczacza, gdzie ojciec zostaje rządcą w opuszczonym majątku. Ojciec przekonuje go do ukraińskiej narodowości.

Po kilku miesiącach przenosiny do Buczacza, ojciec pracuje w magistracie. Zagłada Żydów, represje wobec pozostałych. W 1943 r. powrót do babci. Lepsze warunki życia niż za bolszewików. Syn sąsiadów wstępuje do SS „Galizien”. Wyparcie Niemców przez oddziały radzieckie latem 1944 r. Odbudowie władzy bolszewickiej towarzyszą walki z UPA. Napady na ludność polską. A. zostaje pod wpływem ojca łącznikiem oddziału UPA. Narastające zagrożenie ze strony władz radzieckich. Podjęcie decyzji o przesiedleniu się do Polski. Na stacji granicznej NKWD zabiera ojca. Pociąg dociera do Brochowa pod Wrocławiem. Skierowanie do pobliskiej wsi Bieńkowie. Ciężkie początki nowego życia. A. wstępuje do wojska i ZMP. Nawiązuje kontakt z podziemiem ukraińskim. Przestraszony konsekwencjami działalności w podziemiu dezertuje z wojska. Aresztowanie przez informację wojskową. Bicie w śledztwie. A. zostaje skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Więzienie w Koronowie. Po kilku latach przeniesiony do obozu pracy. Praca w kamieniołomach. Zelżenie niewielkie reżymu po śmierci Stalina. Transport nowych więźniów – chłopów sprzeciwiających się kolektywizacji. Przeniesienie do wydobywania wapna. Przyjaźń z więzionym akowcem, rozmowy o komunizmie i historii Polski. A. zostaje przodownikiem pracy a nawet brygadzystą. W wyniku zatargu z komendantem wraca do więzienia. Zgłasza się do pracy jako fryzjer. Powrót do kamieniołomu, ulga po półrocznej bezczynności i zamknięciu. Zwolniony w wyniku amnestii w 1956 r. Po krótkim pobycie w domu wyjeżdża do Wałbrzycha. Nie wytrzymuje pracy w kopalni pod ziemią. Zatrudnia się na stanowisku robotniczym na kolei we Wrocławiu. Przykre stosunki w domu, ciężka choroba matki. A. podejmuje naukę w liceum dla dorosłych, potem w technikum budowlanym. Kłopoty w pracy z racji więziennej przeszłości. Śmierć matki. Przerwanie nauki, przyuczenie do zawodu ślusarza. Miłość i radość z pracy pozwalają a. ustabilizować swe życie.

Marcinkiewicz Jan, bez tytułu

Sygn. 499/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 29, 1991.

(1939-1954) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Markiewicz Aleksandra, Życie Ludwika Turno – na podstawie dokumentów

Sygn. 975/s

Rękopis, kserokopia, ss 11, kserokopie dokumentów i tekstów drukowanych, przed 2012.

(1823-1899) Opracowanie biografii polskiego geologa. W 1846 r. deportowano go jako obywatela Rosji z Krakowa za udział w powstaniu do Warszawy. Karne powołanie do armii carskiej. Służba wraz z innymi Polakami w Orenburgu. Udział w ekspedycji badającej Morze Aralskie, poszukiwania złóż węgla kamiennego nad Morzem Kaspijskim (przy współudziale Tarasa Szewczenko). W 1859 r. powrót do Warszawy.

Markiewicz Jadwiga, bez tytułu

Sygn. 500/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, data powstania nieznana.

(1942-1955) A., ur. 1924 r., prowadziła folwark. W 1942 r. wstąpiła do AK. Aresztowana po wkroczeniu wojsk radzieckich. Otrzymała 10 lat obozu. Etap do Orszy. Kilkumiesięczna praca w szpitalu. Etap do Magadanu. Straszne warunki w obozie. Repatriacja 1955 r.

Markowska Danuta, bez tytułu

Sygn. 501/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, 1989.

(1940-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Maryniak (pseud.) Jan [właśc.: Wojdyła], Ukryłem się w Związku Radzieckim

sygn. 84/s

Maszynopis, ss. 122, 1989.

(1920-1941) A., ur. 1913 był synem chłopa z Mikłaszowa k. Lwowa. Najdawniejsze wspomnienie a. to okres wojny 1920 r. W I. 1926-1933 gimnazjum we Lwowie, potem studia prawnicze, związki z ruchem narodowym. Po zajęciu Polski wschodniej przez ZSRR w 1939 r. rozkułaczenie gospodarstwa rodzinnego. Po wywózce lutowej 1940 r., której ofiarą pada część rodziny, a. ucieka do Lwowa. Wstąpienie do podziemia. Po nieudanej próbie przedostania się na Węgry w kwietniu 1940 r. a. ukrywa się przez pewien czas w domu teściów. Pod fałszywym nazwiskiem zaciąga się do pracy w Krzywym Rogu. Opis podróży przez Ukrainę radziecką. Praca w brygadzie ciesielskiej, opis warunków życia, towarzyszy pracy, spotkań z radzieckimi Polakami. Na wiosnę 1941 r. szkolenie wojskowe po pracy. Wybuch wojny radziecko-niemieckiej. A. zostaje zmobilizowany, ale do pracy w zakładach ważnych dla obronności. Deportacja pracujących dotąd z nim Niemców radzieckich. W połowie lipca wysłany wraz z innymi mężczyznami na roboty fortyfikacyjne nad rzeką Ingulec. Po ucieczce dowództwa wracają do Krzywego Rogu, gdzie ogarnia ich armia niemiecka. Polacy ze Lwowa wyruszają na piechotę na zachód przez Kirowograd, Humań, Winnicę, Płoskirów, Tarnopol. Ciekawy opis tej wędrówki z różnymi przygodami. W 1942 r. a. wstąpił do Narodowej Organizacji Wojskowej.

Massalska Helena, Wspomnienia z lat 1939-1955

Sygn. 170/s

Maszynopis, ss. 29, kopia, 1989.

(1939-1946), A. ur. 1920 r. tuż przed wojną wyszła za mąż za oficera. Mieszkała we Włodzimierzu Wołyńskim (woj. Wołyń). Po wejściu wojsk radzieckich mąż ukrywa się. Aresztowany przy próbie nielegalnego przekroczenia granicy. A. wraz z rodzicami i bratem zostaje deportowana 13.04.1941 r. do Kazachstanu. Trafiają do kołchozu zamieszkałego m. in. przez kilkoro Polaków, którzy pomagają nowym zesłańcom. Praca przy budowie dróg. Po jakimś czasie odkupują starą lepiankę na własne mieszkanie. A. pisze listy do różnych urzędów szukając męża. Przeniesienie na budowę linii kolejowej Akmolińsk-Kartały, gdzie było więcej polskich rodzin z Włodzimierza. Po ogłoszeniu amnestii młodzież, m. in. brat a., wyjeżdża do polskiej armii. Ojciec pracuje w polskiej delegaturze w Akmolińsku. Przenosiny z matką do

miasta, a. też znajduje pracę w delegaturze. Wszyscy pracownicy zostają aresztowani latem 1942 r. A. z ojcem po kilku dniach zwolniona. Ojciec ponownie aresztowany w lutym 1943 r., skazany na 10 lat, wysłany do obozów na Uralu. A. pracuje w rzeźni. Czasowe uwięzienie w okresie paszportyzacji. W kwietniu 1946 repatriacja. Docierają do Białegostoku do rodziny męża. Praca w Warszawie, ustawiczne zabiegi o odnalezienie i powrót męża i ojca. Ojciec wraca z ZSRR w 1955 r. Los męża pozostał nieznany.

Matczuk Kazimiera, Wspomnienia z Kazachstanu

Sygn. 819/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 25, 1989.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Matusiewicz Honorata, Wspomnienia

Sygn. 223/s

Rękopis, ss. 10, 1989.

(1939-1957) A. mieszkała w woj. Lwów, gdzie ojciec kupił ziemię z parcelacji. Wojna zastała ją na kursach w szkole rolniczej, w której zorganizowano pomoc dla uchodźców. Deportowana 10.02.1940 r. Osiedlenie w posesji w tajdze. Praca przy paleniu gałęzi. Po wybuchu wojny z Niemcami zmniejszenie przydziałów żywności. Kłopoty z wyjazdem z tajgi czynione przez władze. A. z powodu choroby pozostaje a rodzina wyjeżdża. Tracą z sobą kontakt, a. zajmuje się rodzina białoruska. A. pracuje do 1945 r. w szpitalu. Wychodzi za mąż za obyw. radzieckiego. Repatriuje się do Polski z rodziną w 1957 r. Po wojnie odnajduje rodzeństwo w Anglii, rodzice zmarli w czasie podróży na południe. Dzieci ewakuowano do Iranu, gdzie jeden z braci zmarł.

Matwijów Józef, bez tytułu

Sygn. 502/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Maznas Władysława, Wspomnienia

sygn. 3/s

Rękopis, ss. 20, 1989–1990.

(1940–1946). A. została wywieziona 13.04.1940 r. z Trembowli w woj. Tarnopol wraz z dwoma synami. Dokładnie opisała deportację, lista 65 osób z wagonu nr 10, którym wywożono a. Na początku maja deportowani znaleźli się w kołchozie "Bolszewik" w Kazachstanie (obw. Semipałatyńsk, rejon kokpektyński). Opis pracy w kołchozie, warunków życia. Wraz z 15 osobami a. mieszkała w lepiance zrobionej przez zesłańców (podaje nazwiska współlokatorów). Po amnestii we wrześniu 1941 r. przeniosła się do kołchozu im. Żdanowa. W 1942 r. przywieziono tam zesłanych Niemców, Czeczenów i innych. Głód, choroby (po wojnie nieudane starania o rentę

za utratę zdrowia). Prześladowania w 1944 r. ze strony nowego preśdiateła kołchozu, przeżyli zimę tylko dzięki pomocy kazaskiej rodziny. Wyjazd do Polski 5.05.1946 r. Po miesięcznej podróży a. przybyła do Kłodzka. Spis 26 osób powracających tym samym wagonem.

Mazur Bronisława, Wspomnienia z przeżytych lat na Sybirze podczas Drugiej Wojny Światowej

Rękopis, kserokopia, ss. 40, po 1988.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Mączyński Tadeusz, Wspomnienia zesłańcze

Sygn. 901/s

Rękopis, ss. 20, liczne kserokopie i oryginały dokumentów i zdjęć rodziny Mączyńskich, 1988.

(1941-1946) A. wraz z rodzicami i dwojgiem rodzeństwa został deportowany z Prużan, woj. Polesie, w czerwcu 1941 r. Wcześniej deportowano innych krewnych. Opis podróży, kłopoty z jedną deportowaną Polką. Przybycie do Narymskiego Kraju, dokwaterowanie do radzieckiej rodziny, zesłanych kułaków. Dobre relacje z miejscowymi. Opis warunków mieszkaniowych, stosunków sąsiedzkich, stałej walki o przetrwanie. Po kilku latach przesiedlenie do Stawropolskiego Kraju.

Medvey Barbara, Moje wspomnienia

Sygn. 178/s

Maszynopis, ss. 67, 1989, wykorzystane wcześniejsze notatki.

(1919-1946), A., ur. 1925, mieszkała w Dżisie (woj. Wilno). Ojciec a. był nauczycielem, działaczem społecznym. Opis życia w nadgranicznym miasteczku. Wkroczenie wojsk radzieckich, aresztowanie ojca w listopadzie 1939 r. Deportacja z matką i młodszymi siostrami 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Pawłodar. Trafiają do kołchozu, budząc zainteresowanie miejscowych. Wynajęcie izby w chacie rosyjskich kołchoźników za sukienkę. Kłopoty ze znalezieniem pracy. Paczki od rodziny i znajomych. A. uczęszcza do rosyjskiej szkoły, dobre stosunki ze szkolnymi kolegami. Dużo szczegółów życia codziennego i relacji międzyludzkich. Powroty amnestionowanych mężczyzn do zesłanych rodzin, brak informacji o ojcu. A. pracuje w kołchozie, potem w biurze leśnictwa jako telefonistka i woźnica, później jako pielęgniarka. Siostry rozpoczynają naukę w szkole. W 1944 r. ciężka choroba matki. W 1945 r. powroty mężczyzn z frontu, obławowanych mieniem zdobyczym. Głodowa zima 1945/1946. Oczekiwanie na repatriację, przygotowania do wyjazdu. Siedmiotygodniowa podróż w trudnych warunkach. Przyjazd do Krakowa, rozgoryczenie brakiem opieki nad repatriantami. Utrzymywanie kontaktów z innymi sybirakami i ze znajomymi w Kazachstanie (wizyty). Dołączona lista towarzyszy niedoli na zesłaniu.

Memoriał

Sygn. 276/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 17, 1989.

Teczka zawiera dokumenty w języku rosyjskim związane z powstaniem Stowarzyszenia „Memoriał” oraz ankietę wypełnianą przez osoby represjonowane w ZSRR.

Merczańska Aurelia, Nad rzeką Ob w Ałtajskim Kraju 1941-1946

Sygn. 504/s

Maszynopis, kopia, ss. 12, 1989.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Mężyński Włodzimierz, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 376/s

Kserokopie dokumentów, 1916-1918.

Dokumenty dotyczą służby wojskowej i śmierci na mjr W. Mężyńskiego, służącego w III Brygadzie Legionów.

Michajłówna Regina, Michajłówna Tamara [właśc.: Nawrocka Regina, Synkowska Tamara], Togur (Wspomnienia, dokumentacja)

Sygn. 921/s

Maszynopis, ss. 54, fotokopie zdjęć, kserokopie zdjęć, 1988.

(1939-1942) A. mieszkały w Prużanach, woj. Polesie. Ich ojczym był legionistą. Oczekiwanie deportacji. Wywózka 20.06.1941 r. Podróż przez Stołpce, Mińsk do Nowosybirsk. Rychłe zwolnienie z zesłania. Przenosiny do Toguru. Powstanie polskiego przedstawicielstwa. Praca w tartaku. Życie polskiej społeczności. Praca biurowa. Powstanie ZPP. Po wojnie powrót do Prużan, repatriacja w październiku 1946 r. do Góry Śląskiej.

Michalewski Jerzy, Zesłańcze losy rodziny Kubisiaków

sygn. 24/s

Maszynopis w formie książki, ss. 45, liczne zdjęcia, mapki Kołpaszewa i okolic. Został opracowany na podstawie wspomnień **Wergiliusza Kubisiaka** przez J. Michalewskiego na przełomie 1988/1989 w ramach akcji zbierania materiałów o Polakach w Narymskim Kraju (obw. Nowosybirsk).

(1939–1953). A., ur. 1926, miał 6 rodzeństwa. Rodzina pochodziła z Poznańskiego. Przeniosła się do Prużan (woj. Polesie), gdzie ojciec został urzędnikiem gminnym. Po wkroczeniu wojsk radzieckich mordy na Polakach. Rodzina w obawie przed wywózką i aresztowaniem ojca przeniosła się do Berezy Kartuskiej. Zostali deportowani w nocy 19/20.06.1941 r. Ojca oddzielono od rodziny i zatrzymano w więzieniu. Transport dotarł do Nowosybirsk. Stamtąd statkiem po Obie do Kołpaszewa. Skierowano ich do osiedla Nowosiolo. Praca przy wyrębie lasu. W połowie września 1941 r. NKWD powiadomiło ich o amnestii. Przenieśli się do Kołpaszewa. Matka pracowała w spółdzielni krawieckiej, brat w spółdzielni rybackiej. Matka udzielała się w polskim Komitecie, opis jego działalności. A. wraz z siostrą i innymi dziećmi wyjechał do polskiego domu dziecka w Czeremoszce k. Tomska, by tam uczyć się w polskiej

szkole. Na początku 1943 r. matka wraz z innymi polskimi działaczami została aresztowana i skazana na 5 lat. Złe warunki bytowe, powrót z domu dziecka do reszty rodziny. W czerwcu 1943 r. najstarszy brat otrzymał powołanie do I Dyw. Na a. spadła opieka nad młodszym rodzeństwem. Najmłodszych Kubisiaków umieszczono w domu dziecka ZPP w Tomsku, a potem w Krasnodarze. W końcu maja Polaków z Kołpaszewa władze przenieśli do Stawropolskiego Kraju. Praca w sowchozie. A. został pomocnikiem brygadzysty. 10.03.1946 r. wyjechali do Polski. Tam odnaleźli ojca, którego uwolnili z więzienia Niemcy, a potem wywieźli na roboty przymusowe. Jedna z siostr przebywających w domu dziecka umarła w drodze do Polski. Najstarszy brat zginął na froncie w 1945 r. Matka powróciła z ZSRR w 1953 r.

Michalewscy Jerzy, Serafin, Anastazja, Wspomnienia i dokumenty dot. zesłania do Kołpaszewa

Sygn. 920/s

Rękopisy, ss. 12, maszynopisy, ss. 4, liczne kserokopie dokumentów, mappek, 1988-1990.

(1941-1955) Rodzina Michalewskich została deportowana z Prużan (woj. Polesie) 20.06.1941 r. do Narymskiego Kraju, rejon Kołpaszewo. Teczka zawiera rozmaite dokumenty, wykazy nazwisk deportowanych, urywki wspomnień. J. Michalewski był mężem zaufania polskiej ambasady w 1942 r. Został aresztowany i uwięziony w łagrach Kołymy.

Michalik Janina, Moje losy po 17 września 1939 r.

Sygn. 918/s

Maszynopis, ss. 23, kserokopie i oryginały dokumentów, 1989-1991.

(1939-1946) A. studiowała w Wilnie. Po wybuchu wojny wróciła do rodzinnego Brześcia. Bieda wśród rzeszy wojennych uchodźców. Obawy przed represjami. A. kończy kurs jęz. rosyjskiego, by uczyć w szkole. Zamążpójście i narodziny dziecka. Deportacja 20.06.1941 r. Rozdzielenie z mężem. Cierpienia niemowlęcia a. w czasie podróży. Przybycie do Narymskiego Kraju. Osada Togur w pobliżu Kołpaszewa. Dobre przyjęcie przez miejscową ludność, wspieranie osamotnionej a. Ciągłe zabiegi o żywność, choroby synka. Po amnestii przeniesienie się do miasteczka. Zaangażowanie się w działalność ZPP. W 1944 r. przesiedlenie do Stawropola. Praca w polskim domu dziecka. Repatriacja w marcu 1946 r. Przyjazd do matki. Osobno a. opisała losy ojca, aresztowanego w Brześciu w listopadzie 1944 r. Przybywał w łagrach do 1949 r.

Michalik Janina, Opieka nad dziećmi na Syberii

Sygn. 615/s

Maszynopis, kserokopia, załączone kserokopie dokumentów, ss. 15, 1991-1992.

(1941-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Michałowicz Stanisław, Wspomnienia

Sygn. 246/s

Maszynopis, kopia, ss. 3, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1901, mieszkał w okolicach Tarnopola. Zajmował się kowalstwem, działał społecznie. Zostaje aresztowany przez NKWD na początku kwietnia 1940 r. Bity w śledztwie. Po zwolnieniu w sierpniu dowiedział się, że rodzina: żonę z trójką dzieci została deportowana do obw. Akmolińsk w Kazachstanie. Wrócili w 1946 r.

Michałowska Alicja, cz. 1 "Życie autorem - Kazachstan", cz. 2 "Dzielna niczym wojak Szwejk - Uzbekistan"

sygn. 96/s (dwie teczki)

Maszynopis, ss. 618, kopia, kilkanaście wierszy a. o tematyce zesłańczej, mapa sytuacyjna, fotografia. Oparty na zapiskach, forma beletrystyczna, przed 1990.

(1940-1942) A., l. 18, deportowano z rodzicami 13.04.1940 r. ze Lwowa do Kazachstanu, obw. Semipałatyńsk, rejon Urdżar, kołchoz Tas-Bułak. Powodem było wcześniejsze aresztowanie siostry. Ojciec-drukarz dostaje pracę w zawodzie. Rozwój handlu wymiennego. Paczki, listy i pieniądze od rodzin. Polacy odmawiają udziału w sianokosach. Po zakazanie sprzedawania im chleba idą do pracy. Zaczynają głodować. A. ucieka z prac polowych. Grozi jej sąd. Zapisuje się do szkoły (!) i dzięki temu nie zostaje skazana. Ojciec pracuje przy przebudowie owczarni na mieszkania dla polskich zesłańców. Głódowa zima w nowym miejscu. W kwietniu 1941 r. przeniesieni na jedną z dalszych ferm kołchozu. A. zostaje pastuchem, pracuje w ogrodzie warzywnym. Malaria. Po amnestii przybywa do nich siostra a. zwolniona z łagru w obw. Nowosybirsk Przenoszą się do miasta rejonowego. W marcu 1942 r. razem z siostrą wyjeżdża do wojska. Po przyjeździe do Guzar nie chcą je przyjąć, gdyż pobór wstrzymano. Dzięki pomocy znajomego zostają przyjęte. Praca w kancelarii wojskowej. Potem skierowanie do Ośrodka Zapasowego. W maju 1942 r. przysięga żołnierska. A. zapada na ostrą biegunkę. Przechodzi kurs na świetlicową. Wizyta gen. Andersa. Nieudane próby sprowadzenia rodziców. W sierpniu 1942 r. ewakuacja do Iranu. Rodzice zmarli na zesłaniu.

Michałowski Mieczysław, Posiedzisz sobie za to

Sygn. 505/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, 1991.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Michniewicz Karol, Pisz, Karol, pisz

Sygn. 967/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, kserokopie zdjęć i dokumentów, ss. 162, 2010.

(1944-1956) Jest to uzupełniona wersja wspomnień opublikowanych w Łomży w 1991 r. w książce „Wschodnie losy Polaków” (t. 4).

Miedło Jan, Wspomnienia z zesłania

Sygn. 831/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 9, kserokopie dokumentów, 1998.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Mielnik Andrzej, Wspomnienia

Sygn. 813/s

Maszynopis, ss. 6, 1997; rękopis, zeszyt z notatkami z lat 1941-1943, liczne wycinki prasowe i oryginały dokumentów, zdjęcia .

(1939-1989) A., ur. 1928, był synem nauczyciela w Białymstoku. Ojciec został zmobilizowany w 1939 r. i zginął na froncie. Po wkroczeniu A. Cz. dokwaterowanie radzieckiego oficera z żoną. Po kilkukrotnych przesłuchaniach wysiedleni z miasta. Zamieszkanie we wsi Boguszówka w okolicach Grodna. Praca woźnicy i koniucha, brat jest buchalterem w nadleśnictwie. Wiosną 1941 r, odzyskanie domu i powrót do Białegostoku. Deportacja z matką 20.06.1941 r. Szczegółowy opis podróży do Altajskiego Kraju. Osiedlenie w kołchozie w pobliżu miasteczka Bijsk. Praca na oddalonej fermie. Po amnestii wyjazd w listopadzie 1941 r. do Barnału, stamtąd do Dżambułu. Opieka polskiej delegatury. Wstąpienie do junaków, nauka w szkole, od początku działalność w harcerskiej drużynie. Ewakuacja do Iranu w sierpniu 1942 r. W sierpniu 1943 r. przeniesienie do obozu dla polskich cywili w Karaczi, stamtąd do statkiem do Mombasy. Zamieszkanie w obozie Masindi. A. zgłasza się do polskiej szkoły lotniczej przy RAF. W końcu 1943 r. przybywa z innymi rekrutami do Liverpoolu. Trzyletnie szkolenie. Służba w angielskim lotnictwie, loty bojowe w czasie wojny koreańskiej. Opis dalszej kariery lotniczej. Małżeństwo i narodziny dzieci. W 1962 r. emigracja do Australii.

Mielnik Jadwiga, Wspomnienia

Sygn. 804/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 2, 1997, zdjęcia

(1940-1962) A., l. 11, została deportowana z Borszczowa (woj. Tarnopol) wraz z rodzicami i dwojgiem rodzeństwa 10.02.1940. Podróż do Altajskiego Kraju. Posiłek w tajdze w okolicach Barnału. Na początku 1941 r. aresztowanie ojca, powrót wycieńczonego po amnestii. Wyjazd na południe do obozów polskiej armii. Ewakuacja w sierpniu 1942 r. do Iranu. Stamtąd podróż do Karaczi, a następnie statkiem do Mombasy w Afryce Wschodniej. Pobyt w obozie Masindi i Tenger. W 1944 r. brat wstępuje do wojska. W 1949 r. wyjazd do Anglii. W 1962 r. a. wraz z mężem i dziećmi wyemigrowała do Australii.

Międzik-Wójcik Halina, bez tytułu

Sygn. 394/s

Rękopis, ss. 8, 1993.

(1939-1947), A., ur. 1938, była córką leśniczego w okolicach Druskiennik (woj. Białystok). Wywózka z matką 10.02.1940 r. Ojciec był w niewoli. Połączył się z rodziną w 1941 r. Matka przygarnęła osieroconą dziewczynkę. Ojciec dostał się do armii gen. Andersa, ale zmarł z powodu wycieńczenia w sierpniu 1942 r. Matka z a. zostały ewakuowane do Iranu, a stamtąd do Afryki Wschodniej. Opis pobytu w osiedlu dla polskich uchodźców. Repatriacja do kraju w sierpniu 1947 r.

Migała Maria, Wspomnienia z 1939 r. i od 1941 do 1946 r.

Sygn. 128/s

Rękopis, ss. 44, 1989.

(1939-1946), a. ur. w rodzinie nauczycieli, mieszkała w okolicach Łunińca (woj. Polesie). Uwięziona z ojcem w czerwcu 1941 r. Reszta rodziny deportowana. Więziona w Pińsku, po wybuchu wojny radziecko-niemieckiej ewakuowana w głąb ZSRR z innymi więźniami do Jelca, a potem Kirowa. W k. grudnia etap do jednego z obozów w Suchobezwodnoje (obw. Gorki). Chora trafia do szpitala, potem pracuje tam jako sprzątaczką w szpitalu. W kwietniu 1941 r. zwolniona w wyniku amnestii. Dociera do Kujbyszewa (krytyczna ocena pracy polskich placówek opiekuńczych). Trafia do kołchozu Romanówka. Wiosną 1943 r. w czasie akcji paszportyzacyjnej odmawia przyjęcia radzieckiego obywatelstwa za co otrzymuje wyrok dwóch lat obozu. Przebywa w różnych łagrach, pracuje na roli, w fabryce włókienniczej, kotłowni. Zwolniona w marcu 1945 r. trafia do sowchozu. Wiosną 1946 r. repatriuje się po kilkutygodniowej podróży do Polski. Zamieszkuje w Brzegu (Dolny Śląsk) z odnalezioną rodziną.

Mikulski Teofil, Przedłużone wakacje

Sygn. 315/s

Maszynopis, ss. 191, kopia, 1989, kserokopie dokumentów

(1939-1947) A. wraz z rodzicami i bratem mieszkał w Radziechowie (woj. Tarnopol). Ojciec a. był policjantem. W chwili wybuchu był uczniem szkoły powszechnej. Po agresji radzieckiej ojciec został aresztowany i wysłany do obozu w Staszkanie. Ginie rozstrzelany w 1940 r., o czym rodzina nie wie przez kilka lat. Nauka w ukraińskiej szkole. Bołączki życia codziennego. Wywózka dalszej rodziny, osadników wojskowych w lutym i czerwcu 1940 r. A. z rodziną zostaje deportowany w kwietniu 1940 r. Opis długiej podróży do Pawłodaru (Kazachstan). Umieszczenie w kołchozie rosyjsko-ukraińskim w Maksym-Gorkowskim rejonie. Kłopoty ze znalezieniem pracy. Przesłuchania na NKWD. Powolne dostosowywanie się do prymitywnych warunków życia. Paczki w rodzinnej miejscowości od zaprzyjaźnionych Ukraińców. Przenosiny do innego kołchozu, matka pracuje na polu, przy sianokosach, dojeniu krów itp. A. opiekuje się bratem, wykonuje lżejsze prace. Opis warunków przyrodniczo-klimatycznych oraz zwyczajów, stylu życia, obrzędów religijnych miejscowej ludności słowiańskiej i kazachskiej. Ucieczka jednego z zesańców. W 1941 r. a. pracuje przy żniwach w stepie. Po amnestii kontakt ze stryjem, który dostaje się do polskiej armii. Bezskuteczne poszukiwania ojca. Dalszy pobyt w różnych kołchozach. A. powozi, pasie owce. Czyta dostępne w kołchozowej bibliotece książki. Zostaje pomocnikiem kombajnisty. Dociera pomoc z polskiej placówki: odzież, żywność. W 1942 r. powstaje na krótko polska szkoła, kółko teatralne. A. rozpoczyna naukę tokarki w kołchozowym warsztacie naprawczym. Przejmuje utrzymanie rodziny. Głód na przełomie 1943/1944. Dorabianie nielegalnym wytwarzaniem naczyń i zapalniczek. Osiedlenie deportowanych Czeceńców. Opis towarzyskich rozrywek młodzieży. Reakcje na rozwój sytuacji na froncie, nadzieje na koniec wojny i powrót do domów. Repatriacja w maju 1946 r. W Terespolu atak na żydowskich repatriantów. Dalsza podróż przez Polskę w poszukiwaniu nowego miejsca życia. Osiedlenie się w Trzebiatowie. Śmierć brata na tyfus niedługo po przyjeździe. Trudne początki egzystencji w ojczyźnie, starania o podjęcie nauki szkolnej. Przenosiny na Dolny Śląsk do Wrocławia. Niechęć otoczenia do „ruskich”.

Mikula Izabela i Joanna (opr.), Zbiór materiałów dokumentujących losy Kraczkowiaków na Kresach Wschodnich, uchodźców i zesłańców

Sygn. 947/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 160, 2008.

(1938-1945) Kraczkowa, do 1939 r. wieś w pow. Rzeszów, woj. Lwów. Antologia zawiera fragmenty różnych zapisków, wspomnień, relacji, artykułów prasowych, jak i listów, dokumentów i fotografii związanych z losami mieszkańców tej wsi w okresie drugiej wojny światowej. Wielu z nich nabyło ziemię z parcelacji i osiedliło się na Kresach Wschodnich. Część z nich została deportowana (ponad 100 rodzin), inni zbiegli zagrożeni przez UPA, lub zginęli. Zamieszczono relacje o deportacji i życiu na zesłaniu. Opis losów wsi pod okupacją radziecką, niemiecką. Likwidacja podziemia po 1945 r.

Mil Halina, Moja syberyjska droga

Sygn. 296/s

Maszynopis oprawiony, ss. 54, 1989, dołączone kserokopie dokumentów, listów i zdjęcia.

(1939-1946) A., ur. 1933 r., była córką zawodowego oficera. Mieszkała z czworgiem rodzeństwa i rodzicami w Kraśnem, pow. Mołodeczno (woj. Wilno). Ojciec trafia do niewoli radzieckiej. Pożegnanie z nim na dworcu w Mołodecznie. Zginął w Katyniu w 1940 r. Deportacja reszty rodziny w kwietniu 1940 r. do Kazachstanu. Pobyt w różnych kolchozach w obw. Pawłodar. Głód, zimno jako najsilniejsze wspomnienia z zesłańczego dzieciństwa. Nauka w radzieckiej szkole. Najstarsza siostra opuszcza ZSRR wraz z armią gen. Andersa. W 1944 r. a. z najmłodszym bratem czasowo przebywają w domu dziecka. Utrzymywanie się z różnych prac. Powstanie w 1945 r. ZPP, nauka w polskiej szkole. Repatriacja w maju 1946 r.

Milan Feliks, bez tytułu

Sygn. 709/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 103, 1989.

(1944-1955). Kopia wspomnień przechowywanych w Ośrodku Karta w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Milewczyk Kazimiera, Listy do Joli

Sygn. 363/s

Maszynopis, kopia, ss. 23, 1940.

(1940-1946) Maszynopis zawiera 12 listów pisanych przez a. z zesłania w Kazachstanie do znajomej we Lwowie. Towarzyszą im krótkie wspomnienia z deportacji. Opis kolei losu rodziny, warunków życia i pracy. Repatriacja z matką w lutym 1946 r.

Milewczyk Kazimiera, Listy do Joli, IV 40-II 41 Kazachstan

Sygn. 677/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 180, data powstania nieznana.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Milewicz Janina, Moje wspomnienia

Sygn. 287/s

Fotokopie zdjęć, kserokopia dokumentu, lata 40. XX .

Brak tekstu wspomnień. Cztery zdjęcia wykonane na zesłaniu w Urgenczu (Uzbekistan).

Misiurek Jadwiga, Wspomnienia

Sygn. 239/s

Rękopis, ss. 3, 1989

(1940) List z krótką informacją o losie a., ur. 1936, która została deportowana 10.02.1940 r. do obw. Irkuck.

Miszkiel Leonard, Najszczęśliwszy dzień w życiu

Sygn. 872/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, po 1989

(1940-1945) A., ur. 1929, mieszkał w osadzie wojskowej w pow. Lida, woj. Nowogródek. Deportacja z rodzicami i dwoma braćmi 10.02.1940 r. do obw. Tomsk. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Praca wyrębie, głód, choroby. Wspomnienie najszczęśliwszego dnia, którym było uzyskanie dużej ilości chleba poza przydziałem.

Miszkiel Leonard, bez tytułu

Sygn. 507/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 13, po 1990.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Misztowt Franciszek, Siew-Żel-Dor-Łag

Sygn. 508/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 18, brak daty powstania.

(1942-1949) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Mitygowska Janina, Wspomnienia

sygn. 6/s

Rękopis, ss. 4, 1989.

1939–1946. A., l. 13, została deportowana 13.04.1940 r. wraz z matką z Baranowicz (woj. Nowogródek). Ojca aresztowało NKWD w grudniu 1939 r. i już nie powrócił.

Znalazły się w Kazachstanie, w obw. Pietropawłowsk, wieś Trojeck. Pracowały w gospodarstwie rodziny, u której je zakwaterowano, a także przy załadunku wagonów i w sowchozie. Matka na zesłaniu ciężko zachorowała i zmarła dwa lata po powrocie do Polski.

Moczulska Jadwiga, bez tytułu

Sygn. 509/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, brak daty powstania.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Moczyłowska Jadwiga, Wspomnienia

sygn. 45/s

Rękopis, ss. 23, 1989.

(1940–1946) A. została deportowana 19/20.06.1940 z Czyżewa (prawdopodobnie woj. Białystok) z matką i bratem. Transport ostrzeliwany był przez Niemców. Dojechali do Kottłasu, stamtąd barkami do Syktywkaru, a potem w tajgę do uczastku nr 300 k. Uškołom. Praca na wyrębie lasu, w tartaku. Brat został aresztowany i znalazł się w obozie k. Syktywkaru. A. z matką przeniosła się do Ustniema, pracowała jako krawcowa, na splawie drzewa. W 1943 r. zamieszkały w Syktywkarze. Praca w tartaku. Tam dowiedziały się, że brat zmarł w obozie w maju 1942 r. W czerwcu 1944 r. przeniesiono Polaków z Syktywkaru na Ukrainę. A. z matką trafiły do sowchozu Pugaczowskiego w obw. Woroneż. W lutym 1946 r. repatriowały się do Polski.

Modzelewski Henryk, Deportacja – podróż w nieznane

Sygn. 164/s

Rękopis, ss. 39, 1989.

(1939-1943), a. ur. 1923, mieszkał z rodziną na Polesiu. Po mobilizacji ojca spada na niego ciężar gospodarowania. Najścia na gospodarstwa polskie. W grudniu 1939 r. wraca ojciec, zwolniony z niewoli ze względu na zły stan zdrowia. Coraz większe obciążenia podatkami i kontyngentami. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk z rodzicami i młodszym bratem. Umieszczeni w strzeżonym leśnym posesiołku. Praca przy wyrębie tajgi, budowie dróg, ochronie przeciwpożarowej, sianokosach. Dużo szczegółów życia codziennego (zwłaszcza dotyczących pracy), relacji międzyludzkich. W 1941 r. pracuje w tartaku z jeńcami fińskimi. Po amnestii ojciec a. zostaje polskim pełnomocnikiem w ich rejonie. Pobyt w szpitalu po odmrożeniu nóg. Pogorszenie warunków życia po ewakuacji armii gen. Andersa. Śmierć ojca w maju 1942 r. Krótkotrwałe uwięzienie w okresie paszportyzacji. A. i brat otrzymują w marcu 1943 r. powołanie do armii radzieckiej (jednostka inżynierska w Mołotowsku, w której przeważali Polacy). W maju 1943 r. zwolniony z innymi Polakami, których przeniesiono do tworzącej się I Dyw.

Moroz Franciszka, Moja wycieczka na katorgę sybirską

Sygn. 352/s

Rękopis, ss. 15, 1993.

(1939-1946), A., l. 18, mieszkała z rodzicami w osadzie Wesołówka w pow. Tarnopol. Ojciec kupił ziemię z parcelacji. Po wybuchu wojny najścia Ukraińców na dom, rabunek mienia. Deportacja wraz z rodzicami, babcią i dwojgiem rodzeństwa 10.02.1940 r. Pomoc żywnościowa do transportu od polskich kolejarzy. Miesięczna podróż do Krasnojarska. Dalej saniami wzdłuż Jeniseju. Pomoc ze strony potomka polskiego zesłańca. Osiedlenie w barakach przy tartaku. Ojciec pracował na budowie, matka przy ładowaniu drzewa na tratwy. Rozdzielenie z bratem, który pracował w Jenisejsku. A. dorabiała robótkami ręcznymi. Głód, choroba ojca i młodszego brata. Przybycie zesłańców z Besarabii. Śmierć brata i wielu innych zesłańców. Ojciec trafił do szpitala w Jenisejsku, a. przeniosła się tam, by mu pomagać. Pracowała jako dozorca. Po amnestii brak możliwości wyjazdu z Jenisejska. Jesienią 1943 r. udało się wreszcie rodzinie a. opuścić dotychczasowe miejsce pobytu. Ciężka podróż do Krasnojarska, pomoc pewnej Rosjanki. Osiedlenie w Abakanie, pomoc innych zesłańców. Praca w elewatorze i zakładzie krawieckim. Śmierć ojca. Repatriacja w kwietniu 1946 r.

Mosunowa Tatiana Pietrowna, Wspomnienia uralskiego leśniczego I. F. Wilczkowskiego

Sygn. 891/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, zdjęcia, 2002.

(1863-1926) Omówienie wspomnień Jana Wilczkowskiego, leśnika pracującego do 1921 r. w głębi Rosji. Wspomnienia te znajdują się w niniejszym zbiorze pod sygn. 798/s.

Mrowiński Józef, Obrazki z dzieciństwa (okres 1940-1946)

Sygn. 139/s

Maszynopis, kopia, ss. 33, kserokopie dokumentów, 1986.

(1940-1946), a. (ur. 1928) mieszkał w Holszanach (woj. Wilno). Ojciec dostał się na Litwie do niewoli. Deportowany z matka i dwoma młodszymi braćmi w kwietniu 1940 r. do obw. Pawłodar, osada Krasnokuck. Matka pracuje w spichrzu, rychło przeniesiono ich do sowchozu. Tam trafiają na fermę mleczną, gdzie mama jest dojarką. A. zostaje pastuchem. Opis codziennej walki o przetrwanie. W maju 1946 r. repatriuje się z rodziną do Polski. Zamieszkują we Wrześni u krewnych. Ojciec walczył w II Korpusie.

N

Nalepiński Szczepan, Syberyjski szlak

Sygn. 817/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 117, 1998.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Nartowski Franciszek, Wspomnienia powstańca 1863 r.

Sygn. 656/s

Maszynopis (ss. 7), rękopis (ss. 2), data powstania nieznana.

Maszynopis zawiera wypisy z różnych publikacji dotyczące losów F. Nartowskiego, 17-letniego powstańca 1863 r.

Naspińska-Osiecka Jadwiga, Moje wspomnienia z Kazachstanu

Sygn. 155/s

Rękopis, ss. 41, 1989.

(1939-1946), Rodzina a. mieszkała na wsi w pow. Jarosław (woj. Lwów). Ojciec był rolnikiem, dzieci uczyły się w gimnazjum. Deportacja 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Umieszczeni w biednym kazachskim kołchozie w rozwalających się ziemiankach. Praca przy nawadnianiu ogrodów. Wspólne organizowanie zesłańczego życia. Brak żywności. Przeniesienie do zasobniejszego kołchozu zamieszkałego przez Ukraińców. Szczegóły życia codziennego, relacji międzyludzkich. Praca na polu, przy nawadnianiu, dorabianie robotkami ręcznymi. Po amnestii lepszy stosunek miejscowych władz i ludności do Polaków. Pojawia się odzież i żywność z darów. W 1942 a. wcielona do armii pracy, podobnie ojciec i brat. Choroba ojca, śmierć babci i brata z wycieńczenia. Za odmowę przyjęcia radzieckiego obywatelstwa a. trafia do więzienia na półtora miesiąca. A. ucieka z armii pracy. Ukrywa się u kazachskiej rodziny. Pogłębiający się głód, epidemie różnych chorób. A. i matka zapadają na tyfus, pobyt w prowizorycznym lazarecie w strasznych warunkach. W 1945 r. listy przynoszą wiadomości o mordach na Polakach w Galicji Wschodniej, m. in. we wsi a. Kłopoty mieszkaniowe. Rozpoczyna działalność koło ZPP, w którym działa a. Pracuje w kołchozie jako kucharka. Rozliczenie Polaków za pracę w kołchozie, przedłużające się oczekiwanie na wyjazd. Repatriacja w marcu 1946 r. Rozładowanie transportu Kłodzku na Dolnym Śląsku.

Newelski Tadeusz, Polska a Finlandia, Polska a Jugosławia, Polska a Francja

Sygn. 863/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 22, 1988.

Maszynopisy te dotyczą kontaktów Polski z wymienionymi krajami. Ich tematyka nie ma nic wspólnego z kolekcją relacji deportowanych w głąb ZSRR.

Niedziela Zdzisław, Wieża Babel nad Irtyszem

Sygn. 205/s

Maszynopis, ss. 6, 1989.

(1940-1946) A. został deportowany w 1940 r. do obw. Pawłodar. Głównym tematem wspomnień jest miejscowa ludność, jej historia, tryb życia, zwyczaje.

Niedziela Zdzisław, Wspominam Kazachstan

Sygn. 884/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 77, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, 1944-1989.

(lata 40. XX w.) A., ur. 1931., deportowano z rodziną do Kazachstanu. Jego krótkie wspomnienia o zsyłce казаły się w 1982 r. w miesięczniku „Znak”. Maszynopis zawiera listy, wiersze i różne krótkie opowiadania inspirowane przeżyciami a.

Niemiec Janina, Album – pamiętnik

Sygn. 867/s

Rękopisy, ss. 18, oryginał świadectwa szkolnego, 1946.

(1943-1943) Pamiętnik Janiny Niemiec z wpisami koleżanek, świadectwo szkolne, zaświadczenie z pracy.

Nieradka Jan, Wspomnienia

Sygn. 235/s

Maszynopis, kopia, ss. 2, 1989

(1940-1946) A., lat 12, wraz z rodziną został deportowany z okolic Woronowa (woj. Wilno) do obw. Irkuck 10.02.1940 r. Osiedlenie w posiołku w tajdze. Śmierć siostry i babci. Po amnestii przenosiny do kołchozu. Praca w tartaku. Repatriacja 1946.

Nieruchaj Danuta, Wspomnienia

Sygn. 579/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, po 1988.

(1945-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Niezgoda-Górska Wanda, Moje życie w latach 1939-1945

Sygn. 322/s

Maszynopis, kopia, ss. 192.

Wspomnienia opublikowano pt. Dosyć nam Sybiru, dosyć Kazachstanu w serii „Biblioteka Zesłańca” w 1994r.

Nikiel Helena, Moje wspomnienia z pobytu w ZSRR w latach 1940-1942.

sygn. 46/s

Maszynopis, ss. 57, , kserokopie dokumentów, zdjęcia, 1989–1992.

(1939–1947). Ojciec a. pracował w straży granicznej na Śląsku, a od wiosny 1939 r. na granicy z Łotwą. Po wkroczeniu Rosjan przeszedł na Łotwę. Tam internowany znalazł się po aneksji Łotwy w obozie radzieckim. Matkę a. z dwojgiem dzieci przesiedlono do Braślawia (woj. Wilno). Zostali deportowani 13.04.1940 r. do Mamlutki, obw. Pietropawłowsk w Kazachstanie, stamtąd do kołchozu Dubrowna II. Matka utrzymywała ich z dorywczej pracy i szycia. Opis życia w kołchozie, obyczajów. W czerwcu 1940 r. zostali wysłani na budowę linii kolejowej Akmolińsk – Kartały. Po amnestii, jesienią 1941 r. przeniesiono ich do Jesilu nad Iszymem. W sierpniu 1942 r. ojciec, żołnierz armii gen. Andersa, zabrał ich nielegalnie do obozu wojskowego w Jangi Julu. Po kilku dniach ewakuowali się do Pahlawi w Persji. Opis życia w obozach dla uchodźców w Iranie w 1943 r. – Teheran, Ahwaz. W grudniu

1942 r. wypłynęli do Karaczi, a stamtąd do Afryki. Z obozu przejściowego w Makindu k. Nairobi przewieziono ich do obozu Tangeru w Tanganice. Opis życia w obozie dla uchodźców, szkoła, kościół. Ojciec walczył pod Monte Cassino, potem był instruktorem w oddziałach złożonych ze Ślązaków, byłych żołnierzy Wehrmachtu. Wrócił do Polski w sierpniu 1947 r. Po zakończeniu wojny rodzina przeżywała rozterki w sprawie powrotu do Polski. W maju 1946 r. wyruszyli do kraju. Granicę przekroczyli w lipcu w Czechowicach-Dziedzicach. Rozczarowanie sposobem przyjęcia w Polsce. Zabrali ich do siebie krewni matki z pow. rybnickiego. Trudne początki nowego życia w Polsce.

NN, Przeszedł szatana

Sygn. 869/s

Maszynopis, kopia, ss. 37, 1980.

(1940-1946) A., l. 15, była mieszkanką Lwowa. Aresztowanie ojca wiosną 1940. Deportacja a. z matką i młodszym bratem 13.04.1940. Opis transportu, współtowarzyszy podróży. Przybycie do obw. Semipałatyńsk w Kazachstanie. Umieszczenie w kazachskim kolchozie. Opis pierwszej, pełnej przerażenia nocy. Zamieszkanie w zrujnowanej lepiance. Głód, ratowanie się handlem wymiennym, pierwsze zgony wśród zesłańców, ciągłe choroby. Udział w pracach polowych. Szukanie pociechy w praktykach religijnych. Nadejście paczki od dziadków. Założenie ogrodu dzięki przysłanym nasionom. Ciężka zima w stepie. List od ojca, który wstępuje do armii gen. Andersa i opuszcza ZSRR. Przedsiębiorczość brata. Zarabianie szyciem i robotami na drutach. Biedne bytowanie do końca wojny. Repatriacja w czerwcu 1946 r. Powrót ojca z Anglii w 1947 r.

NN, Wspomnienia z deportacji na Syberię

Sygn. 875/s

Rękopis, ss. 4, 1989.

(1941-1956) Anonimowa a. została deportowana z rodziną wiosną 1941 r. do Krasnojarskiego Kraju, obw. Kańsk. Praca na wyrębie. Po amnestii wyjazd do Semipałatyńska w Kazachstanie. Rodzinę gnębią choroby i głód, zostają okradzeni. Duża śmiertelność wśród zesłańców. Repatriacja do Polski w 1956 r.

Nodzeńska Stanisława, bez tytułu

Sygn. 510/s

Maszynopis, kopia, ss. 17, 1990.

(1929-1946) A., ur. 1907, mieszkała z rodziną w Łunińcu (woj. Polesie). Pracowała na poczcie. Po wyjściu za mąż przenosiny do Rudy Jaworskiej na Nowogródczyźnie. Mąż był leśniczym. Mąż działał społecznie. Opis wkroczenia wojsk radzieckich. Eksmisja ze służbowego mieszkania. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk. Praca na wyrębie tajgi. Paczki z domu. Po amnestii wyjazd do Kirgizji, gdzie przebywali także deportowani w 1941 r. rodzice a. Mąż wstąpił do armii gen. Andersa i z nią został ewakuowany. Podobnie rodzice a. Praca w polskim przedszkolu i szkole. Zwolnienie po zerwaniu stosunków polsko-radzieckich. Podjęcie pracy w spółdzielni rękodzielniczej. Powrót do szkoły. Polsko-żydowskie niesnaski w miejscowym ZPP. Repatriacja w 1946 r. Praca na poczcie Powrót męża z Wlk. Brytanii w 1950 r. Problemy ze znalezieniem pracy.

Noskowski Wiktor, Na szlakach Gułagu

Sygn. 511/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 36, 1988.

(1944-1954) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Noskowski Witold, Dokumenty z zesłania

Sygn. 683/s

Dokumenty, kserokopie, ss. 3, 1954, 1958.

Dokumenty potwierdzają pobyt W. Noskowskiego w obozach radzieckich w latach 1944-1951 i jego rehabilitację w 1954 r.

Nowak Eugeniusz, Trzy pokolenia Jankowskich

Sygn. 965/s

Kserokopie artykuły prasowego, liczne fotokopie zdjęć, listy, po 1988.

(1842-1972) E. Nowak przedstawia skomplikowane losy trzech pokoleń rodziny Jankowskich, zasłużonej dla badań nad przyrodą azjatyckiej części Rosji. Najstarszy, Michał Jankowski, pochodził z Lubelszczyzny i został zesłany do Nerczyńska za udział w powstaniu styczniowym. Współpracował z B. Dybowskiem, instytucjami naukowymi w Polsce i Rosji. Zainteresowania ojca kontynuowali synowie: Aleksander i Jerzy, zajmując się również Koreą i Chinami. Jerzy został skazany po wojnie na 10 lat obozu. Jego syn Walery, leśnik, tłumacz, również represjonowany, po uwolnieniu pracował w zarządzie lasów w Magadanie.

Nowak Eugeniusz, Życiorys Piotra Kucharskiego

Sygn. 861/s

Rękopis, ss. 12, 1996.

(1904-1946) Biografia P. Kucharskiego, ur. 1904. Po odbyciu służby wojskowej wstąpił do policji. Służba w Kostopolu, woj. Wołyń. Od 1935 r komendant posterunku w Stydyniu Wielkim, pow. Równe. Aresztowany po wkroczeniu A. Cz. Etap na wschód w grudniu 1939 r. Więzienie w Charkowie. Skierowany do Starobielska, a stamtąd do obozu w obw. Swierdłowski. Praca na wyrębie. Nielegalny list do znajomych, informacja o wywiezieniu rodziny do Kazachstanu. Na wiosnę wysłany do robót polowych. Uwolnienie w wyniku amnestii. Spotkanie z rodziną, wiadomość o śmierci córki w transporcie deportacyjnym. Krótki areszt za odmowę przyjęcie obywatelstwa w 1943 r. Zaangażowanie w działalność ZPP. Repatriacja w maju 1946 r.

Nowak Helena, bez tytułu

Sygn. 601/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, po 1990.

(1940-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Nowak Irena, Wspomnienia

Sygn. 147/s

Maszynopis, kopia, ss. 20, 1989

(1939-1946), A., ur. 1928, mieszkała z rodziną na wsi niedaleko Zelwy (pow. Wołkowysk, woj. Białystok). Aresztowanie najstarszego brata (został zwolniony w 1941 r.). Deportacja 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Karaganda. Rozdzielenie Polaków na po różnych kołchozach. Praca przy stryżeniu owiec, odchwaszczaniu. Ojciec, z zawodu krawiec, zostaje przeniesiony do większej miejscowości, bliżej stacji kolejowej. Pozostali pracują w kołchozie. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Listy i paczki od rodziny. Pogorszenie położenia po wybuchu wojny, głód, u ojca odnawia się gruźlica. W czerwcu 1942 r. aresztowanie ojca, ginie w obozie. Brat kradnie żywność, ale po krótkim uwięzieniu wraca do nich. Rodzeństwo pracuje w elewatorze zbożowym, matka jako stróż. W 1943 r. brat na ochotnika zgłasza się do I Dyw. W kołchozie pojawiają się nowi zesłańcy: Niemcy, Ingusze. Ciężka choroba a., pobyt w szpitalu. Repatriacja w 1946 r. Bracia zabierają je do Gliwic.

Nowak Janina, Wrzesień 1939. Pobyt u księcia Radziwiłła w Ołyce

sygn. 113/s

Maszynopis, ss. 12, 1989

(1939) Po wybuchu wojny a. wraz z matką i rodzeństwem została ewakuowana z Nakła (woj. pomorskie) na wschód. Transport uciekinierów przyjął do swych dóbr ks. Radziwiłł. Na zamku powstał też szpital dla rannych żołnierzy. Opis mieszkańców Ołyki, nastrojów antysemitycznych, zajęcia miasta przez Rosjan, nowych porządków. Po kilku miesiącach wyjeżdżają na zachód, co ułatwia fakt urodzenia się matki w Nadrenii. Transporty z polskimi jeńcami. W Zawadzie a. jest świadkiem wycofania się Rosjan i przejścia miasteczka przez Niemców. Wspomnienia uzupełnione zostały fragmentem poświęconym wydarzeniom tuż przed wojną i po powrocie do domu.

Nowakowska Danuta, Oczami dziecka

Sygn. 25/s

Maszynopis, kopia, ss. 17, prawdopodobnie 1989.

(1940-1946) A., kilkuletnia dziewczynka, pochodziła z Polesia. Ojciec został aresztowany w czerwcu 1940 r. Deportacja z matką i czworgiem rodzeństwa do Ałtajskiego Kraju prawdopodobnie w 1941 r. Pobyt w kołchozie Ługawik. Nauka w radzieckiej szkole. Przyjazne podejście nauczyciela. Matka i siostra pracują na wyrębie. Brak odpowiedniej odzieży. Ciężka zima. Pierwsza wigilia. Patriotyczny występ w szkole i strach o matkę. Na wiosnę wieści o polskiej armii. Przygarnięcie dziewczynki ewakuowanej z Leningradu. Informacja o wstąpieniu ojca z armią do Iranu. Ciężka podróż do Jangi Julu. Wieści o ewakuacji. Przyjazd do Samarkandy. Choroba matki, śmierć najmłodszego brata. Choroba starszych sióstr. Umieszczenie w domu dziecka. Przenosiny do kolejnego, strach przed rozłąką z matką.

Oczekiwanie jej na stacji kolejowej. Przyjazd matki, która zatrudnia się w sierocińcu. Repatriacja do kraju w 1946 r.

Nowicki Michał, Moja wielka przygoda

Sygn. 302/s

Maszynopis, ss. 143, kopia, dołączono fotokopie zdjęć, lany sytuacyjne i kserokopie dokumentów, 1966.

(1944-1949) A. mieszkał na przedmieściu Wilna. Posiadał warsztat fotograficzny. Po zajęciu Wilna przez ZSRR latem 1944 r. zatrudnia się w zakładzie budowlanym, dalej jednak fotografuje. Opis życia w mieście w pierwszych miesiącach nowej okupacji. Aresztowany w styczniu 1945 r. Śledztwo w Nowej Wilejce. Oskarżony o przynależność do AK. Opis więzienia, życia codziennego w celi i przesłuchań. Widzenia z żoną, której udaje się przekupić milicjantów. W końcu lutego przeniesiony do więzienia w Wilnie. Kontynuacja śledztwa. W marcu etap na wschód. Szczegółowy opis podróży przez Moskwę, Gorki do Saratowa. Zgony współtowarzyszy niedoli. Kwarantanna w obozie saratowskim. Pracuje przy grabieniu „zony” wokół obozu i grzebaniu zmarłych. Następnie przeniesiony do prac budowlanych. Opis życia obozowego, stanu baraków, wyżywienia, reżymu obozowego, stosunków między więźniami. Nadzieje związane z końcem wojny niweczy przybycie kolejnych transportów aresztowanych Polaków. Nawiazanie korespondencji z żoną. Nakłania ją i matkę do wyjazdu na zachód. Krótki pobyt w szpitalu. W październiku 1945 r. przeniesiony do Kutaisi w Gruzji. Opis obozu i okolicy. W czasie rewizji traci książki i listy od żony. Ciągłe nadzieje podsycane zapowiedziami władz na rychły wyjazd do Polski. Praca na budowie jako pomocnik murarza. Utrudnienia w korespondowaniu z rodziną. Wiosną 1946 r. przeniesiony do innego obozu w Kutaisi. Opis codziennego życia, stosunków między więźniami różnych narodowości. Praca w zakładach samochodowych. Rozrywka w postaci seansów filmowych i koncertów amatorskich. Informacja o wyjeździe żony do Polski latem 1946 r. Pomoc od znajomych pozostałych na Wileńszczyźnie. Nieudana ucieczka kilku Polek. W lipcu 1946 r. a. dostaje się do pracy do biura, poprawa warunków bytowych. A. powoli godzi się ze swym losem, w czym pomaga mu religijność. Krewny i znajomi a. przysyłają mu książki, zgromadzenie podręcznej biblioteczki. Wspólne Boże Narodzenie i Wielkanoc Polaków. Nowe zatrudnienie w pracowni elektrycznej. Narastające wzburzenie i zdenerwowanie polskich więźniów wskutek odkładania repatriacji. W końcu marca 1947 r. strajk ok. 1000 Polaków. Władze traktują ich łagodnie, co zostaje odczytane jako rychło zwolnienie polskich więźniów. Podział łagierników na trzy grupy. W maju nowy etap. Zamiast do Polski a. trafia do obozu w Borowiczach. Lepsze warunki bytowe niż w Kutaisi. Praca przy pozyskiwaniu torfu. Przybycie Lwowiaków ze zlikwidowanego po strajku obozu w Riazaniu. Opis życia towarzyskiego, działalności samokształceniowej i codziennych stosunków między więźniami. Częste listy i paczki. A. prowadzi sklepik obozowy. Uroczystość z okazji tysięcznego dnia uwięzienia. Piękna Wigilia w dużym gronie w 1947 r. Stopniowe zwalnianie niewielkich grup Polaków. Wiosną 1948 r. rozpoczęcie przesłuchań pozostałych więźniów. Zaprzestanie wyprowadzania do pracy. A. pracuje w magazynie odzieżowym. Likwidacja obozu i przeniesienie do innego w okolicach Borowicz. Przetrzymano w nim już jeńców niemieckich. Prace polowe. Coraz częstsze listy i paczki z kraju. Kolejne święta Bożego narodzenia w obozie. W styczniu 1949 r. przygotowania do wyjazdu. A. pali listy od żony. W lutym wyjazd do

Brześć n. Bugiem. Pobyt w obozie przesyłowym. W końcu lutego dotarcie do Białej Podlaskiej. Spotkanie z żoną w Warszawie.

Noworol Jerzy, bez tytułu

Sygn. 512/s

Maszynopis, kopia, ss. 3, po 1988.

(1939-1945) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Nuckowska Janina, Krasnodon 1945

Sygn. 513/s

Maszynopis, oryginał, ss. 16, 1989.

(1939-1945) Relacja przechowywana również w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

○

Obuchowska Leonarda, Wspomnienia z łagrów w ZSRR

Sygn. 258/s

Rękopis, ss.6, 1989.

(1944-1962) A. wraz z rodziną aresztowana w Grodnie prawdopodobnie w 1944 r. za kontakty z AK. Skazano ich na pobyt w obozie. A. otrzymała wyrok 10 lat. Opis etapu na Kołymę i życia codziennego w obozie. Po wyroku w 1955 r. skierowana na zesłanie. Udało się jej wrócić do kraju w 1962 r.

Odznaka Honorowa Sybiraka

Sygn. 732/s

Maszynopis, ss. 3, odznaka, 1994.

Akt nadania, list Prezesa ZG Związku Sybiraków i Odznaka Honorowa Sybiraka, którą przyznano w 1994 r. „Bibliotece Zesłańca”, wydawanej przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Ofiarom Golgoty Wschodu – Polacy w Auckland

Sygn. 963/s

Broszura, ss. 22, 2008, maszynopis, wydruk komputerowy, kserokopia, data powstania nieznana.

Broszura zawiera program spotkania w Domu Polskim w Auckland (Nowa Zelandia) 13.04.2008 r. w Dniu Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej. Dołączono wiersze związane z tą tematyką.

Ogrodnik Józef, Perspektywa 15 lat katorgi

Sygn. 598/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, po 1990.

(1945-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Ogrodnik Leokadia, Wspomnienia z Syberii

Sygn. 283/s

Maszynopis, ss. 20, 1989

Teczka zawiera wiersze a. (ur. 1929 w rodzinie osadnika w woj. Tarnopol), opisujące zesłańcze losy jej i jej bliskich.

Okoń Zbigniew, Pałac i Sybir (Wspomnienia z lat 1939-41)

Sygn. 130/s

Maszynopis, kopia, ss. 20, przed 1989.

(1939-1941), po agresji radzieckiej ojciec, podoficer WP trafił do niewoli, a czternastoletni a. z matką przenieśli się do Równego (woj. Wołyń). Opis nauki w szkole podstawowej, relacji między dziećmi różnego pochodzenia, trudności życia codziennego pod okupacją. Powrót ojca z niewoli. A. przesłuchiwany za opowiadanie dowcipów politycznych.

Olczak Czesław, Trzy lata kacetu w ZSRR

Sygn. 124/s

Maszynopis, kopia, ss. 24, kserokopie dokumentów, 1989.

(1942-1947). A., l. 18., był od 1942 r. żołnierzem AK w pow. Garwolin. W październiku 1944 r. został zatrzymany przez NKWD razem z innymi akowcami. Przesłuchania, pozorowana egzekucja, bicie. Przekazanie do UB w Garwolinie. Więzienie w Siedlcach. Potem obóz w Rembertowie, straszne warunki. Etap na wschód w marcu 1945 r. Rozstrzelanie grupki uciekinierów. Pobyt w więzieniu przesyłowym w Moskwie. Dotarcie do łagru Staraja Bierozowka. Opis obozu, warunków życia. Praca na wyrębie. Przenosiny do innego obozu. Śmierć więźnia, z którym a. się zbliżył w obozie. Pozorowanie choroby, by uniknąć ciężkiej pracy. Boże Narodzenie w obozie. Nowy obóz Borowlanka, spotkanie z niemieckimi więźniami. Pomoc niemieckiego lekarza. Samookaleczenie, jątżnienie rany, by uniknąć pracy. Radziecki kolejarz przemyca list do rodziny. Nowy obóz w Stupino. Wiosną 1946 r. polska brygada odmawia wyjścia do pracy. Pobyt w karcerze. Obóz w Chudziakowie. Praca przy załadunku drzewa, ostrzejszy reżym. Różne postawy więźniów, zagrożenie ze strony Rumunów. Znów symulowanie chorób ratuje a przed skrajnym wycieńczeniem. Skierowanie na kwarantannę. Po niej wiosną 1947 r. wyjazd do kraju.

Olczyk Wanda

Bez tytułu

Sygn. 514/s

Rękopis, kserokopia, ss. 39, po 1988.

(1921-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Olczyk Wanda, Wspomnienia z Kazachstanu

Sygn. 778/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 61, po 1991.

(1921-1946) rozszerzona wersja wspomnień przechowywanych pod sygn. 514/s.

Oleś Kazimierz, Wspomnienia

Sygn. 627/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, 1992.

(1939-1940) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Onoszko Ludwika, Wspomnienia z bezpłatnej wycieczki turystycznej

Sygn. 165/s

Maszynopis, ss. 59, 1989.

(1939-1956), A., studentka USB w Wilnie, spędza wakacje w rodzinnym majątku Zastarzyniec koło Mior (woj. Wilno). Tuż przed wojną mobilizacja braci. Wraca do Wilna na ostatnie egzaminy. Tam zastają wkroczenie armii radzieckiej. Powrót do domu. Śmiertelna choroba brata. Zrabowanie majątku. W marcu 1940 r. zostaje zatrzymana na nielegalnym przekroczeniu granicy białorusko-litewskiej. Śledztwo w Mołodecznie i Połocku. Etap do Karabas, obw. Karaganda. Obóz w stepie, prace ziemne. A. zostaje brygadystką. Za obchodzenie świąt Bożego Narodzenia polskie brygady zostają rozwiązane, rozproszenie Polek. Praca w obozowym gospodarstwie rolnym. Po zebraniu plonów zwolnienie Polek z obozu na mocy amnestii. Nikła pomoc polskiej placówki dla łagierniczek. A. zostaje wysłana do pracy na wyrębie w Ałtajskim Kraju. Ponieważ nie wytrzymuje tej pracy zostaje przeniesiona do tartaku. Później prowadzi ochronkę dla polskich dzieci, która jest przedszkolem i szkołą. Przechodzi tyfus. Prowadzi polską szkołę. Ciągle choruje. Ułtarczy z NKWD. W maju 1944 r. ZPP obejmuje opieką placówkę prowadzoną przez a. Uczestniczy w kursie dla polskich nauczycieli w Moskwie. Odwiedza regularnie kościół katolicki, nawiązuje kontakt z zakonikiem amerykańskim. W 1945 r. dalej prowadzi szkołę. W lutym próbuje uciec do Moskwy ostrzeżona o grożącym jej aresztowaniu. Zatrzymana w Nowosybirsku. Oskarżona o szpiegostwo. Śledztwo w Nowosybirsku i Bernaule. We wrześniu 1946 r. a., bez wyroku zostaje zesłana do obozów w Mariińsku w obw. Kemerow. Skierowana do podobozu w Nowoiwanowce. Praca w gospodarstwie rolnym, potem w biurze i szpitalu. Spotyka skazanego na 10 lat akowca, w którym się zakochuje. Zostają rozdzieleni w 1947 r. A. rodzi syna. Pracuje w kuchni, krowiej fermie. W 1950 r. dziecko zabierają do domu dziecka. A. zostaje przeniesiona do obozu o zaostrozonym rygorze w Kazachstanie. Zwolniona w marcu 1953 r. i skierowana na zesłanie do sowchozu w obw. Kokczetaw. W sierpniu odbiera syna z domu dziecka. W sierpniu 1956 r. repatriacja do kraju.

Orlicka Leokadia, Zapiski pamiętnikarskie z zesłania. Po tamtej stronie wojny

Sygn. 366/s

Maszynopis, kopia, ss. 74, 1978-1980, dołączone kserokopie zdjęć i rysunków a.

(1940-1946), A., mieszkała w okolicach Oszmiany (woj. Wilno), ojciec był kierownikiem szkoły. Deportacja w końcu czerwca 1941 r. z matką i dwójką rodzeństwa. Ojca aresztowano w chwili deportacji. Opis podróży na zesłanie. Ostrzelanie transportu przez niemieckie samoloty. Choroby i śmierć w transporcie. Koniec podróży w Barnaulu. Dalsza podróż do Gorno-Altajska. Umieszczenie w sowchozie. Matka pracowała w świniańni, na wyrębie. Opis życia codziennego, stosunków z miejscową ludnością i zesłanymi Polakami. Po kilku miesiącach przewiezieni do Alma-Aty, następnie do Kirgizji. Umieszczeni w stosunkowo zamożnym kolchozie. Radość po otrzymaniu informacji o istnieniu polskiego rządu. Opis Kirgizów. Różne zajęcia w kolchozie. Dorabianie wrózeniem. Przenosiny do Samarkandy do obozu dla cywili przy armii polskiej. Oczekiwanie na ewakuację. Rozpacz po wyjeździe jednostki wojskowej. Malaria. Dziecięce wyprawy w step i polowania na jagnięta. Przenosiny do Kagany. Matka pracuje w bawełnianym artelu. Włóczęgi po mieście. Podróż Amu-Darią zatłoczonymi barkami. Epidemia czerwonki. Dalsza droga na wielbłądach. Pobyt w kolchozie, praca przy zbiorze bawełny. Zarażenie się tyfusem. Matka z częścią rodzeństwa umieszczona w szpitalu. Śmierć najmłodszej siostry. Pomoc ze strony ZPP. Przenosiny do Urgenczu. Poprawa warunków życia. Ciężka choroba najstarszego brata. Potajemna ekshumacja siostry ze zbiorowej mogiły. Matka została zatrudniona w fabryce jedwabiu. Pomoc żywnościowa i odzieżowa. Represje ze strony NKWD rodzin żołnierzy Andersa. Pobyt w polskim sierocińcu, nauka w polskiej szkole. W 1944 r. przewiezieni na Zaporozże. Pobyt w sowchozie. Opis miejscowej ludności, relacji międzyludzkich, życia codziennego. List od ojca poszukiwanego przez Czerwony Krzyż. Informacja o nowej granicy Polski. Przygotowania do wyjazdu, obawy młodzieży przed życiem w kraju. Pożegnanie w sowchozie z miejscową ludnością i władzami. Wyjazd w lutym 1946 r. Nieprzychylnie przyjęcie w kraju.

Orłowska Zofia, Drugie skrzydło Apokalipsy...

Sygn. 320/s

Rękopis, oryginał, ss. 197, 1989.

Wspomnienia opublikowano pt. Tajgo, pamiętna tajgo... w serii „Biblioteka Zesłańca” w 1991 r.

Orłowski Władysław, Podróże po raj

sygn. 91/s

Rękopis, 4 zeszyty 16-kartkowe, po 1988.

(1940-1958) A., ur. 1919, mieszkał w pow. Brzozów (woj. Lwów). Na początku 1940 r. wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec. W grudniu 1941 r. uciekł do domu. Wstąpił do AK. W styczniu 1945 r. aresztowany przez NKWD. Więzienia w Brzozowie, Krośnie. Wyrok 10 lat. W lutym 1945 r. etap z obozu przesyłowego we Lwowie do Donbasu, obóz nr 5 w Woroszyłowgradzie. Praca w kopalni, przy odgruzowywaniu, rozładunku wagonów. W maju 1945 r. koncentracja polskich więźniów w Charkowie. Kilkumiesięczne ożywione nadzieje na powrót do kraju. A. trafia do szpitala z powodu wycieńczenia. Potem pracuje w fabryce obuwia. W styczniu 1946 r. etap do Mordowskiej ASSR, obóz Jawas. Praca w warsztacie szewsko-krawieckim. W końcu 1946 r. etap do Iżewska. Praca w tartaku, na budowie. W marcu 1948 r. etap Ust Nery przez Magadan. Obozy w Aleksitowce. Praca w kopalni wolframu. Po kilku miesiącach przeniesiony do obozu w Ojmiakon w

Jakucji. Praca na budowie, potem w warsztacie szewskim. Zwolniony przedterminowo w styczniu 1953 r. Zesłanie. Duże trudności w znalezieniu mieszkania i pracy. Bezskuteczne próby nawiązania kontaktu z polską ambasadą. Praca w warsztacie szewskim, jako dozorca. Odmowa przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Dzięki pośrednictwu kolegi Rosjanina dotarł do polskiej placówki. Ponad roczne zabiegi o uzyskanie paszportu konsularnego, sabotowane przez miejscową milicję. Ciężka choroba. Nareszcie zgoda na repatriację. W kwietniu 1957 r. samolotem do Moskwy. Opieka ze strony ambasady. Na dworcu w Warszawie PCK skierowało go do szpitala, gdzie leczył się do końca roku. Osiedlenie we Wrocławiu.

Orłowski Władysław, Kciuk

sygn. 29/s

Maszynopis, 1989, ss. 22, załączona mapa ZSRR z trasą wędrówki bohatera, kserokopie dokumentów, całość opracowana przez Teofila Mikulskiego.

(1940–1956). A., ur. 1919, mieszkał w Przysietnicy w woj. Lwów. Wywieziony na roboty do Niemiec w styczniu 1940 r. uciekł po kilku miesiącach. Wstąpił do AK. 25.01.1945 r. został aresztowany przez NKWD. Skazano go na 10 lat. Znalazł się w obozie w Woroszyłowgradzie. Praca przy odgruzowywaniu miasta, załadunku wagonów. W maju 1945 r. wysłany do Charkowa. Przeszedł segregację więźniów, ale zamiast do Polski, wysłano go do Połmy. Stamtąd wysłano go do obozu w pobliżu Jawasu. Pracował w warsztacie szewsko-krawieckim. W 1947 r. umieszczono go w obozie karnym. W 1948 r. przeniesiono do obozu w Iżewsku. Praca przy cięciu drzewa. Po kilku miesiącach przez obóz rozdzielczy w Chabarowsku skierowano go do Magadanu. Stamtąd do obozu Aleksitowka Górna-Rudnik w Jakucji. Od 1950 r. do końca wyroku przebywał w obozie w Ust-Nerze. praca przy wyrębie tajgi, wyrobie butów dla NKWDzistów. Wziął ślub z więźniarką, Polką z Ukrainy. W 1955 r. po zwolnieniu z obozu pracował jako wolnonajemny. Wrócił do Polski z rodziną w 1956 r.

Orzechowska-Juzwenko Krystyna, bez tytułu

Sygn. 455/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8 (dwa egzemplarze), początek lat 90. XX w.

(1939-1955) A., ur. 1933, mieszkała z rodzicami w Łodzi. Po wybuchu wojny ucieczka z matką na wschód. Rozdzielenie z ojcem. Zamieszkanie w Pińsku. Przybycie ojca i babci. Odmowa przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Wywózka w 1940 r. Przybycie do rejonu krasnoborskiego w obw. Archangielsk. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Niezmiernie ciężkie warunki bytowe, głód. Sporadycznie paczki od rodziny w Moskwie. Po amnestii próba zatrzymania zesłańców na miejscu przez władze. Potajemna budowa tratw. Ucieczka o świcie. Przybycie do Kransborska, a stamtąd dalsza podróż do Kunguru w obw. Perm. Ojciec mianowany mężem zaufania. W 1943 r. aresztowanie ojca w obecności a. Śledztwo w Moskwie z torturami, oskarżenia o szpiegostwo. Otrzymał 15 lat więzienia. Korespondencja z ojcem przerwana w 1947 r. Zginął z rąk więźnia kryminalnego (wiadomość przekazana rodzinie w 1955 r.). Po aresztowaniu ojca reszta rodziny pozostała w Kungurze do 1946 r. A. uczyła się w rosyjskiej szkole. Matka pracowała jako lekarka w dziecięcej poliklinice. Przez pewien czas przebywała w domu dziecka. Repatriacja w 1946 r. Nadzieja, że z Polski będzie można skuteczniej interweniować w sprawie

ratowania ojca. Osiedlenie w Bielawie w woj. Wrocław. Kontynuacja nauki. Studia medyczne. Praca naukowa, tytuł profesorski.

Osica Natalia, bez tytułu

Sygn. 515/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 35, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Osiński Janusz, Pamiętnik

Sygn. 892/s

Maszynopis, kserokopia, widoczne poprawki redakcyjne, ss. 92, przed 1983.

(1939-1943) A. był mieszkańcem Warszawy, oficerem rezerwy, weterynarzem. Zmobilizowany w sierpniu 1939 r. Ewakuacja ze stolicy na wschód. Rozprężenie, atmosfera klęski. W Równem na Wołyniu wiadomość o wkroczeniu A. Cz. Przedzieranie się ku rumuńskiej granicy. Schronienie się u przyjaciół w Krzemieńcu. Dalsza wędrówka. Zmiana decyzji –przedarcie się do rodziny, która znalazła schronienie w Dorohusku n. Bugiem. Przenosiny do Lubomla, na terenach okupowanych przez ZSRR. Rejestracja uciekinierów wojennych, a. odmawia przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Deportacja w lipcu [sic!] 1940 r. Zaprzyjaźnienie się z rodziną pochodzącą z Pszczyny. Koniec podróży w obw. Perm, dalsza droga statkiem po rzece Kama. Skierowanie do specposiołka Gorki przy fabryce metalurgicznej. Ciężka choroba dziecka a. Zakup kozy i ziemniaków za zegarek. Urządzenie samodzielne baraku. Wykaz jego mieszkańców. Praca przy produkcji węgla drzewnego, w kuźni. Żona jest sprzątaczką, opiekunką w żłobku. Jesienią 1941 r. informacja o amnestii. A. zostaje mężem zaufania. Wyprawa po pomoc żywnościową do Kirowa. Pod koniec 1942 r. a. ucieka do Kudymkaru w obawie przed aresztowaniem. Praca w rzeźni. Sprowadzenie żony i córki dzięki pomocy rosyjskiego kierowcy. Przyjazd zaprzyjaźnionej rodziny zesłańców. Udział w rozkradaniu mięsa w rzeźni. Przyjaźń z Rosjanką ewakuowaną z Moskwy. Kilukrotnie przesłuchanie na NKWD. Narzucenie obywatelstwa radzieckiego, za odmowę do obozu idzie przyjaciół a. Opieka nad jego rodziną. Mobilizacja do II Dyw., służba w kwatermistrzostwie. Dużo szczegółów życia w obozie wojskowym, szkoleń, relacji między żołnierzami i oficerami. W pocz. 1944 r. stacjonowanie na Smoleńszczyźnie, później w Kiwercach. W 1944 r. rodzina a. została przesiedlona na Ukrainę. A. udało się sprowadzić ją do Żytomierza pod koniec wojny, gdzie stacjonował. Potem wraz z wojskiem żona przedostała się do Lublina. Odmowa pomocy żonie a. ze strony krewnego z powodu jego służby w armii gen. Berlinga. Pomoc przypadkowo spotkanego przedwojennego znajomego. Sprowadzenie teściowej z Warszawy. Pierwsze Boże Narodzenie w kraju. Przemarsz przez zburzoną Warszawę w styczniu 1944 r. Koniec wojny i świadomość dalszego zniewolenia. Demobilizacja w 1947 r.

Ostrowski Leonid, Polaki v Zapadnoj Sybiri (1890-1930)

Sygn. 951/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 343, po 1995.

(1890-1930) Maszynopis historycznej monografii w języku rosyjskim, poświęconej Polakom na obszarze Zachodniej Syberii, . A. poruszył w oparciu o materiały archiwalne i bogatą literaturę przedmiotu takie zagadnienia jak: liczba Polaków na tym obszarze, udział Polaków w zagospodarowaniu zachodniej Syberii, życie społeczno-politycznym i kulturalnym, polskie oddziały wojskowe po 1917 r., relacje między Polakami a władzą radziecką, represje wobec Polaków.

Ossowski Antoni, Syberyjski epizod. Garść wspomnień młodocianego Sybiraka

Sygn. 286/s

Maszynopis, kopia, ss. 46, 2 egzemplarze, 1989.

(1939-1946) A., ur. 1931, mieszkał w Kamieńcu Litewskim w pobliżu Brześcia n. Bugiem (Polesie). Ojciec jego był aptekarzem. Po wkroczeniu wojsk radzieckich odebrano aptekę i dom. Starsze rodzeństwo nielegalnie wyjeżdża pod okupację niemiecką. W końcu kwietnia 1940 r. aresztowano ojca. Bezskuteczne zabiegi o jego zwolnienie. Reszta rodziny: a. wraz z matką, dwiema siostrami i babcią, została deportowana w końcu czerwca 1941 r. Z Nowosybirsk dalsza podróż barką dopływem rzeki Ob. – Ket (Narymski Kraj). Kołchoz w tajdze. Zamieszkanie w chacie zesłanych chłopów z Powołża. Matka i babcia nie pracują, siostra utrzymuje rodzinę. Ogłoszenie amnestii we wrześniu 1941 r. Przenosiny do miasteczka rejonowego. A. zajmuje się zaopatrywaniem rodziny w opał i wodę. Śmierć babci. Nauka w radzieckiej szkole. Matka dorabia szyciem. Głódowa zima 1941/1942. Stopniowe przystosowywanie się do syberyjskich warunków życia. Aresztowanie grupki polskiej młodzieży pod zarzutem działalności kontrewolucyjnej. W 1944 r. Polaków przeniesiono do Starowropolskiego Kraju. Osiedlenie w kołchozie. A. zostaje woźnicą. Ciężkie zapalenie płuc sprowadza na a. groźbę śmierci. Przyjaźń z miejscowym chłopcem Kołą. Opis życia codziennego w stepowym kołchozie. W końcu lutego 1946 r. wyjazd do Polski. Spotkanie z najstarszą siostrą w Lublinie. Wieści o ojcu mieszkającym na zachodzie Polski.

Owczar Józef, Wspomnienia

Sygn. 385/s

Rękopis oprawiony, oryginał, ss. 400 formatu zeszytowego, 12 kopii rysunków a., 1990.

(1921-1944) A. urodził się w 1921 r. Mieszkał z matką na wsi podolskiej. Wspomnienia matki a a. o okresie przedwojennym, m. in. relacje polsko-ukraińskie, życie towarzyskie. Opis pierwszych miesięcy okupacji radzieckiej w rejonie Kopyczyniec (woj. Tarnopol). Represje i zesłania polskiej ludności, w tym ukochanej a. Przenosiny do wsi Czarnokońce. Okupacja niemiecka, ataki ze strony nacjonalistów ukraińskich, zagłada Żydów. W 1944 r. a. wstąpił do II Armii WP. Szlak bojowy przez Niemcy. Po wojnie osiedla się na Dolnym Śląsku.

Owczar Józef, Zeznanie

Sygn. 370/s

Rękopis, oryginał, ss. 49, 1992.

(1945-1956). Tekst w formie opowiadania powstał na podstawie rozmów przeprowadzonych przez J. Owczara z byłym więźniem radzieckich obozów, Cyprianem Makarewiczem. Był on żołnierzem AK, pochodził z Grodna. Aresztowany

w 1945 r., do 1956 r. w różnych obozach na terenie ZSRR. Następnie skierowany na zesłanie. Repatriowany w 1957 r. do Polski.

P

Pakuła Olimpia, Michniewicz Karol, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 929/s

Rękopis, ss. 32, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, 1990-1992.

(1951-1956) O. Pakuła mieszkała na Wileńszczyźnie. W 1951 r. deportacja rodziny jako kułaków. W 1952 r. deportacja a. do obw. Tomsk, rejon Kołpaszewo. Pobyt w posesji w tajdze niedaleko miejscowości Griszki. Praca na wyrębie i przy spławie drewna. W listopadzie 1956 r. repatriacja do Polski.

(1951-1956) K. Michniewicz, ur. 1939, pochodził z Wileńszczyzny (pow. Troki). Deportacja z rodziną jako kułacy w 1952 r. do obw. Tomsk (Narymski Kraj, rejon Kołpaszewo). Repatriacja w 1956 r.

Palewicz Józef, Wiersze

Sygn. 272/s

Rękopis, ss. 2, 1989

A. krótko opisał losy swej wileńskiej rodziny, spośród której po wojnie kilka osób trafiło na zesłanie i do obozów, dodaje kilka wierszy patriotycznych swego autorstwa

Pamięć i ból Katynia

Sygn. 719/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 17, data powstania nieznana.

Jest to tłumaczenie z języka rosyjskiego utworu poświęconego zbrodni katyńskiej. Formą przypomina kolaż różnych wypowiedzi i świadectw.

Pamiętnik katorżnika nr A 874, więźnia obozów Workuty

Sygn. 959/s

Maszynopis, kopia, ss. 259, przed 1989.

(1939-1970) Kserokopia tekstu **Karola Prassa**, członka lwowskiej AK i więźnia Workuty, który przechowywany jest w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>). Jego bohaterem jest Andrzej Grabowiecki, prawdopodobnie alter ego a.

Pancewicz B. M., Harcerstwo w Afryce 1941-1949

Sygn. 814/s

Maszynopis, broszura, ss. 126, 1985.

Praca zbiorowa pod red. B. M. Pancewicza zawiera przedstawienie w układzie chronologiczno-problemowym powstania, rozwoju i działalności organizacji harcerskich, zakładanych w obozach dla Polaków ewakuowanych z ZSRR w Afryce Wschodniej (Uganda, Rodezja i Tanganika).

Pandel Irena, bez tytułu

Sygn. 517/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, po 1988.

(1937-1970) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Pankiewicz Jerzy, Droga śmierci Mińsk – Czerwień

Sygn. 634/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, po 1988.

Kompilacja informacji i fragmentów wspomnień zaczerpniętych z różnych publikacji.

Papiński Marian, Wspomnienia Sybiraka

Sygn. 359/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 73, 1990

(1939-1946). A., ur. 1928 r., był synem osadnika wojskowego w pow. Wołkowysk (woj. Białystok). W 1939 r. mieszkał z rodziną w Wołkowysku. Ojciec prowadził sklep, był aktywny w Związku Hallerczyków. Na początku okupacji radzieckiej ojciec został aresztowany podczas próby ucieczki. Przebywał w więzieniu w Wołkowysku. A. wraz z kolegami próbował przekazać więźniom żywność. Jedyne widzenie z ojcem, którego a. już więcej nie spotkał. W listopadzie narodziny siostry. Zginął wraz z jeńcami z Ostaszkowa. A. wraz z matką, przybraną babcią i 6 rodzeństwa w wieku od 15 lat do 3 miesięcy został deportowany 10.02.1940 r. do północnego Kazachstanu. Opis ciężkiej, zimowej podróży na wschód. Osiedleni w sowchozie. Matka pracowała w oborze, a. wykonywał różne prace pomocnicze, został wozakiem. Ratowanie się handlem wymiennym. Odbudowa zdewastowanej ziemianki. Ciężka zima w stepie. Skazanie matki na 4 miesiące więzienia za odmowę przyjęcia obywatelstwa radzieckiego. Wieści o amnestii i istnieniu polskich władz. Powrót matki. Daremne poszukiwania ojca pośród amnestionowanych więźniów. Przymusowe dołączenie do bandy małoletnich złodziei. Pomoc polskiej placówki w Swierdłowsku. Ciężka praca, głód i choroby, karanie za niestawienie się w pracy wywózką w step. Śmierć najstarszej siostry. Gorsze traktowanie Polaków od jesieni 1942 r. Wiosną 1943 r. przeniesienie do innej osady. Praca przy wypasie bydła. Za kradzież żywności matka dostała pół roku więzienia. Śmierć babki. W 1944 r. matka i rodzeństwo zachorowali na tyfus. Śmierć matki. A. z najstarszą z sióstr przejął opiekę nad rodziną. Strach przed zabranie młodszych do radzieckiego domu dziecka. A. pracował przy transporcie chleba, dokarmianie rodzeństwa kradzionym chlebem. Odwiedziny grobu matki i siostry wraz z rodzeństwem. Powołanie a. na przeszkolenie wojskowe. Obóz wojskowy, lepsze jedzenie, obawy o los rodzeństwa. Bezowocne zabiegi o wstąpienie do wojska polskiego w nadziei na uzyskanie opieki nad rodzeństwem. Ciężka zima 1944/1945. Ratowanie się kradzieżą. Sprzedaż ostatnich cennych rzeczy – ozdobnych kap na łóżka na bazarze w Pietropawłowsku. Rozpacz po utracie zarobku wskutek kradzieży. Kolejny cios – splądrowanie ziemianki przez złodziei podczas nieobecności rodzeństwa. Pomoc sąsiadów. Zebranie o żywność, kradzieże, szperanie po śmietnikach. W obliczu groźby śmierci głodowej w maju 1945 r. a. potajemnie zabrał rodzeństwo do polskiego sierocińca w odległej o 300 km

Mamlutce. A. został pracownikiem fizycznym w ochronie i czuwał nad rodzeństwem. Relacja o dziejach polskiego sierocińca w Mamlutce od 1941 r. Konflikt z przyslaną przez ZPP nową kierowniczką sierocińca – komunistką. Przygotowania do repatriacji, fałszerstwa danych osobowych z powodu kłopotów w udowodnieniu pochodzenia polskiego wielu dzieci. Pobyt w domu dziecka w Gostyninie. Młodsze rodzeństwo zostało w domach dziecka. A. wraz ze starszymi sierotami przebywał we Wrocławiu i Kłodzku. W sierpniu 1946 r. zgłosił się do wojska. Walczył z UPA. Chcąc dostać się do szkoły oficerskiej za radą przełożonego sfalszował swój życiorys. W 1955 r. został z wojska zwolniony.

Parabel 1: Teka zbiorcza – dokumenty z zesłania, rejon parabelski.

Sygn. 924/s

Rękopisy, kserokopie zdjęć i dokumentów, ss. 100, 1989-1997.

(1939-1946) Teczka zawiera listowne relacje Polaków deportowanych w 1941 r. do Narymskiego Kraju (rejon Parabel): **Nina Kozłowska, Łucja Cichocka, Jerzy Niemczyk, Antonina Iwaniuk, Henryk Kamiński, Aleksander Orzełowski, Daniela Wawrzyniak, Maria Kowalska, Ewa Rybałtowska.**

Parabel 2: Teka zbiorcza – dokumenty z zesłania, rejon parabelski.

Sygn. 925/s

Rękopisy, maszynopisy, kserokopie zdjęć i dokumentów, ss. 100, 1989-1992.

(1939-1946) Teczka zawiera listowne relacje Polaków deportowanych w 1941 r. do Narymskiego Kraju (rejon Parabel): **Janina Kostera, Jadwiga Stocka, Antoni Kozłowski, Marta Ruszkiewicz, Czesław Kochański.**

Parabel 3: Teka zbiorcza – dokumenty z zesłania, rejon parabelski.

Sygn. 926/s

Rękopisy, kserokopie zdjęć i dokumentów, ss. 120, 1990-1996.

(1939-1946) Teczka zawiera listowne relacje Polaków deportowanych w 1941 r. do Narymskiego Kraju (rejon Parabel): **Anna Wąsiewska, Elżbieta Dąbrowska, Weronika Godlewska, Beata Goławska, Józefa Siekierko, Edmund Tołwiński, Marian Krasnodębski**

Parzych Halina, Listy, fotografie

Sygn. 908/s

Rękopis, ss. 18, 1989-1990.

(1941-1946) A., ur. 1931, mieszkała z rodziną w Orańczycach (woj. Polesie). Deportacja 21.06.1941 do Narymskiego Kraju (obw. Tomsk). Ojciec po ucieczce z niewoli ukrywał się w Warszawie. Pobyt w posiołku w tajdze, a po amnestii w Togurze. Praca w tartaku. Śmierć cioci. W 1944 r. przesiedlenie do Stawropolskiego Kraju. Repatriacja w kwietniu 1946 r.

Pasiecznik Eugeniusz, Wspomnienia zesłańcze

Sygn. 899/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 37, 1994-1996.

(1920-1981) A., ur. 1920, mieszkał w Sądowej Wiszni (woj. Lwów). Ojciec był kolejarem. Nauka w gimnazjum i liceum pedagogicznym we Lwowie, aktywność w harcerstwie. Instruktorski obóz pływacki tuż przed wojną. Po jej wybuchu służba wartownicza. Krótkie stacjonowanie w miasteczku Niemców i wkroczenie wojsk radzieckich. Zwolnienie brata z pracy w szkole. Aresztowanie brata po nieudanej próbie przekroczenia granicy z Rumunią. Wieści o represjach. Rodzina ukrywa się przed wywózką 13.04.1940 r. Próby zalegalizowania pobytu. Deportacja 21.05.1941 r. do Narymskiego Kraju, obw. Tomsk, rejon Aleksandrowsk. Umieszczenie w kołchozie. Początkowo złe stosunki z większością zesłanych, którymi byli Ukraińcy spod Lwowa. Praca w na wyrębie, przy karczowaniu, pozyskiwaniu cedrowych szyszek. Trudności z uzyskaniem zwolnienia z kołchozu po ogłoszeniu amnestii. Brak pieniędzy na dalszą podróż do Nowosybirsk. Pobyt w Aleksandrowsku. Praca w piekarni. Poczucie izolacji, a. próbuje nawiązać kontakt z polską ambasadą. Na wiosnę 1942 r. nadejście pomocy żywnościowej i pieniężnej. Wyprawa po dalszą pomoc do Bernaula. Mianowanie mężem zaufania. Próby otoczenia pomocą rodzin polskich. W 1943 r. groźby ze strony NKWD. Przyjęcie radzieckiego obywatelstwa. Praca w księgowości. Powstanie oddziału ZPP, poprawa położenia Polaków. Akademia 11 listopada z inicjatywy NKWD. W czerwcu 1944 r. przesiedlenie do obw. Woroneż. Umieszczenie w sowchozie. Praca buchaltera. W maju 1945 r. podjęcie pracy w charakterze instruktora zarządu obwodowego ZPP. Wizyta w Moskwie w grudniu 1945 r. Wejście w skład delegacji ZPP, która uzgadniała repatriację z ZSRR z PUR. Praca przy delegaturach PUR we Wrocławiu i Poznaniu. Osiedlenie się we Wrocławiu, ślub i założenie rodziny. Praca w administracji.

Pasiecznik Eugeniusz, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 936/s

Maszynopis, ss. 8, 1996.

(1941-1946) Trzy listy poruszające pojedyncze aspekty pobytu a. na zesłaniu w Narymskim Kraju i obw. Woroneż.

Pastwińska Bronisława, Życiorys sybiraczki

Sygn. 886/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 110, 1991.

(1939-1952) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Paszkiewicz Andrzej, Zbyt ciekawe dzieciństwo

Sygn. 952/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 64, kserokopie zdjęć i dokumentów, łyta CD z tekstem, przed 2010.

(1939-1945) A., l. 5, mieszkał w Opsie, pow. Braśław, woj. Wilno. Pożegnanie na zawsze ze zmobilizowanym ojcem w 1939 r. Wyrzucenie z domu przez radzieckich oficerów. Deportacja z matką i dwoma braćmi 13.04.1940 r. Miesięczna podróż do Mamlutki w obw. Pietropawłowski, Północny Kazachstan. Umieszczenie w kołchozie, potem sowchozie. Różne prace polowe, w elewatorze zboża. Przenosiny do posesiłka Czaksy, matka pracuje na budowie torów kolejowych. Po amnestii daremne

wyczekiwanie ojca (rozstrzelany przez NKWD w czerwcu 1941 r.). Głód, ratowanie się wymianą rzeczy za żywność. Zimą 1942 r. przenosiny do Albasaru, stamtąd do Jesila. Nieco pomocy żywnościowej, starszy brat odchodzi do armii gen. Andersa i z nią zostaje ewakuowany. Marzenie o butach. Narzucenie radzieckiego obywatelstwa, przypadki oporu. Przesiedlenie do Kuzmurunu. A. zajmuje się gospodarstwem domowym. Matka pracuje w ogrodzie i jako stróż nocny. Przybycie wysiedlonych z Kaukazu. W grudniu 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę, obw. Czerkasy. Poprawa wyżywienia. Przyjęcie do przedszkola, dobre przyjęcie przez miejscowych. Zatrudnienie przy pracach remontowych. Nielegalny wyjazd do Lwowa. Pomoc urzędniczek ZPP w wyrobieniu dokumentów na wyjazd na zachód. Przyjazd do Krakowa, męcząca tułaczka po kraju. Odnalezienie w Boże Narodzenie 1945 r. krewnych w Stalowej Woli. Rozpoczęcie z kłopotami edukacji szkolnej zakończonej studiami wyższymi.

Paszewicz Karol, Mój przyjaciel Alojzy Urbuś i inni

Sygn. 518/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1989.

(1939-1941) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Pawelczyk Bronisława, Fragmenty wspomnień

Sygn. 334/s

Rękopis, ss. 7, 1990.

(1939-1945) A. mieszkała na Wołyniu. Wraz z mężem nabyła tam 10 ha ziemi z parcelacji. Z pomocą rodziny stawiają dom i zabudowania gospodarcze. Po wkroczeniu wojsk radzieckich obrabowanie gospodarstwa. Strach przed ukraińskimi sąsiadami. Mąż ucieka przed wywózką. A. wraz z małą córeczką zostaje wywieziona niemal bez dobytku. Ciężka podróż do obw. Gorki. Umieszczenie w posiołku w tajdze. A. z racji opieki na dzieckiem zostaje zatrudniona na pobliskim placu, gdzie magazynowano drzewo. Po amnestii przenosiny w okolice Zamorska. W 1943 r. umiera córka. W 1945 r. (?) potajemnie wyrusza na zachód ku rodzinnym stronom. Dociera do rodziców, u których w 1940 r. pozostawiła dwoje starszych dzieci. Mąż był żołnierzem AK.

Pawełek Julian, Życiorys zesańca

Sygn. 763/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 8, 1996.

(1939-1947) A., ur. 1931, mieszkał w pow. Horodenka, woj. Lwów. Deportacja z rodzicami, dziadkami i rodzeństwem 10.02.1940 r. do obw. Pawłodar, Kazachstan. Osiedle Majkain przy kopalni złota. Praca ojca w stolarni, matki na budowie. Ciężkie warunki bytowe, głód. Przybycie nowych deportowanych Polaków w 1941 r., a w 1944 r. Czeczenów. Śmierć dziadka w 1940 r. Ciężka praca a. w elektrowni. Epidemia tyfusu. Stryj odchodzi do armii gen. Andersa. Zaginięcie ojca w 1942 r. Po repatriacji osiedlenie się w pow. Drawsko, a od 1947 r. we Wrocławiu.

Pawłowska Henryka, Wspomnienia

sygn. 94/s

Kopia maszynopisu, ss. 16, powstałego w 1957 r., przesłała go córka a., Barbara Sankowska

(1939-1946) A. z mężem gospodarowała na dzierzawionym od państwa niewielkim majątku ziemskim w okolicach Łomży (woj. Białystok). 17-letni syn został aresztowany przez NKWD za działalność podziemną w gimnazjum, wyrok 10 lat. Przed wywózką uratował go wybuch wojny. Po powrocie do domu rodziców i 2 siostr nie zastał, gdyż deportowano ich 21.06. do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk, kołchoz Krasnyj Skotowod. Mieszkanie u Kazachów, praca w polu. Po amnestii przenosiny do miasteczka Martuk. Jako delegatka tamtejszych polskich zesłańców a. jedzie do Buzułuku po pomoc. Wizyta księdza, o. Kapusty podnosi ich na duchu. Opis praktyk religijnych. W 1943 r. a. i najstarsza córka zostają aresztowane za odmowę przyjęcia paszportu radzieckiego. Ulegają w końcu z obawy o los rodziny. Wracają do kołchozu. Mąż ginie w wypadku. Znów do Martuka. Praca w spółdzielni dziewiarskiej, wróżenie, zebranie. Głód, tyfus. Przeniesieni na Ukrainę, do wioski po Niemcach radzieckich. Zaczyna się repatriacja. A. swą najmłodszą córkę wysyła ze znajomymi, odjeżdżającymi do Polski w wcześniejszym transportem. W lutym 1946 r. wyjazd do Polski. A. i córka jadą do Poznania do syna.

Pawłowski Ryszard, Dokumentacja fot. zesłańców przewiezionych do Indii, Afryki

Sygn. 806/s

Kserokopie fotografii i dokumentu, 13 sztuk.

Zdjęcia zrobiono po 1942 r. w czasie pobytu a. z matką i bratem w osiedlach dla polskich uchodźców z ZSRR w Indiach i Ugandzie. Dołączono zaświadczenie zezwalające Tatianie Pawłowskiej na pobyt w obw. Nowosybirsk.

Pawłuszko Tadeusz, Katroma

Sygn. 391/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 187, przed 1993.

Wspomnienia ukazały się drukiem w Zabrzu w 2008 r. pt. Kresy, Syberia, Śląsk – bez nienawiści.

Perepeczko Leonard, W szponach NKWD

Sygn. 330/s

Maszynopis, ss. 311, oryginał z poprawkami redakcyjnymi, 1988.

Wspomnienia te zostały opublikowane w serii „Biblioteka Zesłańca” pt. W łągach na saratowskim szlaku we Wrocławiu w 1993 r.

Perkowska Danuta, Wspomnienia z Kazachstanu z lat 1940-1946.

Sygn. 181/s.

Maszynopis, ss. 94, wykorzystany dziennik pisany na zesłaniu, 1988-1989.

(1940-1946), A. z rodzicami i bratem mieszkała w miasteczku Kopyczyńce nad Zbruczem (woj. Tarnopol). Po wybuchu wojny ojciec wyrusza do wojska i z nim przekracza granicę z Rumunią. Opis życia pod okupacją, nauki w szkole. Ostrzeżeni

próbują daremnie uciec przed deportacją. Zsyłka 13.04.1940 r. do obw. Semipałatyńsk. Trafiają do sowchozu. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich, obserwacji czynionych przez nastoletnią a. Różne prace polowe i budowlane. Na zimę przydzieleni do chałupy miejscowych kołchoźników. Ratują się przed głodem wyprzedając rzeczy. Praca przy sianokosach, malowaniu budynków, czyszczeniu zboża. A. dostaje reumatyzmu, zaczyna zarabiać robotkami. Prześladowanie przez przewodniczącego sowchozu. A. i brat zapadają na tyfus, trafiają do szpitala. W 1942 r. zaczyna docierać pomoc z polskiej placówki, wizyta księdza. Przyjaźń z zesłanym Rosjaninem. W 1943 r. obsadzają działkę kartoflami. Narastający głód, ciągłe choroby. Od końca wojny oczekiwanie na powrót do kraju. Repatriacja w kwietniu 1946 r.

Perucka Janina, Dom rodzinny

Sygn. 881/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 31, 1980-1982.

(1939-1943) A., l. 15, była córką osadnika wojskowego z Marysina w woj. Nowogródek. Nauka w gimnazjum. Złe stosunki z okolicznymi Białorusinami. Po agresji ZSRR aresztowanie ojca. Wywózka wraz z matką i rodzeństwem 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk, rejon Szenkursk. Posiołek w tajdze. Praca na wyrębie i spławie drewna. A. zostaje listonoszem. Próba zwerbowania na donosiciela. Praca przy sianokosach, ponownie na wyrębie. Głód, choroby, różne postawy zesłańców. Po amnestii wyjazd wielu zesłańców na południe. Rodzina a. przenosi się do siedziby rejonu. Pogorszenie położenia Polaków po ewakuacji armii gen. Andersa. Mobilizacja a. do I Dyw. w sierpniu 1943 r. Ojciec po zwolnieniu z łagru trafił do armii gen. Andersa.

Perucki Adam, bez tytułu

Sygn. 882/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 103, 1980-1982, 1995.

(pocz. XX w. - 1945) A., ur. 1918, mieszkał w Starym Samborze, woj. Lwów. Pochodził z rodziny mieszanej, ojciec był kowalem. Po przedwczesnej śmierci ojca trudne położenie rodziny. Opis życia codziennego i społecznego w miasteczku, stosunków rodzinnych, relacji międzyetnicznych. Nauka w szkole handlowej w Samborze. Założenie sklepu spożywczego. Powołanie do junaków w 1939 r. Bombardowanie Łomży, ewakuacja junaków na wschód. Wkroczenie A. Cz., zatrzymanie oddziału a., po przesłuchaniu zwolnienie do domu. Wyjazd do Borysławia. Powołanie do A. Cz. jesienią 1940 r. Obóz wojskowy w obw. Chabarowsk. Opis życia codziennego, relacji ludzkich, zajęć wojskowych i szkoleń politycznych. Pobyt w szpitalu. Przydział do jednostki artyleryjskiej. Wybuch wojny z Niemcami, przydział do „strojbatalionu”. Praca w tartaku, awans na brygadzystę. Wystąpienie o przeniesienie do polskiej armii. Gorsze traktowanie Polaków po ewakuacji armii gen. Andersa. Przeniesienie a. do cięższej pracy. Przesłuchania, obawy przed aresztowaniem. Praca na wyrębie, następnie z zakładach mechanicznych. Wieści o powstaniu ZPP, mobilizacja do I Dyw. Obóz wojskowy w Sielcach n. Oką. Praca w kancelarii 3. Pułku artylerii ciężkiej. Pobyt w obozach wojskowych w Smoleńsku, Żytomierzu. Szabrowanie warszawskiej Pragi. Oskarżenie a. o współdziałanie. Nastroje wśród żołnierzy w trakcie powstania warszawskiego.

Krytyczna ocena bitwy pod Lenino. Dalszy szlak bojowy od Warszawy przez Kołobrzeg do Berlina. Po zakończeniu wojny jednostka a. stacjonuje w Poznaniu.

Piaścińska Aldona, Moja wojenna tułaczka

sygn. 100/s

Maszynopis, ss. 10, 1989.

(1940-1947) A. urodziła się w rodzinie osadnika wojskowego na Wołyniu. Deportowana z rodzicami i 5 rodzeństwem 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk, rejon wierchotomski, posesiłek Talec. Śmierć rocznej siostry. Praca dorosłych na wyrębie, dzieci uczą się w rosyjskiej szkole. We wrześniu 1941 r. ruszają na południe. W czasie głodowej podróży śmierć 6-letniej siostry. Docierają do Taszkienu, skierowanie do kołchozu. Śmierć brata, ciężka choroba matki. Ojciec zgłasza się do wojska. A. z siostrą trafiają do polskiego sierocińca, z którym zostają ewakuowane do Iranu. Docierają tam również matka i najstarsza siostra. Ojciec zachorował w wojsku i zmarł. Umieszczenie w osiedlu polskim w Koja w Brytyjskiej Afryce Równikowej. Nauka w gimnazjum. W 1947 r. repatriują się do Polski do rodziny i osiedlają w okolicach Zielonej Góry.

Piekarska Ludwika, Wspomnienia

Sygn. 237/s

Rękopis, ss. 11, 1989.

(1940-1956) A., w wieku 11 lat, została deportowana 13.04.1940r. z matką, stryjczym dziadkiem i 3 braćmi z pow. Stryj (woj. Stanisławów). Ojciec wcześniej aresztowany. Przybycie do obw. Kustanaj w Kazachstanie. Praca w kołchozie od budowania stajni po pasienie gęsi. Mieszkanie u miejscowej prostytutki. Śmierć dziadka. A. zostaje służącą, napastowana przez gospodarza. Głód w 1943 r. Kradzież żywności. W 1944 r. lekka poprawa bytu. Zakup owcy. Ciężka choroba matki. Repatriacja w 1946 r.

Ojciec po amnestii wstępuje do armii Andersa. Wraca do kraju w 1956 r.

Piesocki Paweł, Archangielsk i Iepianka w Samarkandzie

Sygn. 519/s

Maszynopis, kopia, ss. 4, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Pieśni sybirackie (teksty: Marian Jonkajtis)

Sygn. 788/s

Teczka zawiera teksty i zapisy nutowe dwóch pieśni o tematyce zesłańczej, których teksty napisał M. Jonkajtis, m. in. Marsz Sybiraków. Ponadto znajduje się tu broszura dot. ogólnopolskiego konkursu recytatorskiego poezji o tematyce sybirackiej dla szkół ponadpodstawowych.

Pietkiewicz Igor, Wycinki prasowe o zesłaniu

Sygn. 801/s

Kserokopie, 1991.

Teczka zawiera kserokopie artykułów prasowych opartych na zesłańczych przeżyciach I. Pietkiewicza, aresztowanego w grudniu 1939 r. i przetrzymywanego w radzieckich obozach do 1955 r.

Pietkiewicz Marian, bez tytułu

Sygn. 520/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 16, 1990.

(1941-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Pietras Krystyna, Moje wspomnienia z lat 1939–1946 z pobytu w ZSRR

sygn. 65/s

Maszynopisu, ss 65, kopia, 1989.

(1939–1946). A., l. 13, mieszkała z rodzicami i siostrą w Nieświeżu (woj. Nowogródek). Ojciec był właścicielem młyna i piekarni. Został aresztowany w październiku 1939 r. Matkę z dziećmi deportowano 13.04.1940 r. do obw. Pietropawłowsk w Kazachstanie. Po kilkudniowym oczekiwaniu zabrano ich do kolchozu kazaskiego Krasnaja Zwiezda. Opis zwyczajów tubylców. Dzięki energii matki udało im się jakoś urządzić. Pomoc ze strony kirgiskiego nauczyciela. Matka została brygadystką w kolchozie. Bardzo pomogły im paczki od stryja z Nieświeża. Po wybuchu wojny do kolchozu przybyli uciekinierze. Po amnestii ciotka zabrała rodzinę a. do kolchozu rosyjskiego, gdzie została osiedlona z matką. Za przywiezione złoto kupiły mały domek z ogródkiem. Względnie dobre warunki życia w porównaniu z innymi zesłanymi. Na początku 1942 r. wrócił zwolniony z łagru ojciec. Otrzymali papiery na wyjazd do Iranu jako rodzina wojskowego, pomógł im mąż jednej z krewnych, służący w polskiej armii. Po drodze zostali rozdzieleni, udało się wyjechać jedynie ciotce. Władze rozkazały Polakom opuścić Bucharę. Wyjechali do Krasnogwardziejska. Pomoc od polskiego Żyda w urzędzeniu się. Początkowo praca w cukrowni. Wkrótce ojciec został kierownikiem piekarni, ale przeniesiono go szybko na stanowisko majstra. A. z matką pracowały jako sprzątaczkki w szkole. Opis miasta, ludności. A. w 1943 r. zaczęła naukę w szkole średniej. W 1946 r. zdała maturę. W domu ukrywali siostrę chorą na tyfus, którą leczono potajemnie. Opis liczenia wyników wyborów, w czym jako pomocnica brała udział a.. W kwietniu 1946 r. zwołano wiec Polaków i powiadomiono o repatriacji. Ojciec został przedstawicielem 50 Polaków z miasteczka. W czerwcu 1946 r. wyruszyli do Polski.

Pietrzak Czesława, bez tytułu

Sygn. 805/s

Rękopis, kserokopia, ss. 6, 1996, liczne zdjęcia i oryginału dokumentów.

(1939-1994) A., ur. 1932, mieszkała na wsi koło Sokala w woj. Lwów. Ojciec był przedsiębiorcą. Został aresztowany pod koniec 1939 r. Deportacja z matką i siostrą 10.02.1940. do Velska w obw. Archangielsk. Matka choruje po pracy na wyrębie, zostaje sprzątaczką. A. chodzi do szkoły. Po amnestii wyjazd na południe. Śmierć wielu Polaków w czasie podróży. Pobyt w Uzbekistanie. Ewakuacja do Iranu we

wrześniu 1942 r. Pobyt w polskich osiedlach w Kodża w Ugandzie. Nauka w szkole. Wyjazd w 1948 r. do Włoch, odmowa powrotu do komunistycznej Polski. Wyjazd do obozu w Villach w Austrii. Próba przymusowej repatriacji. Powrót do Włoch, ciężkie warunki życia niechcianych uchodźców. Wyjazd do Francji, praca w fabryce tekstylnej w Lille. Wyjazd do Australii w 1950 r. Praca pielęgniarki, małżeństwo z polskim inżynierem, stabilizacja życia, narodziny dzieci i ich wykształcenie.

Pięta Franciszek, Janczys Adolf, bez tytułu

Sygn. 791, 792/s

Maszynopis, ss. 41, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, po 1991.

(1939-1946) **F. Pięta**, ur. 1925, był synem osadnika wojskowego w pow. Zaleszczyki, woj. Tarnopol. Dochodowe gospodarowanie przed wojną. Deportacja 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Posiłek Kalucze w obw. Irkuck. Praca na wyrębie, w tartaku. Epidemia tyfusu dziesiątkuje polskich zesłańców. Przesiedlenie w okolice Tajszetu. Aresztowanie a. w 1942 r. za odmowę służby w A. Cz. Zwolnienie z obozu w 1944 r. Praca w ZPP w obw. Irkuck. Repatriacja do kraju w marcu 1946 r.

(1939-1955) **A. Janczys**, ur. 1929, mieszkał w Bastunach, pow. Lida, woj. Nowogródek. Ojciec był robotnikiem. A. został aresztowany za przynależność do konspiracji polskiej w 1949 r. Śledztwo z biciem w Grodnie. Kara śmierci amieniona na 25 lat obozów. Przeniesienie do więzienia w Wilnie. Etap przez Orszę, Moskwę na Workutę. Obóz w Workucie, potem Incie. Praca w kopalni. Poprawa warunków po śmierci Stalina. Zwolnienie w 1956 r. Praca wolnonajemnego. Starania o repatriację do Polski. Odwiedziny w rodzinnej miejscowości. Przekroczenie granicy w Przemyślu

Pilinko Franciszek, bez tytułu

Sygn. 590/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 20, po 1990.

(1939-1955) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Piłsudski Bronisław, Dokumentacja dotycząca zesłania w Irkucki Okręg

Sygn. 723/s

Rękopis, kserokopia, ss. 19, k. XIX w.

Materiał archiwalny ze zbiorów Archiwum Państwowego w Irkucku dotyczący zesłania B. Piłsudskiego.

Piotrkowska-Dubik Barbara, Wspomnienia

Sygn. 361/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, przed 1993, dołączono kserokopię zdjęcia i świadectwa

(1944-1946), a. była uczennicą kl. IX polskiej szkoły w Semipałatyńsku w Kazachstanie. Jej kierowniczką była Kazimiera Wróbel. Opis początków działalności szkoły, rekrutacji uczniów, kadry pedagogicznej, nauki i szkolnych przyjaźni. Przyspieszona matura w kwietniu 1946 r.

Piotrowska Irena, bez tytułu

Sygn. 521/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, po 1989.

(1944-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Piotrowski Adam, Wspomnienia

sygn. 85/s

Rękopis w formie listu, ss. 13, kartki formatu zeszytowego, 1989

(1941-1953) A., ur. 1919 r., mieszkał we Lwowie. W kwietniu 1941 r. powołany do Armii Czerwonej. Po wybuchu wojny z Niemcami a. i innych żołnierzy, dawnych obywateli RP wydzielono z jednostki i wysłano do obw. Perm. Wcielenie do strojbatalionu. Wyręb lasu, potem praca w różnych fabrykach. Dzięki umiejętności pisania na maszynie zostaje zdemobilizowany i zatrudniony w biurze. W 1942 r. pisze podanie o przydzielenie go do armii polskiej. Aresztowany we wrześniu 1943 r. Zarzucają mu sabotaż i akty terrorystyczne. Skazany na 10 lat i wysłany do Usol'łagu. Tam przebywał do sierpnia 1953 r.

Piotrowski Florian, bez tytułu

Sygn. 522/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, po 1989.

(1939-1954) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Piróg Michał, bez tytułu

Sygn. 523/s

Rękopis, ss. 3, po 1988.

(1939-1942) Brudnopis relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Pisarczyk Edward, Wileńska Armia Krajowa. Łagier NKWD Kaługa

Sygn. 731/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 202, liczne kserokopie zdjęć, dokumentów, planów sytuacyjnych, 1995.

(1943-1949), A., mieszkaniec Wileńszczyzny był żołnierzem AK, oddziału „Kmicica” i V Brygady „Łupaszki”. W „Zeszytach Historycznych *Wiano*” (z. 5 i z. 11) w latach 1992-1993 opublikował obszernie opracowania na temat tych jednostek. Teczka zawiera, oprócz maszynopisów tych prac, także wspomnienia a. z pobytu w obozie w Kałudze w latach 1944-1945. Po powrocie w pocz. 1946 r. a. osiedlił się w Gdańsku, utrzymywał prywatne kontakty z dawnymi towarzyszami broni, ale ukrywał fakt służenia w w/w jednostkach, obawiając się represjonowania.

Piszczalka Rozalia, Moje wspomnienia z pobytu na zesłaniu w Krasnojarskim Kraju

Sygn. 213/s

Rękopis, ss. 15, 1989

(1940-1946) A., ur. 1932, mieszkała w pow. Żółkiew (woj. Lwów). Deportowana z rodzicami i siostrą 10.02.1940 r. Wyszli także dalszą rodzinę mieszkającą w tej samej wsi. W czasie postoju we Lwowie jedna z ciotek ucieka. Przybycie do Krasnojarska. W obozie przejściowym wybucha epidemia krwawej biegunki, wiele zgonów. Dalsza jazda saniami. Choroba matki. Umieszczeni w barakach w miasteczku Makłaków. Dorośli pracują na spławie, w tartaku. Matka zapada na gruźlicę. Głód i choroby, kradzież żywności. Po amnestii z powodu choroby matki pozostają na miejscu, reszta Polaków wyjeżdża. Ratowanie się wszelkimi sposobami przed głodem. Tato ginie w czasie próby kradzieży zboża, wkrótce umiera matka, dobita rozpaczą, co się stanie z jej córkami (1943). A. z siostrą trafiają do polskiego domu dziecka. Głód. Repatriacja w marcu 1946 r. Część dzieci z rodzin mieszanych pozostaje. Pożegnanie z miejscową ludnością. Dom Dziecka w Gostyninie, radość dzieci, że chleb można jeść do syta.

Pituła Mieczysław, Wspomnienia

Sygn. 524/s

Maszynopis, kopia, ss. 35, po 1988.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Piwoński Jerzy, bez tytułu

Sygn. 525/s

Maszynopis, kopia, ss. 62, po 1988.

(1939-1948) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Placówki Polskie w Tomsku, Suchotince (dokumenty)

Sygn. 937/s

Maszynopis, ss. 3, 1990, liczne kserokopie dokumentów, zdjęć.

(1940-1946) **Wanda Radomska**, ur. 1920, mieszkała w Sokołowie, pow. Podhajce, woj. Tarnopol. Deportacja z rodzicami i młodszym rodzeństwem 10.02.1940 r. do Komi ASRR. Posiołek w tajdze. Zakwaterowanie w barakach, Ciężka choroba matki. A. pracuje na spławie drewna. W 1943 r. powołanie ojczyzna do I Dyw. Aresztowanie a. za nielegalne spotkania Polaków na pół roku. Praca na wyrębie, później w szpitalu. Organizacja polskiego domu dziecka, umieszczenie w nim młodszego rodzeństwa a. Przesiedlenie do obw. Tambow. Organizacja polskiego domu dziecka w Oblówce, w którym a. podejmuje pracę. Śmierć matki w 1944 r. Wiadomość o śmierci ojczyzna na froncie. Powrót do kraju wiosną 1944 r.

Ponadto w teczce znajdują się materiały związane z funkcjonowaniem polskiego domu dziecka i domu dla inwalidów w Czeremostnikach, obw. Tomsk.

Podkóliński Andrzej, Rekonwalescent w ZSRR

Sygn. 189/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 36, 1989.

(1939-1942) A., ur. ok. 1920 r., był podchorążym WP. Aresztowany podczas próby przekroczenia granicy z Węgrami jesienią 1940 r. Udaje rozczarowanego uchodźcę wracającego do domu. Więzienie w Nadwronej i Stanisławowie. Opis stosunków w więzieniu. A. zarabkuje robiąc na drutach. Wiosną 1941 r. zaocznie otrzymuje 3 lata obozu. Obóz przejściowy w Starobielsku. Etap do obozów nad Peczorą. Skierowanie do Workuty. Praca przy budowie lotniska. Opis codziennego bytowania w obozie. Po chorobie a. pracuje w cegielni. Po amnestii wraz z towarzyszami podejmuje wędrówkę do miejsc formowania polskiej armii. Podróż przerwana chorobą. Utrata w wyniku kradzieży pieniędzy i dokumentów. Informacja o końcu rekrutacji do armii. Skierowanie do kolchozu nad Amu-darią. Opis życia tubylców. Wiosną 1942 r. dostaje się do polskiego wojska.

Podważyński Donat, Syberyjska edukacja

Sygn. 728/s

Maszynopis, kopia, ss. 22, data powstania nieznana.

(1916-1946) A., ur. 1931, pochodził z rodziny wojskowego, ojciec zmarł przed wojną. W 1940 r. aresztowanie najstarszego brata. Deportacja a. z matką i trójką starszego rodzeństwa do północnego Kazachstanu w kwietniu 1940 r. Umieszczenie w kolchozie. Przydzielenie do rosyjskiej rodziny. Prace rolne. Pogorszenie warunków bytowych po wybuchu wojny z Niemcami. Matka uczy dzieci po polsku i rosyjsku, duża rola wiary. Matka z siostrami zarabiają haftowaniem, brat wyrabia z kopiejek biżuterię, grzebienie. A. w wolnych chwilach czytał rosyjskie książki pożyczone u weterynarza. Dobre relacje z kolchoźnikami. A. podejmował się różnych prac, hodował króliki, łowił ryby, szył buty, pasł gęsi itp. Głódowa egzystencja całej rodziny. Zmuszanie matki do przyjęcia narodowości białoruskiej. Krótkotrwałe aresztowanie siostry. Opis polskiej społeczności zesłańczej. Repatriacja w 1946 r.

Podważyński Edward, na tułaczym szlaku Sybiraka

Sygn. 821/s

Maszynopis, kopia, ss. 44, przed 1969.

(1939-1969) Maszynopis zawiera wiersze E. Podważyńskiego. A., ur. 1920, był został skazany w 1940 r. na 5 lat obozu. Po amnestii wstąpił do armii gen. Andersa. Walczył pod Monte Cassino. W 1947 r. wrócił do kraju.

Pokład Weronika, bez tytułu

Sygn. 526/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, po 1989.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Pokryszko, Świtaj, Rękas, Wojsznarowicz, Dokumenty zesłańcze, listy

Sygn. 912/s
Rękopis, ss. 48, 1989- 2003.

(1941-1946) Teczka zawiera listowne relacje Polaków deportowanych w 1941 r. do Narymskiego Kraju (rejon Kołpaszewo): Tadeusza Pokryszki, Włodzimierza Świtaja, Marii Rękas i Stefana Wojsznarowicza.

Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność. Konferencja: materiały.

Sygn. 703/s
Maszynopisy, rękopisy, druki, 1994.

Dokumentacji organizacji i przebiegu Międzynarodowej Konferencji „Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność”, która odbyła się w czerwcu 1994 r. we Wrocławiu.

Polacy w Nowej Zelandii

Sygn. 969/s
Druk, broszura, ss. 53, 1980.

Broszura powstała w 40. Rocznicę deportacji obywateli II RP w głąb ZSRR. Zawiera wyjątki ze wspomnień, wiersze, zdjęcia.

Polak Edward, Los Polaka w latach 1939-1956

Sygn. 145/s
Maszynopisy, cz. 1 ss. 15 (kampania wrześniowa), cz. 2 ss. 72 (okupacja), cz. 3 ss. 45 (obozy ZSRR), fotokopie zdjęć i dokumentów, 1972-1974

(1939-1956), A., mieszkający z żoną w Worochcie (woj. Lwów), zostaje zmobilizowany jako oficer rezerwy latem 1939 r. Obejmuje dowództwo plutonu w 48 pp. Transport przez Lwów, Kraków do okolic Tarnobrzegu. Walki z Niemcami, a. odnosi ranę. Po wyleczeniu w szpitalu w Zamościu nielegalnie przechodzi granicę i wraca do domu rodzinnego w pow. Rohatyn. Tam się ukrywa do wiosny. Dzięki pomocy znajomego dostaje paszport. Po wkroczeniu Niemców wzrasta zagrożenie ze strony Ukraińców. A. organizuje samoobronę polskiej ludności we wsiach Łukowiec Wiśniowski i Żurowski. Razem z jej uczestnikami wstępuje do AK, inspektorat Stryj. A. zostaje mianowany dowódcą odtwarzanego właśnie 48 pp, należącego w przyszłości do 11 Karpackiej Dyw. Piechoty AK. Bronione przez oddział a. wsie stają się schronieniem dla ukrywających się Polaków i Żydów. Dużo szczegółów życia codziennego w bazie samoobrony, stosunków międzyludzkich. W końcu lipca 1944 r. wkroczenie wojsk radzieckich, ataki ukraińskie jednak nie ustają do czasu przesiedlenia do Polski. Przesłuchania przez NKWD. Aresztowanie we wrześniu 1945 r. razem z kilkunastoma innymi członkami AK. Żona z innymi Polakami wyjeżdża na zachód. Śledztwo w Bukaczowcach, Stanisławowie. Skazany przez trybunał wojskowy na 15 lat katorgi. W marcu 1946 r. przeniesiony do obozu przesyłowego we Lwowie. W czerwcu etap na wschód do Norylska. Praca na budowie. Zapada na krwawą biegunkę i trafia do szpitala. Trzy lata pracuje przy różnych budowach, z powodu wycieńczenia dostaje pracę w łaźni. Po pewnym czasie zostaje jej kierownikiem, przyjmuje do pracy Ukraińca, dzięki czemu zyskuje poparcia więźniów tej narodowości. Opis łagrowego bytowania, kontaktów między więźniami. Po dwóch latach powrót do pracy fizycznej. Znowu wycieńczenie

organizmu, znajomy czeski Niemiec załatwia mu pracę w laboratorium. W czerwcu 1953 r. bunt w obozie, a. skazany na 3 miesiące karceru. Przesunięcie do kopalni węgla, ze względu na stan zdrowia przydzielony do pracy w szatni. Zelżenie reżymu obozowego. W 1955 r. otrzymuje list od żony. Wkrótce po ponownym rozpatrzeniu jego sprawy zostaje zwolniony z obozu w listopadzie. Nie otrzymuje zgody na wyjazd szykowanymi wtedy transportami repatriacyjnymi. Zatrudnia się w Norylsku w introligatorni. Po wielu zabiegach w sierpniu 1956 r. otrzymuje zgodę na wyjazd indywidualny. Samolotem leci do Moskwy, stamtąd pociągiem do kraju.

Polak Edward, bez tytułu

Sygn. 527/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 44, 1988.

(1945-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Polak Edward, Wspomnienia Pani Antosi W-D

Sygn. 282/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, na podstawie relacji pozyskanej przez E. Polaka.

(1940-1944) Historia rodziny zamieszkałej w Tłumaczu na Pokuciu (woj. Stanisławów). Rodzice przed wojną kupili ziemię koło Buczacza. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Irkuck. Osiedleni w posesji w tajdze. Prace przy wyrębie tajgi. Śmierć matki. Opis kontaktów z miejscową ludnością. Dołączono dwa wiersze na temat pobytu w obozie.

Popiel Julian, bez tytułu

Sygn. 794/s

Maszynopis, kopia, ss. 44, kserokopie dokumentów, planów sytuacyjnych, 1996.

(1940-1943) A. mieszkał z rodzicami w Bukaczowcach (woj. Stanisławów). Deportacja z rodziną 10.02.1940 do obw. Swierdłowski. W czasie podróży śmierć najmłodszego brata. Uczestnik w tajdze. Praca na wyrębie, w tartaku. Wybuch epidemii tyfusu. Członkowie rodziny a. stale chorują. Po amnestii brak poprawy położenia. Śmierć ojca w marcu 1942 r. Narzucenie radzieckiego obywatelstwa. Powoływanie młodych Polaków do I Dyw. Głód. Choroba matki i jej śmierć latem 1943 r. Brata przegarnia znajoma. Wyjazd do polskiego wojska w sierpniu 1943 r.

Popiński Krzysztof, Zbrodnie sowieckie Na kresach Wschodnich II RP (czerwiec-lipiec 1941 roku) w świetle relacji

Sygn. 645/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 136, po 1990.

Jest to pierwsze naukowe opracowanie mordów NKWD na więźniach, do których doszło po ataku Niemiec na ZSRR w 1941 r. Popiński był współautorem książki pt. Drogi Śmierci. Ewakuacja więźniów sowieckich z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej w czerwcu i lipcu 1941 (Warszawa 1995), w której wykorzystał wcześniejsze wyniki badań.

Porada Maria [właśc.: Porada-Kurtiak Maria], Pamiętam jak z siostrą...

sygn. 528/s

Maszynopis, kopia, ss. 8, 1991.

(1940-1945) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego:

<http://karta.infogenia.pl/>)

Powroźnik Barbara, Moje wspomnienia z pobytu na Syberii w latach 1940-1946

Sygn. 325/s

Maszynopis, kopia, ss. 124, 1989, liczne fotokopie zdjęć i dokumentów.

(1939-1946) A., ur. ok. 1929 r. była córką osadnika wojskowego z okolic Nowojelni w woj. Nowogródek. Mieszkała tam z rodzicami i trójką rodzeństwa. Opisuje historię rodziny a także powstanie osady, życie do 1939 r., sąsiadów i osoby zasłużone dla rozwoju okolic. Pierwsze dni wojny zapamiętane przez dziecko. Widok rozbrajanych polskich żołnierzy. W październiku krótkotrwałe aresztowanie ojca. Po zwolnieniu w początkach 1940 r. ucieka do Polski centralnej. Deportacja reszty rodziny 10.02.1940 r. wraz ze służącym. Rozgrabienie domu. Opis formowania transportu, towarzysze niedoli z wagonu. 6. tygodniowa podróż na wschód. Wyładunek na stacji Siniega w obw. Archangielsk. Dalsza jazda sańmi. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Opis warunków pracy, mieszkaniowych, wyżywienia, przybliżenie sylwetek towarzyszy niedoli. Spotkanie ze starszymi zesłańcami, Polakami radzieckimi. Opis życia miejscowej ludności. Mama i starsze rodzeństwo pracują w lesie. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Pobyt w radzieckiej szkole, nie lubianej przez a. Bohaterskie wysiłki najstarszej siostry, wspierającej matkę w walce o przetrwanie rodziny. Wypadek matki w pracy, wycieńczenie starszego rodzeństwa. Korespondencja z rodziną do czasu wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej. Nasilające się zgony pośród zesłańców. Ratowanie się kradzieżą chleba w sklepie. Po amnestii powstanie prowizorycznej szkółki dla polskich dzieci prowadzonej przez jedną z zesłanych Polek. Powstanie agendy polskiej ambasady, wyłonienie mężów zaufania. Aresztowanie ich zimą 1942 r. Napływ uchodźców z Leningradu. Matka zostaje wróżbitką. Na przełomie 1941/1942 r. nastraszony brat wraz z innymi młodymi Polakami wyrusza ku obozom polskiej armii. Wstępuje do wojska, wraz z nim zostaje ewakuowany, odbywa szlak bojowy II Korpusu. Po wojnie zostaje w Wielkiej Brytanii. Wczesną wiosną 1942 r. rodzina wyrusza na południe. Ciężka podróż bez pieniędzy i żywności. Władze szybko zatrzymują ich i kierują ich do jednego z kołchozów. Opis kołchozu, warunków mieszkaniowych, życia codziennego kołchoźników rodzajów wykonywanych prac, sposobów zaspokajania głodu. Rodzinę nękały ciągle choroby. Święta na zesłaniu. Latem 1944 r. przeniesienie Polaków na Ukrainę. Pobyt w zniszczonym sowchozie, dawnym polskim majątku ziemskim. Opis miejscowych warunków, rodzajów pracy wykonywanych przez dorosłych i dzieci. Siostra zostaje zatrudniona w biurze sowchozu. Skromne życie kulturalne polskich zesłańców. Nauka w rosyjskiej szkole, a od 1945 r. w polskiej. Matka zostaje nauczycielką. Zawiadomienie o repatriacji w lutym 1946 r. Ogromna radość. Przygotowania do podróży. Podróż do zachodniej Polski. Osiedlenie w okolicach Wąsoszy. Matka podejmuje pracę w szkole. Przyjazd ojca. Wyjazd wraz z nim do woj. Kraków. Nadrabianie zaległości w nauce, układanie życia na nowo. W 1989 r. odwiedzi rodzinnej wsi.

Prass Karol, W łągrach Workuty

Sygn. 365/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 185, 1973.

(1939-1957), a., ur. 1907, był zawodowym oficerem WP. Brał udział w kampanii wrześniowej, m. in. w obronie Żółkwi i Lwowa. Opis walk, losu ludności cywilnej, wrogości Ukraińców. Pod pozorem rejestracji aresztowany przez NKWD po kapitulacji miasta. Uciekł z transportu jeńców w Stanisławowie. Pomoc polskiej rodziny. Opis okupowanego Lwowa. Jeszcze w 1939 r. zaangażował się w działalność konspiracyjną (SZP). Prowadził szkolenie wojskowe. Obserwacja wywózek na wschód. W czasie okupacji niemieckiej kontynuował służbę w AK. Początkowo był komendantem wiejskiego rejonu Dzielnicy Południe lwowskiej AK, w lipcu 1944 r. dowódcą dzielnicy. Organizacja samoobrony polskiej wobec ataków nacjonalistów ukraińskich. W końcu lipca 1944 r. udział w wyzwoleniu Lwowa. Narada dowództwa AK z gen. Iwanowem/Sierowem. Informacje o internowaniu akowców we Lwowie. Akcja pomocy dla rodzin aresztowanych. Aresztowany we wrześniu 1945 r. wskutek zdrady. Śledztwo z biciem do grudnia 1945 r. Wspólna cela z członkiem UPA. Przenosiny do więzienia na Zamarstynowie. Życie codzienne w więzieniu, relacje między więźniami polskimi i ukraińskimi, potyczka z radzieckimi błądnymi, grypsowy kontakt z żoną. Nowa cela i spotkanie z polskimi więźniami. Więzienna Wigilia wspólnie z Ukraińcami. Wyrok śmierci wydany przez Trybunał Wojenny. Pobyt w celi śmierci. Zamiana wyroku na 25 lat obozu. Nowa cela już osadzonych, nowi znajomi, m. in. skazany radziecki oficer. W styczniu 1946 r. przenosiny do obozu przesyłowego na ul. Pełtewnej. Nawiązanie kontaktu z żoną, wieści o gwałtach na więźniarkach. Etap na wschód w lutym 1946 r. Marsz więźniów na stację kolejową, ostatnie spotkanie z żoną (utrata kontaktu na długie lata). Podróż w wagonie z Ukraińcami i Rosjanami. Walka o żywność, brak wody. Po trzech tygodniach przybycie do Workuty. Przydział numeru do nasycia na odzieży. Targ siły roboczej. Przydział do obozu przy budowie kopalni nr 40. Opis życia codziennego za drutami, pracy przy budowie szybu, stosunków między więźniami. Przyjaźń z dwoma Ukraińcami poznanymi w więzieniu lwowskim. Ciężka choroba. Wypadek w pracy. Głód, plaga insektów, zimno. Częsta kara karceru wskutek donosów. Skrajne wyczerpanie a., pobyt w szpitalu. W 1949 r. przeniesieni do obozu przy kopalni Kapitałnaja. Wejście z skupisko polskich więźniów. Skierowanie do prac porządkowych, ładowaniu urobku. Przenosiny do kolejnego obozu, życie dzielone między pracą i walkę z głodem. W 1950 r. w obozie powstała drużyna piłki nożnej, a. został jej zawodnikiem (niegdyś grał w lwowskim klubie). Nagroda od naczelnika za wygrany mecz – posada dyżurnego stacji pomp i trenera drużyny. W 1950 r. został zatrzymany i poddany śledztwu z biciem. Zarzut konspirowania w obozie, obalony w śledztwie. Przenosiny do łągru nr 7, duże skupisko polskie, samopomoc, polscy duchowni. Różne rodzaje prac od odśnieżania po remontowanie. Nowy łągier Ajaczyga. Prac przy budowie elektrowni. Znowu skupisko polskich więźniów. A. przydzielony do tamtejszej drużyny piłkarskiej, lżejsza praca. Niebezpieczna próba spisywania potajemnego wspomnień zakończona pobytem w izolatorze. Skromna działalność oświatowa wśród młodszych Polaków. W lipcu 1953 r. wybuch strajku w obozie. Pogrzeb poległych przy próbie zdobycia izolatora, porachunki z donosicielami. Przybycie delegacji władz. Po zakończeniu protestu a. został ukarany za kształcenie młodzieży polskiej. Pobyt w obozie o zaostrowym reżymie. W 1954 r. list od żony z Gliwic. Umieszczenie w obozie Juń Juga. Rządy błądnych. Praca przy budowie nowej kopalni. Pewna poprawa bytu, niewielkie wynagrodzenie za pracę. W

1956 r. zwalnianie Polaków. Żal przy rozstaniu z przyjaciółmi. Przedterminowe zwolnienie w kwietniu 1956 r. Życie na półwolności, stopniowe osvajanie się z życiem poza obozem. Zatrudnienie się jako zwrotniczy, wspólne mieszkanie z rodakiem. Intensyfikacja korespondencji z rodziną. Przeniesienie na nowe stanowisko pracy – maszynista kopalniany. W połowie sierpnia 1956 r. przyjazd komisji sądowej. A. został zrehabilitowany. Przygotowania do wyjazdu do kraju, kłopoty z uzyskaniem wizy wyjazdowej. Spotkania z uwolnionymi rodakami. Wygodna podróż do kraju. Rozczarowująca wizyta w polskiej ambasadzie.

Prass Karol, W łagrach Workuty

Sygn. 657/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 173, 1973.

Kserokopia relacji przechowywanej pod sygn. 365/s oraz w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Prorok Krystyna, Ze Lwowa przez Workutę do Anglii

Sygn. 734/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 61, fotokopia zdjęcia a. z lat wojny, kserokopie dokumentów, data powstania nieznana.

(1939 – lata 70. XX w.), a. pochodziła ze Lwowa, ojciec był malarzem i grafikiem. Po zajęciu miasta przez ZSRR pracował jako nauczyciel, a. studiowała. Kontakt z rodzącą się polską konspiracją. Aresztowanie całej rodziny: rodziców i a. z siostrą. Pobyt w więzieniu na Zamarstynowie. Życie codzienne w celi, próby kontaktowania się z innymi celami. Śledczy próbuje nakłonić a. do donoszenia. Etap na wschód w grudniu 1940 r. Pobyt w obozie w Starobielsku. Życie codzienne, sposoby spędzania wolnego czasu. Choroba a. i pobyt w szpitaliku. Poinformowanie o wyroku 5 lat łagrów. Etap kolejną na Workutę. Pobyt w łagrze, różne prace rolne. Ogłoszenie amnestii, ale a. nie została zwolniona. Narada polskich więźniów nt. ucieczki. Pobyt w charakterze zesłańca. Wreszcie zgoda na wyjazd. Strach przed samotną podróżą. Przyłączenie się do grupy Polaków i podróż na południe w poszukiwaniu obozów polskiej armii. Wreszcie a. wstępuje do wojska. Praca w szpitalu. Poszukiwania rodziny. Ewakuacja do Iranu. Odnalezienie rodziców i siostry. Kurs pielęgniarski. Zараżenie się tyfusem. Po wyzdrowieniu transport do Włoch. Praca w szpitalu jako pielęgniarka operacyjna. Zwiedzanie Włoch po wyzwoleniu. Przenosiny do Anglii, zaręczyny z polskim lekarzem. Początki życia na emigracji. Poprawa sytuacji materialnej, dostatnie życie.

Prorok Jan, Skazani na zagładę

Sygn. 328/s

Maszynopis, kserokopia pomniejszona, cz. II i III wspomnień, ss. 213 i 122.

Wspomnienia te zostały wydane w serii „Biblioteka Zesłańca” pt. Skazani na zagładę we Wrocławiu w 1991 r.

Pryszmont Zygmun, Dzieciństwo na zesłaniu

Sygn. 529/s

Maszynopis, kopia, ss. 13, po 1988.

(1949-1955) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Przedwojewski Janusz, Pani Leokadia

Sygn. 722/s

Maszynopis, kserokopia, miejscami trudno czytelna, ss. 295, 1979-1994.

(1940-1946) Zbeletryzowana opowieść o losach zesłanej z Kresów Wschodnich polskiej rodziny. Prawdopodobnie oparta na przeżyciach a. Główną bohaterką jest matka. Ojciec rodziny był oficerem, został aresztowany. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Akmolińsk w Kazachstanie. Starszy syn zdołał uciec. Po amnestii połączenie z mężem, który wstępuje do armii gen. Andersa. Narracja biograficzna przemieszana z wywodami na temat stosunków polsko-radzieckich. Repatriacja do Polski w 1946 r.

Przesmycki Antoni, Pamiątka z przeszłości

Sygn. 530/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 85, po 1979.

(1941-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Przybyła Bronisława, Wspomnienia

Sygn. 227/s

Rękopis, ss. 3, 1989

(1940-1946) A., ur. 1920, mieszkała wraz z mężem w woj. Tarnopol w osadzie kolonistów. Deportacja 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Praca przy wyrębie tajgi. Narodziny córki, śmierć teściowej. Po amnestii przenoszą się do kołchozu, gdzie pozostają do wiosny 1945 r. Narodziny drugiego dziecka. Przenosiny do sowchozu. Repatriacja w lutym 1946 r. Osiedlenie w okolicach Jeleniej Góry.

Przybyło Marian, Wspomnienia

Sygn. 620/s

Maszynopis, ss. 4, 1992.

(1939-1942) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infozenia.pl/>)

Przybysz Antoni, Wspomnienia z Wołynia (Lata 1939-1943)

Sygn. 701/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 128, plan sytuacyjny, 1986.

(1939-1943), A. mieszkał w osadzie Antonówka (pow. Sarny, woj. Wołyń), był członkiem Związku Strzeleckiego. Relację spisał na podstawie własnych wspomnień i świadectw znajomych. Opis mobilizacji, wiara w szybkie pokonanie Niemców. Wieści o niemieckiej ofensywie, przybycie uciekinierów z zachodu. Oskarżenia o sianie

defetyzmu, kary cielesne. Przybycie cofających się jednostek wojskowych. Transporty kolejowe z zaopatrzeniem wojskowym na stacji, zbiórki pieniędzy wśród ludności na potrzeby wojska. Niemieckie radio informuje o klęsce Polski, samoloty wroga nad osadą. Szok po wieściach o wkroczeniu A. Cz. Ucieczka rodzin ziemiańskich, wójta, komendanta policji i księdza. Grabież dworów, magazynów wojskowych przez Ukraińców. Radzieckie ulotki rozrzucone z samolotów. Wejście wojsk radzieckich. Aresztowanie policjantów w Sarnach i wiadomości o represjach. Wyłapywanie żołnierzy polskich, napady na pojedynczych wojskowych. Akcja odbicia zatrzymanych. Wyprawa do Saren do sklepów, rozmowy ze znajomym Ukraińcem, delegatem włościańskim, podobno zapowiadał deportacje na Sybir. Polskie rodziny przygotowują się do wywózki. Deportacja 10.02.1940 r. Niektórzy uniknęli wywózki uciekając lub zamieszkując u krewnych. Opis warunków życia na wsi pod okupacją radziecką, handel legalny i nielegalny, pomysłowość i przedsiębiorczość ludności. Budowa lotniska wojskowego niedaleko Antonówki. Pod k. 1940 r. początek kolektywizacji, niechęć wsi. Obserwowanie transportów z zaopatrzeniem wysyłanych do III Rzeszy. Aresztowania. Atak Niemiec na ZSRR. Pod koniec czerwca niemieckie samoloty atakują wsie w okolicach Saren. Zbombardowanie Antonówki. Ulga po odejściu Sowietów. Pożar rabowanej gorzelnii w Horodcu, ofiary śmiertelne. Wiejskie wesele w k. 1941 r., rozmowy o spodziewanej klęsce Stalina i Hitlera, dyskusje o ukraińskim zagrożeniu. Donos ukraiński do władz niemieckich na Polaków. Pomoc niemieckich żołnierzy, Górnoślązaków, oddała niebezpieczeństwo. Również w 1943 r. dostarczali Polakom broń i informacje. Wciąganie na volkslistę osób z rodzin mieszanych. Eksterminacja Żydów w 1942 r. Ukrywanie nielicznych w polskich wsiach. Przypadki wydawania i rabowania Żydów, także przez Polaków. Rabowanie mienia po zamordowanych. Zamordowanie Ukraińca, który nie chciał wstąpić do UPA. Napad UPA na kolonię Porośl k. Antonówki w lutym 1943 r. Zbiorowy pogrzeb pomordowanych. Strach w okolicy, powstanie samoobrony, walki, pomoc partyzantów radzieckich. Koncentrowanie się Polaków w większych miejscowościach. Napad na Hutę Stepańską i kolonie wokół Antonówki w lipcu 1943 r. Ocaleni uciekają do Saren. Stamtąd deportacja do pracy przymusowej w Niemczech.

Przywecka Irena, Anrychowski Wincenty, Wierzbiński Alojzy, Szajda Maria, Urbańska Emilia, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 919/s

Rękopisy, ss. 44, liczne kserokopie zdjęć i dokumentów, 1989-2004.

(1939-1946) Teczka zawiera listowne relacje Polaków deportowanych w 1941 r. do Narymskiego Kraju (rejon Kołpaszewo).

Puch Władysława, bez tytułu

Maszynopis, kopia, ss. 14, 1989.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Puławka Maria, Smutne wspomnienia z pobytu sześć lat na dalekiej Syberii w Komi ASSR

Sygn. 249/s

Rękopis, ss. 11, 1989

(1939-1946) A., ur. 1930, mieszkała z rodzicami i 3 rodzeństwa w pow. Buczacz w woj. Tarnopol. Ojciec był osadnikiem. Deportowani 10.02.1940 r. Matkę z transportu zabrano do szpitala. Po wyzdrowieniu przyjeżdża do rodziny osiedlonej w posesji w tajdze w Komi ASSR. Śmierć najmłodszego brata. Choroba oczu u a., malaria. Po amnestii przenosiny do miasteczka. Praca w stolarni i warsztatach. Ciągły głód. Poszukiwanie żywności w śmietnikach i na kolchozowych polach. W 1943 r. aresztowanie ojca za odmowę przyjęcia radz. obywatelstwa. Wywieziony do obozu, zginął bez wieści. Najmłodsze dziecko matka oddaje do domu dziecka. W 1944 r. śmierć matki. Sierociniec w Miczurińsku w obw. Tambow, połączenie z bratem. Dzieci pracują przy uprawie warzyw. Głód. Repatriacja w 1946 r. Bierze ich na wychowanie rodzina ojca. Dołączono kilka wierszy, opisujących los rodziny.

Purkhard Helena, Robak w jabłku

Sygn. 347/s

Maszynopis, ss. 279, kserokopia pomniejszona i oprawiona, przed 1989.

Zbeletryzowana opowieść o losach wojennych Polaków zamieszkałych na Polesiu.

Puszko Stefan, bez tytułu

Sygn. 614/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 18, po 1990.

(1939-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Puzewicz Antoni, Wspomnienia. Gryciuny-Mejszagoła-Wilno i z łagrów w ZSRR

Sygn. 851/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 194, liczne kserokopie zdjęć, po 1990.

(lata 20. XX w. – lata 90 XX w.) A., ur. 1925, mieszkał we wsi Gryciuny w pow. Wilno-Troki (woj. Wilno). Ojciec miał duże gospodarstwo. Opis rodzinnej wsi i pobliskiej Mejszagoły. Wspomnienia o dzieciństwie na wsi. Wybuch wojny, obserwacja uciekającego na Litwę polskiego wojska. Ukrywanie pozostawionej broni. W 1940 r. zmiana władzy litewskiej na radziecką. Nauka w gimnazjum w Wilnie. Pobyt ojca w areszcie za niezapłacone podatki, prześladowania bogatszych gospodarzy. Atak niemiecki na ZSRR, a. przeżywa bombardowanie Wilna. Powrót na wieś. Zaangażowanie się w rodzące się polskie podziemie. Podjęcie nauki w szkole samochodowej. Brat ukrywa się przed wywózką na roboty przymusowe, w 1944 r. idzie do lasu. Młodzieńcze wyczyny i zabawy. Służba łącznika w II Brygadzie AK. Koncentracja w lipcu 1944 r., a. odchodzi od oddziału wraz z dwoma braćmi. Słabe uzbrojenie i przeszkolenie. Udział w operacji „Ostra Brama”. Wiadomość o zabiciu ojca przez niemiecką bombę. Krótki pobyt w domu. W czasie powrotu do oddziału informacja o rozbrajaniu AK. Powrót do domu. Unikanie poboru do wojska. Wyjazd do Wilna. Aresztowanie w grudniu 1944 r. Więzienie na Łukiszkach w Wilnie. Nocne śledztwa, wycieńczenie. Etap na wschód w lutym lub marcu 1945 r. Przybycie do obozu Saratow-Jaśzanka. Praca przy kopaniu rowów. Dalsze śledztwa. Niezrealizowane plany ucieczek. Pobyt w szpitalu obozowym. Przeniesienie do

obozu Kutaisi w Gruzji. Praca w fabryce samochodów. Pogrzeby zmarłych kolegów. W początkach 1946 r. pierwsze listy od krewnych. Przeniesienie do podoboju w centrum miasta. Praca na budowie. Nieudana ucieczka z obozu. Pobyt w karczerze. W 1947 r. stopniowe zwalnianie przetrzymywanych. Strajk z powodu opieszłych zwolnień. Poprawa warunków bytowych. Wznowienie wyjazdów. A. zostaje w małej grupie więźniów. Przeniesienie do obozu w Borowiczach (obw. Saratow). W czerwcu 1947 r. powtórna ucieczka wraz z przyjacielem przez Psków i Rygę. Ukrywanie się w domu. Uzyskanie dokumentów. Wstąpienie do kolchozu pod groźbą. Życie codzienne w kolchozowej wsi. W 1951 podjęcie pracy w administracji gminnej i zawarcie małżeństwa. Praca w mleczarni. Odwiedziny brata, który wyjechał na zachód. Wizyta w Polsce. Zyskowny handel jabłkami w Moskwie i Leningradzie. Decyzja o repatriacji. Narodziny drugiego syna. Długie i zapobiegliwe przygotowania. Huczne pożegnania z sąsiadami i rodzinną ziemią. Wyjazd do Polski w grudniu 1958 r. Pobyt w Drawsku na punkcie etapowym. Osiedlenie się w Jabłonowie Pomorskim. Przenosiny do Bydgoszczy. Stopniowe urządzenie nowego życia. Budowa nowego domu na początku lat 70. XX w. Wizyty w Wilnie i rodzinnej wsi.

Pykało Michał, Wspomnienia zesłańcze (rej. Kołpaszewo)

Sygn. 900/s

Rękopis, ss. 16, 1989-1990.

(1941-1946) A. mieszkał w Wólce Zamkowej na Podlasiu, prowadził z matką gospodarstwo rolne. Aresztowanie starszego brata w lipcu 1940 r. Deportacja rodziny 20.06.1941 r. do Narymskiego Kraju, obw. Tomsk, rejon Kołpaszewo. Pobyt w kolchozie, po amnestii przenosiny do Kołpaszewa. NKWD zabrania dalszej podróży. W lipcu 1943 r. mobilizacja do I Dyw. Repatriacja rodziny w kwietniu 1946 r.

Pykało Michał, bez tytułu

Sygn. 523/s

Rękopis, kserokopia, ss. 33, data powstania nieznana.

(1939-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

R

Radecka Janina, Wspomnienia

Sygn. 234/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, 1989.

(1939-1947) A., ur. ok. 1909 r., mieszkała w pow. Lwów. Była nauczycielką. Po mobilizacji męża i jego wyjeździe na Węgry została z 2 córkami. Deportowana 13.04.1940r. do obw. Kustanaj w Kazachstanie. Osiedlenie w kolchozie. W pierwszym okresie utrzymuje się ze sprzedaży rzeczy. Praca na budowie chlewów, wożeniu wody. Dorabianie haftowaniem. Po amnestii zaczyna pracę w polskiej placówce. Wyjeżdża do Uzbekistanu jako pracownica sierocińca. Ewakuacja do Iranu w 1942 r. Repatriacja w 1947 r. Spotkanie z mężem. Osiedlenie w Kędzierzynie-Koźlu.

Radjusz Kazimierz, bez tytułu
Sygn. 613/s
Rękopis, kserokopia, ss. 2, 1991

(1944-1957), a. pochodzący z Kowla krótko opisuje swą działalność w Szarych Szeregach w Kowlu, oraz powojenne próby konspirowania.

Radomska Wanda, Moje przeżycia na Syberii
Sygn. 611/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 3, po 1988.

(1940-1946), A., ur. 1920, została deportowana z rodziną 10.02.1940 r. do Komi ASSR. Posiołek w tajdze. A. z ojczymem pracuje w tajdze, potem przy spławie drewna. Rodzina głoduje. W 1943 r. ojczym odchodzi do I Dyw. Kilkumiesięczny areszt za nauczanie dzieci. Choroba matki. Opieka nad młodszym rodzeństwem. Aktywność społeczna wśród polskich zesłańców. Stworzenie domu dziecka, umieszczenia tam rodzeństwa. Przesiedlenie w 1944 r. na południe. Śmierć matki. 1945 r. śmierć ojczyma na froncie. Repatriacja z młodszym rodzeństwem wiosną 1946 r. Praca w domu dziecka.

Radomski Bronisław, Kołyma
Sygn. 786/s
Maszynopis, kopia, ss. 17, przed 1992

(1949-1955) A. był oficerem AK. W 1949 r. skierowano go etapem na Kołymę. Pobyt w obozie przejściowym pod Magadanem. Zawiązanie organizacji samopomocowej „Praca” wśród polskich więźniów, w większości akowców. Opis warunków życia, reżymu obozowego, stosunków między więźniami, ludności tubylczej. Praca w kopalni rudy. Zwolnienie we wrześniu 1953 r. Zamieszkanie w Magadanie. Trudne początki zesłańczego życia. Praca w pogotowiu ratunkowym. Repatriacja w listopadzie 1955 r. Osiedlenie w Jaworze, gdzie mieszkał ojciec a.

Wspomnienia z obozu a. opublikował w t. 6 „Wspomnień Sybiraków” wydanych w 1992 r.

Radowska Waleria, Opisuję swoje przejścia wojenne
Sygn. 247/s
Rękopis, ss. 5, 1989.

(1939-1941) A., ur. 1910, była pielęgniarką. Służba w szpitalach polowych w czasie kampanii wrześniowej. Po ucieczce z niemieckiego obozu jenieckiego i różnych perypetiach dociera do Lwowa. Aresztowana przez NKWD. Bicie w śledztwie. Skatowana trafia do szpitala więziennego, po wyzdrowieniu pracuje tam do wybuchu wojny ZSRR z Niemcami. Ucieka z więzienia na Brygidach w czasie egzekucji więźniów.

Radziszewska Irena, bez tytułu
Sygn. 533/s
Maszynopis, kopia, ss. 7, 1989.

(1940-1945) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Rafalska Kazimiera, Wspomnienia polskiej nauczycielki z lat 1939-1948

sygn. 67/s (dwie teczki)

Maszynopis, cz. I ss. 156, cz. II ss. 261, 1989

(1909-1948) A., ur. 1909, pochodziła z rodziny chłopskiej z okolic Rzeszowa (woj. Lwów). W 1938 r., po ukończeniu seminarium nauczycielskiego otrzymuje pracę w powiecie Pińsk (woj. Polesie). Wychodzi za mąż za nauczyciela w 1938 r. Mąż zmobilizowany wiosną 1939 r. Narodziny syna. Po zajęciu Kresów przez ZSRR pracuje w szkole białoruskiej. Opis nowych stosunków w szkolnictwie. Po wkroczeniu Niemców dalej uczy. W czerwcu 1942 r. otrzymuje wymówienie. Znajduje pracę w administracji jednego z upaństwowionych majątków, potem w szpitalu. Ciężki tyfus. Aresztowana w grudniu 1944 r. Rozstanie z synem. Oskarżenie o współpracę z armią Własowa. Śledztwo w więzieniu w Pińsku. W grudniu 1945 r. zasądzona na 6 lat. W czerwcu 1946 r. transport do Mińska. Praca na budowie. Po kilku miesiącach obóz pracy w Ugliczu nad Wołgą, obw. Jarosław. Praca przy umocnieniach nadrzecznych, w przędzalni, szwalni. Krańcowe wycieńczenie. W marcu 1948 r. transport do Brześcia. Obóz przesyłowy. Tam robi starania o sprowadzenie dziecka od tymczasowych opiekunów. W lipcu wyjeżdża z synem do Polski.

Rafałowicz Jerzy, Syberia w oczach dziecka 1940-1946

Sygn. 693/s

Maszynopis, oryginał, ss. 25, 1994.

(1940-1946) A., ur. 1933, w rodzinie leśniczego w okolicach Białowieży (woj. Białystok). Obserwacje przez dzieci radzieckich żołnierzy w 1939 r. Deportacja z rodzicami, siostrą i babcią 10.02.1940 r. Miesięczna podróż do Ałtajskiego Kraju. Posiłek w tajdze. Dorośli pracują na wyrębie, siostra posłana do szkoły. A. próbował wagarować. Choroba ojca. Po amnestii przenosiny do pobliskiej wsi. Poprawa warunków bytowych, własny ogród i krowa. Ojciec został buchalterem. Wielkie naciski na przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Ojciec w 1943 r. zmobilizowany do polskiej armii. Dobre stopnie w szkole, ale niechęć z powodu antypolskiej propagandy. Śmierć babci wielkim szokiem dla a. Listy od ojca z wojska. Dziecięce zainteresowania i zabawy, wyprawy do lasu. Koniec wojny, przybycie nowych zesłańców. Wyjazd do Polski na przełomie marca i kwietnia 1946 r. W maju 1946 r. przekroczenie granicy. Połączenie z ojcem, który po demobilizacji był leśniczym w Dębnie Lubuskim. Rozpoczęcia nauki, ukończenie liceum i studiów fizycznych. A. został profesorem fizyki.

Rafałowska-Wzorek Aniela, Wspomnienia I i II

sygn. 54/s

Maszynopis opracowany, ss. 48 (wspomnienia męża a., **Zbigniewa**) i ss. 25 (wspomnienia jej samej), kopia, lata 80. XX w.

(1939-1946). A. był architektem, pracownikiem Politechniki Lwowskiej i Biura Planu Regionalnego, żona plastykiem. Po wejściu Rosjan zwolniony z uczelni. Deportacja 13.04.1940 wraz z żoną i dziećmi i dalszą rodziną do Kazachstanu, obw.

Semipałatyńsk, rejon Georgiewka. Praca przy obsłudze maszyn kołchozowych. Opis gospodarki kołchozowej, życia codziennego. Otrzymują dużo paczek od rodziny i znajomych. Żona zarabia malowaniem portretów. Dobre stosunki z miejscowymi. Po amnestii wyruszają do Taszkientu. A. zostaje uznany za niezdolnego do służby wojskowej. Brak pracy, głód. Śmierć córki, teścia, ciężka choroba a. Narodziny córki. Czasowa praca w delegaturze, konflikt z delegatem, informacje o malwersacjach. Daremnie próbuje załatwić dla rodziny ewakuację. W czasie aresztowań pracowników delegatury w 1943 r. a., ostrzeżony przez znajomego Rosjanina ukrywa się wraz z rodziną u uzbeckiej rodziny. Wywożenie Polaków z miasta do kołchozów również przetrwali w ukryciu. Żona przejęła utrzymanie rodziny, a po prawie dwóch latach a. ujawnił się i zaczął pracę jako dekorator w teatrze. Przyjaźń z wybitnym malarzem Aleksandrem Nikołajewem. Śmierć teściowej. Powrót do kraju na początku czerwca 1946 r. Jadą do rodziców w Sączu.

Rajkowski Zygmunt, Z Jackowszczyzny do Pikowki i Toguru

Sygn. 915/s

Rękopis, ss. 88, kserokopie dokumentów i zdjęcia, 1988.

(1941-1946) A., ur. 1911, posiadał gospodarstwo w pow. Prużana, woj. Polesie. Deportacja z rodziną 20.06.1940 r. do Narymskiego Kraju, rej. Kołpaszewo. Posiołek Pikowka w tajdze. Praca na wyrębie, przy sianokosach. Wiadomość z radzieckiej gazety o amnestii. Jesienią wyjazd do Toguru. Krótkie pełnienie funkcji męża zaufania. W 1943 r. mobilizacja do I Dyw. (artyleria). Szlak bojowy od Lublina przez Warszawę, Wał Pomorski do Berlina. Po wojnie kariera oficera zawodowego. Udział w walkach z ukraińskim podziemiem. W maju 1946 . powrót rodziny z zesłania.

Rałoniski Bronisław, Moje wigilie w 1945 i 1949 r. w więzieniach i obozach sowieckich

Sygn. 717/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, po 1989.

(1945-1946), A. mieszkał we Lwowie, był oficerem AK. Aresztowany w styczniu 1945 r. Ciężkie śledztwo z biciem. Wyrok 10 lat obozu. W grudniu 1945 r. etap na wschód z obozu na Pełtewnej. Wigilia w wagonie więziennym. Kolejne wspomnienie dotyczy Wigilii w 1949 r. w obozie w Magadanie, przed odtransportowaniem w głąb Kołymy.

Raszkiewicz Aurelia, Sieroca dola - wspomnienia

sygn. 115/s

Rękopis, ss. 47, kopia, kserokopie różnych dokumentów, wiersze a., 1989.

(1940-1946) A., l. 11, mieszkała w Pińsku (woj. Polesie). Ojciec był urzędnikiem. Po wkroczeniu Rosjan aresztowano go z zaginął bez wieści. Deportowana z 3 rodzeństwem i dziadkami. Matka w tym czasie była poza domem. Umieszczono ich w posiołku w tajdze w Ałtajskim Kraju. Dziadek pracuje na wyrębie. Zostaje aresztowany i umiera w więzieniu. Brat ciężko chory trafia do szpitala, babcia jedzie z nim. A. musi przejąć opiekę nad rodzeństwem. Pracuje przy żywicowaniu, korowaniu drewna. Po amnestii wyruszają do Buchary. Stamtąd barkami po Amu-Darii. Epidemia tyfusu. Osiedleni w kołchozie Stalin w Karakałpackiej Republice. Praca przy zbierze bawełny. W 1942 r. transport w stronę Aszhabadu. Nie dotarli tam jednak, lecz zostali umieszczeni w Urgenczu, stolicy obw. Chorezm w Uzbekistanie.

A. pracuje w kolchozie. Babcia opiekuje się rodzeństwem. Malaria. Przenosiny do Jangi-Aryku, gdzie jest więcej Polaków. Dzięki pomocy radzieckich Niemców a. zostaje buchalterem. W 1943 r. głód, zebranie o żywność. W 1944 r. przeniesieni do Aralska w Kazachstanie. Stamtąd na Ukrainę do sowchozu. Nawiązanie korespondencji ze znajomymi w Pińsku. Wiadomość, że matkę Niemcy wywieźli na przymusowe roboty. W lutym 1946 r. repatriacja do Polski. Pobyt w PUR w Nowej Soli. Poszukiwania rodziny. Spotkanie z matką. Osiedlenie w Olszynie.

Rączkowski August, Wspomnienia z Kazachstanu

Sygn. 822/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 23, po 1991.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Rdułowski Konstanty, Notatki z wygnania

Sygn. 688/s

Maszynopis z naniesionymi poprawkami redakcyjnymi, po 1942 r.

Teczka zawiera maszynopis wspomnień oraz dokumentację wydawniczą, które stały się podstawą wydania książki pod tym samym tytułem w serii „Biblioteka zesłańca” we Wrocławiu w 1996 r.

Regulińska Apolonia, Wspomnienia z zesłania

Sygn. 782/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 29, po 1991.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Reguliński Paweł, Wspomnienia wojenne 1939-1946

Sygn. 781/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1976.

(1939-1946) A. był starszym gajowym w nadleśnictwie Świtez, gmina Kuszelewo w woj. Nowogródek. Aresztowanie 20.10.1939. Etap do Mińska w marcu 1940. Ciężkie warunki bytowe, choroba a. Wiosną 1941 r. wydanie wyroku 8 lat obozu. Etap na Workutę. Praca w kamieniołomach. Nadwyręzenie kręgosłupa. Praca cieśli. Amnestia i zwolnienie z łagru. Wieści o deportacji żony do Kazachstanu. Podróż do żony.

Reguliński Wacław, Rodzinny życiorys Regulińskich

Sygn. 823/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 41, 1975-1977 i 1999.

(1939-1946) W. Reguliński był gajowym w pobliżu Bakszt w pow. Wołożyn, woj. Nowogródek. Mobilizacja, powrót do domu po rozbiciu jednostki a. Ucieczka urzędników budzi dezaprobatę a. Deportacja z żoną, teściową i 5 córkami

10.02.1940. Formowanie transportu w Juraciszkach. Podróż przez Mińsk, Rianzań, Kujbyszew do Tomska. Powitanie na stacji Makenka „uciekierów wojennych z Polski”. Stamtąd do miasteczka Stiepiak, obw. Akmolińsk w Kazachstanie. Przydział do pracy w kamieniołomie, budowie. Praca najstarszej córki, l. 14, przy rozładunku wagonów. Śmierć dwóch najmłodszych córek. A. nie zgłasza władzom, by mieć więcej chleba dla dzieci. Narodziny syna. Przeniesienie do osiedla Bestjuby. Przydział pokoju z kuchnią w bloku. Ciężkie warunki bytowe, śmierć polskich zesłańców. Praca w kopalni złota, potem w warsztacie szewskim, na budowie. Założenie ogródka na wiosnę. W 1943 r. zmobilizowany do I Dyw. Szkolenie w kompanii rusznic przeciwpancernych. Przysięga 15.07.1943. Cele walki polskich żołnierzy. Awans na sierżanta. Obserwacja różnych zachowań oficerów. Skierowanie do kompanii moździerzy, kurs szoferski. Awans na zastępcę dowódcy kompanii do spraw polityczno-wychowawczych. Szkolenie w Łucku, brak polskich wykładowców. Awans na oficera. Przydział do 39 pułku artylerii w X Dyw. Piechoty II Armii. Nieufność ludności wobec polskiego wojska ze Wschodu. Oddelegowanie do Lwówka Śl. (Dolny Śląsk) do organizacji osadnictwa wojskowego. Zabiegi o sprowadzenie rodziny z ZSRR. Oddelegowanie do Kłodzka, mianowanie dowódcą Komendantury WOP w Bystrzycy Kłodzkiej. Demobilizacja w lutym 1946 r. w stopniu kapitana. W marcu 1946 r. powrót żony z trzema córkami. Przydział dużego gospodarstwa w Starej Bystrzycy. Praca i mieszkanie wspólnie z Niemcami do ich wysiedlenia. Działalność społeczna. Zadowolenie i pozytywna ocena zmian politycznych i społecznych w pierwszych latach po wojnie. Narodziny syna. Represje wobec a. w 1950 r., zmuszenie do oddania gospodarstwa. Utrata całego dotychczasowego dorobku.

(1940-1946) Uzupełnienie pamiętnika ojca przez córki: **Annę Drozd, Irenę Wojtyłę i Władysławę Szymańską**. Opis życia codziennego, pracy, zdobywania żywności, relacji z Kazachami. Na zesłaniu zmarły oprócz najmłodszych sióstr obaj narodzeni tam synowie. Rodzina została przesiedlona na Ukrainę pod koniec wojny. Umieszczenie w sowchozie. Śmierć babci. Repatriacja do kraju w marcu 1946 r. Ogromne przeżycia związane z odwiedzeniem kościołów we Lwowie i Opolu.

Reichel Bohdan, bez tytułu

Sygn. 596/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 25, po 1990.

(1939-1944) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Reichel-Kanik Wanda, bez tytułu

Sygn. 585/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, po 1990.

(1939-1943) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Rejon Bakczar. Dokumenty zesłańcze (teka zbiorcza)

Sygn. 935/s

Rękopis, ss. 22, 1991-1997; liczne kserokopie zdjęć, listów, notatek

(1941-1946) **Zbigniew Gniewoszewski** został zesłany w czerwcu 1941 r. do rejonu Bakczar, Narymski Kraj. Umieszczenie w kołchozie. Ojciec a. był mężem zaufania we wsi Czornyj Kliucz, stąd kserokopie różnych dokumentów związanych z jego działalnością. Wstąpił do armii gen. Andersa i został z nią ewakuowany. Rodzina wróciła do Polski w 1946 r.

(1941-1946) **Zbigniew Burkacki** został deportowany z matką i bratem w czerwcu 1941 r. do rejonu Bakczar, Narymski Kraj. Przebywał we wsi Czornyj Kliucz. Jego dziennik z czasów zesłania został opublikowany w 1991 w Łomży w t. 1 wydawnictwa pt. *Wschodnie losy Polaków*.

Remy-Wasyłkowska Z. [właśc.: Rewaj-Wasyłkowska], Kurs drużynowych 1945 – Dar es Salam

Sygn. 853/s

Maszynopis, broszura, ss. 58, dołączone oryginalne zdjęcia, kserokopie dokumentów, 1945.

Broszura zawiera materiału kursu instruktorskiego dla polskich harcerzek w Dar es Salam w 1945 r. Dołączono 10 zdjęć z pobytu rodziny Rewaj w obozach dla uchodźców w Iranie i Afryce Wschodniej.

Renowski Władysław, Wspomnienia i refleksje z pobytu w obozie NKWD. 1944-1947

sygn. 75/s

Maszynopis, ss. 21, kopia, 1989, wykorzystał wspomnienia kolegów z obozu, kserokopie dokumentów (m. in. świadectw ukończenia kursów oświatowych), zdjęcia, fotografie przedmiotów wykonanych przez internowanych

(1944-1947) A. był nauczycielem na Chełmszczyźnie. Zatrzymany przez NKWD w sierpniu 1944 r. Obóz na Majdanku. Etap do obozu w Riazaniu. Głodówką próbują wywalczyć repatriację. Przeniesiony do Diagilewa. Ponowna głódówka więźniów. Rozdzielenie internowanych. Obóz w Czerepowcu k. Wołogdy. Opis prób indoktrynacji, życia codziennego, artystycznych występów amatorskich, hazardu, inicjatyw oświatowych (kurs rolniczy, nauczycielski, administracji, techniczno-leśny, muzyczny) prowadzonych przez internowanych specjalistów.

Rogowska Helena, Wspomnienia

Sygn. 280/s

Rękopis, ss. 34 formatu zeszytu szkolnego, 1989.

(1940-1946) A., lat 12, zostaje deportowana 13.04.1940 r. z Dawidowa k. Lwowa wraz z matką i starszym bratem. Trafiają do Kazachstanu, rejon Dżurun. Umieszczeni w kołchozie. Prace polowe, a. z młodszymi dziećmi łapie gryzonie, sprzęta rżysko. Mama orze, brat zostaje pastuchem. Matka choruje na malarię. Po amnestii pozostają w kołchozie. Pogorszenie warunków życia w 1943 r. Praca daleko w stepie przy zasiewach i sianokosach. Brat wstępuje do I Dyw. (zginął po Warszawie w 1944 r.). Przeprowadzka do pobliskiego miasteczka. Ciężka choroba a. Wiosną 1944 r. podejmuje pracę w warsztatach szyjących odzież dla wojska. Przesiedlenie

na Ukrainę jesienią 1944 r. Praca w sowchozie. W lipcu 1946 r. wyjazd do Lwowa, skąd rok później a. z matką zostaje przesiedlona.

Rogowska Helena, Wspomnienia

Sygn. 245/s

Rękopis, ss. 3 formatu A4, 1989

Fragment wspomnień a. wywiezionej do Kazachstanu (patrz sygn. 280/s) na temat zesłańców czeczeńskich.

Rogowska Helena, Czeczeni

Sygn. 242/s

Rękopis, ss. 3, 1989.

(1944) Krótkie wspomnienie o spotkaniu na zesłaniu w Kazachstanie deportowanych Czeczeńców.

Romanowski Jan, bez tytułu

Sygn. 534/s

Maszynopis, kopia, ss. 10, 1990.

(1939-1947) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Romańczukiewicz Zygmunt, Zesłaniec i żołnierz

Sygn. 824/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 25, po 1991.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Romańska Danuta, Dzieciństwo na zesłaniu

sygn. 14/s

Rękopis, ss. 11, 1989.

(1940–1946). Rodzina a. składała się z 5 osób, w tym 3 dzieci, i mieszkała w Łucku (woj. Polesie). Ojciec był zatrudniony w PKP w biurze. Aresztowano go w lipcu 1940 r., zginął przy ewakuacji więzienia. Dwa tygodnie (?) po uwięzieniu ojca rodzinę deportowano do Kazachstanu, kołchoz im. Budionnego w Asinkrotowce (obw. Kustanaj). Matka pracowała w kołchozie. Opis życia codziennego, dobre stosunki z miejscowymi. W lipcu 1941 r. krótko pracowali przy budowie linii kolejowej do Akmolińska. Matce udało się załatwić powrót do kołchozu. Pogorszenie się warunków w czasie wojny, głód. Otrzymali niewielką pomoc z UNRRA. Matka za odmowę przyjęcia obywatelstwa radzieckiego była więziona przez 3 miesiące. Na wiosną 1945 r. przeniesiono ich w okolice Charkowa, rejon Sachnowszczyzna. Praca w zniszczonym kołchozie. Matka dostała pracę nauczycielki dzieci polskich. W maju 1946 r. rodzina przysłała im metryki, bo ukradziono im wszystkie dokumenty. Podróż

powrotna trwała 2 tygodnie, przyjechali na ziemie zachodnie. W 1949 r. matkę jako wroga Związku Radzieckiego zwolniono z pracy.

Roth Jerzy, Wspomnienia z lat 1939-46

Sygn. 226/s

Rękopis, ss. 68, 1988.

(1939-1946) A., ur. 1927, mieszkał w Toruniu z rodzicami i siostrą. Ojciec był inżynierem, rodzina żyła w dostatku. Wybuch wojny. Bombardowanie miasta, schron w piwnicy. Decyzja o ucieczce na wschód. Ostrzeliwanie kolumny uchodźców przez Niemców. Po postoju w Warszawie wyjazd do Kowla i dalej do Łucka. W Równym spotkanie z oddziałami radzieckimi. Do czerwca 1940 r. mieszkają w Brodach. Kłopoty codziennej egzystencji. Rodzice rejestrują się na powrót do Torunia. Deportacja 29.06.1940 r. wraz z innymi bieżącami do obw. Tomsk. Posiłek w tajdze, gdzie już są zesłani z 1937 r. z Białorusi. Budowa chat. Wykonanie mebli dzięki zabranym narzędziom. W urzędzeniu się pomagają doświadczenia ojca z zesłania w czasie I wojny światowej. Jednak rodzice są w złym stanie psychicznym. Ojciec choruje. Dużo szczegółów życia codziennego, kontaktów z miejscową ludnością, przyjaźni z młodzieżą rosyjską. Założenie ogródka. Jesienią 1942 r. umiera ojciec pod długich cierpieniach. Po amnestii pozostają w posiołku z powodu choroby matki. A. chodzi do szkoły, zaopatruje dom w drzewo, poluje, uprawia ogród, dorabia wykonywaniem różnym napraw. Siostra pracuje w biurze. W 1943 r. powiększenie ogrodu, hodowla prosiaka, łowienie ryb. W 1943 r. trochę żywności od ZPP. Za odzież z paczek zakup krowy. Jesienią 1944 r. przesiedlenie do Donbasu. Kontynuowanie nauki szkolnej. Urządzanie skromnej egzystencji. Sporadyczne kontakty z internowanymi Niemcami i Węgrami. Repatriacja w lutym 1946 r. do Torunia.

Rudkowski Paweł, Ku pamięci ojca

Sygn. 705/s

Maszynopis, kopia, zdjęcie a., ss. 73

Dołączony rękopis z 39 nazwiskami zesłańców.

(1940-1946) A. był synem gajowego w okolicach Lenina (pow. Łuniniec, woj. Polesie). Deportacja rodziny a. 10.02.1940 r. Nieudane próby dostarczenia żywności i odebrania bratanka-niemowlęcia przez najbliższą rodzinę. Opis podróży przez Mohylew, Briańsk i dalej na północ. Posiłek w tajdze nad rzeką Suchoną. Prace na wyrębie. Śmierć bratanka. Opis pracy i życia codziennego, sadystyczny komendant. Szukanie nadziei we wróżeniu. Głód rozbija niektóre rodziny. Opis przypadków śmierci zesłańców. Wieści o amnestii docierają dopiero zimą 1941 r. Śmierć rodziny byłego komendanta. Kilku młodych odchodzi do polskiego wojska. Daremne szukanie pracy w kołchozie, niechęć do Polaków-złodziei. Konieczność dalszej pracy w lesie. Głód. Wiosną nadejście pomocy żywnościowej. Przenosiny do kołchozu Wielki Dwór. Praca na sianokosach, przy odstawianiu zboża. Przyjaźń z kołchoźnicami. Choroba i śmierć ojca zimą 1942 r. Rozkaz stawienia się w punkcie mobilizacyjnym A. Cz., zmieniony na I Dyw. A. na froncie, a rodzina zostaje przesiedlona na Ukrainę. W 1946 r. repatriacja na Dolny Śląsk. Niemiecka rodzina daje im z litości czystą odzież.

Ruszkiewicz Marta, bez tytułu

Sygn. 635/s

Rękopis, kserokopia, ss. 16, 1989.

(1941-1946), a. wraz z matką i 6 rodzeństwa została wywieziona w czerwcu 1941 r. z miejscowości Nurzec w woj. Białystok. Deportacja do osiedla w pobliżu Narymu (obw. Nowosybirsk). A. wymienia nazwiska deportowanych Polaków i opisuje ich losy. Ciężkie warunki bytowe, choroby. W 1943 r. brat idzie do I Dyw. Przejściowy pobyt w domu dziecka. Przesiedlenie do obw. Woroneż na Ukrainie. Praca w sowchozie. Repatriacja 1946 r.

Rybak Józefa, Syberyjskie wspomnienia

Sygn. 240/s

Rękopis, ss. 6, 1989

(1940-1944) A., ur. 1927, w rodzinie osadnika wojskowego w pow. Wołożyn (woj. Nowogródek). Deportacja 10.02.1940 r. do tajgi. W 1943-1944 mobilizacja ojca i najstarszej siostry a. Pogorszenie warunków życia, gdyż chora matka nie jest w stanie zapracować na utrzymanie pozostałych dwóch córek. Zarabianie wróżeniem.

Rybałowska-Hałka Zofia, Notatki z zesłania

sygn. 116/s

Maszynopis, ss. 14, kserokopia, załączona mapka z zesłańczą wędrówką a., 1989.

(1939-1942) A., l. 28, spędzała z córeczką wakacje u krewnych w pow. Baranowicze, woj. Nowogródek. Wybuch wojny odciął ją od rodzinnej Warszawy. Dotarł do niej mąż po rozbiciu jego oddziału. Podjął pracę buchaltera w dawnej gorzelnii Radziwiłłów. A. została deportowana z dzieckiem pod nieobecność męża 22.06.1941 r. Odjeżdżają z już bombardowanej przez Niemców stacji w Baranowiczach. Po przybyciu do Aczyńska w Krasnojarskim Kraju rozwożą ich po kołchozach. A. znalazła się w Pokrowce. Praca w kołchozie. Po amnestii przenosiny do Aczyńska. Utrzymuje się z robótek ręcznych i szycia. Po kilku miesiącach wyjazd do Kirgistanu. Kołchoz w okolicach Użgeny. Epidemia tyfusu. Zarabia robótkami na drutach. Wyjazd do obozu dla polskich uchodźców w Dżalal Abadzie. Opis ewakuacji przez Krasnowodzk. Pobyt w obozie w Teheranie. Malaria. Podróż statkiem do Mombassy.

Rydz Zofia, Tułacza dola (lata 1939-1948)

Sygn. 168/s

Maszynopis, oryginał i kserokopia, ss. 40, zdjęcie, 1989-1991.

(1939-1948), a., 1928, mieszkała z rodziną w Witosowie niedaleko Krzemieńca na Wołyniu. Ojciec był osadnikiem wojskowym. Po wybuchu wojny ukrywa się w obawie przed nacjonalistami ukraińskimi, którzy napadają na polskie gospodarstwa. Wraca niedługo przed deportacją, która nastąpiła 10.02.1940 r. Zesłano ich do obwodu archangielskiego. Oprócz a., siostry i rodziców wywieziono z nimi babcię i wychowankę. Dalsza podróż saniami do leśnej osady. Dorośli pracują na wyrębie, budowie, a z siostrą zajmują się pracami domowymi. Ojciec w maju 1940 r. ginie w wypadku na budowie. Po amnestii statkiem docierają do Kotłasu. Następnie koleją do Buchary. Umieszczono ich w kołchozie. Po pewnym czasie przeniesieni do następnego w okolicach Samarkandy. Śmierć babci. Otrzymanie dokumentów na ewakuację dzięki pomocy przyjaciela ojca. Wyjazd do Iranu, stamtąd do obozów dla

uchodźców w Afryce Wschodniej. Zdany egzamin maturalny. Repatriacja do Polski w 1948 r. Podjęcie studiów.

Rydzewska Stanisława, Relacja

Sygn. 535/s

Maszynopis, kopia, ss. 2, 1988.

(1940-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Ryzner Janina, Wspomnienia Sybiraczki

Sygn. 285/s

Maszynopis, kopia, ss. 75, 1989.

(1939-1942) A., ur. 1928, wraz z rodziną w 1937 r. znalazła się w pow. Dobromil (woj. Lwów), gdzie matka i ojczym zakupili ziemię z parcelacji. Mobilizacja ojczyma w sierpniu 1939 r. Po wkroczeniu wojsk radzieckich ojczym wraca. Pogorszenie relacji z ukraińskimi sąsiadami. Deportowani 10.02.1940 r. wraz z innymi kolonistami (wśród nich byli krewni a.). Dotarcie koleją do Omska. Dalsza podróż ciężarówkami i saniami w głąb tajgi. Osiedleni w osadzie leśnej rządzonej przez antypatycznego komendanta. Śmierć babci. Ojczym pracuje na wyrębie, matka z siostrą przy układaniu drzewa. Ratowanie się handlem wymiennym. Paczki i listy od rodziny. Zbieranie jagód i grzybów, wystawanie w kolejkach. Ciężki charakter ojczyma przysparza dodatkowych kłopotów rodzinie. Wielka powódź w 1941 r. Przenosiny do kolchozu. Głód, ustawiczne choroby. Po amnestii rodzice szukają pracy w miasteczku. Dzieci przez dwa tygodnie muszą się same utrzymać, gdyż odebrano im kartki żywnościowe. Nowa praca rodziców w mleczarni. W lutym 1942 r. rodzina wyrusza ku obozom polskiej armii. Ciężka i długa podróż do Fergany. Ojczym wstępuje do armii. Matka zapada na tyfus. A. z bratem trafiają do domu dziecka. Ewakuacja z sierocińcem w sierpniu 1942 r. Udaje się wyjechać do Iranu także matce i siostrze.

Ryżkin Anatol, bez tytułu

Sygn. 536/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, po 1988.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Ryżko Stanisław ks., Wspomnienia wojenne i obozowe

sygn. 36/s

Publikacja drugoobiegowa wydana w Warszawie w 1985, ss. 151.

(1910-1984) A., ur. 1910, był w czasie wojny proboszczem w Horodyszczu k. Pińska (woj. Polesie). Pozostał w Pińsku po przesiedleniach na prośbę władz kościelnych. W 1949 r. został aresztowany i skazany na 25 lat obozu. Przeszedł obozy w Ekibastuzie (1949–1952), Czurbaj Nurze (1952–1953), Omsku (1953–1956). Opisy życia w obozie, zwłaszcza religijnego. Został zwolniony z obozu w sierpniu 1956 r.

Zdecydował się pozostać w ZSRR, by kontynuować pracę duszpasterską. Wrócił na Białoruś i objął parafię w Łahiszynie, gdzie pracował do śmierci w 1984 r.

Ryży Aleksander, Relacja

Sygn. 675/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, 1993.

(1919-1943), A. urodził się w zamożnej żydowsko-polskiej rodzinie w Barze (obw. Winnica, Ukraina). Część rodziny była represjonowana w okresie stalinowskim, rodzice zginęli z rąk Niemców. W 1939 r. a. był żołnierzem Armii Czerwonej, uczestniczył w agresji na Polskę, następnie w wojnie z Finlandią i Niemcami. Kontakty z Polakami. Służba w aparacie bezpieczeństwa tłumaczona strachem przed zdemaskowaniem jako wróg ludu. Uczestniczył w 1943 r. w naradzie, na której omawiano zamaskowanie masowego grobu w okolicach Tomska. Zdaniem a. pogrzebani tam byli Polacy.

S

Sacha Otylia, Wszystko tam będziecie mieć i dobrze żyć

Sygn. 537/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Sakowicz Natalia, Wspomnienia: 6 tekstów

Sygn. 368/s

Maszynopis, oryginał, ss. 56, 6 wspomnień różnych autorów przygotowanych i przekazanych przez N. Sakowicz oraz jej własne wspomnienia, przed 1992.

Renata Modlin-Górowa, ur. 1922, mieszkanka Lwowa, zesłana na Syberię, pracowała przy spławie drzewa w Susumańsku. Pobyt w Magadanie. Opis pracy i stosunków międzyludzkich.

Władysława Kopczyńska, ur. 1905, lekarka z Wilna. Aresztowana w styczniu 1945 r. za udzielenie pomocy partyzantowi litewskiemu. Otrzymała wyrok 10 lat obozów. Pobyt w obozach w Komi ZSRR. Praca w obozowej ochronce. W 1948 r. zwolnienie i repatriacja do kraju.

Włodzimierz Kasprzak, ur. 1926, deportowany z rodziną w okolice Semipałatyńska. Wspomnienie, stanowiące fragment większej całości, dotyczy przede wszystkim warunków bytowych i obchodzenia świąt Bożego Narodzenia.

Janina Smyrska, ur. 1931, mieszkała z rodziną w Łucku (woj. Wołyń). Ojciec był kierownikiem łaźni i pralni w koszarach. W maju 1940 r. bezskuteczna próba uzyskania pozwolenia na wyjazd pod okupację niemiecką (rodzina pochodziła z Tomaszowa Lubelskiego). Wywózka w końcu czerwca 1940 r. Umieszczeni w posesiołku w tajdze w obw. Tomsk. Po amnestii rodzina wyruszyła do Uzbekistanu. Trudne warunki bytu. Starsi bracia wstępują do armii polskiej. Repatriacja w 1946 r.

Maria D. Schmalhofer, ur. 1917, pochodziła z okolic Baranowicz (woj. Nowogródek), zesłana z rodziną na Syberię. Wspomnienia dotyczą przymusowej mobilizacji do I Dyw.

Wspomnienia **anonimowego a.**, ur. ok. 1920 r., który pod okupacją radziecką włączył się w działalność konspiracyjną. Cudem ocalał postrzelony przez radzieckich żołnierzy. Walczył w oddziale partyzanckim w czasie okupacji niemieckiej. Aresztowany po wyzwoleniu spędził w obozach trzy lata.

N. Sakowicz – wspomnienia z dzieciństwa w Leningradzie, dziecięcych zabaw z rówieśnikami różnych narodowości.

Sankowski Roman, Wspomnienia

Sygn. 621/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, po 1988

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Sareło Stanisław, bez tytułu

Sygn. 538/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 9, po 1989.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Sarosiek Jan, Sześć lat w Kazachstanie

Sygn. 190/s

Maszynopis, ss. 45, kserokopie dokumentów, 1989.

(1939-1946) A. był młodym nauczycielem w pow. Grodno (woj. Białystok). Opis chaosu i samosądów po wkroczeniu armii radzieckiej. Aresztowanie teścia, burmistrza miasteczka Indura. Po odbyciu kursu pedagogicznego a. nie otrzymuje pracy z powodu swej narodowości. Atmosfera narastającego zagrożenia, obserwacja lutowej deportacji. A. z żoną, dziećmi i teściową z córką zostaje zesłany 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Akmolińsk. Osiedlenie w sowchozie. Opis warunków życia i pracy. A. zostaje sowchozowym mierniczym i statystykiem, potem buchalterem. Po amnestii wydanie dokumentów, wiele nadziei na poprawę losu. A. zostaje mężem zaufania ambasady, rozdziela nadchodzącą pomoc, żona organizuje skromne przedsięwzięcia kulturalne. Po zerwaniu stosunków dyplomatycznych zarekwirowanie pieniędzy i żywności przeznaczonej na pomoc dla Polaków. Pod presją a. przyjmuje radziecki paszport. W k. 1943 r. mobilizacja do trudarmii w obw. Karaganda. Praca statystyka w hucie, dzięki czemu uzyskuje zwolnienie z wojska. Repatriacja w pojedynkę z przygodami w czerwcu 1946 r. Spotkanie z żoną, które wyjechała wcześniej z Polakami z dawnego miejsca pobytu a. i zamieszkała w Szczecinie.

Sawala Henryk, Myśmy z Miednik i Kaługi

sygn. 53/s

Kopia maszynopisu, ss. 89, 1986, załączone fotokopie zdjęć, dokumentów, planów sytuacyjnych obozów i wiersze.

(1939–1946). A., ur. 1925, mieszkał w Wilnie. Skrótowy opis okupacji radzieckiej, W czasie okupacji niemieckiej pracował jako monter w warsztatach Opla. Przeprowadzał tam akcje sabotażowe, uczęszczał na tajne komplety. Na wiosnę 1943 r. wstąpił do AK, grupa dywersyjno-rozpoznawcza, zajmował się ochroną przy wykonywaniu wyroków na konfidentach. Wiosną 1944 r. znalazł się w brygadzie Szczerbca. Po operacji Ostra Brama został internowany razem z ojcem, również żołnierzem AK. Zatrzymanych wysłano do Miednik, a stamtąd do Kaługi. Mieli utworzyć 361 pułk zapasowy Armii Czerwonej. Praca przy odbudowie koszar, szkolenie wojskowe. Po odmowie złożenia przysięgi wywieziono ich do pracy w kołchozie. Na początku października 1944 r. znaleźli się w obozie na linii kolejowej (27 km) k. Jegorewska, obw. Moskwa. Praca przy wyrębie lasu, załadunku wagonów. Ojciec ciężko chory do szpitala w Jegorewsku. 11.11.1944 r. protest przeciw warunkom życia. Po zakończeniu wojny wzrosła ilość ucieczek. Ojciec, jako niezdolny do pracy, został odesłany do Kaługi. W grudniu 1945 r. wysłano ich do Kirowa, gdzie dostali nowe ubrania. W styczniu 1946 r. znaleźli się na punkcie repatriacyjnym w Białej Podlaskiej, Odbył się tam sąd koleżeński nad osobami nadużywającymi swej pozycji w obozie (kucharz, magazynier). UB wydało im zaświadczenia o zwolnieniu. Pojechali do matki osiedlonej w Gorzowie Wlkp. Od jesieni a. podjął studia chemiczne.

Sawicka-Helwing Zofia, Łuciuk Wanda, Wawrzak Henryk, Życiorys zesańca

Sygn. 768, 768, 770/s

Maszynopis, ss. 28; rękopis, kserokopia, ss. 4, po 1991.

(1939-1945) **Z. Sawicka-Helwing**, ur. 1925, pochodziła z rodziny ziemiańskiej. Mieszkała w Kościanie k. Poznania. Ojciec odesłał matkę i a. w rodzinne strony do pow. Mołodeczno (woj. Wilno). Po wkroczeniu A. Cz. częste rewizje w domu. Deportacja 20.06.1940 r. do obw. Archangielsk. Posiołek w tajdze, dzielony z zesańcami z Mołodeczna z wcześniejszych wywózek. Praca na wyrębie. Głód, wspieranie się handlem wymiennym. Po amnestii część Polaków wyjeżdża, a tym a. Wyjazd do obw. Stalingrad. Praca w kołchozie i przy budowie umocnień, gdzie a. została ranna w czasie bombardowania. Pod koniec 1942 r. przesiedlenie do Kazachstanu, kołchoz w obw. Kustanaj. Praca na ochotnika przy budowie kanałów, tamy na Irtyżu. W 1944 r. a. zapada na tyfus. W końcu 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Repatriacja w 1945 r. Wiadomość o śmierci ojca w czasie wojny.

(1939-1949) **W. Łuciuk**, ur. 1929, w rodzinie nauczycielskiej w Lesku w Bieszczadach (woj. Lwów). Ojciec został internowany na Węgrzech. Deportacja wraz z mamą, siostrą i gospożą 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Umieszczenie w kołchozie. Różne prace rolne, kradzieże żywności, handel wymienny ratują przed głodem. A. uczęszcza do radzieckiej szkoły. Niezbyt dobre relacje z miejscowymi. Matka uczy polskie dzieci z kilku przywiezionych książek. Poprawa warunków bytowych po mianowaniu matki buchalterem kołchozowym. Pogorszenie warunków życia Polaków po wyjściu armii polskiej z ZSRR. Matka angażuje się w działalność ZPP, pracuje w domu dziecka. Przesiedlenie na Ukrainę w 1944 r. Repatriacja wiosną 1946 r. Nieprzyjemności na dworcu we Lwowie. Spotkanie z ojcem i zamieszkanie we Wrocławiu.

(1939-1959) **H. Wawrzak**, ur. 1932, pochodził z rodziny chłopskiej, zamieszkałej w pow. Słonim, woj. Nowogródek. Deportacja rodziny w końcu 1939 r. (tak w relacji!) na Ural. Śmierć najmłodszego brata. Praca ojca w kopalni. Po kilku miesiącach przeniesienie do obw. Archangielsk. Tam a. przebywał do lata 1942 r. Ojciec

wstępuje do armii gen. Andersa. Praca na wyrębie. Potem przenosiny rodziny do sowchozu. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Repatriacja w 1946 r. Po różnych wędrówkach osiedlenie się w pow. Radom.

Sawunkinas Kazimiera, Cieśla Józef, Zesłańczy życiorys

Sygn. 771, 772, 773/s

Maszynopis, ss. 5, kserokopia zdjęcia, po 1991.

(1940-1951) K. Sawunkinas, ur. 1916, została deportowana 13.04.1940 do Kazachstanu, obw. Akmolińsk. Umieszczenie w kołchozie. W 1943 r. kilkumiesięczny areszt za odmowę przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Mobilizacja do I Dyw., służba w łączności. W 1945 r. awansowana na sierżanta. Po demobilizacji osiedliła się na Dolnym Śląsku.

(1940-1946) J. Cieśla, ur. 1925, mieszkał w Monasterzyskach w woj. Tarnopol. Deportowany wraz z rodziną 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Praca jako ślusarz. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Repatriacja w lutym 1946 r.

Sendek-Byliczkowa Eugenia, Moje przeżycia

Sygn. 299/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 94 (mylna numeracja maszynopisu), 1988.

(1939-1941) A., mieszkanka Warszawy, tuż przed wybuchem wojny wyjeżdża do siostry do Tarnopola. Po mobilizacji jej męża, oficera WP, zostaje z siostrą i dzieckiem. Rozpacz z powodu porażek polskiej armii. Wkroczenie Rosjan. Ciągłe rewizje w mieszkaniach oficerskich. A., zmuszana przez NKWD do zostania agentką, ucieka leśniczówki pod Tarnopolem. Stamtąd po ostrzeżeniu umyka do Lwowa. Nędzne bytowanie w okupowanym mieście. Powrót do siostry do Tarnopola i razem z nią deportacja 13.04.1940r. do Kazachstanu (obw. Pawłodar). Umieszczone na krowiej fermie w stepie. Praca przy dojeniu krów, wyrabianiu kiziaku, Po kilku dniach zostaje aresztowana za krytykowanie życia w ZSRR. Więzienie w Pawłodarze. Śledztwo bez snu. Wycieńczona a. zmyśla szczegóły swej rzekomej antykomunistycznej działalności. Opis stosunków między więźniarkami. A. otrzymuje 8 lat obozu. Boże Narodzenie w celi. Widzenie z siostrą. Prorocze sny. W styczniu 1941 r. etap do łagru wschód. Więzienia przesyłowe w Tomsku, Pietropawłowsku. Przybycie do Karabaszu. Obóz w okolicach Karagandy. Opis relacji międzyludzkich w łagrze, warunków pracy i życia. Zatarg z kryminalistkami. Praca na polach kołchozowych. Nieprzyjemności z powodu kłamliwych oskarżeń o donosicielstwo. Szukanie pociechy w modlitwie. Znow NKWD próbuje ją zwerbować. W połowie sierpnia 1941 r. ogłoszenie amnestii dla Polek. Akademia przygotowana przez polskie więźniarki. W grudniu 1941 r. opuszcza wreszcie obóz. Ciężka podróż do siostry, strata rzeczy osobistych w wyniku kradzieży. Siostra opowiada o swych przeżyciach podczas ostatniego roku. Święta w zesłańcze chatce. List od szwagra, który jest w armii gen. Andersa. Daremne nadzieje na wyjazd do Iranu. Przenosiny do Pawłodaru. Krytyczna ocena działania polskiej placówki (zwłaszcza rozdzielania pomocy). Ciężka choroba siostry. Głodowa podróż ku obozom polskiej armii. Ewakuacja w sierpniu 1942 r. do Iranu.

Serbin Romuald [właśc.: Sierbin], Życiorys

Sygn. 587/s

Rękopis, kserokopia, ss. 4, po 1981.

(1944-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Sidorska Bolesława, Nie ujawniany życiorys Sybiraka

Sygn. 193/s

Rękopis, ss. 40, 1989.

(1939-1947) A., ur. ok. 1929 r., była córką osadnika wojskowego w pow. Równe (woj. Wołyń). Miała 4 rodzeństwa. Po wybuchu wojny napady na Polaków, grabież gospodarstwa a w końcu nakaz jego opuszczenia. Schronienie się u krewnej. Wywózka 19 II 1940 r. do obw. Gorki. Osiedlenie w leśnym posesiołku. Epidemie wśród Polaków powodują wiele zgonów. Ratunkiem przed głodem jest kradzież z pól kołchozu. W końcu 1941 r. przenosiny do obw. Wołogda. Ojciec i nastrasza siostra pracują na wyrębie, a. przygotowuje opał do kuchni, odśnieża drogi. Latem praca na spławie drzewa. Po amnestii rodzina wyrusza w kierunku Kujbyszewa. Ojciec udaje się do polskiego wojska i z nim opuszcza ZSRR, reszta rodziny zostaje wysłana do Tadżykistanu. Umieszczenie w jednym z kołchozów. Przenosiny do Uzbekistanu. Praca przy bawełnie i w ogrodach warzywnych. Nieco obserwacji życia codziennego tubylców. Siostra a. zostaje mężem zaufania i delegatem polskim. Czuwa nad całą rodziną i opiekuje się chorą matką. A. pracuje jako stróż na tamie. Jesienią 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Praca w sowchozie, jako stróż. Repatriacja w lutym 1946 r. Osiedlenie w Nowej Soli. Trudne godzenie pracy z nauką. Powrót ojca z Anglii w 1947 r. Wielokrotnie odczuwana niechęć do Sybiraków za strony władz.

Sieczkowski Jeremi, Syberia

sygn. 19/s

Maszynopis, 1989.

A. przedstawił swoje zesłańcze losy w formie cyklu 5 wierszy napisanych w drugiej połowie lat 80. Brak dokładniejszych informacji biograficznych.

Sielicki Wacław, Droga na Sybir

Sygn. 332/s

Maszynopis, oryginał i kopia, ss. 26, 1989, na podstawie notatek sporządzonych w 1948 r.

(1939-1941) A., lat 12, mieszkał w pow. Wilejka (woj. Wilno). Po agresji radzieckiej obserwowanie coraz to nowych represji. Rozwój donosicielstwa. Aresztowanie przyrodniego brata a. Wywózka rodziny złożonej z 5 osób w czerwcu 1941 r. Pomoc sąsiadów w pakowaniu się. Pożegnanie z rodziną. Odłączenie części dorosłych mężczyzn od zsyłanych rodzin. Opis wagonów i całej kilkutygodniowej podróży do Ałtajskiego Kraju. Umieszczeni w sowchozie w pobliżu Barnaula.

Siemianów Elias Jarosław, Dlaczego nie zginąłem w Katyniu

sygn. 95/s

Maszynopis, ss. 16, 1989

(1939-1941) A. był studentem Politechniki Lwowskiej, porucznikiem rezerwy. Po mobilizacji zajmował się szkoleniem rezerwistów w Dederkałach na placówce KOP, okolice Krzemieńca (Wołyń). Po wkroczeniu Rosjan próbuje z oddziałem dotrzeć do Lwowa. Wraz z 80 przediera się z okrażeń. Po drodze potyczka z Rosjanami. Pod Krzemieńcem rozwiązują oddział. Z kolegą wyrusza do Lwowa na piechotę. Wznowienie studiów. Po wycofaniu się Rosjan był w więzieniu na ul. Łąckiego, szukając wśród pomordowanych znajomego. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako leśniczy w Karpatach Wschodnich.

W 1946 r. aresztowany i skazany na 10 lat, ale tego etapu swego życia już nie opisuje.

Siepkowska Irena, Relacja

Sygn. 539/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, 1990.

(1939-1946) A., ur. 1929, mieszkała na gospodarstwie z rodzicami w pow. Augustów (woj. Białystok). Ojciec z obawy przed aresztowaniem ukrył się. Deportacja 20.06.1941 r. wraz z matką i czwórką rodzeństwa. Osiedlenie w Czarnogorsku k. Abakanu (Krasnojarski Kraj). Ratowanie się handlem wymiennym. Brat skierowany do kopalni. Po amnestii otrzymanie pomocy z polskiej placówki. Przypadki rozkradania darów przez Polaków. Najstarszy brat zmobilizowany do I Dyw. Zginął na froncie. 1943 r. śmierć matki i brata. Młodsza siostra i brat w domu dziecka. Repatriacja w 1946 r.

Sikora Maria, Wspomnienia z Sybiru

Sygn. 220/s

Rękopis, ss. 31, 1989

(1939-1947) A., lat 5, mieszkała z rodzicami i czwórką rodzeństwa w woj. Tarnopol, pow. Trembowla. Ojciec kupił tam ziemię. Po wybuchu wojny ataki Ukraińców. Śmierć Ojca. Deportacja reszty rodziny 10.02.1940 r. Umieszczeni w posiołku w tajdze. Trójka dzieci, w tym a., zostaje umieszczona w sierocińcu. Po pewnym czasie matka odbiera wycieńczoną a. z powrotem. Niezwykle pracowita matka dokonuje nadludzkich wysiłków, by ocalić dzieci. W 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę. Umieszczeni w sowchozie. Znowu dwójka dzieci do sierocińca. Głód. Repatriacja w marcu 1946 r. do Zgorzelca. Stamtąd zabierają ich krewni do Strzelina. Osiedlenie w pobliskiej wsi. Ciężkie początki nowego życia, brak możliwości dalszego kształcenia się.

Sitarek Teresa, Wspomnienia z Syberii

sygn. 17/s

Maszynopis, ss. 45, 1989.

(1939–1946). A. mieszkała z rodzicami o bratem na kolonii wojskowej Szuty, pow. Dżisna (woj. Wilno). Zostali deportowani 10.02.1940 r. Znaleźli się w Kotłasiu a stamtąd saniami przewieziono ich do przystani nad Dźwiną Diabrinu. Zamieszkali w barakach. Praca przy wyrębie tajgi, wiosną spław drzewa. Matka sprzątała barak z pomocą a. Młodszy brat chodził do rosyjskiej szkoły. Ciotka przysyłała im paczki. Opis życia religijnego. Za śpiewanie patriotycznych pieśni przesłuchiowano polskie dziewczęta, jedną uwięziono. Po ogłoszeniu amnestii wyruszyli do Kotłasu. Po

miesiącu dotarli do Uzbekistanu. Tam skierowano ich do kolchozu w okolicach Taszkientu. Głód. Brat trafił do szkoły junaków we Wrewsku i został ewakuowany do Iranu. Rodzina zamieszkała we Wrewsku w obozowisku dla Polaków. Poprawa wyżywienia. A. również wstąpiła do szkoły junaków. Opis wizyty bpa Gawliny i gen. Andersa. A. wygłaszała przemówienie ku czci tego ostatniego. Ojciec został mężem zaufania we Wrewsku i miał się opiekować pozostałymi po ewakuacji Polakami. A. zrezygnowała z wyjazdu ze szkołą i pozostała z rodzicami. Opis działalności polskiej placówki. W styczniu 1943 r. władze zagroziły zamknięciem magazynu z żywnością. Po zerwaniu stosunków dyplomatycznych koniec działalności. Pod zarzutem szpiegostwa aresztowano zastępcę ojca a. Ten unikał kontaktów z otoczeniem i jakoś przetrwał. Praca przy sortowaniu owoców, głodu już nie odczuwali. Matka zajęła się handlem na targowisku w Taszkencie. A. zaczęła chodzić do szkoły średniej. W kwietniu 1946 r. otrzymali zaświadczenia ewakuacyjne. Ojciec martwił się utratą ziemi rodzinnej i przyszłym losem kraju i rodziny. Przed wyjazdem a. zdała pisemną maturę. Wyjechali w czerwcu 1946 r. Dotarli do Jeleniej Góry.

Sitnik Franciszek, bez tytułu

Sygn. 540/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, data powstania nieznana.

(1945) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Siuzdak Irena, Pięć lat w raju. Wspomnienia z lat 1939-1945. Kazachstan i Ukraina

Sygn. 849/s

Maszynopis, oprawiona kopia, ss. 462, 1990-1995.

(1939-1946) A. uczyła się w gimnazjum w Łańcucie. Rodzice mieli duże gospodarstwo w okolicach Mościsk (woj. Lwów), ojciec był urzędnikiem. Ostatnie wspaniałe lato w rodzinnym domu. Budowa schronu i przygotowania do wojny. Pierwsze dni wojny, bombardowanie Mościsk. Napływ wojennych uchodźców, w tym krewnych a. Ewakuacja ojca wraz z innymi urzędnikami. Ataki lotnicze na domy mieszkalne. W połowie września wkroczenie Niemców, rabowanie mienia. Powrót ojca. Opieka nad rannymi żołnierzami. Znęcanie się przez Niemców nad Żydami. Wkroczenie A. Cz. pod koniec września. Kwaterunek wojskowy w domu. Prowadzenie spisów ludności. Zmuszanie do udziału w wyborach. Aresztowania. Uwięzienie ojca. Pogarszające się warunki bytowe, strach. Nielegalne spotkania z ojcem. W marcu 1940 r. wywiezienie ojca na wschód, gdzie ślad po nim zaginął. Deportacja rodziny wraz z wujostwem 13.04.1940 r. Długa podróż na wschód przez Kijów, Czelabińsk, Troick. Dobre relacje w wagonie. Koniec podróży w Kustanaju w Kazachstanie. Gościnne przyjęcie w ukraińskim kolchozie Ananiewka, rejon Urickoje. Szok w pierwszych dniach pobytu i powolna aklimatyzacja. Udział w pracach polowych, trudna nauka nieznanymi czynnościami w pracy i gospodarstwie domowym. Praca na działkach kolchoźników za żywność, pasienie ich krów, handel wymienny. Obserwacja postaw zesłańców i miejscowych. Pierwsze listy z kraju i paczki. Kontakty z Kazachami. Praca przy sianokosach i żniwach. Rzadkie wiadomości ze świata. Pożar stepu. Zbieranie jagód. Nawiazywanie kontaktów z zesłańcami w innych osadach. Pierwsza zima w stepie, zamieszkanie z polską rodziną. Smutne

święta. Na wiosnę znów prace na polach kołchozu i obejściach kołchożników. Wzburzenie we wsi po wybuchu wojny z Niemcami. Po amnestii niewiele zmian. Wysłanie a. ze starszym bratem i wujostwem do pracy przy budowie linii kolejowej Karaganda - Magnitogorsk. Odejście do armii polskiej wujostwa, pozostawienie a i brata samych. Podróż z przygodami do matki. Otrzymanie polskich dokumentów, nadzieje na poprawę losu. Rozpacz i obawy miejscowych o krewnych na froncie. Matka a. zarabia wróżeniem. Przybycie deportowanych znad Wołgi Niemców latem 1942 r., później Inguszów. Próba dotarcia do armii. Krytyczna ocena pomocy świadczonej przez mężów zaufania w Urickoje i Kustanaju. Powrót do kołchozowego bytowania. Epidemia czerwonki. Przenosiny do kolejnej chaty. Narzucenie groźbami radzieckiego obywatelstwa. Głodowa zima. Wiosną paczka z Iranu od wujostwa. W 1943 r. mobilizacja brata na „front pracy”, skąd później odszedł do I Dyw. Latem wiadomość o śmierci gen. Sikorskiego. Dobre relacje z niemieckimi zesłańcami. Głód, tyfus, przypadki śmierci. W październiku 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę w okolice Białej Cerkwi. Umieszczenie w sowchozie. Poprawa wyżywienia. Dobre relacje z mieszkańcami. Przyjaźń z radzieckimi Polakami. Wyjazd niektórych Polaków na własną rękę na ziemie polskie. Wigilia zesłańców. Wstąpienie do ZPP. Świętowanie końca wojny. Paczka od brata, wiadomość o jego ranieniu. Choroba a. Samowolny wyjazd do Lwowa. Pomoc rodaków. Przyjęcie przez krewnych, ukrywanie się. Wyrobienie dokumentów ewakuacyjnych. Wyjazd we wrześniu 1945 r. do Polski. Przyjazd do Rzeszowa do dziadków a.

Siuzdak Zofia, Wśród stepów Kazachstanu i sadów Ukrainy

Sygn. 126/s

Maszynopis, ss. 158, 1989.

(1939-1945) O kolejach losu a. i jej rodziny patrz: Siuzdak Irena, sygn. 849.

Siwoń Bolesław, Wspomnienia

sygn. 80/s

Maszynopis, kopia, ss. 23, 1989.

(1939-1941) A., I. 25 był podchorążym, żołnierzem broniącym Lwowa we wrześniu 1939 r. Po wkroczeniu Rosjan wraca do pracy w szkole handlowej. W listopadzie wstępuje do ZWZ. Opis represji w mieście, zmuszania uczniów do donoszenia na nauczycieli, w tym a. Aresztowanie w kwietniu 1940 r. Więzienie na Zamarstynowie. Opis przesłuchań, bicia. Przeniesienie do więzienia na ul. Łąckiego. Głód. Znów bicie w czasie przesłuchań, karcer. A. jest u kresu wytrzymałości, rozważa możliwość samobójstwa. Przeżywa inscenizację własnej egzekucji. Wreszcie wobec fiaska śledztwa zwolniono go tuż przed wybuchem wojny z Niemcami.

Skorecka Władysława, Wspomnienia z Kazachstanu

sygn. 71/s

Maszynopis, ss. 39, 1989.

(1940-1947). A., I. 31 mieszkała na wsi Krzywe w powiecie Skalat (woj. Tarnopol). Mąż a. został aresztowany w grudniu 1939 r. Deportowana z synem, teściami i szwagrem 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obłast Pietropawłowsk, wieś Siergiejewka. Brak pracy, pozbywanie się rzeczy. Remontują chlew na mieszkanie. Opis zesłańczej zaradności. Dorywcze prace, sprzedaż rzeczy pozwalają im przeżyć 1941 r. Jesienią

1941 r. przyjeżdża zwolniony z łagru mąż, potem jego brat. Wkrótce wraz z innymi Polakami wyjeżdżają do wojska. A. rozpoczyna pracę w magazynach zboża, gdzie pracuje do końca zesłania. Prowadzi z poruczenia placówki polskiej punkt dożywiania. Uczy czytać dzieci na Trylogii Sienkiewicza. Wybuch epidemii tyfusu. W 1946 r. rejestracja na wyjazd do kraju, przygotowania do drogi. Oczekiwanie przez trzy miesiące. W czerwcu ruszają na zachód. W Terespolu po wagonach uzbrojeni ludzie szukają Żydów. Po wypoczynku u rodziny osiedlają się w Elblągu. Praca w szkole podstawowej. W 1947 r. wraca mąż z Anglii.

Skorecki Stanisław, W niewoli sowieckiej

sygn. 72/s

Maszynopis, ss. 44, 1989. Wspomnienia męża Władysławy Skoreckiej (sygn. 71/s).

(1939-1942) A. przed wojną był zaangażowany w działalność różnych organizacji, walczył w wojnie 1920 r. Opis aresztowania w grudniu 1939 r., więzienie w Skalacie i Tarnopolu. Etap wiosną 1941 r. Więzienie w Starobielsku. W czerwcu 1941 wysłany na Kołymę. Opis podróży pociągiem do Nachodki i dalej statkiem do Magadanu. Z obozu rozdzielczego przewieziony do kopalni złota "Toskania". Praca w kopalni, przy budowie baraków. Na początku września 1941 r. wszystkich Polaków odsyłają do Magadanu. Lepsze wyżywienie i traktowanie w czasie podróży na „matierik”. We Władywostoku wydanie dokumentów i załadowanie do pociągu pasażerskiego. Dociera do Omska. Brak pieniędzy na dalszą podróż. Szukanie pracy i próby nawiązania kontaktu z rodziną. Przez znajomych dowiedział się wcześniej o jej deportacji i przypuszczalnym miejscu pobytu. Podróż do rodziny w Kazachstanie, duża pomoc napotykanym Rosjan. Wypoczynek przy rodzinie, praca w kołchozie. Powrót najmłodszego brata Jana z łagru w okolicach Archangielska. W październiku 1941 r. wraz z 30 innymi Polakami wyjeżdżają do armii. Później dołącza do nich brat Kazik, deportowany z rodzicami i żoną a. Komisja lekarska w Czkałowie. Obóz wojskowy w Tockoje, przydział do 19 pp. Ciężkie warunki życia pod namiotami. W końcu stycznia 1942 r. przeniesieni do Uzbekistanu. Epidemia tyfusu. Ewakuacja do Iranu w końcu marca 1942 r.

Skowron W., Wspomnienia

sygn. 268/s

Rękopis, ss. 3, 1989

(1940) Ojciec a. był leśnikiem. Deportacja rodziny 10.02.1940 r. do obw. Irkuck. Osiedlenie w posesji w tajdze.

Skrętowicz Stefania, Moje wspomnienia z wygnania

sygn. 58/s

Maszynopis, ss. 14, 1989, załączona pieśń zesańcza.

(1939-1946) A., ur. 1922, mieszkała we wsi Tiutkowa, pow. Trembowla (woj. Tarnopol). Mąż wrócił z wojny w grudniu po zwolnieniu z obozu jenieckiego. Zostali deportowani 13.04.1940 r. wraz z rodzicami męża. A. była wtedy w ciąży. Wywieziono do Kazachstanu. Praca przy budowie drogi, w magazynach zbożowych. We wrześniu urodziła się córka. W lutym 1942 r. mąż wyruszył do wojska. Zmarł teść. Głód, epidemia tyfusu. A. wraz z księdzem polskim zajmowała się ostatnią

posługą dla umierających. Za nieprzyjęcie obywatelstwa radzieckiego wyrzucono ich czasowo z pracy i mieszkań. Zostali repatriowani w maju 1946 r.

Skrzyńska Maria, Wspomnienia

Sygn. 131/s

Maszynopis, ss. 3, 1989

(1939-1946), krótki opis dziejów rodziny a. (ur. 1926). Ojciec był leśniczym w Ropience (woj. Lwów), deportowani 10.02.1940 r. do obw. Swierdłowski. Praca w tajdze i tartaku. Na zesłaniu zmarła starsza siostra a.

Skubnievskij V., Polskoje naselenije Sibiri

Sygn. 859/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, przed 1996.

(1861-1917) Krótki zarys losów Polaków na Syberii przed rewolucją bolszewicką.

Słodki Lucjan, Wspomnienia

sygn. 104/s

Maszynopis, ss. 25, 1989.

(1940-1943) A. , ur. 1925 r. był synem osadnika wojskowego w pow. Włodzimierz Wołyński (woj. Wołyń). Deportowany 10.02.1940 r. z rodzicami i 7 rodzeństwa w wieku 3-19 lat do obw. Archangielsk, rejon Niandom. Przy formowaniu transportu niektórych ojców rodzin aresztowano i zabrano. Opis posesiłka w tajdze, życia codziennego. Podział na brygady robocze, praca w tajdze, tartaku. Listy od rodzin, pierwsze paczki i wiadomości o grabieży pozostawionych gospodarstw. W czerwcu 1940 r. docierają do nich aresztowani ojcowie. Dobre stosunki z miejscowymi, zesłańcami z okresu kolektywizacji. Kilkundniowy areszt za opuszczenie posesiłka w celach handlowych. Próby ucieczek z zesłania. We wrześniu 1941 r. po amnestii ruszają na południe. Skierowani do obw. Saratów. W 1943 r. do Kazachstanu (obw. Ałma Ata i Taudykurdan)

Smoleński Kazimierz, Moje wspomnienia z przeżyć drugiej wojny światowej pod władzą Rosji radzieckiej

Sygn. 374/s

Maszynopis, ss. 222, 1983-1989.

(1939-1946), a., ur. 1896, był inżynierem leśnikiem. W 1939 r. pracował jako obwodowy komisarz ochrony lasów w Słonimie (woj. Nowogródek). Życie w mieście przed wkroczeniem wojsk radzieckich. Wystąpienia prokomunistyczne po pojawieniu się informacji o agresji radzieckiej. Opis przejmowania władzy w mieście. Krytyczne uwagi o żydowskich mieszkańcach Słonimia. Agitacja radziecka od pierwszych dni okupacji. Na rozkaz komendanta wojennego a. został zatrudniony w wydziale leśnym. Komedia głosowania w dniu wyborów do zgromadzenia ludowego. Smutna Wigilia 1939 r. Deportacja 10.02.1940 r. Opis 6-dniowej podróży, towarzyszy niedoli w wagonie. Wyładunek na stacji Charawskaje w obw. Archangielsk. Dalsza wielodniowa podróż saniami w głąb tajgi, obserwacja przyrody i ludzi radzieckich,. Okradanie bagaży zesłańców. Posiołek w tajdze. Opis baraku, jego mieszkańców, wysiłków zorganizowania życia codziennego, różnych postaw Polaków. Praca przy

układaniu bali drzewnych, cięciu kostki drewnianej. Ciągłe choroby żony, mającej wadę serca. Fala zgonów dzieci i starszych zesłańców. A. zachorował na nerki. Latem praca przy sianokosach, czyszczeniu linii kolejki wąskotorowej, rąbaniu opału. Nawiązanie korespondencji z dawną sąsiadką. Represje wobec zesłanych ze strony komendanta. Budowa szkoły dla dzieci zesłańców. W wyniku kłótni ze sklepowym a. trafił pod koniec 1940 r. pod sąd. Wyrok to rok więzienia. Więzienie w Tomie, opis reżymu dnia i współwięźniów. Szybkie uwolnienie w wyniku odwołania do sądu wyższej instancji. Rozmowy z kolchoźnikami, zesłanymi kułakami. Niezycżliwe zachowania polskich zesłańców. Praca w brygadzie rozlokowanej w głębi lasu, spławie drzewa. Założenie ogrodu na przydzielonej działce. Aresztowania pośród zesłańców, pomoc dla osieroconych dzieci. Po wybuchu wojny z Niemcami łagodniejsze traktowanie. Po ogłoszeniu amnestii niezrealizowana propozycja pracy biurowej we władzach przedsiębiorstwa leśnego w miasteczku Ledinsk. Długie poszukiwania odpowiedniej pracy. Posada podleśniczego. Trudne warunki bytowe. Świętowanie końca wojny z kolegami z pracy. W końcu stycznia 1946 r. wieści o rychłej repatriacji. Pożegnanie z kolegami z pracy, przygotowania do podróży. Formowanie z polskich i żydowskich rodzin transportu repatriacyjnego w Wołogdzie. Opis podróży z różnymi przygodami. Postój w Lidzie. Przybycie do Polski w końcu marca 1946 r. Znalazienie pracy i mieszkania w Poznaniu. Niemile zdziwienie popularnością radzieckiego socjalizmu w środowisku a.

Smolińska Wanda, bez tytułu

Sygn. 605/s

Maszynopis, kopia maszynowa, prawdopodobnie początek lat 90. XX w.

(1944), A. opowiada o swojej służbie w wileńskiej AK pod koniec wojny, a zwłaszcza po ponownym wkroczeniu armii radzieckiej. Latem 1944 r. a. przebywała we wsi Paszkiewicze, utrzymywała kontakt z oddziałem AK w Surkontach (Grodzieńszczyzna). Ukrywanie się, wieści o śmierci ppłk Kalenkiewicza, ps. Kotwicz w walce. Uczestniczyła w grzebaniu poległych w bitwie pod Surkontami.

Snopko Marian, bez tytułu

Sygn. 541/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, data powstania nieznana.

(1946-1957) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Sobiecka Maria, Byłam w Kazachstanie. Wspomnienia z lat wojny

sygn. 101/s

Maszynopis, ss.9, 1989

(1940-1946) A., I. 12, była córką komendanta policji w Czortkowie (woj. Stanisławów). Ojciec przedostał się do Rumunii. Deportowana z matką i dwojgiem rodzeństwa 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Pawłodar, cegielnia w okolicach Majkajnu. W 1941 r. przeniesieni do pobliskiej kopalni złota, gdzie zatrudniono matkę. Krytyczne uwagi pod adresem polskich zesłańców. W 1943 r. a. idzie do pracy w spółdzielni krawieckiej. W 1944 r. śmierć matki na tyfus. Bierze ich pod

opiekę znajoma, która straciła dziecko. Repatriowani na wiosnę 1946 r. Spotkanie z ojcem w Krakowie, który jednak rychło umiera.

Sobota Anna, Moje wspomnienia z lat 1939-1946

Sygn. 297/s

Maszynopis, ss. 205, dołączone kserokopie listów, dokumentów i rysunków.

Wspomnienia te ukazały się drukiem w serii „Biblioteka zesłańca” pt. W stepach Kazachstanu. Wspomnienia z lat 1939-1945, Wrocław 1993.

Sobota-Grün Ewa, Podróż w nieznane

Sygn. 314/s

Maszynopis, kopia, ss. 177, wykorzystano notatki z zesłania, 1989.

(1939-1946) A. była uczennicą gimnazjum. Pochodziła z rodziny nauczycielskiej. Mieszkała w okolicach Bielska Podlaskiego (woj. Białystok). Pierwsze dni wojny, strach przed atakiem bombowym, przybywanie uchodźców. Pierwsze dni okupacji radzieckiej, szokujące obserwacje pierwszych obywateli radzieckich, postaw ludności wobec nowej władzy. Ojciec podejmuje naukę w szkole. Rozwój donosicielstwa. Wiosną 1940 r. ojciec nękanym przez NKWD. Zagrożony aresztowaniem ucieka za Bug dzięki pomocy jednego z sąsiadów. Informacje o deportacji krewnych w głąb ZSRR. Oczekiwanie na wywózkę. Deportacja z matką i dwójką rodzeństwa w czerwcu 1941 r. Powolne formowanie transportu w Bielsku, spotkania ze znajomymi. Opis podróży na wschód, obserwacji terytorium radzieckiego początkach lipca przybycie do Ałtajskiego Kraju. Umieszczenie w sowchozie. Próby organizacji codziennego bytowania. Kontakty miejscową ludnością. A. zostaje brygadzystką. Wyjazd na sianokosy w góry. Nauka posługiwania się kosą. Jesienią i zimą różne prace w sowchozie. Opuszczenie sowchozu w początkach 1942 r. Przenosiny do Ałtajska. Powstanie polskiej placówki. Skierowanie do pracy w elektrowni, potem jako sprzątaczką. Brat pracuje w piekarni. Bołączki życia codziennego, głód. Nawiązanie korespondencji z koleżankami wywiezionymi do Kazachstanu. Dorabianie robótkami ręcznymi. Ciężka zima 1943 r., choroba matki. Odmowa przyjęcia obywatelstwa radzieckiego, kilkutygodniowy pobyt w areszcie. Praca w spółdzielni dziewiarskiej. Opieka nad dzieckiem skazanej Polki. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich, nie tylko w środowisku polskim. Opis postaw Polaków na zesłaniu. Brat zostaje zmobilizowany do I Dyw. W 1944 r. a. zakłada ogród, zakup krowy. Powstanie placówki ZPP, a. zostaje wybrana przedstawicielem Polaków. Rozdział pomocy. A. zapada na paratyfus. Wyprawa do Barnaula do oddziału ZPP. W 1945 r. oczekiwanie na wyjazd do kraju. Paczki od rodziny. Repatriacja w końcu marca 1946 r.

Sobów Józef, Wspomnienia

sygn. 92/s

Rękopis, dwa zeszyty: 60 i 100 kartkowy, 1989

(1939-1955) A., ur. 1925, w chwili wybuchu wojny uczęszczał do seminarium duchownego w Daszawie k. Stryja (woj. Stanisławów). Po powrocie do rodzinnej wsi pracuje w cegielni. Ustawiczny strach przed wywózką. W czasie okupacji niemieckiej strach przed napadem ukraińskim. W 1942 r. wstępuje do AK. W 1944 r. jego oddział rozbrojony przez Rosjan. W grudniu zostaje aresztowany w Stryju. Śledztwo z

biciem. Nieudana próba ucieczki. W kwietniu 1945 r. dostaje karę śmierci zamienioną na 10 lat katorgi. Obóz przesyłowy we Lwowie. Po kilku tygodniach etap na wschód. Straszna miesięczna podróż do Mariińska w obw. Kemerow. Skierowany do obozu Marodielenie. Praca przy karczowaniu, budowie drogi, kopaniu torfu. Walka o żywność. A. staje się dochodiagą, trafia do szpitala. Dzięki kierowniczce szpitala udało mu się spędzić tam pół roku jako salowy a potem otrzymać kategorię inwalidzką i skierowanie do lepszej pracy. Praca w brygadzie dziewiarskiej. Poprawa stanu zdrowia. Po kilku miesiącach etap. Praca w garbarni w obozie Awczyno. Lepsze warunki życia, ludzka postawa naczelnika. Po roku w 1948 r. wysłany do ogromnego obozu przesyłowego w Krasnojarsku. Stamtąd do Norylska i do specłagru Miedwieży Ruczej. A. otrzymał numer B-054. Praca przy rozbudowie łagru. Samobójstwo jednego z Polaków. Praca przy zakładaniu kopalni odkrywkowej. Znajomość z polskim księdzem, pomoc od węgierskiego lekarza, którym opiekował się w trakcie wcześniejszego etapu. Praca przy borowaniu dziur pod ładunki dynamitu w kopalni. W łagrze spotkał i niemieckich jeńców, i członków UPA. W 1950 (1951?) r. strajk więźniów. Po przyjęciu niektórych postulatów powrót do pracy. Wywiezienie więźniów zaangażowanych w strajk, potem ich rozstrzelano. W 1953 r. żelżenie reżymu obozowego, poprawa wyżywienia. Próba zwerbowania a. na donosiciela. Trafia do karceru za próbę zmiany pracy, ale w końcu wysyłają go do obsługi parowozu. Chce zostać maszynistą, by w Polsce mieć fach. Pod koniec wyroku pracuje bez konwoju. W grudniu 1954 r. zwolniony. Odmawia przyjęcia radzieckiego obywatelstwa. Po opuszczeniu łagru przygarniają go rosyjscy znajomi. Znajduje pracę w kopalni i miejsce w hotelu robotniczym. Dobrze zarabia. Szuka przez CK i znajomych rodziny. List od siostry. Jesienią 1955 r. zawiadomienie o repatriacji. Szalona radość, libacje i pożegnania. Samolotem do Krasnojarska. Tam przez dwa tygodnie formowany jest transport. Oficjalne pożegnanie z orkiestrą. Transport zostaje rozwiązany w Żurawicy. W końcu grudnia 1955 r. dociera do rodziny.

Sochacki Edward, Wspomnienia zapamiętane z lat 1939-1946

Sygn. 679/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, 1989.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Solecka Maria, Polski element

Sygn. 858/s

Rękopis, ss. 2, 1997, kserokopia artykułu, 1996.

(1940-1942) A., I. 13, była córką osadnika wojskowego w pow. Krzemieniec na Wołyniu. Deportacja z rodziną 10.02.1940 r. do obw. Swierdłowski, rej. Taborzy. Posiołek Oziereki w tajdze. Praca na wyrębie i przy splawie drewna. Wyjazd z Ozierek w grudniu 1941 r. Dotarcie do Kirgizji. Brat i siostra odchodzą do junaków, ojciec wstępuje do wojska. Pobyt w kolchozie, głód i epidemie przenosiny do Dżalal-Badu. Ewakuacja w sierpniu 1942 r.

Solenik Józef, bez tytułu

Sygn. 591/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1992.

(1944-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Sołtysik Bolesław, Dziennik Sybiraka

Sygn. 310/s

Maszynopis, kopia, ss. 70, zawiera dziennik spisany w latach 1940-1945, który uzupełniają późniejsze wspomnienia.

(1940-1946) Rodzina a. mieszkała w woj. Lwów. Ojciec był leśniczym. Deportacja 10.02.1940 r. na Ural. W dzienniku opis podróży, dużo szczegółów życia codziennego na zesłaniu, opis nastrojów deportowanych. Śmierć ojca w czerwcu 1940 r. Choroba matki. A. z braćmi podejmuje różne prace. W 1943 r. powołanie do I Dyw. Matka zostaje sama. Wraca do kraju w czerwcu 1946 r.

Sosin Franciszek, Moja wojenna tułaczka

Sygn. 379/s

Maszynopis, kopia, ss. 42, dodatkowo życiorys a. i zdjęcie, przed 1989.

(1944-1946), A., ur. 1917, wychował się w rodzinie chłopskiej na Kielecczyźnie. Patriotyczne wychowanie w domu rodzinnym. Od jesieni 1939 r. w konspiracji ZWZ, potem AK. W 1943 r. w oddziale partyzanckim odbył przeszkolenie z bronią, udział w akcjach. Pracował w sklepie spółdzielczym. W sierpniu 1944 r. wkroczenie armii radzieckiej. Opis pierwszych tygodni po wyzwoleniu. A. został aresztowany w listopadzie 1944 r. przez NKWD. Po kilku dniach śledztwa, pobity, został odesłany do Mielca, komendy NKWD. Po kilku dniach przeniesiony do obozu w Przemyślu. Ciężkie warunki bytowe, głód i brud. Po kilku dniach etap na wschód. Przejazd przez Charków, Moskwę do Jogły. Opis łagru, warunków życia, pracy. W styczniu przeniesiony do Szepetowa a po kilku tygodniach do Borowicz. Praca przy kopaniu rowów. Głód, choroby, duża śmiertelność jeńców. A. cierpiał na dystrofię. Szkolenia polityczne dla jeńców. Przenosiny do kolejnego obozu. Spotkanie z jeńcami niemieckimi. Praca przy wywózce drewna, robotach stolarskich. Pobyt w karcerze po utarczce z brygadierem Niemcem. W styczniu 1946 r. przeniesiony do obozu Kawanka. Zwolniony w lutym 1946 r. Długa podróż do kraju. Serdeczne przyjęcie w Terespolu i Białej Podlaskiej transportu z uwolnionymi. Dalsza samotna podróż do domu, pierwsze wrażenia z kraju pod nową władzą.

Sosiński Tadeusz, Bartocha Józef, Pajka Teodora, Zesłańczy życiorys.

Sygn. 775,776,777/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 35; rękopis, kserokopia, ss. 10, po 1993.

W teczce znajdują się trzy testy autorstwa T. Sosińskiego, ur. 1922, syna osadnika wojskowego w pow. Słonim (woj. Nowogródek). Został deportowany 10.02.1940 r. do obw. Wołogda. Śmierć ojca w 1941 r. Oddanie siostry do polskiego sierocińca, z którym została ewakuowana do Iranu. Uwięzienie za odmowę przyjęcia radzieckiego obywatelstwa w 1943 r. Mobilizacja do I Dyw. Śmierć matki w 1945 r. Opisuje swą wyprawę w 1992 w poszukiwaniu grobów rodziców. Ponadto w teczce umieszczono opracowanie tegoż a. o sytuacji Polaków na Kresach po 1.09.1941 r.

Sosnowska Eugenia, bez tytułu

Sygn. 542/s

Maszynopis, kopia, s. 14, 1990.

(1939-1946) Kopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Sosnowska Teresa, Przeżycia mojej rodziny od 1941

Sygn. 812/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, fotokopie zdjęć, metryka śmierci, 1997.

(1939-1966) A., ur. 1933, była córką kolonisty w Żebrach-Wybranowie, pow. Szczuczyn (woj. Nowogródek). Ojciec po powrocie z wojny ukrywał się. Deportacja z mamą i dwojgiem rodzeństwa 20.06.1941. Nastraszy brat ucieka, na zesłanie jedzie z nimi dobrowolnie ciotka. W transporcie są równie inni krewni. Zbombardowanie pociągu na stacji w Mińsku. Umieszczenie w sowchozie w obw. Nowosybirsk. Po amnestii kilkutygodniowa podróż na południe. Umieszczenie w kołchozie niedaleko Gorczakowa w Uzbekistanie. Kuzyn i ciocia wstępują do wojska. Epidemia tyfusu, na którą zapada cała rodzina. Pobyt w domu dziecka w Ferganie. Ewakuacja we wrześniu 1942 r. do Iranu. Ciężka podróż statkiem. Obóz przejściowy w Pahlawi. Obóz w Teheranie, choroby cały czas prześladują rodzinę. Transport do Afryki Wschodniej. Obóz dla polskich uchodźców niedaleko Lusaki. Poprawa warunków życia, polska szkoła i koła zainteresowań. Nawiązanie korespondencji z ojcem. Obawy przed powrotem do Polski. Przeniesienie do Tengeru w Tanganice. Nauka w gimnazjum krawieckim. Ciotki emigrują do Kanady i Anglii. Rodzina a. wyjeżdża do Australii w 1950 r. Pierwsza posada to służąca. Informacja o śmierci ojca i najstarszego brata z rąk UB w 1949 r. Osiedlenie w Perth. Praca kelnerki, potem biurowa. W 1956 r. ślub z Polakiem, także zesłańcem. Opis losów rodzeństwa i matki a. W 1966 przeprowadzka do Melbourne.

Šostakovič V. S., Poliaki v Sibiri. Stranicy istorii

Sygn. 647/s

Maszynopis, kopia maszynowa, język rosyjski, ss. 134, data powstania nieznana.

Praca, oparta głównie na materiale pamiętnikarskim, dotyczy obecności Polaków na Syberii w XIX w. Obok przymusowego pobytu a. uwzględnił również dobrowolne wyjazdy.

Srebrakowski Aleksander, Liczba Polaków z ZSRR w świetle oficjalnych statystyk radzieckich

Sygn. 718/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 41, po 1989.

Artykuł pióra wrocławskiego historyka zawiera krótkie opracowanie i bogaty materiał statystyczny na temat liczby i rozmieszczenia Polaków w ZSRR.

Stachura Jan, Obrazy z historii wilka i mszycy, oddziału partyzantów Armii Krajowej

Sygn. 638/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 70, 1980.

(1939-1945), A. był porucznikiem AK, pseudonim Adam. W swojej relacji, spisanej przez J. Sobieskiego, opowiada o działalności podziemia polskiego w okolicach Nowego Sącza. Materiał nie jest tematycznie związany z przedstawianymi tu zbiorami wspomnień i relacji.

Stangret Alicja, Krótki pamiętnik z lat 1939-1946 r. rodziny Koniuszewskich

Sygn. 344/s
Maszynopis, ss. 10, 1989.

(1940-1946) A., ur. 1926, wraz z rodziną mieszkała w osadzie wojskowej w woj. Polesie. Deportowana z rodzicami, czwórką rodzeństwa i babcią. Osiedleni w posesji w tajdze w obw. Archangielsk. Dorośli pracują na wyrębie, dzieci zbierają runo leśne, pilnują dobytku. Śmierć babci wkrótce po przyjeździe. Po amnestii ojciec wyrusza do polskiej armii i z nią zostaje ewakuowany. Matka a. z racji wieku i słabego zdrowia dzieci pozostaje na miejscu. Straszny głód w latach 1942-1943. W marcu 1943 r. na piechotę ruszają ku Archangielskowi. Po drodze zatrzymują się w jednej z osad. Praca przy sprzętaniu. W 1944 r. przesiedleni na Ukrainę do obw. Połtawa. Dołącza do nich też zesłana druga babcia. Epidemia tyfusu plamistego. W 1946 r. repatriacja do kraju. Osiedlenie we Wrocławiu. Ojciec pozostał w Wielkiej Brytanii.

Staniewicz Witold, Wilno i Wileńszczyzna w latach II wojny światowej

Sygn. 543/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 39, 1946.

(1939-1945), A., ur. 1887, był profesorem, rektorem USB w Wilnie, po 1946 r. profesorem na uczelniach poznańskich. Swoje opracowanie napisał w 1946 r., widząc je jako wprowadzenie do późniejszych losów Wilnian i ich wkładu w rozwój nowych ziem Polski.

Stanisławska [właśc.: Staniszevska] Józefa, bez tytułu

Sygn. 545/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1988.

(1939-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, relacja zarejestrowana pod nazwiskiem: Staniszevska Józefa)

Stanisławski (pseudonim), Relacja

Sygn. 544/s
Maszynopis, kserokopia, ss. 42, 1988.

(1939-1945) A., ur. ok. 1921 r., był mieszkańcem Lwowa. Opis wkraczających wojsk radzieckich, nastrojów w mieście. A. podjął pracę kreślarza u prof. Homera. Opis wkroczenia Niemców w czerwcu 1941 r. Pogromy Żydów, bestialstwo Niemców. A. w październiku 1941 r. wstąpił do ZWZ. Kolportaż podziemnych wydawnictw. W 1944 r.

oddział partyzancki. Przemarsz przez obszar kontrowany przez UPA, potyczki z Niemcami. Ukrywanie się w Nadwórnej. Ponowne wkroczenie wojsk radzieckich. Aresztowanie przez Siersz. Ucieczka. Powrót do Lwowa. Podjęcie studiów weterynaryjnych. Aresztowanie w grudniu 1944 r. Opis życia codziennego w więzieniu, przesłuchania. W lutym 1945 r. etap w ciężkich warunkach do Krasnodonu. Przydział do kopalni. Masowe zgony w obozie. A. wycieńczony trafił do szpitala. Opis warunków pracy w kopalni. Przeniesienie do tartaku. Wiadomość o końcu wojny. Powrót do kopalni. Przypadki kolaboracji ze strony Polaków. Zwolnienie we wrześniu 1945 r. W obawie przed ponownym aresztowaniem przyspieszenie wyjazdu do Polski.

Stankiewicz Antoni, 1219 dni więzień i łagrów

Sygn. 307/s

Maszynopis, ss. 55, kopia, 1980-1983.

(1944-1948) A., ur. 1904, z zawodu był technikiem hodowli. Pracował w towarzystwie rolniczym w Stołpcach (woj. Nowogródek). W czasie wojny zatrudniony był jako buchalter i zarządca majątku. Po ponownym zajęciu tych obszarów przez A, Cz. podejmuje pracę w obwodowym wydziale rolnym w Baranowiczach. Aresztowany na skutek donosu koleżanki z pracy w grudniu 1944 r. za antyradziecką propagandę. Śledztwo w Baranowiczach. Etap na wschód w styczniu 1945 r. Pobyt w więzieniu w Orszy, monotonia bytowania w celi, głód, wszy. Dalszy etap na wschód przez Moskwę, Swierdłowsk, Krasnojarsk. W więzieniach etapowych utarczki z rosyjskimi kryminalistami. Obóz Ozierki w okolicach Kańska. Opis łagru, warunków bytowania, stosunków międzyludzkich. Skierowanie do robót ziemnych. Głód. Praca na wyrębie. A. z wyczerpania planuje samookaleczenie się. Dzięki pomocy pewnego Polaka dostaje pracę sanitariusza. W czerwcu 1945 r. przeniesiony do więzienia w Krasnojarsku, następnie Nowosybirsku i Omsku. Obóz na północnym Uralu w Wierchoturje. Praca przy załadunku wagonów, tartaku. Spotkanie z kuzynką, przetrzymywaną w obozie kobiecym. Śledztwo w obozie. W sierpniu przeniesiono do obozu Monastyрка. Praca na budowie, opieka za strony Niemca-brygadzisty. Strach przed urkami, kradzież butów. Odmrożenie twarzy podczas załadunku wagonów, stałe wyczerpanie. Przeniesienie do brygady kryminalistów. Praca w tartaku. Paczka od bratowej i pierwsze listy z informacją o przesiedleniu na zachód żony z córką. Przeniesienie do innego obozu w Soświe. Praca przy rąbaniu drewna, załadunku. Obojętne przyjęcie informacji o zaocznym skazaniu na 5 lat obozu. Pobyt na punkcie dla skrajnie wycieńczonych i w szpitalu. Po wyzdrowieniu skierowany do pracy w warsztatach obozowych. Dobre stosunki z innymi pracownikami. Po kilku miesiącach przenosiny do innego obozu. Praca w rolnym gospodarstwie łagrowym. Na początku 1947 r. otrzymuje pracę rachmistrza. Paczki od brata, którego zwolniono z zesłania. A. zostaje status więźnia bezkonwojowego. Otrzymuje pracę zootechnika na łagrowej fermie. Pod koniec lutego 1948 r. wiadomość o rychłej repatriacji do kraju. Opis podróży powrotnej z kilkoma przystankami, pobyt w obozie przejściowym w Brześciu n. Bugiem. Serdeczne przyjęcie w Białej Podlaskiej. Spotkanie z rodziną osiedloną w Górze Śląskiej.

Stankiewicz Bogumiła, Aby przeżyć, trzeba było kraść

Sygn. 838/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 23, 2000.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Stecka Dominika, Leszczyńska Leonia, bez tytułu

Sygn. 833/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 23, po 1998.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infoenia.pl/>)

Steckiewicz Stanisław, Operacja „Ostra Brama”

Sygn. 546/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 27, 1990.

(1944), A., członek AK na Wileńszczyźnie, przedstawia zarys działalności polskiego podziemia w 1944 r., ustosunkowuje się do prac historyków i relacji uczestników wydarzeń.

Stefanik Jadwiga, Okruchy koszmarnych wspomnień)

sygn. 12/s

Kopia maszynopisu, 1989, ss. 14.

(1939–1946). A. pochodziła z rodziny dzierżawcy majątku ziemskiego w pow. Rohatyn w woj. Stanisławów. Została deportowana z siostrą 13/14.04.1940 r. do Kazachstanu. Reszta rodziny została wywieziona innym transportem. A. znalazła się w kołchozie im. Budionnego w obw. Aktiubińsk. Mieszkali w nim ukraińscy chłopcy deportowani w okresie kolektywizacji. Udzielili oni pomocy Polakom. Za pośrednictwem krewnych we Lwowie a. zdobyła adres rodziców. Ojciec już wtedy nie żył. A. po amnestii zabrała do siebie matkę i siostrę. Podjęła pracę jako magazynierka. Zajmowała się też szyciem odzieży dla żołnierzy. W październiku 1944 r. zmarła matka. 1.03.1946 r. wyruszył transport repatriacyjny do Polski.

Stocka Jadwiga, Wspomnienia 1939-1946

Sygn. 371/s

Maszynopis, kopia, ss. 150, 1975

Wspomnienia ukazały się drukiem w 1994 r. pt. Wspomnienia z Syberii 1939-1946.

Strawiński Stefan, Listy z Kazachstanu

Sygn. 311/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 31, XVII, 1940-1946, 1985.

(1940-1946) A. przedstawia osoby prowadzące korespondencję lub w niej występujące: rodzinę Strawińskich z Wodnik w woj. Stanisławów. Listy podane w maszynopisie, opatrzone przypisami przynoszą nieco informacji o losie członków rodziny wywiezionych 13.04.1940r. do Kazachstanu. Zamieszczono słabo czytelne kserokopie oryginałów listów.

Strączkowska-Saj Józefa, Wspomnienia z życia na zesłaniu w Syberii i Kazachstanie 1940–1946

sygn. 44/s

Maszynopis, ss. 6 s, 1989, kserokopia zaświadczenia ewakuacyjnego

(1939-1946) A., l. 16 mieszkała we wsi Folwarki, pow. Złoczów (woj. Tarnopol). Ojciec był kowalem. Został aresztowany a rodzinę z babcią deportowano 13.04.1940 r. do Kazachstanu. Znaleźli się w kołchozie Michajłowka, obw. Kustanaj. Głód. Umarła babcia. Po amnestii przenieśli się do kołchozu w rej. Ustium w obw. Dżambul. Praca przy nawadnianiu pól. Powrót zwolnionego z łagru ojca, który szybko zmarł. W czerwcu 1945 r. zmarł brat. Repatriowali się w czerwcu 1946 r. Dziecko siostry a. oddane do domu dziecka nie odnalazło się.

Strzelecka (Ratko) Irena, Wspomnienia z zesłania do Związku Radzieckiego

Sygn. 906/s

Maszynopis, kopia, ss. 13, rękopis, ss. 5, fotokopie zdjęć, kserokopie dokumentów, 1989-1990.

(1940-1946) A., ur. 1928, mieszkała w Słobódce w pow. Prużana, woj. Polesie. Ojciec w 1940 r. uciekł przed aresztowaniem na teren okupacji niemieckiej. Deportacja a. z matką 20.06.1941 r. Przybycie do Nowosybirsk, dalsza podróż statkiem rzeką Ob. Umieszczenie w osadzie Togur w rej. Kołpaszewo (Narymski Kraj). Stamtąd przeniesienie do posesiołka w tajdze. Serdeczne przyjęcie i pomoc ze strony rosyjskiej rodziny. Praca na wyrębie, przy żywicowaniu. A. uczy się w szkole. Przenosiny do Toguru w listopadzie 1941 r. Choroba matki, a. podejmuje pracę w przedsiębiorstwie rybnym. Pobyt w domu dziecka w Tomsku na przełomie 1942 i 1943 r. Tragiczne warunki bytowe. Powrót do matki z przygodnie poznaną rodziną rosyjską. Ciężka zima 1943/1944. Przesiedlenie do Krasnodaru latem 1944 r. Umieszczenie w sowchozie. Repatriacja do Polski w lutym 1946 r.

Studziński Edward, Z Polesia na Kaukaz przez Archangielsk

Sygn. 393/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 202, początek lat 90. XX w.

(1940-1946), A., l. 7, mieszkał z rodzicami i sześciorciem rodzeństwa w osadzie wojskowej na Polesiu. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk. Opis ciężkiej podróży na wschód. Po wyładowaniu z pociągu marsz w śniegu do posesiołka w tajdze. Opis osiedla, porządku dnia. Praca na wyrębie. Straszne warunki bytowe, akty egoizmu i załamania się, ale i odwagi i poświęcenia. Plaga szczurów. Szukanie pociechy w modlitwie. Zachwyt pięknem tajgi. Zdobywanie żywności w lesie. Rozprzestrzenianie się chorób wśród zesłańców. Wzrastająca liczba zgonów. Wiosna ożywiła nadzieje na przetrwanie. Sadzenie ziemniaków. Przed kolejną zimą przydział kufajek i ciepłego obuwia. Choroba najmłodszej siostry i jej śmierć w końcu 1940 r. Ciężka choroba ojca. Umarł w marcu 1941 r. Sadyzm i wulgarność straży i komendanta. Po amnestii łagodniejsze traktowanie, ale jeszcze gorsza sytuacja żywnościowa. Zabranie trzech najstarszych braci w nieznanym kierunku przez NKWD. Nigdy się nie odnaleźli. Choroba matki. Po zabraniu jej do szpitala a. został sam z 15-letnią siostrą i 12-letnim bratem. Matka zmarła w niewiadomym miejscu. Ciężka sieroca dola. Zimowa podróż ciężarówką do domu poprawczego dla chłopców. Rozdzielenie ze starszym rodzeństwem. Przemoc, okradanie w czasie

pobytu w domu poprawczym. Wiosną 1944 r. przyjazd polskiej delegacji, poszukującej polskiej sieroty. Utworzenie polskiej klasy z własną nauczycielką. Dokarmianie. Ciągłe zaczepki i bójki z rosyjskimi dziećmi. Wiosną prace polowe. W 1945 r. ewakuacja polskich dzieci do Archangielska. Podróż statkiem, zainteresowanie pasażerów i kapitana dziećmi, ofiarowanie im żywności. Polski dom dziecka w Archangielsku, spalenie zawieszonych odzieży, lepsze wyżywienie. Kilkutygodniowy pobyt. Zwożenie polskich sierot z całego obwodu. Spotkanie z bratem i siostrą. Przeniesienie domu dziecka na Kaukaz, do Ipatowa. Początkowo w miarę dobre warunki pobytu, zainteresowanie dzieci nową dla nich krainą. Powrót głodu. Pod koniec lutego odjazd do Polski. Przybycie do domu dziecka w Gostyninie.

Sucholet Stanisław, bez tytułu

Sygn. 547/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 6, 1990.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Suszek Helena, Życiorys

Sygn. 248/s

Rękopis, ss. 4, 1989.

(1940-1946) A., ur. 1913, mieszkała w woj. Tarnopol, gdzie rodzice byli osadnikami cywilnymi. Z mężem prowadziła gospodarstwo rolne. Deportowana 10.02.1940 r. z mężem i 4 dziećmi do Krasnojarskiego Kraju. Posiołek w tajdze. Śmierć trójki młodszych dzieci. Epidemie, samobójstwa wśród zesłańców. Po amnestii wędrówka piechotą w kierunku kolei. Skierowani do jakiegoś kołchozu. Narodziny dziecka. Mąż zmobilizowany do I Dyw. A. pracuje w chlewni. Repatriacja wiosną 1946 r. Spotkanie ze mężem. Ciężkie losy rodziny w kraju.

Swadowski Leopold, Purga. Workuckie refleksje

Sygn. 312/s

Maszynopis, kopia, oprawiony, ss. 130, 1989

(1939-1955) A. był podchorążym WP. Ewakuacja na wschód we wrześniu 1939 r. Okupację radziecką przeżywa jako robotnik z zakładach chemicznych w Kałuszu (woj. Stanisławów). Opis miejscowych stosunków po wkroczeniu Niemców w 1941 r. A. wstępuje do AK. Odwrót Niemców i powrót władzy radzieckiej. Żłudne nadzieje Polaków na zmianę nowej granicy. Aresztowanie a. w styczniu 1945 r. Śledztwo w Kałuszu, Stanisławowie. Opis stosunków między więźniami różnych narodowości. Po otrzymaniu wyroku: 8 lat pobytu w obozie trafia do Lwowa. W grudniu 1946 r. etap na Workutę. Praca w kopalni. Opis warunków wydobywania węgla, traktowania więźniów. A. z powodu wycieńczenia trafia do szpitala. Przeniesiony do obozu w Izmie pracuje przy spławie drewna i wyrębie lasu. Głód i choroby w obozie. A. zapada na kurzą ślepotę i odmraża twarz. Znow z powodu wycieńczenia zostaje skierowany do szpitala. Po podleczeniu wysłany do kopalni. Umieszczony w obozie specjalnym dla więźniów politycznych w końcu 1949 r. Spotkanie z innymi więzionymi Polakami. Życie religijne w obozie. Praca w kotłowni do zwolnienia w styczniu 1953 r.

Skierowany na „wieczne zesłanie” na Workujcie. Próby nawiązania kontaktu z rodziną. Repatriacja w 1955 r.

„Sybirak”. Informator Związku Sybiraków

Sygn. 962/s

Druk, trzy broszury, ss. 97, 1990, 1997

Teczka zawiera dwa numery informatora ZS, Oddział w Krakowie z 1990 r. oraz nr 5 „Kwartalnika Stowarzyszenia Łagierników Żołnierzy AK” z 1997 r. Czasopisma zawierają informacje bieżące o działalności tych organizacji, fragmenty wspomnień, wiersze.

Szabowska Katarzyna, Katyń

sygn. 90/s

Rękopis, dwa zeszyty 100 kartkowe, oryginał pokwitowania ściągnięcia pożyczki państwowej, po 1988.

(1939-1946). A. była żoną oficera KOP. Mieszkali w Uścieczku k. Zaleszczyk (woj. Tarnopol). Mąż trafił do obozu w Ostaszkowie. A. wraz z 1,5 rocznym synkiem i nowonarodzoną córeczką zostaje deportowana w kwietniu 1940 r. do Kazachstanu. Praca w kazachskim kolchozie. Aresztowanie i oskarżenie o szpiegostwo. Walka o zatrzymanie dzieci. W 1943 r. przenosiny do Semipałatyńska. Zarabia sprzątaniami u ludzi, potem zatrudnia się w fabryce. Ciągły głód. W 1946 r. umieszcza dzieci w sierocińcu, gdzie sama dostaje pracę. W maju 1946 r. transport do Polski. Narracja koncentruje się na codziennej walce a. o uratowanie dzieci.

Szalewicz Waldemar, Kazachstańskie zapiski

Sygn. 162/s

Maszynopis, ss. 41, 1989

(1939-1946), A., ur. 1927, w niezamożnej rodzinie ziemiańskiej w pow. Szczuczyn (woj. Nowogródek). Ojciec był wójtem gm. Żołudek. Przenosiny rodziny do tego miasteczka. Zagrożony aresztowaniem ojciec ucieka do Wilna. Matka pracuje w szpitalu. Deportacja 13.04.1940 r. wraz z babciami i upośledzonym bratem do obw. Pietropawłosk. Umieszczenie w kolchozie w rejonie Połudzienu. Przenosiny do osady kolchozowej ze szkołą, w której a. ma kontynuować edukację. Pojawiają się listy od ojca. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. Matka, b. zaradna, zarabia szyciem i haftem, leczeniem ludności. Śmierć babci Szalewiczowej. Po amnestii napływa pomoc materialna i prasa z polskiej placówki. W 1943 r. pogorszenie położenia, a. przerywa szkołę i zaczyna pracę jako pomocnik myśliwego, co daje więcej żywności dla rodziny. W maju 1943 r. umiera brat. A. odbywa ćwiczenia dla przedpoborowych. Praca myśliwego zapewnia rodzinie przyzwoity byt. Od początku 1946 r. przygotowania do repatriacji. Wyjazd w kwietniu 1946 r.

Szarejko Hubert, Dzieje pewnego sztandaru

Sygn. 389/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1989.

(1939-1946). A. z rodziną mieszkał w Wołkowysku (woj. Białystok). Ojciec, przedwcześnie zmarły, był legionistą. Wspomnienia poświęcone są matce, ur. 1890. Opisuje patriotyczne wychowanie w szkole i rodzinie. Matka we wrześniu 1939 r. ukryła w domu sztandar szkoły, w której pracowała. Deportacja wraz z rodziną 10.02.1940 r. Wraz z rzeczami matka zabrała ukrywany sztandar. Umieszczeni w płn. Kazachstanie. Opis trudów życia, matka przygarnęła dwoje osieroconych dzieci polskich. W 1943 r. a. wstąpił do I Dyw. Matka wróciła z zesłania w 1946 r. wraz z przechowanym przez wszystkie lata sztandarem. Nowe władze szkolne nie chciały go przyjąć i był on nadal przechowywany przez rodzinę a.

Szarycz Aleksander, bez tytułu

Sygn. 557/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, po 1990.

(1939-1944) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Szczurek Czesław, Wspomnienia z Syberii

Sygn. 208/s

Rękopis, ss. 17, 1989.

(1939-1946) A., lat 15, mieszkał w pow. Kołomyja (woj. Stanisławów). Rodzice mieli tam gospodarstwo założone na ziemi z parcelacji. Po wkroczeniu armii radzieckiej dyskryminacja Polaków, propagandowe mityngi, pustki w sklepach. Przeprowadzanie spisów Polaków i ich dobytku. Deportacja 10.02.1940 r. Dokładny opis podróży. Przybycie do Krasnojarskiego Kraju. Posiłek w tajdze, do którego dowieziono ich sańmi. Rozdzielenie z zamężną siostrą i jej rodziną. Ślad po nich zaginął. Praca na wyrębie i przy transporcie drewna. Głód, zgony małych dzieci. Ciągłe pogłoski o wyzwoleniu i rychłym powrocie do kraju podtrzymują na duchu. Po amnestii wyjazdy na południe i do wojska. Rodzina a. wyjeżdża po pewnych kłopotach wiosną 1942 r. Docierają do Krasnojarska, tam praca w stoczni rzecznej. Głodowe pensje. Przenosiny do Abakanu. Praca w kombinacie drzewnym. Dociera nieco paczek żywnościowych i odzieżowych. Dużo informacji o niedalekim polskim sierocińcu, w którym a. znalazł się w niewyjaśnionych we wspomnieniach okolicznościach. Repatriacja w marcu 1946 r.

Szeremeta Bronisław, Powroty do Lwowa. Wspomnienia kresowiaka z Małopolski Wschodniej

Sygn. 346/s

Sygn. 607/s (drugi egzemplarz)

Maszynopis, kopia, ss. 95, 1987-1989.

(1939-1959) A., ur. 1915 r., dzieciństwo spędził na wsi w woj. Tarnopol. Po zdaniu matury odbył służbę wojskową. Następnie rozpoczyna studia weterynaryjne. Zostaje zmobilizowany w sierpniu 1939 r. Marsz jednostki ku granicy rumuńskiej przerywa okrażenie i rozbrojenie przez armię radziecką. Nie przyznaje się do stopnia podchorążego. Wraz z innymi jeńcami trafia do obozu w okolicach Krzywego Rogu. Praca w kopalni. A. udaje się dostać do kuźni. Pod koniec 1939 r. jeńcy odmawiają dalszej pracy. W maju 1940 r. przeniesienie jeńców do Kottłasu (Komi ASSR).

Stamtąd do łagru w tajdze. Opis obozu, współtowarzyszy niedoli. Przygotowania do ucieczki, podjętej latem wraz z trzema innymi jeńcami. Dwóch po kilku tygodniach zatrzymuje milicja. Dalsza ucieczka pociągiem. Dotarcie do dawnej granicy radziecko-polskiej. Tam a. wraz z kolegą zostaje zatrzymany. Ucieczka z posterunku milicji. Dalsza droga, głównie piechotą, z różnymi przygodami do Lwowa. Ukrywa się u krewnych, w opuszczonych domach, pod mostem. W listopadzie 1940 r. udaje się a. wyrobić fałszywy paszport. W pierwszej połowie 1941 r. kłopoty z milicją z powodu sfalszowania metryki. Po wkroczeniu Niemców a. udaje się do swej rodzinnej wsi. W 1942 r. wstępuje do Narodowej Organizacji Wojskowej. A. prowadzi w konspiracji szkolenie podchorążych. Staje się świadkiem jednej z masowych egzekucji Żydów. Ataki ukraińskie na wieś a. Po wielomiesięcznej obronie jej mieszkańcy w kwietniu 1944 r. ewakuują się na zachód. A. wraz ze swym plutonem bierze udział w walkach o Lwów. A. unika aresztowania, gdyż zgodnie z rozkazem dowództwa NOW nie ujawnia się. Kontynuowanie działalności podziemnej. Obrabowanie sklepu w celu zdobycia funduszy na działalność. Aresztowanie części członków organizacji w styczniu 1945 r. Dalsze zatrzymania wskutek pójścia na współpracę niektórych uwięzionych i pracy agentów. A. zostaje aresztowany w marcu 1945 r. Postrzelony przy próbie ucieczki, w wyniku czego ma niesprawną jedną rękę. Szybkie śledztwo z powodu dostatecznego obciążenia a. przez agentów w łonie organizacji. Pod koniec czerwca 1945 r. przeniesienie do więzienia na Łubiance w Moskwie (podróż samolotem). Po powrocie do Lwowa w połowie września a. zostaje skazany na karę śmierci. Pobyt w celi śmierci. Zamiana wyroku na 20 lat katorgi. Przeniesienie do więzienia w Drohobyczu. Opis warunków, relacji z więźniami ukraińskimi. W połowie września 1946 r. ciężka kilkutygodniowa podróż do Dżezkazganu w Kazachstanie. Opis obozu, relacji między więźniami, stosunku do nich funkcjonariuszy. A. trafia do grupy inwalidzkiej. W 1947 r. a. jest w stanie wycieńczenia. Lekarka w łagiernym szpitalu zatrudnia a. jako sterylizatora narzędzi. W 1948 r. przenosiny do specjalnego obozu dla więźniów politycznych w Spassku k. Karagandy. Opis polskiej grupy więźniów. Praca na terenie łagru. A. zapada na żółtaczkę, z której ratuje go lekarz, polski Żyd z Harbina. Po 1953 r. zelżenie reżymu łagrowego, także odnośnie katorżników. Stopniowy odpływ Polaków wskutek amnestii. W 1956 r. a. pracuje jako bezkonwojny – jest weterynarzem. W grudniu 1956 r. a. otrzymuje zezwolenie na powrót do kraju. Długa droga na zachód przerywana pobytami w obozie przesyłowym w Połcmie i więzieniach tranzytowych. W marcu 1959 r. wyjazd do Polski. Spotkanie z rodziną, mieszkającą w Bielsku Białej. Dzięki pomocy kolegów kończy studia i podejmuje pracę. Kontrola ze strony MO do końca lat 60.

Szereszawiec Józef, Kulczyński Edward, Listy

Sygn. 914/s

Rękopis, ss. 60, kserokopie zdjęć i dokumentów, 1990.

(1939-1946) Teczka zawiera listowne relacje Polaków deportowanych w 1941 r. do Narymskiego Kraju (rejon Kołpaszewo).

Szetker (pseudonim), Na Wileńszczyźnie w latach wojny

Sygn. 550/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 6, data powstania nieznana

(1939-1947), A. był z urodzenia wilnianinem. Wybuch wojny zastał go w okolicach Miednik Królewskich. Skierowanie przez władze litewskie do pracy w rolnictwie.

Szybka ucieczka z okolic Kiejdan (Litwa). Po wkroczeniu wojsk radzieckich ukrywa się w obawie przed aresztowaniem. W czasie okupacji niemieckiej wyrabia sobie fałszywe dokumenty. Przyłącza się do podziemia, zajmuje się kolportażem prasy. Zagrożony aresztowaniem wstępuje do oddziału partyzanckiego, części V Brygady AK. Apropozycja kosztem litewskich chłopów. Szczegóły codziennego bytowania partyzantów. W lutym 1944 r. potyczki z partyzantką radziecką w okolicach Świra. Pozytywny stosunek Białorusinów do polskich partyzantów. Udział w operacji „Ostra Brama”. Rozbrojenie. Ucieczka z obozu w Miednikach. Zaangażowanie się w konspirację antyradziecką. Wyjazd na zachód. Ujawnienie się w marcu 1947 r.

Szlachtowicz Leonard, Wilno – Workuta 1944-1946

Sygn. 548/s

Rękopis, ss. 11, po 1988.

(1939-lata 70 XX w.). A., ur. 1926, był synem chłopskim, mieszkał w Szumsku pod Wilnem. Po agresji radzieckiej obrabowanie pobliskiego dworu. Na przełomie 1939/1940 aresztowanie ojca, wywieziony do łagru zaginął. Aresztowanie a. jesienią 1944 r. Śledztwo w Nowej Wilejce. Odesłanie do więzienia w Wilnie. Podejrzewany o kontakty z antyradziecką partyzantką. W sierpniu 1945 r. etap do Workuty. Skierowanie do prac budowlanych. Nędzna egzystencja w łagrze. W połowie sierpnia 1946 r. odesłany z grupą Polaków do na zachód. Pobyt w Moskwie, pomoc polskiej ambasady. Powrót do Wilna. Starania o wyjazd do Polski. Przesiedlenie jesienią 1946 r. Przyjazd do matki osiedlonej na Górnym Śląsku. 1948 r. przeprowadził się do Wrocławia. Edukacja i studia prawnicze. 1955 r. zawarcie związku małżeńskiego.

Szot Jan [właśc.: Szott], Ja swój krzyż dźwigam jeszcze

Sygn. 825/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 21, 1998.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Szponder Stanisław, Tak nas powrócisz

sygn. 28/s

Maszynopis, ss. 60. 1989.

(1939–1966). A., l. 12 lat, mieszkał z rodzicami i bratem w koszarach 77 pp. w Lidzie (woj. Nowogródek). Ojciec był oficerem i dostał się do niewoli niemieckiej. Dziadek a. zabrał ich do siebie do Baranowicz. Matkę przesłuchiwało NKWD, pytając o męża i krewnych wojskowych. Na wiosnę 1940 r. pojawiły się wieści o podstawieniu licznych wagonów w Nowych Baranowiczach. 13.04.1940 r. deportowano a., jego matkę i ciotkę. Dojechali do Pietuchowa, niedaleko Pietropawłowska w północnym Kazachstanie. Osiedlono ich we wsi Rożdżestwienka, gdzie mieszkali Ukraińcy deportowani w czasie kolektywizacji. Nauka w szkole, dobry na ogół stosunek do ucznia-Polaka. Nawiązali korespondencję z dziadkami. Przyszły też listy od ojca z oflagu. Po wybuchu wojny z Niemcami przenieśli się do miasteczka rejonowego Priesnowki. Nauka w szkole i praca na budowie. Z radia dowiedzieli się o umowie polsko-radzieckiej i powstaniu armii polskiej. Jesienią 1942 r. wyruszyli do Jangi Jul. Dotarli tam już po zakończeniu ewakuacji. Przez pewien czas otrzymywali jeszcze

pomoc z polskiej placówki. Utrzymywali się z wyrobu na drutach skarpet i rękawiczek dla żołnierzy. Epidemia malarii i czerwonki. A. zapisał się do szkoły wieczorowej, przeszedł też kurs dla kierowców. Wiosną 1944 r. a. ledwie uniknął powołania do wojska radzieckiego, gdyż wpisano mu do dokumentów narodowość żydowską. Po zakończeniu wojny otrzymali przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż list od ojca, który przebywał we Włoszech. Udało im się dostać zgodę na wyjazd do dziadków do Baranowicz. Tam a. z bratem poszli do szkoły a rodzina utrzymywała się z handlu. Matka zwlekała z wyjazdem do Polski z uwagi na maturę a. i podeszły wiek dziadków, którzy nie chcieli opuszczać swego domu. A. zdał egzamin na studia lekarskie w Mińsku, ale nie został przyjęty z powodu pobytu na zesłaniu. Wyjechał z matką i bratem ostatnim transportem z Baranowicz we wrześniu 1947 r. W Polsce studiował medycynę. Ojciec wrócił do kraju dopiero w 1966 r.

Sztandera Urszula, Krzywda niewinnych dzieci

sygn. 118/s

Maszynopis, ss. 14, 1989

(1939-1946) A., l. 10, mieszkała w Zdołbunowie (woj. Wołyń). Ojciec był st. wachmistrzem KOP. W końcu września 1939 r. został aresztowany. Deportowana z matką i siostrą 13.04.1940 r. do obw. Pietropawłowsk w Kazachstanie. Po kilkakrotnych wędrówkach po kolchozach osiadły w Bułajewie. Następnie wywiezione do posesji nad rzeką Iszym w obw. Akmolińsk. Praca na budowie tamy. W końcu 1942 r. przeniesieni do Kuzmuru w obw. Kustanaj. Utrzymują się z drobnego handlu. Tyfus. W 1944 r. osiedlenie deportowanych Inguszków. A. idzie do polskiej szkoły. Repatriacja w 1946 r. Daremne poszukiwania ojca.

Szular Antoni, Wspomnienia z pobytu w ZSRR w latach 1945-1946

Sygn. 289/s

Maszynopis, ss. 27, 1989.

(1944-1946) A., żołnierz AK, został aresztowany w listopadzie 1944 r. Więzienie w Rzeszowie i Przemyślu. Etap na wschód w styczniu 1945 r. Po dwóch tygodniach przybycie do obozu rozdzielczego w Stalinogorsku. Praca przy odśnieżaniu. Skierowanie do obozu przy kopalni węgla. Praca na dole przy wydobywaniu surowca. Dobre stosunki z rosyjskimi górnikami. Przenosiny do innej kopalni. Opis życia codziennego, warunków pracy. Zatrudnienie przy zakładaniu łagiernego ogrodu. Stopniowe zwalnianie i repatriowanie polskich więźniów. A. daremnie czekając uwolnienie podejmuje w styczniu 1946 r. próbę ucieczki. Aresztowany w pobliżu granicy z Polską z powodu donosu. Długi etap z powrotem do obozu. Ciężka choroba w więzieniu w Stalinogorsku. Odmowa pracy w kopalni i żądania repatriacji. Nawiązanie kontaktu z polską ambasadą w Moskwie. W sierpniu 1946 r. zezwolenie na wyjazd do kraju. Postój w Grodnie spowodowany trudnościami w uzyskaniu odpowiednich dokumentów. W połowie września powrót do domu.

Szulgacz Adam, Wspomnienia Sybiraka – kościuszkowca

Sygn. 839/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 29, 1999.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>).

Szumer Danuta, Wiersze obozowe

Sygn. 623/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 38, po 1946.

Liczne wiersze a., lwowianki, która w drugiej połowie lat 40. XX w. przebywała w więzieniach i obozach na terenie ZSRR.

Szumska Janina, Wspomnienia z Syberii. W matni

Sygn. 157/s

Maszynopis, ss. 88, kserokopie dokumentów, 1988-1989.

(1939-1946), A., ur. 1929, mieszkała z rodzicami i rodzeństwem na wsi w woj. Białostok. Deportowani 20.06.1941 r. Jeden z braci ucieka, złapany trafia do więzienia, z którego uwalnia go wybuch wojny. Reszta rodziny zesłana do obw. Omsk do miasteczka Tara. Na własną rękę znajdują mieszkanie i pracę. Jeden brat zostaje zegarmistrzem, drugi furmanem, matka przędzie wełnę. Ojciec skierowany na sianokosy choruje na nerki. Umiera w sierpniu 1941 r. Dużo szczegółów życia codziennego, relacji międzyludzkich. A. zaczyna z samozaparciem naukę w szkole. Próba zwerbowania brata na donosiciela. Wraz z siostrą przenosi się do innej miejscowości. Brat zostaje skazany na dwa lata więzienia za korzystanie z nieswoje kartki żywnościowej. A. z matką zarabiają robotkami na drutach. Głód, rozpacz po odesłaniu brata do obozów na północy. A. odmawia w szkole wstąpienia do komsomołu. Widzenie z chorym bratem w obozie, przekazywanie żywności dla niego, które ratuje mu życie. Ciężka choroba matki. Brat wychodzi z obozu jesienią 1945 r. Poprawa bytu rodziny. Pomoc ZPP i dary z UNRRA, krótko działa polska świetlica. Repatriacja w maju 1946 r. Przed wyjazdem żegnają mogiłę ojca. Powrót do spalonego pod koniec wojny gospodarstwa.

Szwabo Maria, bez tytułu

Sygn. 551/s

Maszynopis, ss. 13, 1990.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Szyłobryt Józef, bez tytułu

Sygn. 552/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 3, 1990.

(1945-1957) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Szymczuk Władysława Julia, Wspomnienia

Sygn. 306/s

Maszynopis, ss. 64, 1989.

(1940-1946) A., ur. 1926 r., mieszkała z rodzicami na gospodarstwie w pow. Zborów (woj. Tarnopol). Ojciec kupił ziemię z parcelacji. Deportacja 10.02.1940 r. wraz z rodzicami i kilkorgiem rodzeństwa. Transport kolejowy do Permu, dalej samochodem i sańmi do posesji w tajdze. Ojciec i siostra pracują na wyrębie. Wiosną sadzą nieco ziemniaków. Zbieranie runa leśnego. Walka z insektami i brudem. W 1942 r. a. idzie do pracy na wyrębie. Paczki od krewnych nieco umniejszają głód. Po amnestii przenoszą się do kołchozu. Ojciec podejmuje pracę kowala. A. skierowana do prac polowych. Dorabia wrózeniem. W lutym 1942 r. wyruszają na piechotę w stronę Permu. Z wielkim trudem dostają się do pociągu i jadą w kierunku Taszkientu. Podczas podróży cała rodzina zapada na tyfus. Pobyt w szpitalu. Śmierć ojca. Reszta rodziny dociera do wsi Pawłowka w obw. Orenburg. Zatrudnienie w kołchozie przy rozmaitych pracach. Nabycie kurzej ślepoty. Pomoc z polskiej delegatury. Głód zima 1942/1943. Kradzież drewna, zboża, by przeżyć. Praca w wojskowym gospodarstwie ogrodniczym. Zachorowanie na malarię. Matka pracuje jako stróż. Codzienne zmagania o przeżycie. A. podejmuje pracę w stołówce ośrodka maszynowego. Następnie skierowana do brygady polowej. Ciągłe poszukiwanie jakiegokolwiek żywności. W 1945 r. ciągle oczekiwanie na wyjazd do kraju. Ciężka choroba a. Jesienią 1945 r. wydanie w Orenburgu dokumentów repatriacyjnych. Zimą a. idzie na służbę do owdowiałego leśniczego w zamian za opał i żywność. Odrzuca zaloty wdowca. Repatriacja w marcu 1946 r. Po powrocie różne kłopoty zdrowotne całej rodziny.

Szymczuk Władysława, Tragedia ludzi i pies Cygan

Sygn. 553/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 11, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Szymczyk Anna, bez tytułu

Sygn. 549/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 43 oraz dodatki z listami nazwisk i uzupełnieniami, 1988

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Szymkowicz Antoni, bez tytułu

Sygn. 554/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, po 1988.

(1939-1948) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>).

Ś

Ściłba Anna, bez tytułu

Sygn. 555/s

Maszynopis, kopia, ss. 8, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Śliwińska Aleksandra, Uwagi do książki „Syberyjska dziatwa”

Sygn. 715/s

Rękopis, ss. 2, kserokopie dokumentów i zdjęć, 1994.

Wspomnieniowe przyczynki na marginesie lektury książki J. Hubert-Budzyńskiej. A. wspomina deportację rodziny 10.02.1940 r., śmierć bliskich, pobyt w domu dziecka.

Śliwińska Aleksandra, bez tytułu

Sygn. 556/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 9, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Śmigielska Aleksandra, A jak wrócimy do Ojczyzny

Sygn. 974/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 66, płyta CD z tekstem, rękopis, kserokopia, ss. 145, 2011.

(1935-lata 50. XX w.) A., ur. 1935 r., pochodziła ze wsi Denysów, woj. Tarnopol. Ojciec nabył ziemię z parcelacji. Mobilizacja ojca i wujów w 1939 r. Ojciec trafia do niewoli radzieckiej. Życie w poczuciu zagrożenia. Deportacja całej rodziny z dziadkami i wujostwem 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Miejscowość Tiubil, posesja w tajdze. Dorośli pracują na wyrębie. Ciągłe choroby matki. Śmierć kuzyna. Zajęcia dzieci. Dziadek zarabia kołodziejstwem, zakłada ogród. Po amnestii rozdzielanie się rodziny w poszukiwaniu lepszych warunków życia. A. udaje się z dziadkami do kołchozu. Przenosiny do wsi Jakuszowa. Głodowe lata. Zamieszkanie w sowchozie w Bierzowoj. Prace polowe, głód. Wieczorami dorabianie przędzeniem, przy tym recytacja wierszy, śpiew, głośnie czytanie z nielicznych książek. Samodzielna nauka czytania. Wychowanie religijne, obchodzenie świąt. W 1943 r. podjęcie nauki w szkole radzieckiej. Pogarszanie się stanu zdrowia matki. Lepsze warunki mieszkaniowe. W 1944 r. ciotka zakłada polską szkołę. Zakup na spółkę krowy, uprawa ogrodu. Przygotowania do repatriacji. Pożegnanie z ukochanym kotem. Przybycie do Polski wiosną 1946 r. Zamieszkanie u rodziny w okolicach Bochni. Chora matka trafia do kliniki w Krakowie. Tułaczka po krewnych. W 1947 r. odnalezienie ojca (wrócił z Anglii) i przeprowadzka z mamą do Wałbrzycha. Rychła śmierć matki. Kilkakrotne zmiany miejsca zamieszkania. Wreszcie nowy dom u dziadków w okolicach Woliborza k. Wałbrzycha. Odebranie dziadkom gospodarstwa w czasach kolektywizacji. Nowa rodzina ojca. A. uczy się w gimnazjum w Nowej Rudzie. Śmierć ukochanego dziadka w 1951 r. matura w 1953 r. Podjęcie studiów rolniczych we Wrocławiu. Wesołe, choć skromne życie studenckie.

Świda Maria, Leci [sic!] liście z drzewa

Sygn. 375/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 34, przed 1990.

(1939-1942), A., l. 16, mieszkała w Pińsku (woj. Polesie). Opis służby harcerskiej po wybuchu wojny. Aresztowanie z matką w czasie próby nielegalnego przejścia granicy z Niemcami. Po kilku tygodniach w więzieniu etap na wschód przez Orszę, Nowosybirsk do Mariańska. Opis obozu przesyłowego. Rozdzielenie z matką. Skierowanie do głównego obozu, praca przy szyciu rękawic. Nadzieja na poprawę losu po agresji niemieckiej. Połączenie z matką, jej choroba. W końcu września amnestia i zwolnienie z obozu. Podróż ku obozom polskiej armii. Pobyt w małym uzbeckim miasteczku. Praca w fabryce pierożków. Przenosiny na wieś do kołchozu. Wyjazd do Kirgizji, znów umieszczenie w kołchozie. Matka pracowała jako pielęgniarka. W styczniu 1942 r. wyjazd do Dżalał-Abadu do obozu polskiej armii. Po rozpacziwych staraniach a. zostaje przyjęta do wojska. Przysięga wojskowa w marcu 1942 r. W kwietniu ewakuacja do Iranu.

Świerzbńska Danuta, Wspomnienia

sygn. 50/s

Rękopis, ss. 18, 1989.

(1941-1946) A., l. 13, została deportowana z matką i dwojgiem rodzeństwa ze Lwowa 21/22.05.1941 r. Ojciec wcześniej został aresztowany. Po miesięcznej podróży dowieziono ich do Nowosybirsk. Stamtąd do osady Kargasok k. Narymu. Mieszkali tam rozkułaczeni chłopcy. Praca w przetwórni ryb, w zimie w tajdze. Głód. Osiedlono w tej osadzie również deportowanych Estończyków. Na wiosnę 1942 r. dotarła do ich osady pomoc z UNRRY. Matka przygarnęła polską sierotę. A. zebrała o jedzenie. W 1944 r. przesiedlono ich na Ukrainę do sowchozu Prawda w pobliżu Woroneża. Poprawa warunków życia. W Woroneżu był dom dziecka prowadzony przez ZPP, w którym znalazła się wychowanka rodziny. W styczniu 1946 r. pojawiły się wiadomości o repatriacji. Wielu Polaków miało kłopoty z udowodnieniem narodowości. 14.02.1946 r. odjechali do Polski.

Świerzewski Witold, bez tytułu

Sygn. 584/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 31, przed 1988.

(1939-1944), A., ur. 1913, był prawnikiem, działaczem endecji, oficerem rezerwy. Po kampanii wrześniowej został internowany na Litwie. Uciekł w grudniu 1939 r. Zaangażował się w tworzenie struktur konspiracyjnych na Wileńszczyźnie. Relacjonuje atmosferę, początkowe spory personalne, ale też decyzję budowy wspólnego polskiego podziemia. A. zostaje członkiem Rady Komendy Okręgu Wileńskiego jako przedstawiciel SN. Zajęcie Litwy przez ZSRR, pogorszenie warunków działalności, aresztowania. Odbudowa organizacji po wkroczeniu Niemców. Problem folksdojczy. Aresztowania a. pod koniec 1943 r. Zwolniony w kwietniu 1944 r. Wyjechał do Warszawy w obawie przed ponownym aresztowaniem.

Świetlikowski Paweł, Garnizon wileńskiego okręgu AK

Sygn. 581/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 20, 1988.

(1939-1944), A., oficer WP, od listopada 1939 r. uczestniczył w budowie struktur konspiracyjnych w Wilnie. Opisuje budowę organizacji w Dzielnicy B, szkolenia łączniczek i służby medycznych, działalność tajnego nauczania. Przedstawia obsadę stanowisk dowódczych. Relacjonuje udział jednostki AK dzielnicy B w walkach o miasto w lipcu 1944 r. oraz rozbicie przez NKWD. A. uciekł z kolumny jenieckiej i uniknął wywiezienia do obozu.

Świetlikowski Paweł, Zburzone nadzieje. Wspomnienia z pobytu w ZSRR w latach 1939–1956

Sygn. 27/s

Sygn. 721/s (drugi egz.)

Maszynopis, kopia, ss. 159, 1989, tekst okraszony wierszami powstałymi w obozie.

Wspomnienia te stały się podstawą książki wydanej we Wrocławiu w 1997 w serii "Biblioteka Zesłańca" pt. Gułag Workuta. Raport oficera Armii Krajowej.

Świgost Bronisława, Tołstobaby – Pierwomajsk – Stiepnaj

Sygn. 783/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, kserokopia zdjęcia, 1996.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

T

Talma Adela, Opowiedz Babciu, jak to było

Sygn. 265/s

Rękopis, ss. 9, 1989

(1940-1946) A. była nauczycielką na wsi w okolicach Lwowa. Deportowana 10.02.1940 r. z córką i rodzicami. Posiołek w tajdze. Praca na wyrębie, w cegielni. Wielka zaradność ojca a. ratuje rodzinę. Po amnestii wyrusza z listą Polaków z jej posesji w poszukiwaniu polskiej placówki. Przenosiny z rodziną do miasteczka Kudymkar. Praca w kołchozie, awans do pracy biurowej. Udziela się w świetlicy ZPP. Repatriacja wiosną 1946 r.

Targowski Jerzy, Ostateczny koniec świata szwoleżerów

Sygn. 173/s

Maszynopis, kopia, ss. 301-361 (fragment wspomnień), przed 1989.

(1944-1946). A. był członkiem oddziału partyzanckiego w Małopolsce. Kilka dni po wyparciu Niemców NKWD aresztuje a. i kilku kolegów. Więzienie w Krakowie. Po kilku dniach sformowano transport na wschód. Obóz w Donbasie dla jeńców wojennych, w którym przetrzymywani są żołnierze różnych narodowości. Praca w kopalni, na budowie, obozowym gospodarstwie rolnym. Powrót do kraju w 1945 (1946?). Ucieka z transportu, obawiając się konsekwencji przyznania się do noszenia fałszywego nazwiska. Dociera do rodzinnej wsi.

Tatyga Kazimiera, Wspomnienia

sygn. 5/s

Rękopis , ss. 4, 1989.

(1940–1946). W chwili wywózki 10.02.1940 r. a., l. 16, mieszkała prawdopodobnie w Małopolsce Wschodniej (nie podaje nazwy rodzinnej miejscowości, ani składu rodziny, brak dat). Po miesięcznej podróży w strasznych warunkach znaleźli się w Krasnojarskim Kraju. Osiedlono ich w osadzie Borzowa w obw. Irkuck. Praca przy wyrębie tajgi. Głód. A. za kradzież ziemniaków z kolchozowego pola została skazana na 1,5 roku więzienia. W czasie podróży powrotnej zdarzył się dłuższy postój w Baranowiczach, powracający wzięli udział w mszy św.

Teka zbiorcza. Dokumenty zesłańcze

Sygn. 934/s

Rękopis, ss. 102, 1989-1992, maszynopis, kopia, ss. 42, liczne kserokopie dokumentów i zdjęć.

(1939-1946) **Rajmund Brzeziński**, ur. 1930, mieszkał w Ignalinie, woj. Wilno. Rodzice mieli majątek ziemski. Deportacja 14.06.1941 r. wraz z rodzicami, siostrą i jej córką do obw. Nowosybirsk, rejon Parbik, kolchoz Komarowka. Umieszczenie o miejscowej rodziny, praca w kolchozie. A. uczy się w radzieckiej szkole. Po amnestii przenosiny do Parbigu. Nieliczni Polacy wyjeżdżają na południe. W 1944 r. przesiedlenie do Stawropolskiego Kraju. Umieszczenie w sowchodzie. Repatriacja w marcu 1946 r.

(1916-1956) **Antoni Ratyński**, ur. 1916, pochodził z Mińszczyzny z rodziny ziemiańskiej. Po zdaniu matury szkoła podchorążych w Słonimie. Odziedziczenie folwarku koło Nieświeża (woj. Nowogródek). Plany studiów rolniczych. Po wkroczeniu A. Cz. ukrywanie się. Przenosiny do Wilna, rozpoczęcie studiów. Ponowna konieczność ukrywania się na Kowieńszczyźnie, po aneksji Litwy zatrudnienie się w sowchozie. Deportacja z bratem w czerwcu 1941 r. do obw. Nowosybirsk, osiedle Parbig. Różne prace w kolchozie, skierowanie na wyręb tajgi, potem brygady ciesielskiej i piekarni. W 1943 r. mobilizacja do polskiego wojska. Obóz w Sielcach, przydział do artylerii w II Dyw. Przekroczenie Bugu w lipcu 1944 r. Służba w wojsku do 1956 r.

Dłuższa wersja wspomnień jest przechowywana w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>).

(1941-1947) **Wanda Organiściak** została deportowana z rodzicami i bratem z Nowych Świącian (woj. Wilno) 14.06.1941 r. Odłączenie ojca i skierowanie do łagru (w 1942 r. ewakuowany z ZSRR razem z armią gen. Andersa). Rodzina trafia do obw. Nowosybirsk, Narymski Kraj, osiedle Parbig. Umieszczenie w kolchozie. Różne prace rolne. Po amnestii przenosiny do Parbigu. Brat odchodzi do polskiej armii i z nią opuszcza ZSRR. Praca w ogrodnictwie. Przenosiny do Semipałatyńska. W kwietniu 1946 r. repatriacja do Polski.

(1941-1946) **Irena Naumowicz-Dawidowicz** została deportowana spod Wilna 13.06.1941 r. do Narymskiego Kraju, obw. Nowosybirsk, osada Kiedrowka. Rozdzielenie z mężem, którego już nie odnalazła. Śmierć matki na zesłaniu. W 1944 r. przesiedlenie do Stawropolskiego Kraju, praca w polskim domu dziecka.

(1941-1946) **Helena Jakuć** mieszkała w Nowosiólkach (woj. Lwów), gdzie rodzice mieli folwark. Brat był oficerem. Usunięcie z domu. Deportacja z rodzicami 14.06.1941 r. do obw. Nowosybirsk, Narymski Kraj. Umieszczenie w rejonie Parbig, osada Komarówka. Praca w kołchozie. Po amnestii przenosiny do Parbiga. Praca w ogrodnictwie, zimą na wyrębie. Przesiedlenie do Stawropolskiego Kraju w maju 1944 r. Śmierć ojca.

(1940-1954) Edward Apanel, ur. 1928, wychowywał się w sierocińcu zakonnym w Wilnie. W 1940 r. oddano go do gospodarza litewskiego. Złe traktowanie. Deportacja razem z litewską rodziną 13.06.1941 r. Zbombardowanie transportu przez Niemców. Przybycie do obw. Nowosybirsk. Umieszczenie we wsi Sobolinka. A. musi sam się utrzymać i żyć samodzielnie. Zarabianie pracami pomocniczymi, wielka nędza. Przed zimą ucieczka do Parbiga. Praca w stolarni. Opieka ze strony rodziny polskich zesłańców. Ogłoszenie amnestii, a. zostaje wysłany do odległych osiedli, by powiadomić o tym innych Polaków. Krótkie zatrzymanie przez NKWD. Umieszczenie w polskim domu dziecka w Czeremostnikach pod Tomskiem. W 1945 r. ucieczka z Karnodarskiego Kraju, dokąd przeniesiono sierociniec. Zatrzymanie jako „bezprizornego” w Tarnopolu. Dzięki pomocy pewnej Polki wyjazd do kraju. Osiedlenie się w Wałbrzychu. Kłopoty z UB. Ucieczka za granicę. Powrót do kraju. Aresztowanie w 1953 r. Zwolnienie w wyniku amnestii. Praca w kopalni w Wałbrzychu. Rehabilitacja w 1988 r.

Szerszą wersję wspomnień dotyczącą okresu 1941-1945 a. opublikował w 1991 r. w Łomży w t. 3 wydawnictwa „Wschodnie losy Polaków”.

(1941-1946) **Maria Miałkowska**, ur. 1928, mieszkała z rodziną we wsi Dybków, pow. Jarosław, woj. Lwów. Deportacja 22.05.1941 r. do obw. Nowosybirsk, Narymski Kraj. Umieszczenie w kołchozie. Dobre relacje z rodziną gospodarzy, u których mieszkała rodzina a. Ciężka walka o przeżycie, przypadki śmierci wśród deportowanych. Po amnestii przenosiny do Wyskiego Jaru. Praca na wyrębie. Choroba ojca. Uczęszczanie do radzieckiej szkoły. Otrzymanie pomocy żywnościowej. W 1944 r. przesiedlenie. Praca w elewatorze. Choroba matki. Repatriacja do Polski w 1946 r. osiedlenie się w okolicach Zielonej Góry.

Teka zbiorcza dokumentów dotyczących zesłań, okolice Tomsk

Sygn. 917/s

Rękopisy, , ss. 52, 1990-1992

(1939-1946) Krótkie listowne relacje dotyczące deportacji w latach 1940-1941 m. in. do obw. Tomsk: **G. Sokołowska, I Kleczkowska, I. Cynke, M. Leończyk, Z. Krasowska, M. Księga, K. Szpakowska, J. Baranowska, K. Nowosada, M. Łozowska, K. Zubrzycka, P. Małecka, W. Sokołowska, T. Pieślak, W. Szymańska.**

Toboła Wanda, Wspomnienia

sygn. 41/s

Maszynopis, ss. 12, odpis notatek **Eustachego Kociejowskiego** powstałych w 1946 r. w obozie dla polskich uchodźców Masindi w Afryce Wschodniej, przekazany przez córkę a.

(1940–1941). A. został deportowany z nadleśnictwa Miedna (prawdopodobnie Polesie) z synem i gosposią, Rosjanką, która sama zdecydowała się z nimi jechać. Dojechali do Tajszetu, obw. Irkuck, stamtąd do posesia Udaczego. Praca przy

załadunku drzewa na wagony. Opis różnych postaw deportowanych. Panowała wysoka śmiertelność, NKWD szukało konfidentów wśród Polaków. Z wykradzionej gazety dowiedzieli się o amnestii. A. został łącznikiem z polską placówką. A. negatywnie ocenił poziom udzielanej pomocy i kompetencje polskich delegatów, odwiedzających skupiska zesłańców. Opisał rozmowy w Rosjanami w sprawie pomocy dla Polaków. Chłopcy wyruszyli na własną rękę do polskiego wojska, z nimi syn a. Wielu z nich umarło po drodze lub nie zostało przyjętych do wojska.

Tokarczyk Wojciech, Szkice z ciemności. Polskie dzieci na Sybirze

Sygn. 874/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 106, przed 2004.

(1939-1946) A., ur. 1931, mieszkał z rodziną w okolicach Starego Sącza (woj. Kraków), ojciec był oficerem rezerwy. Tłumy uciekinierów i żołnierzy we wrześniu 1939 r. Stacjonowanie oddziału radzieckiego w folwarku ojca a. Pierwsze kontakty, rabowanie dobytku przez miejscowych. Zagrożenie represjami, trudności bytowe. Wiadomość o deportacji krewnych 10.02.1940 r. Aresztowanie ojca na początku kwietnia 1940 r. Deportacja reszty rodziny 13.04.1940 r. do obw. Pawłodar, Kazachstan. Umieszczenie w sowchozie w rej. Irtyszewsk. Pierwsze kontakty z miejscowymi, handel wymienny. Zaangażowanie matek do prac rolnych. Dużo szczegółów życia codziennego, dziecięcych zajęć i obserwacji. Trudne relacje z polską współmieszkanką, złodziejką i oszustką. Łatwowierność i niezaradność matki. Zimna i głodna zima. Wiosną 1941 r. paczki żywnościowe od cioci. Otrzymanie „W pustyni i w puszczy”. Niewiele zmian po amnestii. Pomoc żywnościowa na początku 1942 r. Przybywanie zwolnionych z łagrów. Matka nie odważa się na samodzielny wyjazd z kołchozu. Ciągła walka o żywność i opał. Zmuszenie do przyjęcia polskiego obywatelstwa. Przydzielenie do brygady polowej, matka kucharką, kontakty z miejscową ludnością. Wyprzedawanie ostatnich rzeczy za żywność. Wiosną 1944 r. a. pracuje jako oracz, pastuch, kosiarz. Brat zostaje stachanowcem robót polowych. Kradzieże zboża ratują przed głodem. Różne postawy polskich zesłańców. Wielka bieda także po wojnie. Na początku 1946 r. wieści o zbliżającej się repatriacji. Wyjazd w maju 1946 r. po oficjalnym pożegnaniu. Długa droga do kraju. Antysemickie wystąpienia wobec powracających. Przyjazd na Pomorze Zachodnie. Nawiązanie kontaktu z rodziną w Starym Sączu. Wiadomość o zabiciu ojca przez władze radzieckie. Powrót do domu. Matka zatrudnia się w szkole.

Tokarski Jan, Syberia w mej pamięci

sygn. 87/s

Maszynopis, ss. 4, 1989

(1940-1946) A., ur. 1932 r., był synem osadnika wojskowego w pow. Braśław (woj. Wilno). Deportowany z rodzicami i 4 rodzeństwa 10.02.1940 r. do obw. Swierdłowski. Z Tiumentia saniami w tajgę. Masowe zgony małych dzieci, w tym siostry a.. Głód. W 1942 r. przenoszą się do Kirsaraju, potem innych miejscowości. W 1944 r. przeniesieni w okolice Charkowa. W marcu 1946 r. repatriacja. Jadą do krewnych w Opocznie.

Tokarz Teresa, Skrzywdzona przez los

sygn. 103/s

Maszynopis, kopia, ss. 26, 1989.

(1940-1946) A., l. 12, mieszkała w Brzuchowicach k. Lwowa. W kwietniu 1940 r. aresztowanie ojca. Deportacja z matką i 3 braćmi 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk, kołchoz Łochwycki, Różne prace w kołchozie. A. opiekuje się najmłodszymi braćmi, po zachorowaniu matki musi iść do pracy. Ciężar utrzymania rodziny przejmuje brat, l. 16, chwytając się różnych funkcji w kołchozie i kradnąc żywność. Matka zapada na gruźlicę. Ojciec po uwolnieniu nie mógł ich odnaleźć i wstąpił do wojska Andersa, z którym się ewakuował. Wiosną 1943 r. matka umiera. Najstarszy brat otrzymuje powołanie do I Dyw. A. zostaje sama z małymi braćmi, których nie zgadza się oddać do domu dziecka. Brat ginie pod Lenino. Wiosną 1944 r. rodziny żołnierzy przeniesiono do sowchozu na Ukrainie, obw. Odessa. Nieco lepsze warunki życia. Praca na polu i w kuźni. Pod koniec 1945 r. nawiązuje kontakt z rodziną we Lwowie. Jedna z cioć, zakonnica, wyrusza na Ukrainę, by ich sprowadzić do Lwowa. Nie wyjeżdżają z nią jednak, bo są już zarejestrowani na repatriację do Polski. Na początku marca 1946 r. wyjazd. Postój we Lwowie, wizyta u rodziny. Jadą do najstarszego brata. W 1947 r. wraca ojciec z Anglii.

Tomaszewska Halina, Moje bardzo smutne wspomnienia

sygn. 49/s

Maszynopis, ss. 13, 1989.

(1939–1946) A., uczennica pierwszej klasy gimnazjum mieszkała w Podhajcach (woj. Tarnopol). Ojciec był nauczycielem. Opis sytuacji po wkroczeniu Sowietów: szkoła, aresztowania. Deportowano ją 10.02.1940 r. wraz z rodzicami i siostrą z dzieckiem. Wywieziono ich do Permu, a stamtąd do osady leśnej Kierianowa. Mieszkali w barakach w tajdze. Głód. Praca przy załadunku drzewa, splawie, na polach pobliskiego kołchozu. Polacy wybudowali nowe baraki. Na wiosnę założyli ogródki. Po kilka rodzin składali się na krowę. Po amnestii przenieśli się do miasta. Ojciec został polskim pełnomocnikiem. Po zerwaniu stosunków dyplomatycznych wydano im dokumenty radzieckie, skonfiskowano magazyn z żywnością. Po utworzeniu ZPP wstąpili do tej organizacji. Ojciec i siostra zostali nauczycielami w radzieckiej szkole. W 1944 r. przesiedlono ich na Powołże. Praca w kołchozie i w polskiej szkole. Poprawa warunków życia, imprezy kulturalne. Nauczycielki polskie wydelegowano na kurs języka rosyjskiego do Moskwy. Po przyjeździe do kraju rodzina osiedliła się w Rokitnicy.

Tomaszewski Jan, W sowieckich łagrach

Sygn. 336/s

Maszynopis, ss. 36, kopia, 1989.

(1940-1948) Historia rodziny Kozdrasiów z osady Sienkiewiczówka w woj. Tarnopol. Deportowani 10.02.1940 r. Żona z małym dzieckiem wydostaje się z wagonu dzięki fałszywym dokumentom uzyskanym przez matkę. Mąż, Jan Kozdraś wraz z innymi zesłanymi trafia do posiołka w tajdze. Głód, wyniszczająca praca, myśli o ucieczce. Realizacja planów połowie maja 1941 r. Szybko schwytyany wraz z drugim uciekinierem trafia do więzienia w Syktywkarze (Komi ASSR). Bicie w śledztwie. Wyrok 8 lat obozów. Po przybyciu do łagru skierowany do robót ziemnych. Szybko popada w stan skrajnego wycieńczenia. Pomoc ze strony spotkanego w więzieniu Żyda, otrzymuje pracę w stolarni. Zwolnienie z obozu jesienią 1941 r. Kozdraś jedzie do Omska. Tam skierowany do kołchozu. Pracuje jako ślusarz. Sprzedaż kradzionej

lucerny. Ciągły głód. Wraz z kolegą wyrusza w dalszą podróż na południe. W Taszkencie nieznaną Rosjanką ratuje ich od śmierci głodowej. Skierowani do kolchozu, praca w charakterze szewca. Ucieczka w obawie przed NKWD. Dotarcie do obozu polskiej armii. Przyjęcie do jednostki artyleryjskiej. Kozdraś zapada na tyfus, udaje mu się przeżyć dzięki opiece rosyjskiej pielęgniarki. W sierpniu 1942 r. ewakuacja do Iranu. Szlak bojowy z II Korpusem. Po demobilizacji krótko w Wielkiej Brytanii. W 1948 r. wyjeżdża do Kanady. Po wielu latach udaje mu się sprowadzić do siebie żonę i córkę.

Tonkiel-Brodowska Kazimiera, Dziecię wojny

Sygn. 367/s

Rękopis, ss. 12, przed 1991.

Wiersze opisujące pobyt na zesłaniu.

Trapszo Piotr, bez tytułu

Sygn. 558/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 8, po 1988.

(1940-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Trątnowiecka Krystyna, Wspomnienia Krysi

Sygn. 349/s

Maszynopis oprawiony, kserokopia, ss. 81, 1989-1990.

(1939-1946), wspomnienia pisane w formie mini opowiadań. A., lat 7, mieszkała z rodzicami i 2 młodszymi siostrami w Stanisławowie. Po agresji radzieckiej ojciec przedostał się do Rumunii. Deportacja z matką i rodzeństwem 13.04.1940 r. do Kazachstanu, obw. Kustanaj. Załamanie psychiczne matki. Kolchoźnicy odmawiali początkowo przyjęcia słabej kobiety z małymi dziećmi. Opieka ze strony kolchoźnicy Rosjanki przez 6 lat zesłania. Zachorowania dzieci na czerwonkę i tyfus. Siostra zapadła na głuchotę. Głód. Matka zarabiała pracą u kolchoźników, a opiekowała się siostrami, zdobywała opał i jedzenie wszelkimi sposobami. Ogromne wyczerpanie fizyczne i psychiczne matki, nie mogącej się przystosować do tak trudnych warunków. Star ziemianka kupiona za kołdrę. Straszna zima 1940/1941, bez opału i zapasów. Opłakany los młodszych sióstr, wynędzniałych i chorych. Walka matki i a. o uratowanie dziewczynek. Opis pogrzebu syna polskich zesłańców. Straszny los rodziny Michałowskich. Dużo szczegółów życia codziennego, opis relacji międzyludzkich, różnych grup zesłańców. W kwietniu 1946 r. odjazd transportem repatriacyjnym do Polski. Długa podróż do kraju. Decyzja o odłączeniu się od rodziny i poszukiwaniu krewnych. Niemiłe reakcje na widok biednej i wyniszczzonej rodziny ze strony rodaków. Serdeczne przyjęcie u ciotki. Operacja młodszej siostry w Warszawie. Odnalezienie ojca w Wielkiej Brytanii, który założył już drugą rodzinę i niezbyt interesował się losem poprzedniej.

Trochimiak Anna, Wspomnienia

Sygn. 229/s

Rękopis, ss. 19, 1989.

(1940-1946) A., l. 15, mieszkała w okolicach Nieświeża (woj. Nowogródek). Ojca aresztowano w czerwcu 1940 r. Deportowana z bratem i matką 20.06.1941 r. do Krasnojarskiego Kraju. Umieszczeni w drodze wyjątku w sowchozie. Różne prace polowe. Dużo szczegółów życia codziennego, opisów okolicy, kontaktów z tubylcami i innymi zesłańcami. A. otrzymuje pracę w księgowości sowchozu. Przydział działki uprawnej. W 1944 r. a. pisze list do babki pozostałej w rodzinnej miejscowości a. o ich życiu na zesłaniu za co spotyka ją wiele przykrości. Od połowy 1945 r. starania o repatriację. Miesięczne oczekiwanie na wyjazd na dworcu w Kańsku. Perypetie w podróży powrotnej. Spotkanie z krewnymi osiedlonymi na ziemi lubuskiej.

Tronina Antoni, Wspomnienia

Sygn. 253/s

Maszynopis, ss. 2, 1989

List zawierający listę 15 represjonowanych pracowników służby leśnej, których a. znał lub z którymi korespondował w l. 1940-1941.

Trudzik Teresa, Mój zesłańczy los

Sygn. 762/s

Rękopis, ss. 11, kserokopie dokumentów, 1996.

(1939-1946) A., ur. 1930, mieszkała w pow. Sarny, woj. Wołyń. Ojciec był osadnikiem wojskowym. Po wkroczeniu A. Cz. wyrzucenie z domu i przenosiny do Włodzimierza Wołyńskiego. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Wołogda. Posiołek w tajdze. Praca na wyrębie, bardzo ciężkie warunki bytowe. Nauka w szkole. Po amnestii ojciec i najstarszy brat odchodzą do polskiej armii. W 1943 r. drugi brat wstępuje do I Dyw. Latem 1944 r. przesiedlenie na Ukrainę do obw. Odessa. Repatriacja w 1946 r. Osiedlenie się na Dolnym Śląsku, powrót ojca z Zachodu.

Trusiewicz Feliks, Duszohubka. Opowieść o północnym Wołyniu

Sygn. 870/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 238, 1995.

(lata 20-40. XX w.) Maszynopis powieści opublikowanej we Wrocławiu pod tym samym tytułem w 2002 r.

Tumiłowicz Jan, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 667/s

Fotokopie, kserokopie, ss. 30, po 1939.

Teczka zawiera zdjęcia ze zsyłki w Kazachstanie rodziny Tumiłowiczów, oraz liczne dokumenty. Rodzinę deportowano 13.04.1940 r.

Tumiłowicz Jan, Błękitne tulipany

Sygn. 793/s

Rękopis, ss. 94, liczne zdjęcia, kserokopie listów i dokumentów, 1995-1996.

(1940-1946) Historia rodziny Tumiłowiczów deportowanych z Polesia 13.04.1940 do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Wspomnienia są dostępne on-line w Bałtyckiej Bibliotece Cyfrowej.

Tyczyński Napoleon, Wspomnienia

Sygn. 159/s

Maszynopis, ss. 15, 1989.

(1939-1946), A., ur. 1928, mieszkał w Zaleszczykach (woj. Tarnopol). Ojciec jest oficerem policji. Po agresji radzieckiej przechodzi granicę z Rumunią. Rodzinę wysiedlono z zajmowanego mieszkania. Deportacja wraz ze stryjem w 1940 r. do Kazachstanu, obw. Semipałatyńsk. Umieszczeni w kołchozie. A. wykonuje różne cięższe prace (stajenny, furman). Tajna nauka po polsku. W 1943 r. umiera stryj. Brat zostaje powołany do I Dyw., ochotniczo zgłasza się również siostra. Repatriacja w 1946 r. Jadą do zdemobilizowanego rodzeństwa a. Dowiadują się, że ojciec zmarł w Rumunii podczas internowania.

U

Ulżycki Zygmunt, Syberyjskie eldorado

Sygn. 355/s

Maszynopis, ss. 234, przed 1991

(pocz. lat 20. XX w.-1951) Historia rodziny Kiertyńskich, jej gospodarowania na wsi w okolicach Gródka Jagiellońskiego (woj. Lwów) przed wojną, następnie zesłańczego losu w Krasnojarskim Kraju oraz wysiłków odbudowy egzystencji po repatriacji do kraju. A. wybrał formę powieści z licznymi dialogami. Całość podzielono na 13 opowiadań. Podstawy źródłowej tekstu nie podano.

Urbańska Zofia, Wspomnienia

Sygn. 86/s

Rękopis, kserokopia, format zeszytowy, 1990.

(1920-) A. mieszkała w okolicach Brzeżan (woj. Tarnopol). Ojciec był osadnikiem wojskowym. Opis życia codziennego i pracy społecznej przed wojną. Założenie rodziny. Mobilizacja męża. Po wybuchu wojny ataki Ukraińców. Narodziny syna w styczniu 1940 r. Deportacja 10.02.1940 r. z matką i krewnymi. Śmierć małych dzieci w czasie podróży. Posiołek w tajdze w obw. Omsk. Ciężkie warunki bytowe, choroba synka i braci. Na wiosnę przeniesienie do innej miejscowości w rejonie Niżnieudinska. Straszny los dzieci pozbawionych opieki. Praca w kołchozie. Choroba a. Przymusowy udział w wyborach. Ciągła walka o byt, głód, obojętność otoczenia. Przesłuchanie przez NKWD. Po amnestii nieudana próba wyjazdu do polskiej armii. Praca w stołowce w posiołku Chazan, rej. Zima. Pomoc z darów amerykańskich. Narzucenie radzieckiego obywatelstwa. Problemy po okradzeniu stołówki przez inną Polkę. Dobre kontakty z miejscowymi ludźmi. W 1944 r. zostaje nauczycielką w polskiej szkole. Działalność w ZPP. Repatriacja w maju 1946 r. Odnalezienie męża na Dolnym Śląsku, rozpad małżeństwa. Choroba, brak pomocy. Podjęcie pracy w szkole podstawowej. Niechęć otoczenia do „komunistki”. Przydzielenie małego gospodarstwa. Ponowne małżeństwo. Narodziny dzieci. Rozwód. Ciężkie warunki bytowe do emerytury.

V

Vorreiter Jadwiga, Ja Kazachstanka. Zwyczajny los sybiraka

Sygn. 142/s

Maszynopis, ss. 24, 1989

(1939-1946), A., urodzona w rodzinie urzędniczej, mieszkała u krewnych we Lwowie, była studentką. W kwietniu 1940 r. na wieść o umieszczeniu rodziców w transporcie deportacyjnych dobrowolnie zgłasza się na wywózkę razem z nimi. Znaleźli się w Kazachstanie w jednym z kołchozów. Dużo szczegółów codziennego bytowania, relacji międzyludzkich. Poprawa położenia po amnestii i otwarciu w niedalekim Aktiubińsku delegatury polskiego rządu. Głodowy rok 1943. W obawie przed więzieniem wraz z rodzicami przyjmuje radzieckie obywatelstwo. Przenosiny do pobliskiego miasta. Śmierć ojca z wycieńczenia, matki na tyfus. W 1945 r. dostaje się do Lwowa, stamtąd po wielu trudnościach wyjeżdża do Polski.

Vrabetz Wanda, Wywóz Lwów – Kazachstan

Sygn. 186/s

Maszynopis, ss. 6, 1989, dołączone kserokopie rysunków

(1940-1942) A., ur. ok. 1925 r., mieszkała we Lwowie. Deportacja z matką 13.04.1940r. do Kazachstanu. Osiedlenie w kazachskim kołchozie. Przenosiny do miasteczka Georgijewka. Nauka w radzieckiej szkole. Praca w szwalni. A. wyrusza do polskiego wojska. Przyjęta do Służby Pomocniczej Kobiet, z nią ewakuowana do Iranu.

W

Wabiszczewicz Janina, Dla nas zesłańców...

Sygn. 830/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, kserokopie dokumentów, 1998.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wajttus Zofia, Listy-wiersze

Sygn. 270/s

Rękopis, ss. 4, 1988

Wierszowana opowieść o losach rodziny na zesłaniu ułożona przez **Stanisława Wajttusa** podstawie wspomnień matki.

Walankiewicz Eugenia, Pojechałam do Omska

Sygn. 583/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 5, 1990-1991.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Walczak Stanisław, Moje przygody podczas przymusowej wycieczki do „Raju”

Sygn. 200/s

Rękopis, kserokopia, ss. 21, 1987.

(1944-1947) A. był żołnierzem AK. Mieszkał w okolicach Białej Podlaskiej (woj. Białystok). Zostaje aresztowany przez NKWD w październiku 1944 r. wraz z kilkoma osobami ze swej wsi. Więzienie w Białej Podlaskiej i Białymstoku. Szybko przygotowany transport na wschód przez Mińsk do Ostaszkowa. Głód i brud w obozie dla internowanych. Praca przy wydobyciu torfu. Tragiczny koniec jednej z ucieczek przedsięwziętych przez internowanych. Przetrzymani organizują sądy doraźne, karzące szpicli. W kwietniu 1945 r. transport do obozu w Diagilewie. Opis życia codziennego internowanych, stałe myśli i przygotowania do ucieczki ze strony więźniów obozu. Wsadzony do karceru za przygotowywanie nielegalnych listów i sporządzanie notatek. Śledztwo w sprawie przygotowywania ucieczki. W czerwcu 1947 r. głódówka w obozie. Domagają się repatriacji. Śmierć płk. Tumidajskiego w skutek przymusowego karmienia. Rozformowanie obozu. A. trafia do obozu w Borowiczach. Znowu planuje ucieczkę. Ucieka z 2 kolegami w sierpniu 1947 r. Męczące przedzieranie się przez lasy, marsz wzdłuż torów, dróg. Żywią się znalezionymi warzywami, ziemniakami, owocami leśnymi. Schwytani koło miasteczka Poła, niedaleko od granicy z Łotwą. Odstawieni do obozu w Borowiczach. Pobici zostają zamknięci w karcerze. Żywność podrzucają Niemcy i Węgry jeńcy. Praca w pralni. W październiku 1947 r. repatriacja do Polski.

Wandurski Andrzej, Relacja z niezupełnie dobrowolnej podróży

Sygn. 303/s

Maszynopis, ss. 44 (brak s. 1-4), kopia, 1989, dołączone kserokopie dokumentów.

(1940-1946) A., lat. ok. 9, zostaje deportowany wraz z matką do obw. Kustanaj w Kazachstanie w kwietniu 1940 r. Ojciec, oficer, był w radzieckiej niewoli. Pobyt w kazachskim kołchozie. Opis życia codziennego, obyczajów miejscowej ludności. Paczki od rodzin i handel wymienny jako podstawa utrzymania w pierwszych tygodniach. Matka a. zajmuje się leczeniem miejscowych. A. wraz z kolegami zbiera kiziak. Matka skierowana do pracy w cegielni. Zdjęcia wykonywane na lewo przez urzędowych fotografów. A. podejmuje naukę w miejscowej szkole, matka uczy go w domu języka polskiego, historii i geografii. Radość z czytania książek. W gruniu 1940 r. przenosiny do centrali kołchozu, większej wsi. Matka zostaje pielęgniarką w miejscowym szpitaliku. W czerwcu 1941 r. zostaje zwolniona jako „polska faszystka”. Wraca do robót polowych. Po amnestii a. z matką odbierają nowe dokumenty i wraz z kilkoma innymi rodzinami podejmuje decyzję o wyjeździe na południe. Wyjazd nie dochodzi do skutku. Matka podejmuje pracę w szpitalu. A. czyta docierającą polską prasę i książki. Opis życia dzieci, poszukiwania żywności, zabaw, bójek. Latem 1942 r. przeprowadzka do osady rejonowej. Głód, malaria. Dzięki pomocy znajomych a. z matką przenoszą się do Miednogorska w obl. Orenburg (Czkałow). Walka z głodem wszelkimi sposobami. Ogromna rola wiary w walce o przetrwanie. Powstanie polskiej szkoły. Przenosiny do górniczego miasteczka Rakitianka. Nowy etap antypolskich represji 1942/1943. Wiosną 1943 r. matka otrzymuje pracę w szpitalu. A. kontynuuje naukę w radzieckiej szkole. Przechodzi operację wyrostka robaczkowego. Jesienią 1944 r. ZPP otwiera polską szkołę. A. kontynuuje naukę w szkole radzieckiej, której

jest jednym z najlepszych uczniów. Koniec 1945 r. rejestracja na wyjazd do Polski. Transport repatriacyjny wyrusza wreszcie w kwietniu 1946 r.

Waśniowski Mieczysław, Wspomnienia

Sygn. 260/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, 1989

(1940-1946) A. wraz z rodzicami mieszkał na kolonii w woj. Tarnopol. Deportowany 10.02.1940 r. do obw. Perm. Osiedleni w posiołku w tajdze. Praca przy wyrębie lasu. Po amnestii ucieczka na południe. Zatrzymują się w kołchozie w okolicach Czkałowa. W 1943 r. a. wstępuje wraz z ojcem do polskiego wojska. Ojciec ginie na froncie. Demobilizacja a. w 1946 r.

Wawrykiewicz Małgorzata, Krawczuk Wojciech, Materiały do bibliografii dziejów mniejszości polskich i Polonii w ZSRR

Sygn. 789/s

Maszynopis, kserokopia, opracowanie na prawach rękopisu, 1990.

Opracowanie zawiera 929 zapisów bibliograficznych publikacji sprzed 1990, które odnoszą się do problematyki losów Polaków w ZSRR.

Wawrzyńczak Stanisław [właśc.: Wawrzyńczyk], Wspomnienia

Sygn. 582/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 12, po 1988.

1939-1945, A. młody pracownik uniwersytetu, od jesieni 1939 r. uczestniczył w młodzieżowej konspiracji w Wilnie. Opis początków działalności, zmian po wkroczeniu do miasta bolszewików. Kilkumiesięczne aresztowanie. Zwolniony przed wkroczeniem Niemców. Odtworzenie działalności konspiracyjnej, spotkania z d-cą okręgu Krzyżanowskim, ps. Wilk. Zagrożony aresztowaniem zostaje wysłany na Nowogródzczyznę. Działalność w Burze i Propagandy AK, wydawanie podziemnych gazet. Opis sytuacji na Nowogródzczyźnie, relacji z partyzantką radziecką i Niemcami. Krytyczne uwagi pod adresem d-cy okręgu, Prawdzica- Szlaskiego. Opis działalności mjr'a Kotwicza, różnych osobistych animozji oficerów.

Waygart Janina, bez tytułu

Sygn. 617/s

Rękopis, kserokopia, ss. 144, data powstania nieznana.

(1941-1954), A. została deportowana wraz z mężem w czerwcu 1941 r. z Przemyśla (woj. Lwów). Dokładny opis podróży do Tomska, choroba a. w trakcie transportu. Dalsza podróż barką Obem i dopływami. Osada w tajdze w Narymskim Kraju. Unikanie pracy w kołchozie, złe stosunki z przewodniczącym. Praca przy szyciu worków, ciężkie warunki bytowe. Po ogłoszeniu amnestii przenosiny do większej osady. Dobre kontakty z miejscowymi, refleksje o egzystencji w ZSRR. Bardzo ciężka zima 1941/1942. Mąż a. zostaje polskim mężem zaufania. Kłótnie między Polakami z powodu sposobu rozdawania pomocy. W lutym 1942 r. przyjazd wysłannika pol. Ambasady. Odprawa mężów zaufania w Nowosybirsku latem 1942 r. Aresztowanie męża w lutym 1943 r. Widzenie z mężem w więzieniu. Złe stosunki z polskimi zesłańcami. Skazanie męża na 10 lat za szpiegostwo. Walka a. o przeżycie,

troska o męża, wysyłanie paczek do obozu. W maju 1944 r. pierwszy list od męża z obozu w Mariińsku, obw. Kemerow. Latem 1944 r. przesiedlenie do obw. Woroneż. Osiedlenie w sowchozie. Ogromny nakład sił na podtrzymanie korespondencji z mężem, wysyłka paczek. Nawiązanie korespondencji z rodziną. Kolejne Boże Narodzenie na wygnaniu. A. zostaje sekretarką koła ZPP, prowadzi lekcje dla polskich dzieci. Uprawa ogrodu. Obchody świąt majowych 1945 r. Wieści o rychłej repatriacji, zły stan psychiczny a., prośby męża, by a. wyjechała do Polski. Repatriacja do kraju w maju 1946 r. Spotkanie z rodziną w Przemyślu. Zerwanie kontaktu z mężem na długie lata. Powrót męża w 1954 r.

Waygart Janina i Eugeniusz, Jasińska Zuzanna, Wspomnienia i dokumenty (rej. czaiński)

Sygn. 922/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, rękopisy, ss. 144, liczne kserokopie zdjęć, listów i dokumentów, data powstania nieznana.

(1941-1954) Wspomnienia J Waygart z zesłania do Narymskiego Kraju są przechowywane w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

(1941-1946) Z. Jasińska, została deportowana z rodzicami, rodzeństwem i dziadkami 21.05.1941 r. z pow. Nowy Sambor, woj. Lwów. Przyczyną była ucieczka krewnego, zawodowego wojskowego. Przybycie do Narymskiego Kraju, rej. Czaińsk. Umieszczenie w posiołku w tajdze. Praca w lesie, szwalni. W 1942 r. brat odchodzi do armii gen. Andersa, a rodzina wyjeżdża do Bernaūta. Niemożność ewakuacji z powodu niechęci polskich pełnomocników (zdaniem a. wspomnień). Śmierć dziadków. Praca w młynie.

Weroński Emilian, Opracowanie liczbowe i graficzne dot. obozów NKWD Borowicze

Sygn. 702/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 24, plan sytuacyjny, wykresy, 1993.

(1944-1946) A., żołnierz AK, aresztowany został w Tarnobrzegu (woj. Lwów) przez NKWD. Śledztwo, przychylne nastawienie do aresztowanego radzieckich oficerów frontowych. Na pocz. grudnia 1944 r. przewiezienie do obozu w Borowiczach, podobóz w Jogle. Rozważania a. o kondycji psychicznej więźniów, analiza śmiertelności. Opis warunków pracy w kopalni, zamieszkania, wyżywienia. Strategie przetrwania stosowane przez więźniów, relacje z ludźmi radzieckimi.

Węgorzewski Jerzy, Wywózka

Sygn. 970/s

Maszynopis, kopia, ss. 5, przed 1991, rękopis, ss. 3, po 1989.

(1939-1940) A. mieszkał w okolicach Mołodeczna, woj. Wilno. Ojciec był leśnikiem. Deportacja 10.02.1940 r. Nerwowe pakowanie. Marsz na stację w Mołodecznie. Dołączono odpis listu z zesłania Krystyny Chojeckiej, deportowanej z Łucka do obw. Pawłodar 10.02.1940 r.

Widła Tadeusz, Zbudziłem się rano i zobaczyłem...

Sygn. 574/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, kserokopie dokumentów, 1991

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wielgus Mieczysław, Trzydzieści miesięcy zniewolenia

Sygn. 197/s

Maszynopis, kopia, ss. 38, 1989

(1942-1946) A., lat 20, wstępuje w 1942 r. do AK we Lwowie. Bierze udział w wyzwaniu miasta w 1944 r. Rozpoczyna życia cywila, studiuje na Politechnice Lwowskiej. Został aresztowany w styczniu 1945 r., kiedy w mieście dochodziło do masowych zatrzymań Polaków. W czasie przesłuchania próby nakłonienia do współpracy agenturalnej. Pobyt w obozie przesyłowym na ul. Pełtewnej. Deportacja w początkach lutego 1945 r. W tym samym transporcie jadą pracownicy akademicy. Podróż w zimnie, bez żywności, bezwzględność straży. Przybycie do Krasnodonu. Obóz nr 310 przy kopalni węgla. Początkowa wrogość miejscowej ludności. Opis obozu. Kradzież żywności przez radziecki personel. Praca w kopalni o prymitywnym stanie technicznym. Wznowienie przesłuchań. Epidemia zabójczej biegunki, na którą wg a. zmarło w obozie kilkaset osób. A. zapada na zapalenie płuc. Trafia do karceru za symulowanie choroby. Wysyłanie internowanych do dorywczej pracy w kolchozach. W sierpniu 1945 r. wyekspediowany z grupą internowanych do obozu w Starobielsku pod pozorem repatriacji. Stamtąd wysłany do ogromnego więzienia w Dniepropietrowsku. W styczniu 1946 r. dalszy etap do więzienia w Kijowie. Stracie z więźniami kryminalnymi. Po kilku dniach wysłani do Lwowa. Pobyt w więzieniu zamarsztynowskim razem z członkami UPA. A. zostaje zwolniony w połowie lutego 1946 r. W domu dowiaduje się o aresztowaniu ojca i kuzynki. Ojciec zmarł w więzieniu na tyfus. Wykradzione dzięki łapówce zwłoki ojca pochowano w grobie rodzinnym. W początkach kwietnia a. z matką wyjeżdżają do Polski.

Wielhorski Władysław, Los Polaków w niewoli sowieckiej w latach 1939-1956

Sygn. 716/s

Druk, kserokopia, ss. 13, 1956

Praca W. Wielhorskiego to jedno z pierwszych opracowań tematu losu obywateli II RP w ZSRR, które powstało w środowisku polskich historyków na emigracji.

Wierzbicka Maria, bez tytułu

Sygn. 575/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1988.

(1939-1941), A. relacjonuje wydarzenia w Borysławiu (woj. Lwów), sytuację w szkołach, represje dotyczące znajomych. Po wybuchu wojny radziecko-niemieckiej wymordowano więźniów w więzieniu. Sprowokowany przez Niemców pogrom Żydów w mieście. A. pracowała w bibliotece w Instytucie Geologicznym. Plagiatowanie dzieł polskich geologów przez nowy personel.

Więski Bogusław, Pamiętnik Róży

Sygn. 626/s

Maszynopis, kopia, ss. 18, 1949, przekazane przez B. Więskiego.

(1949), A. z rodziną mieszkała na Wileńszczyźnie. Zostali deportowani w marcu 1949 r. Pisała pamiętnik w czasie podróży na zesłanie i tuż po przybyciu. Teczka zawiera zapisy od marca do maja 1949 r. Długa podróż. Osiedlenie w posiołku nad Angarą. Praca w biurze kołchozu. Informacja z NKWD, że przysłano ich tu na wieczne osiedlenie. Młodzieńcze przyjaźnie, sposoby spędzania wolnego czasu.

Wigierski Mirosław, bez tytułu

Sygn. 655/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 125, przed 1991.

Wspomnienia te ukazały się drukiem pt. Ze Lwowa na Kołymę we Wrocławiu 1998 r.

Wija Alojzy, Wspomnienia

Sygn. 216/s

Maszynopis, kopia, ss. 7, 1989

(1939-1942) A. brał udział w kampanii wrześniowej. Po powrocie na rodzinny Śląsk odmawia podpisania volkslisty. W obawie przed represjami ucieka w kwietniu 1940 r. do Generalnego Gubernatorstwa. Złapany na granicy z terenami okupowanymi przez ZSRR. Więzienie w Przemyślu. Etap do obozu w Starobielsku. Informacja o skazaniu a. na 3 lata obozu. Etap na północ. Łagier w tajdze. Praca przy wyrębie lasu. Wycieńczenie, choroby. A. zostaje wozakiem. Ucieczka z obozu z poznanym tu Wilnianinem. Schwytyany po kilku dniach. Otrzymuje wyrok 15 lat pozbawienia wolności. Zwolniony jesienią 1941 r. Rusza w poszukiwaniu miejsca formowania polskiego wojska. Dociera do Uzbekistanu. Umieszczony w kołchozie, pracuje przy uprawie bawełny. Po wielu perypetiach dociera do wojska. Zachorowanie na tyfus plamisty. Wraz ze swą jednostką zostaje ewakuowany do Iranu latem 1942 r.

Wilczkowski Jan, Ze wspomnień starego leśniczego

Sygn. 798/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 37, po 1926.

(1886-1926) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wilimberg-Fruń Teodora, Siłaczka na zesłaniu

Sygn. 53/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, relacja opisana pod nazwiskiem Fruń-Wilimberg)

Wilk Hilary, Parafia. Łagier. Parafia 1944-1959

Sygn. 316/s

Maszynopis, oprawiona kopia, ss. 297, wspomnienia spisane prawdopodobnie w latach 60.

(1944-1959) A. był zakonnikiem reguły kapucyńskiej. Wojnę przeżył we Lwowie. Wraz z innymi duchownymi zostaje wysłany w październiku 1944 r. przez arcybp. Baziaka do osieroconych parafii na terenach Ukrainy radzieckiej. Pobyt w Zwiaglu i Żytomierzu. Po uzyskaniu pozwolenia władz osiedlenie na wiejskiej parafii w Krywotynie. Opis początków duszpasterzowania, nauki języka ukraińskiego, poznawania miejscowych stosunków. Aresztowanie w maju 1946 r. Śledztwo w Żytomierzu, opis stosunków więziennych. Oskarżany o propagandę religijną, korumpowanie urzędników radzieckich, pomoc zbiegom i łączność z polskim podziemiem. Opis procesu, na którym otrzymuje 8 lat więzienia. Prośba do polskiej ambasady w Moskwie o pomoc zostaje odrzucona przez konsula. Etap na Workuję w grudniu 1946 r. Pobyt w Incie. Praca w kopalni węgla, po chorobie skierowany do prac na powierzchni, m. in. przy malowaniu, w narzędziowni, przy sianokosach. Otrzymuje paczki od parafian. Odprawianie mszy św. w ukryciu. Jako tzw. bezkonwojny pracuje przy poszukiwaniach geologicznych. Zwolnienie z obozu w kwietniu 1953 r. Otrzymuje pozwolenie na pobyt na terenie Ukrainy. Nieprzyjazne potraktowanie w Rokitnej, gdzie przybywa skierowany z obozu. Zatrudnia się w brygadzie remontowej, czekając na zezwolenie na sprawowanie funkcji duszpasterskich. Wyjazd do Baru k. Winnicy, gdzie katolicy od lat starali się o księdza, utrzymując kościół i modląc się co niedziela. Opis intensywnej pracy w Barze i pobliskich wsiach. W 1956 r. przyjeżdża w odwiedziny brat z Polski. A. nie chce się repatriować ze względu na swych parafian. W 1958 r. pozwolenie władz na prace w barskiej parafii zostaje cofnięte za katechizację dzieci. Otrzymuje wyrok: rok przymusowych prac społecznych. W końcu maja 1959 r. nagle zostaje przez władze dostarczony na granicę polsko-radziecką.

Wilkówna Wanda, Listy do matki

Sygn. 327/s

Rękopisy, ss. 21, zdjęcia, 1942-1946

Teczka zawiera 10 listów a. (oryginały) pisanych do matki po ewakuacji z ZSRR wraz z armią polską do Iranu. Matka pozostała w ZSRR. Dołączono również kilka oryginalnych zdjęć.

Wilżys Edward, bez tytułu

Sygn. 571/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 6, data powstania nieznana.

(1944-1948) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Winnicki Jan, Czy zobaczę jeszcze mój rodzinny dom

Sygn. 136/s

Sygn. 674/s (drugi egzemplarz)

Maszynopis, kserokopia, ss. 110, 1992.

(1925-1946) A., ur. 1927, mieszkał we wsi Dobrzanica w powiecie Przemyślany (woj. Tarnopol). Ojciec nabył gospodarstwo od kolonisty. Pogorszenie stosunków z ukraińskimi sąsiadami po wybuchu wojny. Deportacja z całą rodziną 10.02.1940 r. Szczegółowy opis wywózki z domu, podróży na wschód. Przybycie do Krasnojarskiego Kraju. Dalsza podróż saniami. Posiołek w tajdze o nazwie Gribanowa. Ciężkie warunki egzystencji, głodowanie, mimo wytężonej pracy dorosłych i dzieci na wyrębie. Szerzenie się rozmaitych chorób. Śmierć najmłodszego brata po kilku tygodniach pobytu, choroba matki. Sadystyczny komendant prześladowający zesłańców i molestujący kobiety. Wiosną a. pracuje przy naprawie drogi. Różne sposoby walki z głodem. Zgony z wyczerpania, chorób i zimna. Choroba ojca, umieszczenie w szpitalu. Jedyńm ratunkiem dla reszty rodziny są rzadkie paczki od krewnych. Śmierć młodszej siostry po długich cierpieniach. Rozpacz i bezradność ojca. Po amnestii wyjazd rodziny z posiołka po pożegnaniu się z grobami bliskich. Pobyt w Ałzamaju, praca w tartaku. Schorowany ojciec zostaje pastuchem, potem stróżem. A. zapada na malarię. Pomoc materialna z polskiej ambasady. Śmierć ojca w drodze do szpitala. Wiosną 1943 r. a. z matką skierowano znów do leśnego posiołka. Praca przy pozyskiwaniu żywicy. W 1943 r. mobilizacja mężczyzn do I Dyw. Założenie ogrodu. Pogorszenie egzystencji zimą 1943 r. Znajomość z rodziną tatarską. W początkach 1944 r. wezwanie z wojenkomatu na ćwiczenia wojskowe, polegające na rąbaniu drzewa. Strach, czy matka pozbawiona opieki i żywności przeżyje. Choroba matki, sąd skazujący za uchylenie się od pracy na rok więzienia w zawieszeniu. Pod koniec 1944 r. ucieczka z posiołka do sowchozu w pobliżu Niżnieudińska. Sprowadzenie matki, lepsze warunki bytu. Koniec wojny i nadzieje na powrót. Pogarszanie się zdrowia matki. W kwietniu 1946 r. wyjazd do Polski. Śmierć matki podczas transportu. Została pochowana w Omsku. Rozwiązanie transportu w Poznaniu w maju 1946 r. Najęcie się do pracy w gospodarstwie rolnym w okolicach Trzemeszna. Do wspomnień dołączono wykaz rodzin i osób deportowanych ze wsi Dobrzanica wraz z informacjami o ich losie.

Witkowski Franciszek, Relacja z mego pobytu na wschodnich ziemiach Polski i w ZSRR w latach 1939-1942

Sygn. 691/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 19, 1981-1982. Dołączono wydanie wspomnień w drugim obiegu w Lublinie w 1984 r.

(1939-1942). A., ur. 1901, był technikiem dentystycznym we Włodzimierzu Wołyńskim (woj. Wołyń). Udział w konspiracji antyradzieckiej, w 1940 r. aresztowanie teścia, a wkrótce potem a. W więzieniu ciężkie warunki, śledztwo z biciem. Więzienie w Łucku. Sfingowana egzekucja, by wymusić zeznania. Kolejne pobicie a., pobyt w więziennym szpitalu. Wyrok 20 lat łagru. Etap na Workutę wiosną 1941 r. Ułożenie sobie relacji z więźniami kryminalnymi. Obóz rozdzielczy w Koźwie. Przydział do pracy jako felczer na czas dalszej podróży. Marsz kolumny więźniów do łagru, zabijanie chorych przez strażników. Budowa nowego łagru. Za łapówkę trafił do szpitala. Poprawa stanu zdrowia, krótki przydział do lżejszej pracy. W wyniku zranienia w czasie bójki powtórny pobyt w szpitalu. Pomoc lekarza ze Lwowa. Wieści o amnestii. Przeniesienie do łagru o lżejszym reżymie. Zamiast zwolnienia wysłanie do innego łagru. Pomoc ze strony kryminalisty, poznanego w czasie transportu z Polski. Polacy protestują przeciwko opóźnianiu zwolnień. Wreszcie uwolnienie, podróż do polskiej armii. Postój w kołchozie, walka z głodem. Dalsza wędrówka do

wojska w Tockoje. Kłopoty z dostaniem się do służby. Przydział do kompanii sanitarnej w V Dyw. Ewakuacja do Iranu w sierpniu 1942 r.

Witkowski Franciszek, Wspomnienia z przebiegu kampanii wrześniowej

Sygn. 692/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 3, 1987.

(1939) A. był technikiem dentystycznym, mieszkał z rodziną we Włodzimierzu Wołyńskim (woj. Wołyń), został zmobilizowany 4.09.1939 r. Podróż pociągiem do jednostki, ataki niemieckiego lotnictwa. Rozkaz przewiezienia dokumentów z Kowla do Mielnicy, rozbrajanie polskich policjantów przez Ukraińców, próby zatrzymania a., unika śmierci dzięki ucieczce. Pomoc ukraińskiego chłopca, dalsza ucieczka w cywilnym ubraniu. Ostrzeżenie polskiego wojska przed zasadzką. Żołnierze spacyfikowali wieś w odwecie. Dalsza ucieczka piechotą do domu.

Witrylak Henryk, bez tytułu

Sygn. 572/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, data powstania nieznana

(1942-1945) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wnek Józef, Lista osób zesłanych do Krasnojarskiego Kraju

Sygn. 857/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, data powstania nieznana.

(1940-1944) kserokopia listy osób deportowanych 10.02.1940 r. z pow. Podhajce, woj. Tarnopol, do Krasnojarskiego Kraju. Pochodzenie listy nieznane, sporządzono w języku rosyjskim.

Wnukiewicz Stanisław, Śliwa Janina, Kozłowski Michał, Życiorys zesłańca

Sygn. 765, 766, 767/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 16; rękopis, ss. 10, po 1991.

(1940-1946) **S. Wnukiewicz** został deportowany 10.02.1940 r. do Kazachstanu. Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

(1940-1945) **J. Śliwa**, ur. 1932, mieszkała w pow. Złoczów, woj. Tarnopol. Ojciec był leśniczym. Deportacja 10.02.1940 r. do Kudymkaru w obw. Perm. W 1943 r. przesiedlenie w okolice Saratowa. Zaangażowanie ojca w działalność ZPP. Powołanie do II Armii WP. Ojciec zawozi córki do babki we Lwowie. Wyjazd do Polski w końcu 1945 r. Osiedlenie na Ziemi Kłodzkiej.

(1940-1943) **S. Kozłowski**, ur. 1921, deportowany wraz z rodziną 10.02.1940 do obw. Omsk. Praca na wyrębie. Mobilizacja do I Dyw.

Wojciechowicz-Leńczuk Maria [właśc.: Wojciechowicz-Seńczuk], Wspomnienia z wysiedlenia do Kazachstanu w latach 1940–1946

sygn. 39/s

Maszynopis, ss. 20, 1989.

(1939–1946). A., l. 13, mieszkała z rodzicami i starszym bratem w Białymstoku. Ojciec był oficerem 14 dyw. art. konnej w Białymstoku. Dostał się do niewoli niemieckiej i zmarł w oflagu. A. została deportowana 13.04.1940 r. Po miesięcznej podróży dowieziono ich do Pawłodaru w Kazachstanie. Stamtąd trafili do sowchozu Czekat Ferma nr 1. Opis życia codziennego, pracy, kontaktów z tubylcami. Po amnestii brat wstąpił do armii gen. Andersa i wyjechał do Iranu. A. z matką wyjechały do Polski w marcu 1946 r.

Wojciechowski Józef, bez tytułu

Sygn. 580/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 68, po 1988.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wojczuk Józef, Sybiracy województwa legnickiego. Opracowanie

Sygn. 877/s

Maszynopis, ss. 2001, przed 1993.

Materiały dotyczące projektu doktorskiego opartego na losach Polaków deportowanych w latach 40. XX w. do ZSRR, a po repatriacji osiadłych na terenie województwa legnickiego. A. dokonał próby analizy zebranych fragmentów relacji, dzieląc je na kilka kręgów tematycznych, m. in. życie i praca na zesłaniu, powrót do ojczyzny, współczesne opinie o przeżyciach na zesłaniu. Załączono wykaz nazwisk na podstawie materiałów ZS.

Wojdyła Jan, Ukryłem się w Związku Radzieckim

Sygn. 880/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 122, 1989.

Drugi egzemplarz wspomnień przechowywanych pod nazwiskiem Maryniak Jan (sygn. 84/s)

Wojdyła Jan, Wspomnienia dotyczące Stefanii Domeredzkiej

Sygn. 214/s

Maszynopis, ss. 8, 1988.

(1918-1946) A. poprzez życiorys swej znajomej, S. Domeredzkiej opisuje losy polskiej wsi o nazwie Biłka w woj. Lwów. Wieś ta odznaczała się wysokim patriotyzmem. W 1918 r. została spacyfikowana przez oddziały ukraińskie. W latach II wojny światowej we wsi istniała polska samoobrona, która z powodzeniem odpierała napady ukraińskie. W kwietniu 1944 r. wieś jest zagrożona pacyfikacją przez Niemców, powstrzymuje ich dowódca niemieckiego oddziału z sąsiedniej miejscowości. We wsi działała radziecka radiostacja za zgodą dowództwa AK. S. Domeredzka pomagała polskim partyzantom, była kurierem do Lwowa. Opis sytuacji po ponownym wkroczeniu Rosjan, rosnące zagrożenie ze strony Ukraińców. Przesiedlenie na zachód.

Wojdyła Jan, Zaprietnaja zona – zakazana strefa

Sygn. 317/s

Maszynopis, ss. 180, 1989.

(1944-1948) A. był członkiem Narodowej Organizacji Wojskowej i AK, kierownikiem zarządu okręgowego we Lwowie Stronnictwa Narodowego. Opis nastrojów ludności przed przesiedleniem za nową granicę Polski. Działalność konspiracyjna pod okupacją radziecką. A. zostaje aresztowany na punkcie kontaktowym we Lwowie. Bicie w śledztwie. Opis bytowania przetrzymywanych w prowizorycznych więzieniach śledczych. Skazany na 10 lat obozu. Przeniesiony do obozu przejściowego na ul. Pełtewnej. Opis „peresyłki”, stosunków między więźniami. W końcu 1945 r. etap na wschód w trudnych warunkach wraz z większością Polaków z „peresyłki”. Obóz w tajdze nad rzeką Kośwa (Ural) w obw. Perm. Praca przy wyrębie lasu. Opis warunków pracy, wyżywienia więźniów, stosunków między różnymi grupami narodowymi. Pobyt w szpitalu obozowym. Przeniesienie do obozu zlokalizowanego przy kamieniołomach. Praca w kamieniołomach i na budowie hydroelektrowni. Pobyt w karcerze. W sierpniu 1948 r. poinformowano a. o decyzji przekazania go do Polski. Podróż na zachód poprzez więzienia etapowe w Permie, Moskwie i Mińsku. Obóz w Brześciu Wójcie. Bugiem. We wrześniu 1948 r. przybycie do kraju. Schronisko PUR w Białej Podlaskiej. Po otrzymaniu zasiłku i przesłuchaniu przez UB wyjeżdża do Warszawy. Poszukiwania rodziny. Spotkanie z żoną i dziećmi w Prudniku. Pobyt w sanatorium w Dusznikach Zdroju. Trudne początki budowy nowego życia w kraju i z rodziną.

Wojdyło Jan, Mikłaszów – wieś w powiecie lwowskim w latach 1939-1944

Sygn. 506/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, 1969.

(1939-1948) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie, skatalogowanej błędnie pod nazwiskiem „Wojdyła” (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wojewoda Maria, Wspomnienia wierszem

Sygn. 820/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 7, 1991.

Wiersz poświęcony przeżyciom a. w czasie zesłania do obw. Irkuck.

Wojnarski Jan, Łańcucki Kolumb

sygn. 88/s

Maszynopis, ss. 10, 1984.

(1939-1956) Jest to opis losów brata stryjecznego a., Edwarda, ur. w 1920 r. w Łańcucie (woj. Lwów). We wrześniu 1939 r. wraz z innymi uchodźcami dotarł do Lwowa. Po 2 tygodniach nielegalnie przechodzi granicę i wraca do Łańcuta. Z kolegami próbuje następnie przedrzeć się do Rumuni. Schwytany przez Rosjan trafia w 1940 r. do obozu w Starobielsku. Wyrok 5 lat. Etap do łagru w Kandałakszy, na południe od Murmańska. Po wybuchu wojny z Niemcami obóz zostaje ewakuowany

pieszo w stronę Workuty. Marsz śmierci. Po dotarciu na miejsce zostaje amnestiowany. Wraz z kolegami wyrusza do wojska polskiego. Podróż o głodzie. W Bucharze malaria i tyfus. Śmierć kolegów. Przyjęty do wojska waży 38 kg. Ewakuacja do Iranu. Tam zgłasza się na ochotnika do RAF-u. Po zakończeniu wojny pozostaje na Zachodzie. W 1956 r. osiedla się na stałe w Kanadzie.

Wojnicz Ryszard, Wspomnienia sybiraka

Sygn. 730/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 83, załączone fotokopie zdjęć a. z pobytu w ZSRR, lista represjonowanych Polaków, 1994.

(1920-1966) A., ur. 1924, pochodził z Szumowszczyzny w pow. Nieśwież (woj. Nowogródek). Ojciec posiadał majątek ziemski, był wójtem gminy. Krótki opis sytuacji w l. 1939-1941, rodzina a. unika represji. Okupacja niemiecka, represje wobec Polaków, likwidacja getta. A. ukrywa się w rodzinnej wsi przed wysłaniem na roboty do Niemiec. Zajęcie rodzinnych stron a. przez A. Cz. Rabunki, przymusowy pobór do wojska radzieckiego. Ucieczka w kilka osób. Przystąpienie do partyzantki, oddział Modzielewskiego. Kryjówka w schronie. Zdobywanie broni od dezertersów, odbijanie więźniów, ataki na radzieckich funkcjonariuszy. Po przypadkowej strzelaninie w sylwester 1944 r. za oddziałkiem rusza pogoń NKWD. Wykrycie schronu, rozpaczliwa obrona. Dobicie rannego partyzanta. Bicie jeńców przez NKWDzistów. Rozstrzelanie komendanta i części partyzantów. Represje wobec mieszkańców wsi Kul i Buczna za sprzyjanie podziemiu. A. wymienia zdrajców i konfidentów NKWD. A. wraz z 8 towarzyszami, w tym kuzynem, został odesłany do Nieświeża. Pobyt w tamtejszym więzieniu do maja 1945 r. Potajemne dostarczanie żywności przez matkę. Wkrótce rodzice zostali aresztowani i zesłani na Workutę. Śledztwo z biciem, oskarżenia o napady bandyckie. Wyrok 10 lat obozu. Transport do więzienia w Orszy. Walka polskich więźniów z kryminalnymi, chcącymi ich ograbić. Etap na wschód w zatłoczonym wagonie razem z kuzynem. Jazda przez Moskwę, Wołogdę na Workutę. Ucieczka jednego z więźniów. Kradzieże w wagonie. Także a. stracił rzeczy, ale oddano mu medalik. Przybycie do łagru, przegląd lekarski. Choroba a. i rozdzielenie z kuzynem i resztą Polaków. Dalszy transport do Inty. Opis obozu, baraków, ubrania więźniów, wyżywienia. Praca przy oczyszczaniu torów, kopania rowów. Szybkie opadanie z sił. Po kilku miesiącach a. skierowany na „podleczenie”. Łagier w pobliżu Abiezu. W maju 1946 r. etap do obozu na Uralu. Podróż ciężarówkami. A. zapadł na „kurzą ślepotę”. Obóz z ziemiankami. Praca przy budowie linii kolejowej. Znow skrajne wyczerpanie, nie wyrabianie normy przez a. W grudniu 1947 r. etap nad Morze Karskie w rejon ujścia Obu. Budowa nowego łagru w środku zimy. Okropne warunki pracy przy budowie linii kolejowej. A. zapadł na szkorbut, miał odmrożenia. Komisja lekarska, a. skierowany do szpitala. Opis obozu szpitalnego. Dzięki opiece ze strony starszego rosyjskiego lekarza został tam długo, szkolił się na felczera. Komisja wysłała do do obozu w Kożymie. Krótko praca jako pomocnik felczera i skierowanie do kamieniołomu. Jesienią 1949 r. przeniesienie do filii obozu nr 11. Praca przy budowie linii kolejowej. Pierwsza paczka od dalszej rodziny. Wiosną 1950 r. transport do kolejnego obozu. Podobne rodzaje prac. Znow wyczerpanie sił. Dzięki pomocy obozowego lekarza, a. otrzymał mianowanie na felczera. Szybko jednak znow trafił do innego obozu. Praca jako cieśla. Lepsze warunki. A. świadkiem samookaleczenia się więźniarki. Wiosną 1951 r. nowy obóz, pomoc znajomego ukraińskiego więźnia w otrzymaniu stanowiska felczera. Przenosiny do kolejnego obozu na stanowisko felcherskie. Konieczność ułożenia sobie relacji z więźniami

kryminalnymi (lewe zwolnienia). Przeniesienie do kolonii karnej. Obawy a. przed pracą w tym obozie. Znowu konieczność układu z kryminalistami. Zgwałcenie wolnej lekarki przez naczelnika obozu. Morderstwa wśród więźniów. A. wykonał obdukcje ciał. Leczył także więźniarki wolnych pracowników, odbierał porody. Wzmocniło to jego pozycję. Różne przygody w czasie regularnych podróży po leki do większego obozu. W czasie likwidacji obozu naczelnik pozwolił a. szukać samemu nowego miejsca pracy. W grudniu 1951 r. podjął z powodzeniem pracę krawca. Potem krótko praca na wyrębie. Wiosną 1952 r. znowu zatrudnienie jako felczer. Lepsze warunki bytu, przyjaźń z głównym księgowym. Informacja o skróceniu wyroku za wydajną pracę. W grudniu 1952 r. przeniesienie do innego obozu, dla oczekujących uwolnienia. Nowe rzeczy na drogę od księgowego. Zwolnienie z lagru i samotna podróż na zachód. Pobyt w Moskwie, przekazanie wieści rodzinie jednego z więźniów. Bezowocna wizyta w polskiej ambasadzie. Dalsza podróż do Brześcia, naiwne plany nielegalnego przekroczenia granicy, wyłudzenie pieniędzy przez przygodnego znajomego. Powrót w rodzinne strony do krewnych. Wiadomość o pobycie zwolnionych rodziców i sióstr w Polsce. Nawiązanie korespondencji. Starania o pozwolenie na wyjazd do Polski. W październiku 1953 r. przyjechał do kraju z radzieckim paszportem. Szok po zetknięciu się z polską rzeczywistością. Połączenie z rodziną. Pobyt w szpitalu. Podjęcie nauki w szkole felczerskiej w Słupsku. Podjęcie pracy w Zielonogórskim. Zawarcie związku małżeńskiego w 1958 r. i stabilizacja życia rodzinnego.

Wojtkiewicz Huberta, bez tytułu

Sygn. 619/s

Maszynopis, kserokopia, ss.12, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wojtyło Roman, bez tytułu

Sygn. 559/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 3, prawdopodobnie 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wojtysiak Eugeniusz, Opowieści skazańca z Kołomy

Sygn. 378/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 166, przed 1993, dołączone kserokopie zdjęć i dokumentów

Wspomnienia ukazały się w 1998 r. w Krakowie w serii „Tak było... Sybiracy”.

Woltanowski Andrzej, Uwagi dotyczące „Pamiętnika Józefa Kopcia”

Sygn. 724/s

Rękopis, ss. 8, po 1995.

Uwagi odnoszą się do wydanego w 1995 r. przez A. Kuczyńskiego i Z. Wójcika „Dziennika Józefa Kopcia, brygadiera wojsk polskich”.

Wołk Adam, Piętno Sybiraka. Tułaczka wojenna

Sygn. 961/s

Druk, nadbitka artykułu, ss. 28, 2009.

(1939-lata 90. XX w.) Artykuł poświęcony losom Wołków, rodziny ziemiańskiej z okolic Siemiatycz (woj. Białystok), opublikowany w 2009 r. w Siedlcach w wydawnictwie pt. Dzieje wojenne i powojenne szlachty podlaskiej.

Worhacz Mirosław, Kwestia narodowościowa w Kościele prawosławnym w Polsce w latach 1924-1935

Sygn. 646/s

Maszynopis, kopia, ss. 134, po 1990.

Maszynopis pracy magisterskiej obronionej na Uniwersytecie Wrocławskim. Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym a. przedstawił stan majątkowy i organizacyjno-prawny Kościoła prawosławnego po 1918 r. Następnie przedstawił ruch ukraiński i problem białoruski w tym Kościele. W ostatnim zanalizował stanowisko episkopatu prawosławnego i władz państwowych wobec w/w ruchów narodowościowych w Kościele prawosławnym

Workuta. Lista więzionych Polaków – akowców

Sygn. 958/s

Maszynopis, kopia, ss. 9, lata 80. XX w.

(1945-1957) Lista sporządzona przez nieznanego a. z 266 nazwiskami żołnierzy AK, których skazano na pobyt w łagrach i na zesłaniu na Workucie. Podano krótkie informacje o służbie podziemnej, wyroku i miejscach pobytu w czasie uwięzienia.

Woronowicz Stanisław, bez tytułu

Sygn. 570/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 21, 1990.

(1945-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Woźniak Władysław, Magistrala Peczora Workuta

Sygn. 125/s

Maszynopis, kopia, ss. 40, 1989.

(1939-1942) A. był maturzystą. Wkroczenie A. Cz. zastało go w Czortkowie. Aresztowany podczas przekraczania granicy z Rumunią. Pobyt w więzieniu. Po kilku miesiącach etap na wschód. Więzienie w obwodzie odeskim, potem Kirowogradzie. Wyrok 5 lat łagru. Etap do Archangielska, następnie statkiem do ujścia Peczory. Obóz przejściowy w Narian Mar. Skierowanie do Abiezu. Obóz na trasie budowy linii kolejowej Kotłas-Workuta. Opis warunków w obozie. Praca na wyrębie, przy budowie mostu. Stopniowe opadanie z sił. Niesnaski między więźniami polskimi i rosyjskimi,

zagrożenie ze strony kryminalnych. Pobyt w „słabpunkcie” – obozie dla wycieńczonych. Święta w łagrze. Praca przy odśnieżaniu torów. Przeniesienie do łagrowego gospodarstwa rolnego. Różne relacje z ludźmi radzieckimi. Praca przy budowie lotniska, drogi. Wieści o wybuchu wojny. Informacja o amnestii przywitana odśpiewaniem hymnu przez kilkuset Polaków. Zwolnienie we wrześniu 1941 r. Spotkanie z Polakami w Kotłásie. Droga na południe do wojska, głód i choroby. Zima w kołchozie. Obóz wojskowy w Kermine (Uzbekistan). Szybka ewakuacja do Iranu.

Wójcicka Teresa, Relacja

Sygn. 560/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 5, 1990.

(1939-1946), A., ur. 1930, była córką osadnika wojskowego w Jarosławicach na Wołyniu. Rabunki i napady po 17 września 1939 r. Wywózka 10.02.1940 r. wraz z rodzicami i pięciorgiem rodzeństwa. Po miesięcznej podróży przybycie do Kotłásu. Osiedlenie w posesiołku w Kozminie. Ojciec skierowany do pracy w tajdze, a matka w kołchozie. Śmierć ojca w 1941 r. Wyjazd reszty rodziny na południe. Śmierć dwóch siostr w Uzbekistanie. Matka oddaje a. i brata do polskiego domu dziecka. Śmierć dwóch starszych siostr, a w 1945 r. matki. Powrót do Polski z innymi sierotami w 1946 r.

Wójcik Irena, To, co powraca w snach. Wspomnienia z zesłania 1940-1947

Sygn. 386/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 27, przed 1991

(1940-1947), a. urodziła się w 1933 r. Mieszkała z rodziną w Łomży (woj. Białystok). Ojciec został aresztowany za udział w konspiracji antyradzieckiej. Matkę z trójką córek zesłano do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Opis 18-to dniowej podróży na zesłanie. Kontakty z Kazachami. Handel wymienny, życie codzienne w stepowej wiosce. Praca w sowchozie. Wszelkie sposoby zdobywania żywności. Ogromny głód skłania matkę do oddania córek do domu dziecka. Rozdzielenie z matką, która wraca do Polski w 1946 r. Repatriacja z domem dziecka w 1947 r. do Gostynina. Spotkanie z matką. W 1948 r. odnalezienie ojca.

Wójcik Bolesław, Trzy lata nad Wołgą i Oką

Sygn. 298/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 121, 1988.

(1943-1947) A. był porucznikiem AK w pow. Garwolin (woj. Lublin), dowodził rejonem Miastków-Górzno. W 1943 r. gestapo aresztowało jego ojca i brata, którzy później zginęli. Wkroczenie Armii Czerwonej w lipcu 1944 r. Instalowanie nowej władzy, aresztowania członków podziemia londyńskiego. A. ukrywa się, w czym pomaga mu zaprzyjaźniony oficer LWP. Aresztowanie w listopadzie 1944 r. przez NKWD. Bicie w śledztwie. Przeniesienie do więzienia w Białej Podlaskiej, potem do Białegostoku. Stamtąd transport akowców odprawiony zostaje na wschód. Koszmarna podróż bez wody do obozu w Ostaszku. Opis łagru dla internowanych. Lista współtowarzyszy niedoli. Dużo szczegółów życia codziennego za drutami, losów innych internowanych, stosunków międzyludzkich, świąt w obozowym baraku. W kwietniu 1945 r. przewieziony wraz z grupą internowanych do obozu w Diagilewie. Opis łagru, składu internowanych, relacji międzyludzkich, życia religijnego, kursów

popularnonaukowych, imprez kulturalnych, uciezek więźniów. Przesłuchania w obozie, ciągle rewizje. Grupa internowanych, tzw. demokraci, otaczani opieką przez władze. Ogłoszenie głodówki w obozie w czerwcu 1947 r. z powodu złych warunków życia i braku perspektyw powrotu do kraju. Przyjazd komisji, rozdzielanie internowanych. Obóz w Utiszorze. Opis łagru, składu internowanych, przedstawień kulturalnych. Powrót do kraju w październiku 1947 r.

Wróbel Kazimiera, Jedna z dziewięciu

Sygn. 326/s

Rękopis, ss. 17, oryginał, 1989, dołączone liczne zdjęcia, wycinki gazetowe, laurki powstałe w polskiej szkole w Semipałyńsku.

(1941-1946) A. była nauczycielką zesłaną do Kazachstanu. W 1941 r. współtworzyła polską szkołę podstawową. W Semipałyńsku, wielkim skupisku Polaków, ZPP zaplanowało utworzyć polską szkołę dziesięcioletnią. A. została jej dyrektorem w październiku 1943 r. Uczy języka polskiego. Ogromna energia nauczycieli i dzieci, by urządzić szkołę i nadrobić stracony czas. Antyradzieckie postawy młodzieży. Trudności lokalowe. W początkach 1946 r. przeprowadzenie egzaminów maturalnych.

Wspomnienie: śp. Urszula Janina Paszkowska

Sygn. 973/s

Druk, kserokopia artykułu prasowego, ss. 2, 2011.

Pośmiertne wspomnienie o U. J. Paszkowskiej, deportowanej 13.04.1940 r., ewakuowanej do Iranu w 1942 r. Po opuszczeniu obozu dla polskich uchodźców w Ugandzie zdobyła wykształcenie pielęgniarskie, wyemigrowała do Australii.

Wspomnienia zesłańcze

Sygn. 751, 752, 753, 754, 755/s

Maszynopisy, kserokopie, ss.; rękopis, ss. 20, kserokopie dokumentów i zdjęć, po 1995.

(1940-1946) **Irena Murkowska**, ur. 1931, mieszkała na Polesiu. Ojciec był leśniczym. Deportacja z rodziną 10.02.1940 do obw. Wołogda. Posiłek w tajdze. Praca na wyrębie. Śmierć najmłodszego brata. Mobilizacja ojca do I Dyw. W 1944 r. przesiedlenie w okolice Odessy. Repatriacja w 1946 r. Spotkanie z ojcem. Osiedlenie się na gospodarstwie rolnym na Dolnym Śląsku.

(1939-1946) **Kazimierz Krzywiński**, l. 7, mieszkał w jednym z miast Galicji Wschodniej. Deportowany z rodziną 10.02.1940 r. do Krasnojarskiego Kraju. Posiłek w tajdze nad Jenisejem. Praca na wyrębie. Nauka z dwóch polskich książek. Ojciec dorabia naprawami u kolchoźników, dobre relacje z miejscowymi. Wiosną 1942 r. wyjazd do Minusińska. Osiedlenie się w sowchozie Śmierć najstarszego brata. Po 1943 ojciec angażuje się w organizację oddziału ZPP. Repatriacja w 1946 r., ojciec został kierownikiem ich transportu, okazał pomoc w nielegalnym wyjeździe grupy Polaków.

W teczce znajduje się ponadto krótkie sprawozdanie z działalności koła Wrocław-Krzyki ZS. Mieszczono tu również kserokopie dokumentów Zdzisława Bilewicza i dokumentów z archiwów rosyjskich dotyczących deportacji z lat 1940-1941.

Wygoda Aldona, Tatusiu, nie idź do wojska

Sygn. 569/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 10, 1991.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wykaz żołnierzy AK represjonowanych na terenie ZSRR

Sygn. 854/s

Rękopis, kserokopia, ss. 4, maszynopis, kserokopia, ss. 16, 1994.

Zestawienia żołnierzy AK, członków organizacji kombatanckich na Dolnym Śląsku, którzy byli represjonowani przez ZSRR po 1944 r.

Wykazy osób zesłanych do Kołpaszewa

Sygn. 943/s

Rękopis, kserokopia, ss. 30, 1943.

(1943) Spis Polaków przebywających na zesłaniu w Kołpaszewie, Narymski Kraj.

Wysocka Adela, Dłuto mej młodości

Sygn. 221/s

Maszynopis, ss. 9, 1989

(1940-1946) A., ur. 1920, mieszkała w woj. Stanisławów. Aresztowanie 2 braci za antyradziecką konspirację. Deportacja a. wraz z rodzicami i rodziną jednego z braci do Kazachstanu, obw. Semipałatyńsk. Umieszczeni na świńskiej fermie. Praca przy kopaniu torfu, w zimie jako sprzątaczką. Choroby, głód, zgony ludzi starszych i dzieci. Po ogłoszeniu amnestii powrót braci z obozu. Dociera pomoc z ambasady, zwolnienie z pracy w Boże Narodzenie. Trzech braci idzie do armii gen. Andersa. Daremne oczekiwanie na ewakuację. W 1943 r. przyjęcie obywatelstwa pod groźbą represji. Głód. Dorabianie dzierganiem swetrów. Repatriacja wiosną 1946 r.

Wysocki Walerian, W tajdze i na stepach. Wspomnienia z lat 1940-1944.

Sygn. 305/s

Maszynopis, ss. 56, kopia, 1989.

(1940-1945) A. był uczniem gimnazjum w Wołkowysku (woj. Białystok). Rodzice mieli gospodarstwo rolne 30 km od miasta. 10.02.1940 zatrzymanie wraz z kilkoma innymi osobami w celu dołączenia do deportowanych rodzin. Podróż pod konwojem do Baranowicz, połączenie z rodzicami i trójką rodzeństwa oraz znajomymi. Dotarcie po kilku tygodniach do obw. Archangielsk. Dalsza jazda sańmi do posesji Szamb-Oziera w tajdze. Opis baraków, wyżywienia, pracy przy wyrębie tajgi. Zachorowania na choroby płucne, szkorbut. Ciężka choroba ojca, pobyt w odległym szpitalu. Nieprzyjemne pogadanki polityczno-uświadamiające komendanta posesji, próby pozyskiwania donosicieli, aresztowania wśród zesłańców, zesłańców, m. in. brata a. Otrzymał 8 lat i trafił do łagrów w Komi ASSR, gdzie zmarł. Masowe zgony wśród Polaków zimą 1940/1941. Śmierć matki na początku stycznia 1941 r. A. wraz z

bratem i ojcem pracują w różnych posiołkach. Ogromna radość po ogłoszeniu amnestii. Po wspólnej naradzie zesłańcy wybierają miejscowość Orsk na południowym Uralu jako swój cel. Opuszczenie posiołka w połowie października. Transport ostatecznie dojeżdża do Taszkientu w Uzbekistanie. Wyłudzenie pieniędzy od zesłańców przez oszusta podającego się za urzędnika ds. opieki nad Polakami. Rozładowanie transportu w miejscowości Kamaszi. Po krótkim pobycie skierowanie polskich rodzin do Dzambułu w Kazachstanie. Lokują się w kazachskim kołchozie w pobliżu miasta. Cała rodzina zapada na tyfus, ojciec umiera w kwietniu 1942 r. Opis kazachskich obyczajów. Brat zgłasza się do armii gen. Andersa. Nieudana próba dostania się z siostrą do obozu polskiej armii. Powrót do kołchozu z siostrą. Głodowa zima 1942/1943. Wiosną zatrudnienie się wraz z innymi Polakami przy pracach kolejowych. Opieka ze strony jednej z rodzin polskich. Kontakty z zesłańcami innych narodowości. Głód, brak podstawowej odzieży i obuwia. W 1944 r. a. wraz z kolegami wstępuje do I Armii. Powrót siostry w 1945 r. Brat pozostaje po wojnie na Zachodzie.

Wysoczańska Janina, Relacja za lata 1939-1956

Sygn. 561/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 159, załączono plany miejscowości i obozu, data powstania nieznana.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Wysoczańska-Klawińszowa Janina, Relacja 1945-1955

Sygn. 185/s

Maszynopis, ss. 80, załączone zdjęcia, kserokopie dokumentów, plany sytuacyjne, po 1978.

(1939-1955) A., ur. 1918, pochodziła z rodziny urzędniczo-nauczycielskiej, o tradycjach działalności społecznej. Mieszkała w Samborze w woj. Lwów. Studiowała na lwowskiej Akademii Handlu Zagranicznego. W czasie kampanii wrześniowej pracuje w szpitalu polowym w Samborze. W ZWZ-AK jest łączniczką. Aresztowana w styczniu 1945 r. wraz z siostrą. Więzienie w Samborze, Drohobyczu. Bitka w śledztwie. Skazana przez trybunał wojskowy na 7 lat obozu. Obóz przesyłowy we Lwowie. Praca w obozowym szpitaliku, jako księgową w kolonii dla nieletnich przestępców. Pożegnalne spotkanie z matką. Etap w w grudniu 1945 r. do Lowszyny na Uralu (obw. Perm). Opis obozu. Praca jako porządkowa w baraku, malarka haseł. W kwietniu 1949 r. przeniesiona do specobozów dla politycznych Ozierlag na Syberii i od 1951 r. w obozach Tajszet-Irkuck. Praca przy kopaniu gliny, w pralni, buchalterii. Zwolniona w 1952 r. ze skierowaniem na tzw. wieczne osiedlenie. Zamieszkuje w Krasnojarskim Kraju w kołchozie, gdzie jest wielu zesłanych Litwinów. Praca na fermie świń, przygotowywaniu opału. Wycieńczenie. Wpada na pomysł zarabiania robótkami ręcznymi dla żon urzędników. Nawiązanie kontaktu z matką w Polsce. Zostaje kołchozowym statystykiem. Ślub z zesłanym Łotyszem w 1953 r. Narodziny syna, skromne gospodarstwo z ogrodem. Repatriacja do kraju z rodziną pod koniec 1955 r. Relacja pełna szczegółów codziennego bytowania w obozach i kontaktów międzyludzkich.

Wywiady z Polakami z Władywostoku

Sygn. 800/s

Maszynopis, wydruk komputerowy, ss. 153, 1983-1995.

Teczka zawiera 24 wywiady z osobami polskiego pochodzenia zebrane w większości przez Katarzynę Cal w czasie prowadzenia badań terenowych na Dalekim Wschodzie Rosji. Wywiady są w większości po rosyjsku, ale w wersji transliterowanej na alfabet łaciński.

Z

Z Sybiru na drugą półkulę. Wojenne wędrówki polskich dzieci

Sygn. 893/s

Druk, ss. 26, 2006

Numer 3/2006 czasopisma „Przegląd Uniwersytecki” wydawanego przez KUL z obszernym materiałem poświęconym polskim dzieciom ewakuowanym w 1942 r. z ZSRR, które przebywały w obozach uchodźczych na terenie Nowej Zelandii.

Zabłocki Alfred, bez tytułu

Sygn. 566/s

Maszynopis, kopia, ss. 11, 1988.

(1939-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Zacharek Janina, Wspomnienia 1941-1946

Sygn. 680/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 16, 1990.

(1941-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Zagrodny Daniela, bez tytułu

Sygn. 628/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 2, 1991.

Dwa krótkie świadectwa dotyczące represji radzieckich w Łomży w latach 1939-1941.

Zaim-Zdzieniecka Józefa, Dokumenty zesłańcze

Sygn. 903/s

Rękopisy, ss. 28, kserokopie i oryginał dokumentów, 1990-1992.

(1941-1946) A., ur. 1910, nauczycielka, mieszkała w Iwacewiczach, woj. Polesie. Mąż nie wrócił z wojny. Deportacja z synem 21.06.1941 r do Narymskiego Kraju. Posiłek w tajdze w okolicach Inkino, praca na wyrębie. Po amnestii przenosiny do Kołpaszewa. Praca w cegielni, przedsiębiorstwie rybnym, potem jako higienistka.

Konwojowała transporty sierot polskich z Kołpaszewa. W lipcu 1944 r. przesiedlenie do obw. Tambow. Praca w domu dziecka w Obłowce. Repatriacja w marcu 1946 r.

Zajac Danuta, Wspomnienia

Sygn. 244/s

Rękopis, ss. 2, 1989.

(1940-1946) A., ur. 1930, mieszkała w Drohobyczu (woj. Lwów). Ojciec był strażnikiem więziennym. Aresztowany w kwietniu 1940 r., zginął bez śladu. Reszta rodziny deportowana 13.04.1940r. do obw. Kustanaj w Kazachstanie. Umieszczeni w kazachskim kołchozie, później rosyjskim. Zarabianie wrózeniem, robótkami ręcznymi. Repatriacja w 1946 r. Choroba matki. A. musi zarabiać na życie.

Zaleski Witold, Syberia. Ałtajski Kraj

Sygn. 562/s

Maszynopis, ss. 7, po 1988.

(1939-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Załoga Anna, bez tytułu

Sygn. 563/s

Rękopis, ss. 6, po 1988.

(1944-1956) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Zaniewska Romualda, Wspomnienia

Sygn. 610/s

Rękopis, kserokopia, ss. 17, początek lat 90. XX w.

(1941-1947), a., l. 16, została deportowana z rodzicami w czerwcu 1941 r. Umieszczeni w posiołku w tajdze nad rzeką Ob. Głód, choroby. Śmierć ojca w 1943 r. Śmierć matki w 1944 r. Silna wiara pomaga a. przetrwać. Nielegalny powrót po wojnie do rodzinnych stron nad Świsłoczą. Ukrywanie się. Zamążpójście i wyjazd do Polski.

Zapaśnik Józef, Wspomnienia

Sygn. 232/s

Rękopis, ss. 3, 1989.

(1944-1956) A., ur. 1932, mieszkał na wsi na Grodzieńszczyźnie. Po wojnie dwóch braci zabiło NKWD. Ogromne podatki na gospodarstwo. Ojciec ukrywa się a ziemię zabiera kołchoz. Schwytnie ojca i skazanie na 10 lat więzienia. W 1952 r. deportacja a. z siostrą i matką do Taszkientu. Skierowanie do kołchozu. Praca przy uprawie bawełny. W 1953 r. śmierć matki. Repatriacja do kraju z siostrą w 1956 r. Osiedlenie w Kaliszu.

Zarzycka Natalia, Moje wspomnienia z Workuty

Sygn. 148/s

Maszynopis, ss. 10, 1989.

(1948-1956), A. mieszka w Brześciu (woj. Polesie). W 1948 r., mając l. 21, zostaje aresztowana wraz z bratem za udział w podziemnej konspiracji Związek Obrońców Wolności. Otrzymuje wyrok 25 lat obozów. Pobyt w więzieniach etapowych, strach przed kryminalistkami. W początkach 1949 r. dociera do Workuty. Skierowanie do obozu żeńskiego o zaostrozonym reżymie. Opis codziennego bytowania. Praca przy odśnieżaniu, rozładunku wagonów, kopaniu gliny. W 1952 r. z powodu wycieńczenia trafia na pół roku do szpitala. Skierowanie do lżejszych prac. Znajduje zatrudnienie w pracowni krawieckiej. Wiadomość o śmierci brata podczas próby ucieczki z obozu. W 1954 r. ponowne rozpatrzenie sprawy a., obniżenie wyroku do 10 lat pozbawienia wolności. Złagodzenie dyscypliny obozowej. Nawiązanie korespondencji ze skazanym Polakiem. Po zwolnieniu spotykają się i biorą w 1956 r. ślub, którego udziela ks. Kuczyński. Repatriacja z mężem w grudniu 1956 r.

Zawal Bronisław, spomnienia

sygn. 98/s

Maszynopis, ss. 17, 1989, odbitki kserograficzne różnych dokumentów, m. in. listów brata a. w sprawie jego repatriacji do Polski

(1939-1955) A., ur. 1922, pochodził z rodziny chłopskiej z Kielecczyny W 1928 r. kupiła ona ziemię w pow. Brześć (woj. Polesie). Krótki opis okupacji radzieckiej (deportacja brata, który potem wstąpił do I Dyw.) i niemieckiej. W latach 1943-1944 w AK, zajmował się przerzutem spalonych i uciekinierów. Aresztowany w listopadzie 1944 r. w trakcie przygotowań do przesiedlenia. Śledztwo z biciem w Wysokim Litewskim, Brześciu. Otrzymuje 7 lat i w sierpniu 1945 r. etap do łagru Suchobezwodnoje w obw. Gorki. Praca na budowie. W 1947 r. za kradzież 2 kg zboża otrzymuje 10 lat. W 1949 r. etap do Kirowa, kilkumiesięczny pobyt na punkcie przesyłowym. Stamtąd do Kazachstanu, obóz w Bałchaszu. Praca na budowie. Zwolniony w 1954 r. i zesłany do kopalni miedzi w Uspieńsku. Repatriacja w grudniu 1955 r.

Zawałkiewicz-Maciąg Miłostawa, Przez Zbrucz za Ural...

Sygn. 137/s

Maszynopis, ss. 7, kserokopie dokumentów, 1989

(1939-1946), Ojciec a. był dyrektorem gimnazjum w Zaleszczykach (woj. Tarnopol). Aresztowano go w grudniu 1939 r. A. z matką została deportowana 13.04.1940 r. do obw. Semipałatyńsk (Kazachstan). Umieszczono je w sowchozie. A. chodzi do szkoły. Po amnestii wraca z obozu ojciec, który rychło umiera. Wraz z innymi Polakami przenoszą się do Uzbekistanu, nie udaje im się jednak ewakuować do Iranu. Matka oddaje a., by ratować przed głodem, czasowo do domu dziecka. Matka zarabia robotą na drutach, a. pracuje w gospodarstwie ogrodniczym, punkcie dezynfekcyjnym. Zapadają na tyfus, potem malarię. Poprawa bytu po otrzymaniu przez matkę pracy w biurze. Repatriacja w czerwcu 1946 r.

Zawilski Czesław, Wspomnienia zesańca

Sygn. 384/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 34, 1989.

(1939-1942), A., ur. 1916 r., był mieszkańcem Wołynia, pochodził z bogatej rodziny chłopskiej. W 1939 r. zmobilizowany do armii. Udział w walkach wojny obronnej. Powrót do domu. Ucieczka w obawie przed aresztowaniem na tereny pod okupacją niemiecką. Decyzja o przejściu granicy w celu wstąpienia do polskiej armii. Aresztowany na granicy między dwiema okupacjami. Pobyt w różnych więzieniach. Brud, wszawica i głód. Opis postaw więźniów. Nieudana próba ucieczki z wagonu w czasie etapu na wschód. Początkowo stosunkowo dobre warunki w więzieniu etapowym w Winnicy. Od maja 190 r. zaostrzenie reżymu, izolowanie Polaków w wybranych celach. Pobyt w karczerze. Wyrok 8 lat obozu wydano w czerwcu 1940 r. Latem 1940 r. przeniesiony do Charkowa, a potem Kijowa. Zbieranie transporty zeków na północ. Samoobrona więźniów polskich przed napadami kryminalistów. Przybycie do łagru Jercewo w obw. Archangielsk. Opis obozu, łagierników. Praca na wyrębie, przemoc więźniów funkcyjnych rekrutowanych spośród bandytów. A. zostaje sprzątaczem baraku na kilka miesięcy. Utrata tej pracy po donosie rodaka. Przydziel do brygady leśnej, potem rozładunkowej. Szybkie wycieńczenie organizmu. Znajomość z więźniarką, z pochodzenia Polką z Kijowa. Awans na bednarza. List i paczka z domu rodzinnego. Wielka radość wśród polskich więźniów po wybuchu wojny radziecko-niemieckiej. Zwalnianie Polaków etapami z obozu. Narastający niepokój a. z powodu odwołanie jego zwolnienia. Protest spowodował ukaranie karczerem. Skierowanie do brygady kryminalistów. Opieka nad starszym Polakiem, sędzią ze Lwowa. Zwolnienie z obozu w listopadzie 1941 r. Podróż do polskiej armii. Spotkania pod drodze z rodakami, ustawiczne zabiegi wokół zdobywania żywności. Dowództwo nad grupą rodaków zmierzających do Buzułuku. W Czkałowie skierowany do Dżambułu w Uzbekistanie. Zniechęcony perspektywą pracy w kolchozie wyruszył na poszukiwanie obozu wojskowego. Podróż przerwała ciężka choroba. Pobyt w szpitalu. Po wyzdrowieniu zaciąg do artylerii.

Zbiór wierszy zesłańczych

Sygn. 624/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 114, różne daty postania.

Zbiór wierszy różnych autorów opowiadających o zesłaniu i pobycie w obozie w ZSRR w latach 40. i 50. XX w.

Zbiór wydawnictw w Bibliotece Sybiraka (ZS/o Łódź)

Sygn. 890/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 37, 2006

Jest to wykaz 1375 tytułów publikacji (stan na 2006 r.) związanych z tematyką Kresów Wschodnich i losów Polaków na Wschodzie w XX w. Stanowią one podzbiór w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Łodzi-Polesiu.

Zdaniukiewicz Czesław, Wspomnienia C. Z. mieszkańca Wileńszczyzny

Sygn. 565/s

Maszynopis, kopia maszynowa, ss. 9, lata 70. XX w.

(1945-1953), A. mieszkał w Wilnie, żołnierzem podziemia, został aresztowany po ponownym zajęciu miasta przez wojska radzieckie. Wywózka do obozu w czerwcu 1945 r. Straszne warunki transportu, zgony w wagonach. Obóz przesyłowy w

Wołgdzie. Pod koniec czerwca przyjazd do Workuty. Nadanie katorżniczych numerów, skierowanie do pracy w kopalni nr 25, potem nr 17. Opis baraków, warunków egzystencji, pracy i wyżywienia, stosunków między więźniami. W początku 1948 r. po raz pierwszy dostał nową bieliznę. Wiosną 1948 r. przeniesienie do obozu przy kopalni Kapitałna w Workucie. Opowieści ukraińskich więźniów o mordowaniu „Lachów”. Wypadek a. w kopalni, poważne złamania.

Zdziennicka Daniela, Wspomnienia

Sygn. 293/s

Maszynopis, ss. 24, 1989.

(1939-1946) A., lat 14., wraz z rodzicami i bratem mieszkała w Żydaczowie (woj. Stanisławów). Ataki na Polaków ze strony nacjonalistów ukraińskich. W marcu 1940 r. ostrzeżeni przez zaprzyjaźnionego Żyda uciekają w obawie przed wywózką. Schwytani zostają umieszczeni w więzieniu w Samborze. Pomoc krewnych. Deportacja wraz z matką i ciotką w kwietniu 1940 r. do Kazachstanu, obw. Aktiubińsk. Umieszczeni w kołchozie. Praca przy uprawie warzyw. Handel wymienny z miejscową ludnością, kradzież żywności na kołchozowych polach. Uzyskanie zgody na przeprowadzkę do Aktiubińska za łapówkę. Po wybuchu wojny z Niemcami odesłani do kołchozu. Ciężka zima 1941/1942. Wiosną 1942 r. przenosiny do osady Kosistek. Wykonywanie różnych prac zarobkowych. A. w obawie przed mobilizacją do armii pracy wyjeżdża do Aktiubińska. Tam tuła się po polskich rodzinach. Spotkanie z przyjaciółką i powrót do Kopistek. Powrót do Aktiubińska z matką i ciotką. Praca w stolarni. Nasilający się głód. Ciocia i mama zapadają na tyfus. Repatriacja w 1946 r.

Żełtanowska Władysława, Relacja

Sygn. 568/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 4, 1990.

(1939-1979), a. (ur. 1922) była córką osadnika wojskowego, mieszkała z rodziną w Bosyrach w woj. Tarnopol. Po wybuchu wojny napady ukraińskie na osadę. Ucieczka z domu do Usiacza ratuje rodzinie życie, reszta osadników zginęła. Deportacja 10.02.1940 r. do Bernaui. Posiłek w tajdze. Szybka śmierć ojca. Praca na wyrębie. W 1942 wyjazd na południe do Uzbekistanu Praca w kołchozie. Dramatyczny wypadek z barką na Morzu Aralskim w trakcie kolejnych przenosin. W 1945 r. przesiedlenie na Zaporozie. W początkach 1946 r. repatriacja. Osiedlenie się we Wrocławiu, poznanie męża, dezertera z armii radzieckiej. W 1959 r. wyjazd do ZSRR wraz z mężem. Kłopoty ze znalezieniem pracy. Wyjazd do Polski w 1979 r.

W zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie przechowywana jest druga, obszerniejsza relacja a. (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, relacja zarejestrowana pod nazwiskiem: Żełtanowska Władysława)

Zieleniewska Janina, Wspomnienia i dokumenty z zesłania do Parabelu

Sygn. 923/s

Maszynopis, ss. 12, 1991, rękopis, ss. 7, liczne kserokopie dokumentów, dwie oryginalne karty do gry, 1992.

(1941-1946) A., ur. 1929, mieszkała w okolicach Siemiatycz (woj. Białystok). Deportacja z matką i bratem 21.06.1941 r. do Narymskiego Kraju, rejon Parabel. Posiołek w tajdze. Brat zmobilizowany do I Dyw.

Zielińska Jadwiga, Losy mojego ojca 1939-1946

Sygn. 211/s

Maszynopis, ss. 10, 1989

(1939-1952) A., lat 12, mieszkała rodzicami nad granicą z Łotwą. Ojciec miał mały folwark. Matka z a. po wkroczeniu Rosjan mieszkają w miasteczku Druja (woj. Wilno), gdzie matka pracuje w szkole. Ojciec został aresztowany w grudniu 1939 r. Wywieziony w głąb ZSRR miał żyć tam wg świadectw znalezionych po latach przez a. jeszcze w latach 70. XX w. Po wkroczeniu Niemców w 1941 r. matka z a. wraca do majątku. Z powodu licznych niebezpieczeństw przenoszą się do znajomej w pobliskim miasteczku. Pod koniec 1944 r. aresztowano matkę. Wysłano do obozów peczorskich. A. wyjeżdża z babcią po wielu perypetiach do Polski. Matka pod koniec lat 40. wysłana na zsyłkę do Kazachstanu. A. cały czas zabiega o jej repatriację, co udaje się w 1952 r. Początkowo matka przebywa w Polsce jako obywatel radziecki.

Ziembicki Stanisław, Moskwa łzom nie wierzy

Sygn. 567/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 8, 1990.

(1940-1946) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>, relacja opisana pod nazwiskiem: Ziembicki Stanisław)

Ziemie Wschodnie Polski

Sygn. 668/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 53, 1943.

Opracowanie powstało w 1943 r. w Ministerstwie Prac Kongresowych polskiego rządu na uchodźstwie w Wielkiej Brytanii. W kolejnych rozdziałach ujęto w sposób syntetyczny takie zagadnienia jak historia tych obszarów, stosunki narodowościowe i wyznaniowe, stosunki polsko-radzieckie po 1921 r., politykę polskich władz na tym obszarze. Dołączono materiał statystyczny.

Zimny Zbigniew, Zachować od zapomnienia. Pamiętnik syna zesłańca

sygn. 23/s

Maszynopis, ss. 48, 1989, załączone zdjęcia z zesłania i kserokopie dokumentów.

(1939-1946) A., l. 6, mieszkał z rodzicami i starszą siostrą w Równym (woj. Wołyń). Ojciec, zawodowy wojskowy, został aresztowany i zginął w ZSRR. Resztę rodziny deportowano 13.04.1940 r. do północnego Kazachstanu. Osiedlono ich w sowchozie Czystowskoje. Opis sowchozu, stosunków z miejscową ludnością, zwyczajów Kazachów. Przenieśli się do Kara-Gugi, leżącej na linii kolejowej Pietropawłowsk-Omsk, a stamtąd do kołchozu Obraziec. Matka wieczorami szyła i wróżyła, co zapewniało dodatkowe pożywienie. A. chodził do szkoły. Dopiero na początku 1942 r. dowiedzieli się o amnestii. A. wraz z siostrą wyczekiwał na przejeżdżające pociągi z

Polakami do wojska, by pytać o ojca. Matka pisała do polskich władz w sprawie poszukiwań męża. Po ewakuacji do Iranu otoczyła ich wrogość Rosjan. Matka ukrywała się u Kazachów, by nie przyjąć obywatelstwa radzieckiego. Pogarszające się warunki życia zmuszały rodzinę do częstych przeprowadzek. Różne obrazki z życia codziennego, opis powolnego przystosowywania się do miejscowych warunków. W 1944 r. pojawili się nowi deportowani w kołchozie. Repatriacją w kwietniu 1946 r. Rodzina osiedliła się w Zbąszyniu.

Ziółkowska Walentyna, Mój pamiętnik

Sygn. 637/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 38, po 1984.

(1939-1947) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Związek Patriotów Polski – Tomsk (dokumenty)

Sygn. 939/s

Rękopis, kserokopie, ss. 19, 1943-1944.

(1943-1946) Różne dokumenty związane z działalnością ZPP w Tomsku, przekazane przez Józefę Zaim.

Zworski Paweł, Wspomnienia z Kazachstanu 1940-1946

Sygn. 727/s

Maszynopis, oryginał, ss. 49, 1995.

(1940-1946) A. wraz z rodziną został deportowany z Augustowa (woj. Białystok) 13.04.1940 r. Transport skierowano do obw. Pietropawłowsk, stacja Mamlutka. Umieszczenie w aule Dżenatałap. Opis osiedla, domów kazachskich. Przydział rozwalonej chałupy. Rzucanie kamieniami w polskie dzieci. Brud, wszy, nadzieje na rychłe zwolnienie. Początkowo żyli ze sprzedaży rzeczy. W czerwcu Polki zostają wysłane do produkcji cegieł. Wyszukanie nowego lokum. Babcia prowadzi gospodarstwo, matka pracowała, dzieci zajmowały się opałem, zbieraniem żywności. Przeniesienie do wsi Bieloglinka. Mieszkanie u wdowy, pomoc z jej strony. Matka pracuje w cegielni, robi na drutach. Pierwsze święta na zesłaniu. Wyprzedaż rzeczy. Znajomość z polską rodziną z pobliskiej wsi. W sierpniu 1941 r. przenosiny do kolejnej wsi. List i pieniądze od wujka, zwolnionego z łagru. Odradził on wyjazd do obozów polskiej armii. Opis wsi, matka pracowała w magazynie zbożowym. Głód. Przybywanie nowych zesłańców. Różne prace polowe. Kradzież barana, zboża. Pomoc z polskiej delegatury. Polska szkółka. Kilku mężczyzn odchodzi do armii gen. Berlinga. Wcielanie młodych Polaków do trud-armii, w tym siostry a. i wysłanie do kopalni węgla w Karagandzie. Głodowa zima 1943/1944. Powtarzające się choroby a. W grudniu 1944 r. informacja, że ojciec żyje, ale jest w niemieckim obozie. Spisywanie Polaków na wyjazd. A. za nielegalne ścięcie drzewa trafił pod sąd. Odebranie dokumentów wyjazdowych, które zwrócono po wpłaceniu grzywny. Formowanie transportu repatriacyjnego, dołączenie repatriantów żydowskich dobrze zaopatrzonych. Na granicy odebranie ślubnych obrączek i medalika. W czerwcu 1946 r. przybycie do Łukowa na punkt PUR-u. Dalsza podróż do Warszawy do ciotki.

Zybajło-Masternak Anna, Moje spotkania z władzą radziecką podczas I i II wojny światowej

sygn. 21/s

Maszynopis, ss. 40, 1989, został sporządzony przez Oddział PTL w Opocznie z rękopisu wspomnień a.

(1920–1946). Wspomnienia rozpoczyna epizod z wojny polsko-bolszewickiej. A. była żoną leśnika, mieszkała w Stolinie (woj. Polesie). Po wkroczeniu Rosjan do miasteczka rodzice zabrali a. z dzieckiem do rodzinnego zaścianka Zybajły. Tam też dotarł mąż po zakończeniu działań wojennych. Opis nowych porządków we wsi, rabunki, mordy. Cała rodzina została deportowana 10.02.1940 r. Wywieziono ich do Wołogdy w obw. Archangielsk i umieszczono w posiołku Parzycha. Praca przy wyrębie tajgi. Na początku kwietnia 1940 r. zmarł ojciec. Po wybuchu wojny z Niemcami, w lipcu 1941 r. aresztowano męża. 9 miesięcy przebywał w więzieniu. W sierpniu ogłoszono amnestię dla Polaków. Część z nich na własnoręcznie zbitych tratwach opuściła posiołek. Narodziny syna w kwietniu 1942 r., ciągle choroby dziecka. Opis pomocy ze strony ludności miejscowej. Rodzina przeniosła się do osiedla rejonowego Karpogory. W 1943 r. narzucono im obywatelstwo. Wielki głód. Mąż został ponownie aresztowany i skazany na 5 lat obozu (podobnie jak w pierwszym przypadku a. nie podała, o co go obwiniano). W Kargoporach powstał oddział ZPP. W 1944 r. przesiedlono ich na Ukrainę. Ciężkie życie w zniszczonym przez wojnę sowchozie w okolicach Dolińska. W końcu 1944 r. mąż został z więzienia powołany do wojska polskiego. W 1945 r. do sowchozu przywieziono przesiedlonych z Polski Ukraińców. W lutym 1946 r. Polacy zostali repatriowani. A. pojechała do męża w jego rodzinne strony w woj. Kielce.

Zych Edward, Wspomnienia syberyjskie

Sygn. 377/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 190, 1990.

(1940-1946) A., ur. 1931, mieszkał z rodzicami, młodszą siostrą i babką w osadzie Cezarówka w pow. Tarnopol. Deportowani 10.02.1940 r. wraz z krewnymi, też kolonistami. Wspomnienia bardzo szczegółowe, dużo nazwisk towarzyszy niedoli. Dokładny opis wagonu i warunków miesięcznej podróży. Końcowa stacja w Użurze w Krasnojarskim Kraju. Dalsza podróż saniami. Posiołek nad rzeką Sisim. Umieszczeni w barakach. Praca przy wyrębie tajgi. Opis wyżywienia, warunków mieszkaniowych, różnych rodzajów pracy, stosunku komendanta do zesłańców, różnych postaw Polaków. Częste zachorowania wśród zesłańców, narastająca liczba zgonów. Nauka w szkole, doksztalcenie po polsku w domach. Opis dziecięcych zabaw. Na ogół dobre relacje z miejscową ludnością, opis jej zwyczajów i życia codziennego. Pogarszające się wyżywienie, domowe sposoby uzupełniania jadłospisu. Paczka od zaprzyjaźnionego księdza. Po amnestii decyzja o wyjeździe. Przenosiny do kołchozu w dużej wsi. Zatrudnienie przy robotach polowych. Własna chałupa i ogród warzywny. Zapalenie płuc, z którego wyleczyła a. babcia. Lektury polskich książek. Pogorszenie stosunku do Polaków po ewakuacji armii gen. Andersa. W listopadzie 1942 r. przenosiny do sowchozu Tołstoj Mys. Praca w owczarni, na polu i spichlerzu. Mieszkanie z drugą polską rodziną. A. prowadził naukę dla kilkorga młodszych dzieci, sam tworzył podręczniki. Własna uprawa kartofli. Ciągłe zabiegi o żywność. Opis małej polskiej kolonii w sowchozie i zesłańców innych narodowości. W maju 1943 r. mobilizacja ojca do I Dyw. Oddział ZPP w sowchozie. Przenosiny babki na inną

fermę, gdzie pracowała jako gosposia u leśniczego sowchozu. Powrót a. do szkoły z własnej inicjatywy, dobre wyniki w nauce, twórczość poetycka. Dalsza nauka w szkole średniej w sąsiedniej wsi, mieszkanie u babki. Poprawa warunków życia, opieka rosyjskich pracodawców babki. Opis szkolnej edukacji. Uczęszczanie do popołudniowej polskiej szkółki, udział w akademii 11 listopada 1945 r. Zimą 1946 r. przygotowania do wyjazdu, pożegnanie z gospodarzami. Wyjazd w marcu. Spotkanie z ojcem w Krośnie Odrzańskim. Poszukiwania nowego domu. Osiedlenie we wsi Karpniki w pobliżu Jeleniej Góry.

Zyzdryń Wiktor, bez tytułu

Sygn. 564/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 80, po 1979.

(1939-1957) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Ż

Żarska Waleria, W życiorysie pozostaliśmy Sybiracy

Sygn. 201/s

Rękopis, ss. 13, 1989, dołączone kserokopie dokumentów

(1939-1946) A. mieszkała z rodziną w osadzie wojskowej Hallerowo na Wołyniu. Po wkroczeniu Rosjan rabunki gospodarstw osadników. Deportacja 10.02.1940 r. do obw. Archangielsk. Dalsza jazda sańmi w głąb tajgi. Ojciec pracuje w tartaku, matka wszelkimi sposobami zdobywa żywność. A. zostaje wywieziona w głąb lasu do pracy, skąd ucieka do rodziców. Po amnestii podróż do Uzbekistanu. Ciężka choroba ojca, śmierć najmłodszej siostry. Umieszczeni w kołchozie. Śmierć drugiej siostry. Głód. Jedzenie chwastów i padliny. Ciągłe choroby. Utrata oka przez matkę w wypadku. Dociera trochę żywności z pomocy amerykańskiej. Repatriacja w 1946 r.

Żarski Adam, Droga do Ojczyzny

Sygn. 321/s

Maszynopis, ss. 179, 1987.

Wspomnienia opublikowano pt. Droga do Ojczyzny w wydawnictwie W Misji w 1997 r.

Żarski Władysław, Wspomnienia

Sygn. 138/s

Rękopis, ss. 58, załączone kserokopie dokumentów, 1989.

(1939-1946), przed wojną a. mieszkał we Lwowie. Opisuje obronę Lwowa w 1939 r. Na początku okupacji wstąpił do ZWZ. W wyniku zdrady zostaje aresztowany. Podczas śledztwa był torturowany. Opis życia codziennego w więzieniu. Skazany na 15 lat. W początkach 1940 r. poprzez Dniepropietrowsk, Czelabińsk, Nowosybirsk wysłany do łagru przy kopalni węgla w pobliżu Karagandy. Początkowo pracuje pod ziemią, potem w warsztacie jako ślusarz. Latem 1941 r. przeniesiony do obw. Akmolińsk. Pracuje w cegielni, potem przy budowie elektrowni. Pobity przez więźnia

kryminalnego popada w wycieńczenie. Jesienią 1941 r. wychodzi na wolność. Znajduje pracę w Akmolińsku, szybko rusza do polskiej armii. Wraz z innymi oczekuje na przydział wojskowy i ewakuację w kołchozie w obwodzie Dżambuł. Z powodu zachorowania na tyfus plamisty nie objęła go ewakuacja do Iranu. Znajduje pracę w warsztacie ślusarskim, dorabia po godzinach usługami dla ludności. Wiosną 1943 r. angażuje się w działalność charytatywną ZPP. Zakłada rodzinę. W 1946 r. repatriuje się, po przezwycięzeniu wielu trudności, do Polski.

Żochowski Tadeusz, bez tytułu,

Sygn. 594/s

Sygn. 873/s (drugi egz.)

Maszynopis, kserokopia, ss.9, po 1990.

(1939-1948) Kserokopia relacji przechowywanej w zbiorach Ośrodka KARTA w Warszawie (szerzej patrz internetowa baza danych o zbiorach Archiwum Wschodniego: <http://karta.infogenia.pl/>)

Żymańczyk Ola, Wspomnienia

Sygn. 744/s

Maszynopis, kserokopia, ss. 14, fotografie, 1992.

(1942-1945) A., r. 1927, jako sierota została ewakuowana wraz z rodzeństwem do Iranu. Stamtąd trafiła obozu dla polskich uchodźców w Nazarecie. Opis lat szkolnych, aktywności harcerskiej, życia koleżeńskiego.